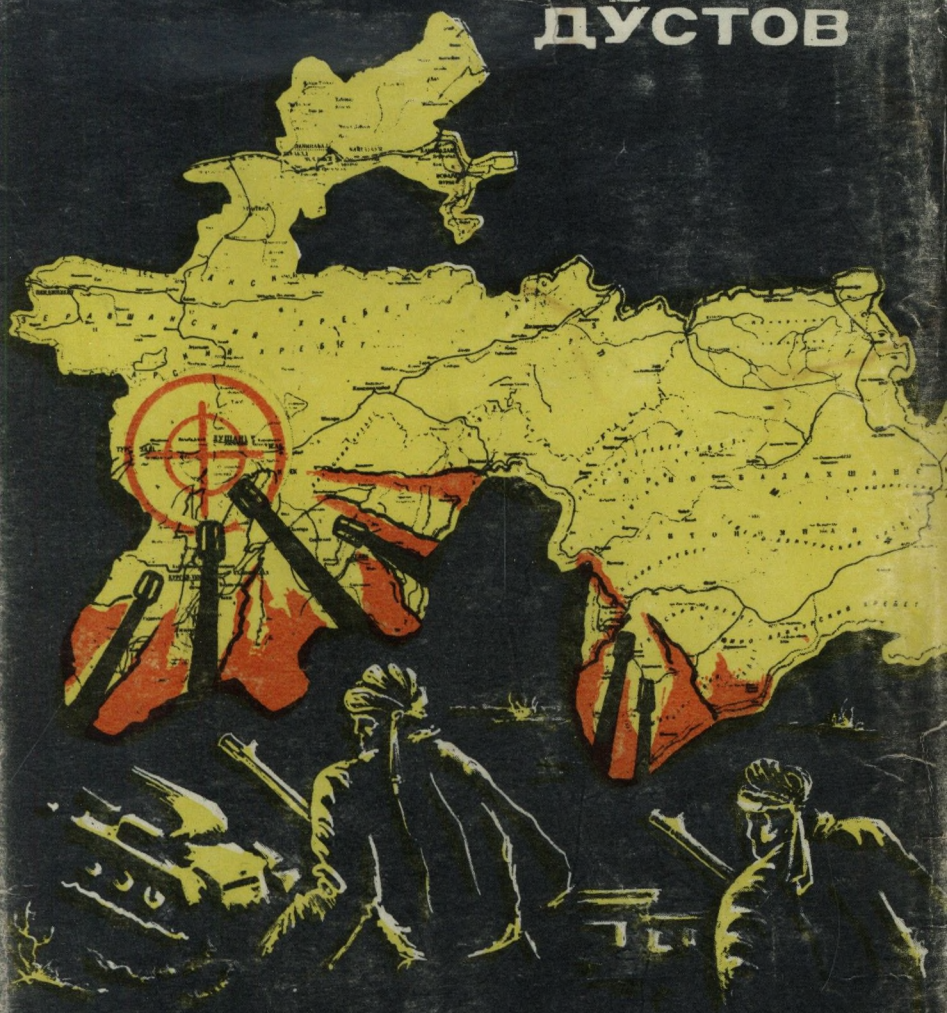

НАРЗУЛЛО
ДУСТОВ

ЗАХМ БАР ҚИСМИ
ВАТАН

НАРЗУЛЛО
ДУСТОВ

ЗАХМ БАР ҚИСМИ
ВАТАН

НАРЗУЛЛО ДҶУСТОВ
ЗАХМ БАР ҚИСМИ ВАТАН

**НАРЗУЛЛО
ДУСТОВ**

**ЗАХМ
БАР
ҶИСМИ
ВАТАН**

ДУШАНБЕ, «ИРФОН», 1994

*Китоб аз ҳисоби маблағи муаллиф
ба ҷоп расидааст*

Дӯстов, Нарзулло.

Д—99 Заҳм бар ҷисми Ватан: Хотира ва андешаҳо.
— Душганбе: Ирфон, 1994. — 336 с.

Ноиби собиқ раиси ҷумҳур Нарзулло Дӯстов яке аз он роҳбарони содиқ, хирадманд ва фидокори Тоҷикистон аст, ки барои муҳофизати ҳукумати қонунӣ ҷумҳуриамон ҷонбозӣҳои зиёд кардааст. Даврае буд, ки Н. Дӯстов ҳамчун фарди дараҷан аввали давлат бо зумрае аз ҳамсафони бовафои худ барои оромӣ осудагии ҷомиа ва халқ қору пайкор ме-намуд.

Ҳафтуми майи соли 1992 байни роҳбарони оппозиция ва ҳукумати қонунӣ ду протоколи «созиш» ба имзо расид, ки дар асоси он ҳукумати ба ном мӯроси милли таъсис ёфт. Ҳамин тавр дар Тоҷикистон табaddулоти давлатӣ ба амал омад.

Депутати халқи ҷумҳурӣ Н. Дӯстов дар бораи ин воқеаҳо дар китоби худ «Заҳм бар ҷисми Ватан» батафсил нақл кардааст.

Нарзулло Дустов. Раны на теле Родины

Д $\frac{4700000000-001}{М 501 (12) - 94}$ — 94

ББК 63,3 (2 тоҷик)

© Н. Дӯстов. 1994.

Неъмате беҳтар зи истиклол нест, гуфтаанд бузургон. Воқеан ҳам, ин ҳақиқати маҳз аст, бидуни тардид ва шакку шубҳа, Саодати абадию азали насби он халқе хоҳад шуд, ки ба истиклоли сиёсӣ, иқтисодӣ, яъне ба истиклоли ҳақиқӣ муваффақ гардида бошад. Ва дар сари вақт аз ин истиклоли худ дифоъ ба амал оварда, онро зина ба зина таҷким бахшад.

Халки азияткашида ва қадршиносу босипоси тоҷик аз пирӯзҳои истиклол сарафрозу ифтихорманд буда, ҳар як дастовардҳои онро эҳтиёткорона ҳифз менамуд. Вале як тӯда мансабхоҳону ҷоxtалабони бунёдгароеи исломӣ ва демократмабони фиребхӯрдаю гумроҳ бо қасди душманона садди роҳи созандагӣ ва барозандагии халқ гардиданд. Ба ин тӯда хоҷагони хориҷии онҳо дастур меоданд.

Дар рӯзҳои фалокатбор ва мудхиши гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» гурӯҳе аз роҳбарони олимакоми онвақтаи ҷумҳурӣ аҷолатан бемор гашта, дар гӯшаҳои ороми шифохонаҳои ҳукумати сар ба панаҳ бурда буданд. Бархе мавқеи бетарафӣ доштанду тоифае даст ба ҷиноят ва хиёнат заданд.

Ноиби Раиси Ҷумҳур Нарзулло Дӯстов дӯшодӯши Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенҷаев ва Додситони кулли ҷумҳурӣ равоншод Нурулло Ҳувайдуллоев дар атрофи Президенти интихобӣ равоншод Раҳмон Набиев устувор ва матинирода истода, аз давлат ва ҳукумати конунӣ бо фидокорию садоқат дифоъ ба амал меовард. Дар он давра ҳатто рӯзҳое буданд, ки Н. Дӯстов вазифаи шахси аввали ҷумҳуриро адо менамуд.

Чӣ тавре ки маълум аст, бар асари тазоҳуроти тӯлонӣ 7 майи соли 1992 роҳбарони ҳукумати ҷумҳурӣ бо оппозитсия Протоколи созиш имзо карда, ба ном Ҳукумати Муросон Миллӣ таъсис доданд, яъне агар ба дигар маънӣ гӯем, табaddулоти давлатӣ рух дод ва ноиби Раиси ҷумҳур Н. Дӯстов бо як гурӯҳ роҳбарони ватандӯст ва ҷонфидои миллат иҷборан ба истеъфо рафт. Сонитар бунёдгароеи исломӣ ва демократмабон бо дасисаю найрангбозиҳо ҳуди Раиси ҷумҳур Раҳмон Набиевро низ аз сари вазифа дур намуданд.

Ба фаъолияти роҳбарони ҳамонвақтаи баргузидаи содиқ ва фидокори халқи тоҷик — Раҳмон Набиев, Нарзулло Дӯстов, Сафаралӣ Кенҷаев, Нурулло Ҳувайдуллоев таърих баҳои ҳаққонӣ ва сазовор хоҳад дод. Зеро маҳз онҳо вазифаю мансаб, ҳатто ҷонашонро дар рӯи каф ниҳоданду аммо ба бунёдгароеи исломӣ, демократҳои сохта роҳ надовданд, ки дар ҷумҳурӣ як режими ирти-

чоин исломӣ барқарор намоянд ва ба ҳамин васила чархи таърихро ба кафо баргардонанд. Гуфтан чоиз аст, ки ҳамин роҳбарон ба хираду кудрат ва кордонию мударригии хеш аз сари халки мо даҳшати азимеро бартараф карданд. Ин хизмати бузург ва фаромӯшношудани абармардони арсаи сиёсат аст.

Ноиби Раиси ҷумхур, сардори Штаби химояи шахрвандон Н. Дӯстов яке аз инҳо буда, ҳамеша дар маркази бархӯрдҳо ва даргириҳо қарор дошт. Холо намояндаи халки Тоҷикистон, ҷонишини аввали вазирӣ нақлиёти ҷумхурии Н. Дӯстов речеш ба ин воқеаҳои аз сар гузаронидаш китоби хотира ва андешаҳои худро навиштааст. Воқеоте, ки муаллиф тасвир менамояд, мувассасу таъсирбахш ва ҷаззобу сабақомӯз аст.

Ҳукумати қонунӣ ба шарофати муборизаҳои шадиди фарзандони барӯманди халқ бобо Сангак Сафаров, Лангарӣ Лангариев, Рустами Абдурахим, генерали шучоъ Файзулло Абдуллоев, Файзалӣ Саидов, инчунин бо кӯмаки моддию маънавии роҳбарони ҷумхуриҳои Федерацияи Россия ва Ўзбекистон ба пирӯзӣ расид.

Нарзулло Дӯстов аз ҷумлаи он роҳбарони аз байни халки оддӣ баромадаанд. Ӯ дар деҳаи дурдасти кӯхистон дар солҳои вазини ҷанг ва баъди ҷанг бо мушкилоти зиёд тарбия меёбад. Вай пас аз хатми мактаб ба пойтахти ҷумхурий — шаҳри Душанбе омада, бо таҳсил ва меҳнат машғул гардидааст. Ҳақиқатан ҳам Н. Дӯстов бе ёрию дастгирии ягон хешу табори мӯътабари худ соҳиби иззату обрӯи баланд шудааст. Тақвои вай ҳамеша мисли худаш халки оддӣ захираи ҷамъият будааст. Мо дар китоби ӯ ин роҳи паймудан муаллифро мадрак менамоем.

Вақте ки Нарзулло Дӯстов соҳиби вазифаи баланди давлатӣ шуд, ӯ боз ҳам ба халки азизаш тақво намуд, зеро ҳамин халқ ӯро ҳамчун фарзанди содиқ ва кордони худ ба ин мансаби олии интихоб намуда буд.

Нарзулло Дӯстов дар китоби худ «Заҳм бар ҷисми Ватан», аз як тараф, башараи А. Тӯраҷонзода, Ш. Юсуф, У. Давлат ва шарикони онҳоро бо найрангу дасисахоёшон барои табодули давлатӣ дар Тоҷикистони соҳибистиқлол нишон диҳад, аз тарафи дигар, симои фарзандони боварии халқамон Раҳмон Набиев, Сафаралӣ Кенчаев, Нурулло Ҳувайдуллоев ва дигаронро, ки барои ваҳдати ягонагии Ватан фидокорӣ ва ҷонбозӣ кардаанд, тасвир менамояд. Муаллиф дар асари худ ҳуҷҷату санадҳои гуногунро фаровон истифода мебарад, ки ин қимати китобро ба маротиба афзудааст. Вай баъзан ин ҳуҷҷатҳоро шарҳу эзоҳи зиёде ҳам надида, ба муҳокимаи андешаронӣ ва ҳулосабарории худӣ хонанда ҳавола менамояд.

Муаллифи «Заҳм бар ҷисми Ватан» Нарзулло Дӯстов ҳаргиз даъвои онро надорад, ки китоби ӯ тамоми воқеаҳои мудҳишӣ бар сари халқ омадари дар бар мегирифта бошад. Балки ин як пораи ёддоштҳо ва андешаҳои муаллиф рӯчеш ба ҳодисоти даҳшатнокии солҳои охири ҷумхурист. Тадқиқи амиқи воқеабинона ва тасвири ҳамаҷонибаи ин ҳодисот кори таърихшиносон аст.

Инак, хонандаи азиз, китоби «Заҳм бар ҷисми Ватан»-и Нарзулло Дӯстов дар дасти Шумост. Агар мутолиаи ин китоб маърифати Шуморо афзун намояд, мо аз интишори он мамнун хоҳем буд.

Алимуҳаммади Пуршӯр

Ба шаҳидони роҳи наҷоти
Тоҷикистон мебахшам

Муаллиф

Иҷлосияи сездаҳуми Шӯрои Олӣ бистуми апрели соли 1992 оғоз гардида, вакилони халқ як теъдод масоили мубрами рӯро муҳокима намуданд. Ҳангоми таънаффус дар тафреҳгоҳи Раиси Ҷумҳур менишастам, ки козиқалон (ҳоло собиқ Акбар Тӯраҷонзода) маро ба гӯшае даъват намуд ва чунин арзи муддао кард. (Суханони ӯро мазмунан нақл менамоям): Шумо розӣ шавед, мо Президент Раҳмон Набиевро сарнагун мекунему ба ҷои вай Шуморо Президент интиҳоб менамоем. Меҳоҳем, ки бо ҳамин ба ҳукмронии ҳучандиён хотима диҳем, охир то ба кай онҳо ба сари мо ҳукмронӣ мекунанд. Шумо роҳбари давлати мо мешавед, аммо ба шарте ки пурра тарафдори мо, яъне раёсати оппозитсия — ҳизби наҳзати ислом, ҳизби демократ, созмонҳои «Растохез» ва «Лаъли Бадахшон» бошад. Бе ин ҳам ҳудатон медонед, ки имруз дар ҷумҳури ҳамаи қудрату таъвоноӣ дар ихтиёри онҳост. Биноан ҳоло бародаршахр гардидани Кӯлобу Хучанд ба назари мо талвосаи пешазмаргии давлату ҳукумат менамояд. Лекин мо онро амали носавоб ҳисоб мекунем ва барои ин бояд адаби кӯлобиҳо ва ҳучандиёно бидиҳем, мо бояд ба даст силоҳ гирему шарри ин ду шахри шарирро бартараф намоем, то ки ба дигар минтақаҳо сироят накунад.

Сипас Тӯраҷонзода дар ҳаққи ўзбекон ва русзабонони ҷумҳури як тӯда варсоқиҳои ғаразнок фуру рехт.

Вай дар охири сӯҳбаташ илова намуд: мо аслан ҳеҷ вақт ба помириён ҳам эътиҳод надорем, зеро онҳо муслмонони комил нестанд. Помир имрӯз ба мо то иҷрошудани ҳадафамон, яъне то пурра соҳиб гаштан ба қудрати давлатӣ лозим аст, бинобар ин, муваққатан онро истифода намуда, сонӣ сарашу равғанаш меғӯему ба ҳоли ҳудаш меғуздорем...

Тӯраҷонзода мақсади худро ба ҳамин ранг изҳор намуда, ба чехраи ман саволomez назар афканд. Ман дар ин башаран найрангбоз ва иғвогару шӯъбадабоз як ҷаҳон макру ғараз ва эҳсоси ғирромиро мушоҳида наму-даму хун ба майнаам зад ва сахт асабонӣ шудам. Ва ростӣ гап ёро танбеҳи сахт додаму дар либоси раддия чунин суханонро шадидан гуфтам:

— Ман Давлати Худоназар нестам, ки маро фирефта дар доми ифлосат гирифтор намоӣ. Ва ҳаргиз намегузорам, ки хуни бегуноҳонро бирезӣ, ҷумҳурии азизамро пора-пора бикунӣ, халқамро аз якдигар ҷудо намоӣ.

Ба ин ҷавоби ман вай дасташро ба манаҳаш бурда ин зайл таҳдид кард:

— Агар ман туро зинда ба зинда пӯст канда, дар пӯстат коҳ ҷой накунам, номамро дигар мемонам...

— Чӣ коре, ки аз дастат ояд, кардан гир! — гуфтам ман қатъиян.

Бо ҳамин гуфтугӯ мо аз якдигар ҷудо шудем. Ва ман ба фикр ғӯтавар гаштам...

Воаҷабо, кист худи ин Акбари Тӯраҷонзода, ки ин қадар дӯғу даранг мекунад? Хоҷи Акбар Тӯраҷонзода ё Қаҳҳоров Акбар писари эшони Тӯраҷон буда, дар деҳаи Турқободи ноҳияи Қофарниҳон таваллуд шудааст.

Падари Акбар эшони Тӯраҷон эшони шаҷарагӣ ё худ аҷдодӣ нест. Падари Тӯраҷон аслан аз вилояти Қандаҳори Афғонистон буда, дар овони ҷавонӣ ба Бухорои Шарқӣ меояд ва дар даргоҳи бойҳои маҳал бо касби ҷӯпонӣ шуғл меварзад. Сипас ӯ муриди кадом як эшон шуда, ба нисбати хизматхояш дар ҳимояи тарғиби Қуръони маҷид ба вай унвони «эшон» ҳада карда мешавад. Эшони Тӯраҷон яке аз шахсони хеле сарватманди ҷумҳурӣ буда, тамоми молу мулки ёро муридон ва ихлосмандон бахшиш кардаанд ва инчунин аз хайру эҳсони мардум ҷамъ оварда шудааст.

Дар дини мубини ислом ба эшон ҳада овардани муридон нишонаи эътиқод ҳисобида мешавад, садақа чӣ қадар қиматбаҳо бошад, қадру қимати бахшоянда ҳамон қадар баланд мешавад, мегуфт эшони Тӯраҷон зимни ташвиқоти хеш. Дар маросимҳои динӣ иштирок намудани эшони Тӯраҷон барои муридон мояи ифтихори бузург ҳисоб меёфт ва дар поёни ин маросимҳо ҳазрати эшон тӯҳфаҳои калонро соҳиб мешуд. Ба ҳамин ранг эшони Тӯраҷон дар оғӯши муридон рӯзгори бофарағатеро ба сар мебурд. Пеш аз ин воқеаҳои хунин ӯ

бо намояндагони ҳукумат муносибати хубе дошта, дар ҳар нишасту ҷамъомад ба давлати шӯроҳо шукрона мегуфт. Маҳз ба шарофати муносибати нағзи худ бо одамони ҳукумат вай соли 1988 ба зиёрати Маккаи Муаззама шарафёб гардида буд. Ҳол он ки дар он вақт на ҳар кас ба иҷро намудани фарзияи ҳаҷ имкон меёфт. Ба туфайли ҳамон муносибатҳои нағзаш бо калонони давр писараш Акбарро аввал ба мадрасаи динии Бухоро, сони ба Донишгоҳи олии исломии Тошканд ба таҳсил фиристод. Мувофиқи гуфтаи шарикдарсон Қаҳҳоров Акбар дар ин донишгоҳ ба таври намунавӣ таҳсил накардааст. Аммо ӯ аз дигарон бо серпулӣ, рӯзгори бофароғат, буду бош ва либосҳои фоҳирааш фарқ карда меистод. Эшонзода дар масъалаи пул ҳеҷ камбудӣ эҳсос накарда, балки ба сарварон ва мударрисони таълимгоҳ ҳар гоҳ савғотиҳои пурқимат тақдим менамуд.

Он солҳо дар мавсими тирамоҳ тамоми туллоби макотиби олии ва аз ҷумла мадрасаю донишгоҳи исломӣ ҳам ба маъракаи пахтачинӣ сафарбар мешуданд. Дар чунин мавсимҳо муридони дар деҳаи Турқобод будаи эшони Тӯраҷон ба Бухоро ва Тошканд раҳсипор гардида, ба ҷои эшонзодаи эркатулфор ба майдони сернаму сергарди пахтазор медаромаданд. Ӯ дар ҳар ду ҳафта як сар гӯсфанд забҳ карда, мударрисонро зиёфат меод. Ҳамчунин барои он ки эшонбача ягон азобу заҳмате накашад, барояш дар Тошканд барин шаҳри азим як хавлии калоне харида буданд.

Акбар Қаҳҳоров пас аз хатми Донишгоҳи исломии Тошканд ғайриҷашмдошти ҳамагон барои таҳсил ба Донишгоҳи исломии Уммони мамлакати Урдун раҳсипор гардид. Дар он замон фароҳам омадани чунин имконият як мӯъҷизаи илоҳӣ ҳисоб шуда, албатта, бидуни кадом шакку шубҳа бар ивази пулҳои калон ва зимни муносибатҳои хеле «маҳрамона ва дӯстона» ба даст меомад.

Маҳз давраи таҳсил дар мамлакати Урдун ба фаъолияти ояндаи Қаҳҳоров Акбар таъсири амике гузошт. Ӯ баробари таҳсил дар ин кишвар бо ташкилоти маҳфии террористии «Ихвон-ул-муслимин» робита пайдо намуд. Гап дар сари он ки ҷараёни фундаменталистии ихвония бо сабаби кирдорҳои бешумори террористии худ дар як қатор кишварҳои араб, аз ҷумла дар Урдун ҳам ғайриқонуни эълон шуда буд. Пешвоёни «Ихвон-ул-муслимин» дар бисёр мамлакатҳои араб, аз ҷумла дар Миср, Сурия, Лубнон, Алҷазоир, Ироқ, Судон ва

хатто дар Филиппин барин давлатҳо низ ҳадаф доштанд, ки аз таассуботи динӣ истифода бурда, қудрати сиёсиро ба даст оваранд. Дастаҳои мусаллаҳи «Ихвон-ул-муслимин» як қатор арбобони сиёсӣ ва эҷодкоронро қатл намуда, бо содир намудани чунин ҷиноят дар байни аҳоли беобрӯ шудаанд. Биноан мутолиаи асарҳои экстремистие, ки пешвоёни ин ташкилотҳо навиштаанд, дар ин кишварҳо мамнӯъ ҳисобида мешавад. Доир ба иртиботи Акбар Қаҳҳоров бо ин ташкилотҳо ва роҷеъ ба таъсири ин ташкилотҳо ба ҷаҳонбинии ӯ маводи зиёде мавҷуданд. Масалан, чунин маълумот соли 1991 дар саҳифаҳои яке аз рӯзномаҳои марказии ҷумҳурии мавҷуд аст. «Ба ҷаҳонбинии ман,—гуфта буд қозии ҳамоно-вактаи ҷумҳурии Қаҳҳоров Акбар,—ғояҳои ташкилоти «Ихвон-ул-муслимин», ки онро дар матбуоти Ғарб экстремистӣ меноманд, ниҳоят таъсири калоне дорад. Ман пешвоёни ин ташкилотҳоро дар силки файласуфони бузург меҳисобам».

Қаҳҳоров Акбар баъди хатми таълимгоҳи Уммон, дар идораи динии мусулмонони Осиёи Миёна тақрибан ду сол ба сифати воиз кор кард. Аз соли 1988 қозии мусулмонони Тоҷикистон таъин гардид. Барои ба ин вазифа таъин шудани Акбар, аз як тараф, савғоҳои ӯ таъсир расонида бошанд, аз тарафи дигар, аллакай ба идораи мусулмонони Осиёи Миёна ҳам таъсири ғояҳои «Ихвон-ул-муслимин» сироят карда буд.

Бунёдгароеи ислом барои ташкили инқилоби исломӣ дар Тоҷикистон зимни татбиқи нақшаҳои хатарнокашон дар шахсияти Қаҳҳоров Акбар тақягоҳи аз ҳама наздики худро дарёфта буданд. Ин рӯҳонӣ бо ҳислатҳои маккорӣ, корчаллонии худ аён гардида, барои амалӣ намудани ҳадафҳои хеле пурҳавфи ин ташкилотҳо камар баст. Ин амалиёти ӯ дар давраи мувофиқ омад, ки маъракаи сохтмони масҷид дар Тоҷикистон ба авҷи аълои худ расида буд. Бо ташвиқоти пешвоёни дин мӯмину мусулмонон, деҳқонону меҳнаткашони ҷумҳурии нони даҳони худро ним карда, дар роҳи худо ба эъморӣ масҷиди маблағ ҷудо менамуданд. Мусобиқаи масҷидсозӣ на фақат дар маҳаллаҳо, балки дар тангкӯчаҳо низ авҷ гирифт. Дар ҷумҳурии макотиби диния таъсис гардида, таъбу наشري китобҳои динӣ васеъ ба роҳ монда шуд. Ба зиёрати Маккаю Мадина низ роҳи васеъ кушода гашт. Акнун ҳар як фарди пулу пайсадор аз ғайзу баракати «Байт-ул-ҳарам» баҳраманда шуда

метавонист. Қозӣ Тӯраҷонзода бошад, ҷамеи ин тағйиротро ҳамчун хидмати худ нишон дода, аз хоҷагони хориҷии худ ёрии пулию молӣ хостагор мешуд. Ташкилотҳои «Ихвон-ул-муслимин», як идда мамлакатҳои сарватманди араб аз муваффақиятҳои гумоштаи худ Тӯраҷонзода рӯх гирифта, ҳеҷ гуна ёриро тақвиятро дарёф наметоданд.

Зикр намудан лозим аст, ки ҳаракати бунёдгароеӣ исломӣ ва дар Тоҷикистон нуфуз ёфтани он вобаста ба майдони сиёсат омадани Тӯраҷонзода аст. Муҳаммад-шариф Ҳимматзода, Мулло Абдуллои Нурӣ барин намоёндагони ин ҷараёни экстремистӣ аз афзудани таъсири нуфузи Тӯраҷонзода чандон мамнун набуданд. Барои онҳо ин ҳодисаи ғайриҷашмдоште буд. Зеро ин ду пешвои дин ҳанӯз соли 1975 бо фундаменталистони Эрон ва Афғонистон робитаи махфӣ барқарор намуда, фаъолияти вайронкории ҳудашонро оғоз намуда буданд. Онҳо меғуфтанд, ки бар зидди режими коммунистӣ муборизаро оғоз намудаанд, биноан вазифаи роҳбарии мусулмонони ҷумҳуриро бояд ки ба зиммаи худ бигиранд. Ин ихтилофот ба дараҷае расид, ки онҳо ба дигар давлатҳои исломӣ номаҳо ирсол намуда, дар онҳо таъкид карданд, ки қозӣ дар замони коммунистон бо айшу ишрат машғул гардида, барои мусулмонон қадом хизмати арзандае ба ҷой наовардааст. Биноан Тӯраҷонзода шоистаи он нест, ки ба мусулмонони ҷумҳури сарвари намоён.

Воқеан ҳам даъвоҳои мулло Абдулло ва Ҳимматзода асос доштанд. Зеро Тӯраҷонзода ба мансаби қозӣ соҳиб гардидан замон ба сарватҳои беҳисоби қозӣ дастӣ тороҷ дароз кардан гирифт. Ва ҳамчун ҳокими мутлақи ин идора молҳои онро ба ҳешу табори худ ҳамвора бахшиш мекард. Инчунин бархе вазоифи рағбанини қозӣро ба бародарону амакбачаҳо, яъне додараҷӯсонаш қисмат намуда, дар атрофи худ як муҳити ҳешовандие ташкил намуд. Чун ӯ ба сахни қозӣ пайдо шавад, муридони зиёдаш домани чомаашро бӯсида, ҳақиқатан тавоф мекарданд. Ин намоишҳо махсус ташкил карда мешуданд, то ба атрофиён қозиро чун «зоти бузург» ва «назаркарда» нишон диҳанд.

Аз тарафи дигар Тӯраҷонзода мисли соир одамони ҳақиқатан аз иллатҳои занакабозӣ ва ишратпарастӣ ори набуд. Занони хубрӯро дидан замон ҳатто қозӣро лӯғзот будани худро ҳам фаромӯш карда, суҳандониашро на-

монш меод, булбули гӯе мешуд. Вай Сергей Гретский ном ҷавони масеҳимазҳабро ба сифати муаллими забонҳои хориҷӣ ба кор қабул намуда буд, ки аслан ин кор ба дигар мақсад буда, доир ба алоқаҳои маҳрамона ва дӯстии асрорангези Тӯраҷонзода ва Сергей бисёр гапҳо ҳастанд...

Мана, бо чунин тазодҳо ва ҳарачу мараҷҳо масъалаи таъсиси ҳизби наҳзати ислом ба миён омад.

Тӯраҷонзода ба тавсани мансаб чобуксаворӣ дошта, ба ҷӣ қодир будани рақибони худро наметавонист. Аввалҳо ба муҷарради ташкил гардидани ин ҳизб пастшудани обрӯи худро эҳсос намуда, ба ташкили он ошкоро муқобил баромад ва мегуфт, ки таъсис намудани ҳизб дар ислом хилофи Қуръон ва арқони шариат аст. Аммо аз нуфузи ҳамвора рӯзафзунӣ бунёдгарон ва аз таҳдидҳои ошқорони муридони мулло Абдулло ва Ҳимматзода тарсида, ақидаи худро роҷеъ ба таъсиси ҳизби наҳзати ислом куллан тағйир дод. Бинобар ин фикру ақидаи худро дигар намуда, изҳор мекард, ки фаъолияти ин ҳизб ба органҳои давлатӣ ва ҳизби коммунистӣ муқобил нигаронида хоҳад шуд. У инчунин эълон дошт, ки ба таъсиси ин ҳизб ҳаргиз зид набудааст. Ба як мусоҳибаи матбуоти вай таваҷҷӯҳ намоед:

«Ман чунин ақида дорам, ки ному насаби муассисони ҳизби наҳзати ислом набояд мастур бимонад. Онон дӯстону ҳамфикрони аз ҳама наздики мананд. Дар ҷумҳурӣ оид ба озодии виҷдон, ташкилотҳои иҷтимоӣ, матбуот қонунҳои нав бояд қабул бишаванд, биноан дар қори таъсиси ҳизби наҳзати ислом набояд ба шитобкорӣ роҳ диҳем. Зеро дар ин масъала ба шитобкорӣ роҳ дода, ба ваҳдати нерӯҳои ақсулисломии ҷумҳурӣ сабабгор шуданамон мумкин аст (рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон», 9 октябри соли 1991).

Қайд намудан зарур аст, ки ба бунёдгариҳои исломӣ ҳамроҳ шудани Тӯраҷонзода тибқи дастури хоҷагони хориҷии ӯ ба амал омад. Зеро қараёнҳои экстремистии ихвония ва ваҳобия, ки асоси ҳизби наҳзати исломро ташкил намудаанд, ба мазҳаби поки Имоми Аъзам, ки мусулмонони Тоҷикистон аз асри XIV боз эътиқодманди онанд, мутлақо мувофиқ намеояд. Аксари қулли мусулмонон, рӯҳониёни бонуфуз, аз ҷумла мулло Ҳайдар Шарифзода, домолло Мукаррам, ҳаҷӣ Фатҳуллоҳони Шарифзода ва аксари имом-хатибони мӯътабар ва дигар уламо бар зидди таъсиси ин ҳизб изҳори ақида намуда,

ба аҳкоми шариат муқобил будани онро нишон доданд.

Солҳои 1991—1992 ғайолияти Тӯраҷонзода ба авҷи аълои худ расид. Ӯ дар ин давра барои тасарруф намудани кудрати ҳокимият бо баъзе доираҳои ҳукуматиҳои иртиқҳои кишварҳои ҳамсоя бевосита робита барқарор кард. Аз рӯи салоҳдиди ӯ инқилобу тартиботи исломӣ дар Тоҷикистон бояд дар асоси сценарияи инқилобҳои исломии баъзе кишварҳо татбиқ мешуд. Ба ҳамин мақсад вай бо намоёндагони бонуфузи мафияи дохилӣ Максуд Икромов, Маҳмадаёз Навҷувонов ваҳдати амал ташкил намуда, барои дар дастгоҳҳои ҳукумат ҷойгир намудани одамони худӣ як қатор нақшаю чораҷӯиҳо мураттаб кард. Дар собиқ ходимони ғайоли Партияи Коммунистӣ Отаҳон Латифӣ ва Максуд Икромов баҳри ба амал татбиқ гардидани нақшаҳои Тӯраҷонзода содикона хизмат менамуданд. Тӯраҷонзода бо Максуд Икромов ба хориҷа сафар намуда, барои омӯштани таҷрибаи инқилобҳои ба ном «исломӣ» мулоқотҳои махфӣ ташкил намуд. Тӯраҷонзода дар як баромади худ дар Эрон рӯи роҳро изҳор намуда буд, ки пас аз ғалабаи инқилоби исломӣ бояд аҳолии то синни сесолаи сокинони вилояти Кӯлоб ба таври оммавӣ несту нобуд карда шаванд, зеро дар хуни онон микробҳои коммунистӣ саҳт ҷойгир гардидаанд.

Моҳи март соли 1992 дар Душанбе аллакай ҳокимиятӣ ба вучуд омада буд: ҳукумати Набиев, аз як тараф, ва ҷангиёни экстремистии қозӣ аз тарафи дигар, ба ҳам муқобил меистоданд. Оппозитсия таҳти роҳбарии қозӣ ба ҳуҷуми қатъӣ гузаштани буд. Зеро қозӣ ҷадал дошт, ки ба ваъдаҳои ба хоҷагони хориҷӣ додаи худ вафо намояд.

Моҳҳои март—апрели соли 1992 дар гирдиҳамони 29-рӯза ҷангиёни қозӣ ба пирӯзӣ расиданд. Ӯ бо воситаи таъйиқ ва таҳдид тавонист, ки Сафаралӣ Кенҷаевро аз вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ бартараф намуда, ҳудаш бо ҳаммаслақонаш Аслиддин Соҳибназаров, Сайфиддин Тӯраев аъзоёни Раёсати Шӯрои Олӣ гардиданд. Вай акнун ҳақ дошт, ки тантана кунад. Ба ғалаба намудани ӯ як ваҷаб фосила монда буд. Аммо вай шаби 22 апрел эҳсосоти худро идора карда натавонист, туғиҳои шоднашро куллан фош сохт. Гоҳ ба ҳамсафи наздиқаш Акбаршо Искандаров бо ҷашм ишора мекард, гоҳ ба вай насиҳат менамуд, ки ба ин курсии беҳосият нанишинад, зеро барояш курсии махсусе таҳия месозанд.

Эҳтимол, ин курсии салтанатӣ, яъне тахтро якбора барои ҳудаш фармоиш меод.

Ана, дар ҳамин ҷо косаи сабри халқ лабрез гардид! Инак, андаке рӯчӯ карда гуфтаниам, ки дар рӯзҳои аввали гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» муаллими Доғишгоҳи давлатии ҷумҳурӣ, узви раёсати ҳизби демократии Тоҷикистон Раҳими Мусулмонӣ дар он ҷо баромад карда, гуфта буд, ки косаи сабри халқ саршор шудаасту акнун ба даст аслиҳа мегирад. Не, муаллим аз ҳаёти халқи худ беҳабар буда, рӯҳияи онро намедонист, биноан чунин суханони ифвогарона ва хатарнокро ба забон оварда буд. Он ҷо як гурӯҳ ифротӣ—демократҳои сохта ба даст аслиҳа гирифта метавонистанд ва воқеан ҳам онон ба даст аслиҳа гирифтанд ва бар зидди халқи худ баромада, қиноятҳои ғушношунӣ содир карданд.

Рӯзе 22 апрел рафтори беҳаёнаи маҳз қозӣ, ҳаракатҳои зиддиқонунӣ ӯ, беадолатӣ нисбати фарзанди ҳақиқатпарастии халқ Сафаралӣ Кенҷаев тамоми мардумро ба по хезонд. Ва онҳо ба майдони «Озодӣ» омадан гирифтанд. Ба майдони «Озодӣ» ҷамъ шудани халқ, талаб намудани истеъфои қозӣ нишон доданд, ки ин шахси беҳаё минбаъд бояд ба мусулмонони ҷумҳурӣ сарварӣ накунад. Агар дар вучуди ӯ заррае эҳсоси одамият мебуд, барои пешгирӣ намудани хунрезӣ мисли Сафаралӣ Кенҷаев ба истеъфо мерафт. Лекин ин тавр нашуд ва ин тавр шуданаш мумкин набуд. Зеро қозӣ Тӯраҷонзода барои содир кардани инқилоби исломӣ дар Тоҷикистон доллару риёлиҳои зиёде гирифта буду акнун ҷавоби онҳоро додан лозим меомад. Ба ононе, ки барояш доллару риёл дода буданд, бояд ҳисобот меод ва аз нақшаи кашидаи онҳо ягон вачаб ҳам берун намебаромад.

Тӯраҷонзода сиёсатмадори моҳир ва хеле найрангбоз бошад ҳам, ба хатоҳои қалоне роҳ дод. Чи тавре ки ҳудаш иқрор шуда буд, ӯ ба муқовимати халқи Қӯлоб эътибор надод. Муллои разил, мунофиқ ва миллатфурӯш Абдураҳими қӯлобиро ба пул харида гирифта, муридони каллабури ӯро мусаллаҳ намуда, бо ҳамин гумон дошт, ки сарзамини Хатлонро саропо зери тасарруф овардааст. Вале ин дафъа вай ба хатои қалон роҳ дода буд.

Вай аслан халқи Қӯлобро дӯст намедошт. Ҳол он ки агар собиқ қозикалони ҷумҳурӣ инсонии пок мебуд,

бояд ба ҳамаи қавму тоифаҳои мусулмонони Ватан муносибати яхела медошт. Баъди он ки дар Кӯлоб горди худмудофия ташкил гардид, қозӣ тавассути телевизион баромад карда, талаб дошт, ки шӯъбаи корҳои дохилии ин вилоят аз таъминоти давлат бароварда шавад. Вай акнун бар зидди халқи Кӯлоб ба ҳучуми ошкоро гузашт. Маҳз бо фармони «ҷаноби оӣ» Тӯраҷонзода аҳолии қариб якмиллионнафараи вилояти Кӯлоб ба муҳосираи иқтисодӣ маҳкум гардида буд. Ва халқи меҳнаткаши мусулмони якмиллионнафараи кӯлобӣ ҳама «кофир» эълон гардиданд ва дар фарҷоми он дар Қўрғонтеппаю Душанбе маъракаи қатли кӯлобиҳо саршуд. Дар таърихи 1400-солаи дини муқаддаси ислом аввалин бор масҷид ҷои одамкушӣ, макони зулму истинтоки инсон, зинда ба зинда пўст кандани мусулмон аз тарафи мусулмон гардид. Қозӣ бо ин ҳама хунрезҳои дахшатнок қаноат накарда, маслиҳату машварат намуд, ки дар бинои Вазорати мудофияи ҷумҳурӣ бо номи «Ситоди наҷоти Ватан» баталони одамкушӣ ташкил гардад. Шаҳси девонаавзоъ ва асабӣ Шодмони Юсуф сарварии ин баталонро ба ўҳдаи худ гирифт. Вазифаи асосии ин баталон ва ситоди он қатли одамони ҳақиқатпараст, кӯлобиҳои муқими шаҳри Душанберо куштан, меҳнаткашони «нодемократ»-и Қўрғонтеппаро нест кардан буд.

Дар тобистон ва тирамоҳи хунини соли 1992 сарбозони аз кайфи нашъа масту аласти Шодмон Юсуф ба ҳақде аз худ рафта буданд, ки гаравгонро дар қозиёт истинтоқ мекарданд, азоб медоданд. . .

Ҳоло Тӯраҷонзода пулҳои дуздидани қозиётро азони худ карда, дар канори шаҳри Макка ҳавлии калонеро харида, бо оила ва фарзандони худ рўзгори бофароғате дорад. Аммо дўстони дар ҳизби наҳзати ислом будааш ўро ором гузоштани нестанд. Онҳо Тӯраҷонзодаро айбдор карда истодаанд. Тӯраҷонзода роҳбарии «Ҳукумати муҷоҳидини муҷоҳири тоҷик»-ро рад намуда, ба ишғоли вазифаи муовини раиси «Ҳизби наҳзати исломи Тоҷикистон» мувофиқа додааст. Имрӯзҳо ў гоҳ дар Арабистон, гоҳ дар Афғонистон пайдо мешудааст. Вазифаи вай муҷоҳидини тоҷики дар Афғонистон бударо бо аслиҳа таъмин намудан аст.

Зимни хондани вазъ зикр менамудааст, ки агар Русия ва Ўзбекистон ҳалал намерасонданд, инқилоби исломӣ дар Тоҷикистон, албатта, пирӯз мешуд. Дар То-

чикистон ва берун аз худудҳои он номи Тӯраҷонзодаро бо нафрат ба забон мегиранд.

Пештар халқ аз номҳои Заҳҳок, Чингизхон, Гитлер ҳазар мекарданд. Ҳоло бошад, аз Тӯраҷон ва аз фарзанди нафратзадаи он низ ҳазар доранд.

Ман ин ҷо аз хонандагони китоб узр пурсида, риштаи нақбро оид ба собиқ қозии бетавфиқ хеле ба пеш бурдам, то ки ҳар гоҳ номи нопоки вай зикр гардад, аҳли мутолиа бидонад, ки ӯ чӣ гуна шахси муртаде ҳаст.

Ман аз ин мансабталошӣ ва найрангбозии пешвои мусулмонони ҷумҳурии саҳт ба ғазаб омадам. Маълум мешавад, ки ӯ барои расидан ба мансаб тайёр аст, ни-ми аҳолии ҷумҳуриро қир намояд. Дар оғози иҷлосияи сездаруми Шӯрои Олӣ Президент Раҳмон Набиев бо сабаби беморӣ ширкат варзида натавонист. Раиси Шӯ-рои Олӣ Сафаралӣ Кенҷаев дар ин бора вакилони халқ-ро огоҳ намуд. Диламро эҳсоси қаҳру ғазabi шадиде нисбати мансабталошону ҷоҳталабон фаро мегирифт. Мо дар толори Шӯрои Олӣ шугли муҳокимаи масоили муҳиме ҷамъ омадаем, вале дар берун, дар майдони Шаҳидон мардуми гумроҳ, фиребхӯрда бо иғвои як ид-да ханнотон, дасисабозон, иғвогарони ҷоҳталаб шӯран-гезӣ доранд. Эй халқи азизам, халқи бечораам, то ба кай фирефтаи қаллобону дасисабозон мешавӣ?! Охир бас нест, ки золимони хунхор, асрҳои аср подшоҳону роҳбарони бовафои туро ба дағою дурӯғ, макру ғадр куштанд, давлати мустаҳками бузурги туро парешон карданд. Акнун, ки бо инояти илоҳӣ, бахту қисмати фархунда давлати мустақил пойдор аст, истиқлоли ҷумҳурият ба олам эълон шудааст, роҳбарони содику фидокорро аз байни худат бо раъйдихии озод ва де-мократӣ интиҳоб намудай... Магар ҳоло давроне нест, ки ба ин ҳадяи сарнавишт шукрона гӯию бо ваҳдату дили соф даст ба кор бизанӣ, кишваратро, хонадонатро обод намоӣ...

Ҳангоме ки вакилони халқ ба муҳокимаи масъалаи дуҷуми рӯзномаи иҷлосия—вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ иқтисодии ҷумҳурии Тоҷикистон шурӯъ намуданд, бе-ихтиёр аз ҷой бархоста, бар сари минбар омадам. Ме-хостам, ки тамоми халқҳои азизи ҷумҳуриам овози ди-ли маро бишнавад. Ин суҳанон аз қаъри дилам худ аз худ фуру рехтанд:

Депутатҳои мӯхтарам, чунон ки медонед, давлати Тоҷикистон аз моҳи феврالی соли 1990 дар ғаму андӯх аст. Рӯзе нест, ки мардуми тоҷик ором бошад ва чунин ҳодисаҳо дар ягон мамлакат дунё дида намешаванд. Мақсади роҳбарони гирдиҳамоӣ бо қадом роҳе ки бошад, сари вазифа омадан аст. Муҳокимаи ғайриқонунии Навҷунов дар ҷаласаи Раёсати Шӯрои Олӣ, ки ба вазитаи оинаи нилгун намоиш дода шуд, ба ин гирдиҳамоӣ баҳона буд. [Агар муҳокимаи ғайриқонунии Вазорати умури дохила ҳам намебуд, ин гирдиҳамоӣ ташкил мешуд.] Ин ба ҳамаи шумо, бародарону хоҳарони азиз, маълум аст. Дар муддати бистушаш рӯзе, ки гирдиҳамоӣ давом дорад, вазъи сиёсии ҷумҳурӣ, махсусан шаҳри Душанбе бад шуд. Бояд ғўям, ки дар муддати фақат бистушаш рӯз ба шаҳри Душанбе зиёда аз нӯҳ миллион сўм зарар расид. Шояд ин зарар зиёдтар ҳам бошад. Бубинед, ки танҳо дар комбинати рағбанбарории шаҳри Душанбе зиёда аз ду миллион панҷсад ҳазор сўмина маҳсулот бароварда нашуд. Қариб шаст нафар коргарони комбинат дар гирдиҳамоӣ буданд. Чунин ҳол дар бисёр заводи фабрикаҳои шаҳри Душанбе ҷой дошт. Ва ин ҳолати пойтахт ба тамоми шаҳрҳои ноҳияҳои ҷумҳурӣ таъсир расонида истодааст. Албатта, роҳбарияти ҷумҳурӣ ҳамаи чораҳо роҳе дида истодааст, ки гирдиҳамоӣ бо гуфтушунид ва нек анҷом ёбад. Қасе намехоҳад, ки мардуми дар майдон буда озор бубинад. Мутаассифона, на ҳамаи мардуми он ҷо ҷамъшуда медонанд, ки барои ҷӣ гирдиҳамоӣ омадаанд. Ин мардумро қасам дода, бо фиребу найранг нигоҳ медоранд. Ба онҳо фарқ надорад, ки вазъи ҷумҳурӣ ҷӣ хел мегардад. Барои он ки мақсадҳои худро амалӣ созанд, аз ҳеҷ чиз рӯй намегардонанд. Хатто имрӯз то соатҳои чори шаб як гурӯҳ ҷавонон баромад карда гуфтанд: ба ҷанг меравем, худкушӣ мекунем, ҷӣ коре бошад мекунем. Ин ҷавононро қӣ ба ин роҳ тела дода истодааст? Магар оби ҷашми модароне, ки дар дидашон моҳи февраль буд, бас нест? Қӣ ин корро мекунад? Қӣ ин гирдиҳамоиро ташкил ме-

намоёд? Ба кадом фарди тоҷик ин маъкул аст? Чумхурие, ки нав ташкил шудааст, монанди тифли навзод мебошад. Мо имрӯз ин тифлро бо дасти худ бугӣ карда истодаем. Инро кӣ мекунад? Ба ҳамаи шумо маълум аст. Магар баъди ба истеъфо рафтани Сафаралӣ Кенчаев вазъи сиёсӣю иқтисодӣю чумхури дуруст шуда метавонад? Ҳаргиз. Ин тоифа мақсади дигар дорад. Имрӯз Кенчаев, пагоҳ Дӯстов, сипас Набиев, баъди ин ҳукумати қонунӣ Тоҷикистонро сарнагун кардан мехоҳанд. Дигар ягон мақсад надоранд. Ман дар ҳаётам боре ҳам барои маҳал мубориза набурдаам, фақат мехоҳам, ки тамоми мардуми Тоҷикистон, вай касе, ки бошад, оромона зиндагӣ намоёд. Раҳмон Набиевич чанд маротиба бо роҳбарони оппозитсия сӯхбат намуд, ман низ дар чанд гуфтугузор иштирок доштам. Бо қозӣ гуфтушунид карданд, бо мулло Муҳаммадшариф низ. Вале онҳо ба майдон рафта, ба мардум дуруст нафаҳмонданд, ки мақсади Президент ва ҳукумати чумхури чист? Як мисол меорам. Дирӯз Президент фармон баровард: ҳар касе то соати даҳи имрӯз аз майдон равад, аз ҷазоҳои маъмури озод карда мешавад. Ман худам бегоҳӣ илтимос кардам, ки ин фармони Президентро дар назди гирдиҳамомадагон хонанд. Вале ба намояндагони ҳукумат микрофонро надоданд, то онҳо мазмуни фармонро ба гирдиҳамомадагон фаҳмонанд, ки Президент чӣ мехоҳад? Вале фармонро ба дигар маънӣ шарҳ доданд. Агар ин вазъият ҳамин тавр истад, ҳукумати чумхури иҷозат намедихад, ки ин ҳолат боз як-ду моҳи дигар давом кунад. Агар ин корро накунад, беҳокимиятӣ пеш меояд. Барои ҳамин ман, қабл аз ҳама, ба тамоми мардуми Тоҷикистон бояд бигӯям, ки ҳар як фард ҳимоят карда мешавад. Мо барои ин тамоми қувваро дорем. Мақсади ягонаи мо фақат он аст, ки мардум муттаҳид бошад. Онҳое, ки мехоҳанд Тоҷикистон ба ғурӯхҳо, қисмҳо ҷудо шавад, ҷинояткор мебошанд. Аз ин дигар гап гуфтан мумкин нест. Кӣ мехоҳад, Тоҷикистон ба қисматҳо ҷудо шавад? Кӣ мехоҳад, давлате, ки пас аз ҳазор сол бун

ёд ёфтааст, барҳам хӯрад? Фақат онҳое меҳоханд, ки гирдиҳамоиро ба манфиати худ истифода мебаранд.

Мо гирдиҳамомадагонро чизе нагуфтем, ҳатто шабҳо ҳимояшон намудем, то ҳодисаи нохуше нашавад. Ин чӣ бедодӣ аст, ки сад, ду-сад кас шуда дар кӯчаҳои Душанбе, назди бинои радио, телевизион ва идораҳои ҳукуматӣ омада, роҳбаронро ҳақорат медиҳанд. Магар ин демократия аст? Дӯстӣ ва бародарии байни мардум оё чунин аст? Шумо мебинед, ки имрӯзҳо аз ҳудуди Тоҷикистон мардуми зиёд кӯчида истодаанд. Пас аз воқеаҳои февралӣ заводу фабрикаҳо бе мутахассис монданд. Имрӯз духтурҳо рафта истодаанд. Маро мебахшед, ҳатто бародарони ўзбек мекӯчанд. Ин чӣ бедодист, ин чӣ даҳшат аст? Пагоҳ ба ин кӣ ҷавоб медиҳад?

Ҳар фарде, ки гирдиҳамоиро ташкил кардааст, қатъиян бояд донад, ки дар назди миллат, дар назди қонун имрӯз не, фардо, албатта, ҷавоб медиҳад!

Роҳбарияти ҷумҳурий ҳамаи чорахоро мебинанд, ки ҳодисаи нохуш рӯй надиҳад. Дар кадом ояти Қуръон омадааст, ки занҳо ҳамроҳи мардон гирдиҳамоӣ кунанд? Чӣ гуна мусулмонӣ аст ин? Қӯдакони нававландро оварда, дар майдон мондаанд, дар майдон ҳолати ғайрисанитарӣ ба вучуд омадааст. Бемории сирояткунандае паҳн шуданаш мумкин. Магар мо раҳму инсоф надорем? Ин вазъият, рафיקони мӯҳтарам, моро бетараф гузошта наметавонад. Ҳатто овоза шудааст, ки нони ҳукумати ҷумҳурий, ки имрӯз кор мекунад ва дирӯз Тоҳири Абдучаббор гуфта буд, ҳаром аст, фалон фабрику заводҳо бекор мемонанд. Дӯстони азиз, агар шумо оппозиция бошед, барномаи аз бӯҳрони иқтисодию сиёсӣ баровардани ҷумҳуриро пешниҳод кунед. Ҳукумати ҷумҳурий бо дилу ҷон онро қабул менамояд. Лекин шумо ин гуна барнома надоред.

Имрӯз ба ҷумҳурий ягон фарди хориҷӣ сафар намекунад. Ман бояд ба шумо хабар расонам, ки дар ҷумҳурий захираи ғалла кам мондааст.

Зерно
Топмиво

Ғаллаю орд аз дигар давлатҳо наомада истода-
аст. Сабаби ин ҳам гирдиҳамоист. Агар дар ҷум-
ҳури гуруснагӣ ба амал ояд, гуноҳ ба сари роҳ-
барони гирдиҳамоӣ хоҳад буд. Инро мо бояд
котеъона гӯем ва ҳеҷ касро фиреб надихем. Ин
ҷо Сарвазир Акбар Мирзоев нишастаанд, суха-
нони маро тасдиқ мекунанд. Ҳоло ягон роҳбари
вазорату идора ба дигар давлатҳо рафта наме-
тавонад. Вазири ғалла аз Канада омад, дар он
ҷо барои мо панҷоҳ ҳазор тонна ғалла ваъда
кардаанд. Вале, мутаассифона, аз он то ҳол ҳа-
баре нест, зеро аз гирдиҳамоии мо тамоми мар-
думи дунё огоҳ аст. Вобаста ба ҳамаи ин ҳар
як фарди ҷумҳури бояд амиқ фаҳмад, ки пагоҳ
тақдирӣ вай чӣ мешавад: ё гирдиҳамоӣ ва ё
меҳнат қардан. Қишти пахта ҳамагӣ сиёнуҳ
фоиз иҷро шудаасту халос. Сӯзишворӣ надорем.
Як литр сӯзишвориро Туркменистон ба мо сиё-
як сӯм пешниҳод кардааст. Мо мехоҳем маош-
ро зиёд намоем, ба халқ пул диҳем. Ба ин ягон
роҳбари ҷумҳури зид нест. Лекин тақдир чӣ шу-
да истодааст?

Як мисоли оддии дигар меорам. Дар мо як
ташкилоти савдои хориҷӣ ҳаст. Ба сиёшаш
милён доллар маҳсулоти ҷумҳуриро фурӯхта-
аст. Ба ҷои сесад ҳазор тонна ҳамагӣ ба ҷум-
ҳури нӯҳ ҳазор тонна ғалла овард. Ба бисту-
ду милён сӯм дар якуним сол коргарони он ба
саёхати хориҷа рафтаанд. Агар пагоҳ рафиқ
Мухтошев мавриди муҳокима қарор гирад, боз
гирдиҳамоӣ кунем? Агар боз ғайолияти роҳба-
рони дигарро санҷем ва ҳақиқатро ба мардум
расонем, ба майдон мебароем? Рӯи рост бояд
гуфт: агар ба Президент ва ҳукумати Ҷумҳури
боварӣ бошад, монед, ки мувофиқи қонун кор ку-
нанд. Агар шумо моро дастгирӣ накунад, гуноҳи
боз ҳам қашшоқ шудани ҷумҳури танҳо ба дӯши
Президенту ноиби он ва ҳукумати ҷумҳури на-
меафтад. Ин борро ҳамаи мо ба зимма хоҳем
гирифт. Имрӯз бигузор ҳамаи мардуми тоҷик
фаҳмад: агар тақдирӣ вай бад шавад, ба ин кӣ
гунаҳкор аст? Имрӯз як гурӯҳ бародарони мо
барои ҳалли масъалаҳои сохтмони ГЭС-и Ро-
ғун дар Покистон ва дигар кишварҳои ҷаҳон. Бо ин

вазъи сиёсие, ки дар ҷумхури ҳаст, оё моро ёрӣ мерасонанд? Ҳеч гоҳ!

Ман нашунидам, дар майдони Шахидон кассе баромад карда гуфта бошад, ки бар зидди ғоратгарону муфтихӯрон мубориза баред, хокимиятро мустаҳкам кунед. Ба иҷрои кори сахро, киштукор низ мардумро даъват накардаанд. Фақат гап якто: истеъфои парлумон, истеъфои Сафарали Қенҷаев ва истеъфои дигарон. Қӣ кафолат медиҳад, ки имрӯз барои истеъфои Қенҷаев дар майдон сӣ рӯз истоданӣ бошанд, барои истеъфои Раҳмон Набиев се моҳ наmeshинанд? Қӣ ба ин кафолат дода метавонад? Фақат мақсад як аст, рафиқони азиз. Ҷунон ки меодонед, он ҷо дар бораи гаронии нархҳо бисёр шиорҳо ҳастанд. Мана бинед: нархи як кило ғалла дар ҷумхурии мо харид 15 сӯму 80 тин, фуруши орд ба аҳоли як сӯму 80 тин, дар Қазоқистон нархи фуруш 12 сӯм, дар Русияю Белорус низ 12 сӯм, дар Ўзбекистон, Туркменистон ва Қирғизистон 3 сӯму 50 тин.

Агар пулуро, ки мо барои ғалла харҷ менамоем, ба маоши одамон зам намоем, маош хеле зиёд мешавад. Ҳазорҳо мардуме, ки ҳар рӯз дар майдон ҷамъ меоянд, агар қор мекарданд, ба маблағи зиёд маҳсулот истеҳсол менамунданд. Ин ғалабаи мардуми Тоҷикистон мешуд.

Президент аз байни нӯҳ нафар номзад интихоб шуд. Ҳама вайро интихоб кард. Дар қадом давлати дунё мардум Президенти худро ин қадар қам эҳтиром мекунанд? Бигӯед: дар Туркменистон, дар Ўзбекистон, дар Қирғизистон? Дар қучо ин хел ҳолат ба миён омадааст? Мо худро мардуми бофарҳангу маданӣ меҳисобем. Ҷаро маданияти худро ба халқи дунё нишон наmedихем? Қадом масъалаеро, ки Президент ва ҳукумати ҷумхури ҳал қарданӣ шаванд, ҳатман як гурӯҳ одамон ҳалал мерасонанд. Барои ҳамин, бародарони азиз, ман тақлиф мекардам, ки вазъияти сиёсиро фаҳмида истода мардуми ҷумхуриро ором созем. Мо намегузорем, ки қасеро қасе озурда намоёд ва аз ҳамаи мардуми Тоҷикистон илтимос дорам, ки аз ҷумхури қӯч набанданд, беҳатарии онҳоро таъмин

месозем. Ман таклиф менамоям, ки то қабул шудани Қонуни Асосӣ (Конституция) ҳама гуна митингу гирдиҳамоиҳо муваққатан манъ карта шавад.

Дар хусуси гирдиҳамоӣ мегӯям: ҳар касе, ки имрӯз аз ин минбар сухан меронад, фикру ақидаи худро бигӯяд. Зеро тақдири мову мардум ҳама як аст. Касе ҷонибдори гирдиҳамоӣ ва давом додани он бошад, аз ҷояш бархоста гапашро мардонавор бигӯяд. Агар хоҳед, ки дар атрофи Президенти ҷумҳурӣ муттаҳид шавему гирдиҳамоиро бас кунем, инро ҳам ошкоро бигӯед. Ба миллат ва Президент эҳтиром дошта бошед, инро низ возеҳ бигӯед. Дар кадом давлат аз аз байни нӯҳ нафар номзад интиҳоб шуд? Пас ин ифодаи эҳтироми бузург нисбати Раҳмон Набиев, ин эҳтироми беканори халқ буд. Агар халқро ҳурмат намоем, биёед дар гирди Президент Раҳмон Набиев муттаҳид шавем!

Парокандагӣ, нифокҷӯӣ ва ҷудоиандозӣ марги миллат аст!

Ин бонги хатари бузурге буд, ки ман онро аз минбари баланд бистуми апрели соли 1992 гуфта будам.

* * *

Сонитар фурсат ёфта, ман он бадхоҳӣ ва ғаразҳои зишти сарвари рӯҳониёни ҷумҳуриро ба Раҳмон Набиев, Сафаралӣ Кенчаев, Нурулло Ҳувайдуллоев маълум намудам. Он вақт ягон нафари мо ҳаёле ҳам надоштем, ки Тӯраҷонзода ин қадар маккор буда, чунин қасди бад доштааст. Аён гашт, ки баъдан вай бархе аз нақшаҳои сиёҳи худро ҷинойткорона ба амал татбиқ намуда, ба рехтани хуни ҳазорҳо одамони бегуноҳи кишварамон сабабгор ва гунаҳкор шуд. . .

* * *

Ҳамон иҷлосия роҷеъ ба матбуот қонун қабул намуда буд. Дар он зикр гардида буд, ки барои тавассути рӯзномаю мачаллаҳо ва телевизиони ҷумҳурӣ ба шах-

сони бегуноҳ бе ҳеҷ асосу далел тӯҳмат намудан масъулияти ҷиддӣ дорад, ба ҷавобгарӣ кашида мешавад. Зеро, он вақт бисёр воситаҳои ахбори умум байни мардум иғво ангехта, аллакай оташи ҷанги бародаркуширо аланга медоданд. Хусусан Тоҳири Абдучаббор, Аслиддин Соҳибназаров, Даврон Ашӯров ва як теъдоди дигар ба ин қонун муқобил баромада, зӯр зада изҳор медоштанд, ки расонаҳои ахбори оммавӣ бояд мутлақо озод бошанд ва матбуот ҳарчӣ меҳодад, бояд онро анҷом бидиҳад. Яъне ба ақидаи онҳо матбуот ва умуман воситаҳои ахбори умум манбаи ҳарачу марач ва ҳар гуна иғвоангезию дасисабозиҳо гардад. Иддае аз нашрияҳо ба ҳамин минвол ба оташи ташаннуҷоти ҷумҳури равшан рехта, дар вақташ боиси боз ҳам шиддат гирифтани авзои ҷомиа гардиданд.

Вақте ки 26 март соли 1992 бо мақсади ҷимояи вазири умури дохилаи ҷумҳури Маҳмадаёз Навҷувонов (ҳоло собиқ) дар майдони Шаҳидон гирдиҳамоии ғайриқонунии ҷавонони помирӣ баргузор гардид, дурустии қонун дар бораи матбуот бори дигар исбот гардид. Расонаҳои ахбори умуме, ки тамоили демократмаобӣ доштанд, дар рӯзҳои гирдиҳамоӣ иғвогариро ба авҷи аъло расониданд, ки дар мавриди худ инро собит менамоям.

Чӣ хеле ки зикр гардид, гирдиҳамоии назди қасри Раиси ҷумҳур — майдони Шаҳидон (ҳоло он ҷо ҳеҷ гуна майдоне воқеъ набуда, роҳи сетаарафае мавҷуд аст) ба ҷимоя ва тарафдории М. Навҷувонов ба амал омада буд.

Бо рӯи хурде ишора менамоям, ки дар вақташ афсари низомӣ М. Навҷувонов бо пешниҳоди маҳалгаро ва мансабталоши гузаро—собиқ Раиси Президиуми Шӯрои Олии ҷумҳури Ғ. Паллаев ба мансаби вазири умури дохила соҳиб гардида буд. Аслан бошад, М. Навҷувонов як соҳибмансаби беистеъдод буда, фикру ақидаи тоза ва омулу ғайрати кироие на дошт. Фақат бо усули «аз Бадахшон ҳам як нафар ба курсии вазорат бирасад», сари вазифа омада буд. Ӯ мансаби баланди вазоратро тасарруф намуда, на ба забони тоҷикӣ ва на ба забони русӣ саҳеҳ ҳарф задан наметавонист.

Ин ҷо чун суҳан аз забондонӣ ва суҳанронии афроди соҳибмансаб ва олирутба рафт, ақидаи хешро баён намуданӣ ҳастам, ки шахсони мансабдор ва хусусан

вазирон забони модарӣ, яъне давлатӣ—тоҷикиро бояд ба таври шоиста донанд. Ба пазише наарзад он вазире, ки хангоми мулоқотҳо бо намояндагони давлатҳои хориҷӣ, хусусан кишварҳои ҳамсояю ҳамзабони мо—Эрон, Афғонистон оид ба соҳаи марбутаи худ ба забони модарӣ ду калима гуфтан натавонад. Аввал полковник, сипас генерал Навҷувонов аз ҳамин қабил роҳбарон ҳисоб меёфт.

Ӯ дар вазорати худ маҳалгароиро ба дараҷаи баланди нафратовари он расонида буд. Дар аксарияти вилоят, шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва билхоса дар Вазорати умури дохила ба вазифаҳои муҳим ва асосӣ дӯстону ошноӣ худро бо тавсияи қозӣ таъин мекард.

Дар масъалаи аз полковникҳо қатор-қатор генералҳои таълимнадидаи бетамрину белашкар сохтан бошад, «доҳии» ба ном Ҳукумати Муроси Миллӣ Акбаршо Искандаров «маҳорати фавқулудда доштанаширо нишон дод. Ӯ бо як фармони саросемавор иншоғардида худ якбора ба панҷ нафар рутбаи ҷенеролиро бахшиш намуда буд. Хушбахтона ҳукумати қонунӣ ин фармони рутбачаллобро бекор кард.

Погонфурӯшон ғами халқи бечораро намехӯрданду дар пайи ҳамвора беҳтар кардани маишати худу ҳамкосоҳои худ буданд.

Навҷувонов, хусусан дар даврони охири ҳукмронии худ асбоби тарабу маишати хешро хеле пурдабда ба ва мӯхташам намуд. «Барои ба нафақа баромадан тайёри мебинам» гӯён, баҳри худ ва аҳли аёлу атфол хонаю хавлию дача бино мекард, мошинҳои сабукрав мехарид. Ба ҳамхизматони наздики худ теъдоди зиёди мошинҳои сабукрави вазоратро арзонак фурӯхта ва ба ҳамин васила моли давлатро тарақа намуда, дили онхоро боз бештар ба сӯи хеш моил намуд.

Вакте ки Сафаралӣ Кенҷаев ба вазифаи Раиси Шӯрои Олии ҷумҳуриамон интиҳоб гардида, ба фаъолияти пурсамараи хеш шурӯъ намуд, ӯ пеш аз ҳама бар зидди торочгарони моликияти халқу давлат муборизаи оштинопазире бурд. Вай хусусан алайҳи қонуншиканӣ муқовимати сахту шадиде нишон меод. Зеро худ дар ҳамин рӯҳия камол ёфта буд: ӯ номзади илми ҳуқуқшиносӣ, дотсент буда, солҳои зиёд дар вазифаҳои масъулу олии додситонӣ адои хизмат карда, бисёр риштаҳои чигилро уқдакушӣ намудааст.

Махсусан дар ҳимояи кадрҳои миллии тоҷик дар сафи ҳифзи қонуният хизматҳои барҷаста кардааст. С. Кенчаев бар иловаи ҳамаи ин шахси бомаърифат ва соҳибкалам аст, дар хусуси фаъолияти ҳифзи қонунии хеш, ба дигар маънӣ гӯем, парвандаҳои пурпече, ки ҳудаш ба мӯшикофӣ кашф намудааст, як силсила очеркҳо ва қиссаҳо навиштааст, китобҳои худро чоп кардааст. Пеш аз раиси парламент интиҳоб шуданаш ҳам ӯ дар курсии вазорат ифои вазифа менамуд—раиси кумитаи назорати қонунҳои дастгоҳи Раиси Ҷумҳур буда, дар ин ҷода бо ҳамкорони худ теъдоди зиёди гиреҳхоро бар мановеи халқу давлат кушода буд.

Аз оғози фаъолияти С. Кенчаев сокинони ҷумҳурӣ тавассути телевизион ва дигар расонаҳои ахбори омма **воқиф мешуданд, ки тороҷгарон** чӣ навъ маҳсулоти хӯрокворӣ ва бархе молҳои ниёзи аввалро пинҳон карда, дар лаҳзаи мувофиқ бо нархи гарон фурухтани буданд. Органҳои маъмурӣ бисёр найрангҳои ин дуздону қаллобон ва соир қонуншиканонро фош менамуданд. Аз ҷумла, эҳтимол сокинони ҷумҳурӣ дар ёд дошта бошанд, ки як нафар ҳанноти ноҳияи атрофи Душанбе—шаҳр сад тонна ордро аз Вазорати маҳсулоти ғалла бо кадом як роҳи чапғалат ба даст оварда, дар тахҳонаи яке аз мактабҳои ноҳия аз назари мардум пинҳон намуда будааст. Идораҳои танобкаш ин ҷиноятро фош намуданд ва дар натиҷа гунаҳгортонро ҷазо гирифтанд.

Оё дар даврае, ки Ғоибназар Паллаев ва муддати кӯтоҳ Қадриддин Аслонов Раиси Президиуми Шӯрои Олии Тоҷикистон буданд, ба манфиати давлату ҷамъият ва халқ чунин тадбирчӯиҳо ва ҷорабиниҳо карда мешуданд?

Албатта не. Онҳо қасд доштанд, ки бештар мардумони водии Қаротегинро ба корҳои савдо ва дигар машғулияти пурманфиат ҷалб намуда, баъдан нақшаҳои сиёҳи худро бо дастони онҳо амалӣ кунанд.

Дар асл сокинони он водӣ аз ҷумлаи одамони сарбаланд, баору номус, заҳматкаш ва озодипарастанд. Агар ба таърихи ин водӣ як назари сатҳӣ афканем, аён мегардад, ки мардумони Қаротегин зери зулми шохону ҳокимони ғайр бисёр азобҳо кашидаанд. Бинобар ин **қаротегиниҳо** бар зидди асорату истисмор муборизаҳо мебуданд ва кӯшиш менамуданд, ки бекигарии Қаротегинро то дараҷае мустақил бошад, беки ин мулк зодаи ҳамин макон бошаду халқро ин қадар тороҷ насозад.

Ба шарофати ҳамин муборизаҳо буд, ки мустақилияти бекигари Қаротегин то чоряки охиринаи асри XIX давом кард. Соли 1876 амири Бухоро беки Қаротегин Раҳимхонро бо фанду фиреб ба Бухоро даъват намуда, ӯро дар ҳамон ҷо бандӣ кард. Ва ба ивази вай гумоштаи худ—Худойназар атолиқро бек таъин намуд. Худойназар атолиқ мулку макони «шаҳ»-и Қаротегинро зери тасарруфи худ дароварда, пас аз чанде бо нӯкаронаш Қалъаи Хумбро низ ишғол карда, соҳиби қаламрави «шаҳ»-и Дарвоз ҳам шуд. Бо ҳамин мустақилияти бекигари Қаротегин барҳам хӯрду минбаъд аҳолии он ҳам аз тарафи бекҳои манғитӣ истисмор мешуданду ҳам аз тарафи амалдорону нӯкарони маҳаллӣ. Эҳтимол, ба иллати ҳамин ҷабру зулми тоқатфарсо буда бошад, ки бисёр сокинони Қаротегин ҷилои ватан карда, ба чор тарафи дунё ғариб гардиданд. Мардони қаротегинӣ дар корхонаҳои шаҳрҳои азим хизмат менамуданд, бо дӯкандорӣ, мардикорӣ машғул мешуданд. Умуман ин дохундаю одинаҳо ҳар кучое, ки мерафтанд, бо меҳнати ҳалолу кордонӣ нон меҳӯрданд. Вақте ки дохундаю одинаҳо дар шаҳрҳои азим аз воқеаҳои сарнагун гардидани амири Бухоро дар моҳи сентябри соли 1920 хабардор шуданд, бо умеди рӯзи беҳӣ ва бо пайгоми раҳӣ ёфтани аз зулму ситами амирон ба Қаротегин баргаштан гирифтанд. Вале дар диёри қаротегинӣ хо ханӯз ҳам тартиботи амирӣ чорӣ буд ва ҷабру истисмори аҳли заҳмат аз тарафи табақаи ҳукмрон давом дошт. Оммаҳои камбағал ҳар гоҳ эътирози худро ба-ланд мекарданд.

Дар натиҷаи эътирози умум моҳи декабри соли 1920 дар Қаротегин шӯриш ба амал омад, ки ба он зодаи деҳи Янголики наздикии Фарм Усмони Маҳмадамин сарварӣ менамуд. Дар оғоз шӯриш муваффақият пайдо кард, вале пас аз чанде амалдорони Қаротегин қувваи зиёде ҷамъ намуда, шӯришро паҳш карданд ва саркардагони шӯришро бераҳмона ба қатл расонданд. Хешовандони Усмон ба водии Фарғона рӯ ба гурез ниҳоданд...

Шояд кашидани ҷабру зулми тӯлонӣ зодагони ин водиро дар рӯҳияи асоратнописандӣ тарбият намуда бошад.

Аҳолии Қаротегин дар деҳқонӣ, боғдорӣ, чорвопарварӣ хеле моҳир буда, аз камзаминӣ ҳамеша тангҳолӣ мекашиданд.

Ҳангоме ки дар водии Вахш кушодани заминҳои нав шурӯъ шуданд, аввалин гурӯҳҳои деҳқонони қаротегинӣ солҳои 1927—1928 ба ин водӣ кӯч бастанд.

Зилзилаи пурфочиа соли 1949 дар Ҳоит яке аз омилҳои кӯчбандии сокинони Қаротегин ба водии Вахш гардид.

Қаротегиниҳо ба мисли дигар сокинони ватанамон дар меҳнатдӯстӣ ва қордонӣ машхуранд. Дар ободонӣ ва гул-гулшукуфонии водии Вахш, ки пештар хеле нообод ва ҷӯлистони гармие буд, хизмати шоиста кардаанд.

Ононе, ки дар замони осоиштаи ҷумҳурии мо захираи зиёд мекарданд, соҳиби рӯзгори бофароғат мешуданд. Қаротегиниҳо ҳам ба туфайли ранҷи даст ба ҳавлиҳои зебо, либоси хуб, қатор-қатор мошинҳои сабукрав соҳиб гардиданд. Аз рӯи ҳикмати халқ нав ба як даҳан нони бофароғат расида буданд, ки дар пеши роҳи ин мардум Паллаеву Аслонов барин ҷоҳталабону мансабхоҳонӣ ашаддӣ баромаданд.

Ваҳҳобиёни ташнаи ҷоҳу ҷалоли шоҳона низ ҳамин одамони меҳнатии соддалавҳро тағи ҷашм карда, ба доми макри худ гирифта намуданд. Дар натиҷа қаротегиниҳо дар маркази даргириҳо қарор ёфта, ин қадар маҳрумӣтаҳо касиданд, талафот доданд.

Ман ақидаи катъие дорам, ки сокинони Қаротегин ба қасофати мансабталошону ваҳҳобиён фирефта гашта, ба майдонҳои даргирӣ кашида шуданд, вагарна онҳо мисли дигар қавму халқиётҳои ҷумҳуриамон афроди захираи сулҳшиоранд.

Ин мардум дар доми мансабталошону ҷоҳпарастон борҳо афтада буданд. Ба ваҷҳи ҳамин соддалавҳӣ қаротегиниҳо аввалин бор солҳои шастум маҳз бо иғвои мансабхоҳон ба гирдиҳамой ҷалб шуда буданд.

Таъкид менамоям, ки ин митингро гурӯҳи хурди да-сисабозону мансабталошон, қалоншавандаҳо, пулмас-тони ин минтақа ташкил карда буданду оммаи халқ ҳеҷ гуноҳе надорад. Бо қасди ташкил намудани ноҳияи Тоҷикобод тақрибан 60—70 нафар сокинони ин минтақа дар назди даромадгоҳи Қумитаи Марказӣ ба нишони эътироз нишаста буданд. Митинги аввал, гирдиҳамоии ғайриқонунии нахустин ана ҳамон аст, ки тақрибан сӣ сол пеш аз ин ба амал омада буд. Албатта, он вақт гапу қор қомилан ба дигар рақам буд, биноан гап-шон нагузашт. Ноҳияи Тоҷикобод таъсис наёфт ва бо ҳидоятҳои органҳо ба тамоми муҳаррирони рӯзномаҳои

чумхурӣ, вилоятӣ ва шаҳрию ноҳиявӣ дастур дода шуд, ки дигар дар саҳифаҳои нашрияшон номи «Тоҷикобод»-ро ба ҳеҷ вачҳ зикр нанамоянд, то ин унвон аз хотирҳо зудуда гардад, одамон номи ин ноҳияро фаромӯш кунанд.

Ба воқеаҳои хунини феввали соли навад он чиз сабаб шуд, ки кадоме овоза паҳн кард, ки Қумитаи иҷроияи шаҳри Душанбе ба гурезагони арманӣ хона додааст. Тафтишот нишон дод, ки ба арманиҳо касе ягон хона наодааст ва сухан ҷафат дар бораи чилу ҳафт хонаводаи гурезаи армание мерафт, ки ба назди хешу табори худ омада буданд, онҳо ба ягон идораю муассиса «ба мо хона диҳед» гӯён ариза ҳам наонавишта буданду даъвои хонагирӣ ҳам надоштанд.

Дар асл гап-гапи хонагирии арманиҳо як баҳонае буду ваҳҳобиён нерую қудрати бозувони худро санҷиданд. Онҳо бо мақсади санҷидани зӯри бозувони худ дар Душанбешаҳр исёни пурвоҳимаеро ташкил намуноданд. Бунёдгароёни исломӣ, ҷавонони «Растохез», инчунин дастаҳои ҷинояткорон—ҳаминҳо буданд он се қувваҳои асосие, ки дар пойтахти чумхурӣ исён ташкил карданд. Ба исён раиси ҳамоҳангҳои Президиуми Шӯрои Олии чумхурӣ Паллаев роҳбарӣ мекард ва ин далел ба исбот расида бошад ҳам, то имрӯз муаммо ҳалли худро наёфтааст. Ин «кадри абарқудрат» бо ҳирси мансабталошӣ ба амали ғораво даст зада, барои ба майдони мубориза баромадани дастпарварони худ—ваҳҳобиён шароит муҳайё намуд ва гузашта аз ин тамоми амалиёти онҳоро моҳирона идора мекард. Дар тамоми хунрезӣҳо, қурбон гардидани ҷавонон, ятим шудани кӯдакон, бевамонии наварӯсон, вайронии харобаҳои пойтахти чумхурӣ гунаҳкорони асосӣ—Паллаев, собиқ раиси Госплани Тоҷикистон, боз як мансабталоши гузаро, Қаримов Бӯрӣ Бачабекович, инчунин дигар саркардаҳои бунёдгарони исломӣ ва демократҳои сохта мебошанд.

Дар ҷараёни воқеаҳои шадидаи 12, 13, 14 феврал (қисмҳои ҳарбӣ шаби 13-ум, яъне хеле дер ворид карда шуданд), ҳама возеҳу равшан гардид. «Қумитаи 17-нафарон», ки бо роҳбарии пинҳонии Паллаев таъсис дода шуда буд, чумхуриро бояд идора мекард. Ба ин «комитет» ҳатто адибони сеюмдараҷае ворид шуданд, ки танҳо зодаи минтақаи Фарм буданд. «Комитети 17-нафарон» расман ба котиби якуми Қумитаи

Марказии Хизби Коммунисти Тоҷикистон Маҳкамов ва ба Раиси Шӯрои Вазирони ҷумҳурӣ Ҳаёев нобоварӣ изҳор намуда ва хеле ачибаш он ки номзадии Паллаевро маъқул донист.

Бозин чандин сол дар Тоҷикистон давомкарда хайрият, ки дар ин айём қатъ гардид. Ҳол он ки бисёр чизҳо то ҳанӯз чун асрори ниҳонӣ боқӣ мондаанд. Шахсе, ки он рӯзҳо ҳақиқатан ҳам ба умқи ин найрангбозиҳо ғўтавар гашта тавонист, бешубҳа Президенти тавассути парлумон интиҳобшуда Қаҳҳор Маҳкамов буд. Дар чараёни воқеоти моҳи феврал ба ӯ чизҳои бисёре маълум шуданд. Вай «шахси номатлуб» шуда монд ва бунёдгарони исломӣ бо дастнишондаҳои мутааддади хеш **ӯро бояд бартараф менамуданд.** Паллаеви **чоҳталаб** маҳз ҳаминро интизор буд.

Ин ҷо хеле муносиб аст, ки як байти суҳанвари бузург, ҳазрати Абдурахмони Ҷомиро биёварем. Адиби мумтоз шахси чоҳталабро чоҳил хондааст, на комил, ки ба Паллаев барин тоифаи одамон дахл дорад.

Чох дорӣ чоҳилосо бар сар, эй комил мудом,
Чоҳилат хонам, на комил гар туро чоҳ аст ком.

Аммо Маҳкамов бад-ин минвол бо ҳамдастӣ ва муовинати Ҳаёев басо моҳирона амал намуда, Паллаеви муртадро аз тамоми вазифаҳои олии давлатӣ сабукдӯш кард. Паллаев чанд муддат узлатнишин буд ва сипас бо кадом роҳе вазифаи оромакаки ГАЗ-31-дори Кумитаи яқдилӣ бо мамолики Осиё ва Африқоро соҳиб гардид. Ман аз он дар ҳайратам, ки чӣ тавр шахси исёнгар ва саркардаи балвочиён ба чунин Кумита сарварӣ менамояд? Сонӣ чизи дигар бисёр хандаовар ва мутанофир буд, ки Паллаев пас аз соҳиб шудан ба ин вазифаи наваш дар мусоҳиба бо хабарнигори яке аз рӯзномаҳои ҷумҳурӣ **«Ман аз нав зинда шудам!»**—гӯён нидо кардааст. Хабарнигор ҳам маҳз бо ҳамин ибора ифодагардидани Ҳирси чоҳталабию мансабҳои Паллаевро дарк намуда, онро сарлавҳаи мусоҳиба қарор додааст. Ҳақиқатан ҳам ин ибора аён менамояд, ки ба ин одам вазифа ва мансаб, чӣ маънои эҳёкунандае дорад.

Сипас ӯ ба вазифаи раиси Президиуми Шӯрои Олӣ боз як маҳалгарои ашаддӣ Қадриддин Аслоновро овард.

Аслонов дастпарвари комсомол буда, солҳои тӯлонӣ

дар вазифаҳои роҳбарикунандаи ин ташкилот хидмат кардааст. Ва табиист, ки дар рӯҳияи дастнигару фармонбардор будан тарбия ёфта, аз худ ташаббусу эҷодкорие нишон наметод.

Мувофиқи анъана дар вазифаи ҳамонвақтаи раиси Шӯрои Олӣ як чунин шахси қарахтӣ фармонбардор ва «лаббайкагӯ»-е зарур буд, ки чунин соҳибмансаб пайдо шуд. Аз ҳама муҳимаш даҳони намоёндагони серчанҷол ва шаттоҳи ҳамон қавми шӯрангез баста шавад, шуд, дигар қор оҳиста-оҳиста ҷалида, пеш рафта мегирад.

Лекин ин «подшоҳ» воқеан ҳам дар қарахтӣ ҳа-рустақак гарм қарда натавониста, тамоми маснаду маро қаюил намуд ва тахти «салтанатӣ»-ро ҳанӯз ду-савлаташ вожгун гардид. Чи тавре ки дар иҷлосияи Шӯрои Олӣ бо забони худ ва бо алам гуфт: «қулоҳи Мономахро дар сараш ниғаҳ дошта натавонист!

Оре, на ҳар сар тобу тавонеро молик аст, ки чунин қулоҳи гарону пурмасъулиятеро бардорад. Умуман гап дар сар ҳам не, балки дар мағз аст.

Ана, баъди чунин раисони Шӯрои Олӣ ба ин вазифа Сафаралӣ Кенчаев интихоб гардид.

Акнун чанд сухандар бобати бо оинаи нилгун нишон дода шудани муҳокимаи масъалаи фаъолияти Вазорати умури дохила гуфтаниам, ки гӯё гирдиҳамой ба иллати ҳамин ба амал омадааст.

Гуфтаи ҷоиш аст, ки собиқан аз фаъолияти Раёсати Шӯрои Олӣ бисёриҳо изҳори норизой мекарданд, ки он доимо бо дари пӯшида қор мебарад ва биноан аз фаъолиятҳои оммаи халқ огоҳӣ надорад.

Албатта, масъалаи муҳокимаи фаъолияти Вазорати қорҳои дохила бевосита аз Шӯрои Олӣ сар назадааст.

Балки ин масъала аз паи мактубҳои шикоятӣ бархоста, онро гурӯҳи қормандони Шӯрои Олӣ ҳамроҳи ходимони додситонӣ ва ҳуди Вазораги умури дохила тафтиш намудаанд.

Қулли шахсоне, ки тафтишотро гузаронидаанд, дар он санад имзоҳои худро ниҳодаанд.

Пас аз он ки муҳокимаи масъала тавассути телевизион нишон дода шуду ҷавонони помирӣ ва сонӣ бунёдгарони исломӣ, демократҳои сохта ва иддаи ифротӣ ба майдони Шаҳидон баромаданд, Донишгоҳи давлатии

Тоҷикистон оиди саҳеҳ будан ё набудани ин масъала як тадқиқоти сосиологӣ бурдааст.

Бояд гуфт, ки дар тамоми мамолики мутараққӣ ин амал, яъне гузаронидани тадқиқоти сосиологӣ дар чунин ҳолатҳо равост ва мавриди писанду қабули ҳамагонист.

Зимни тадқиқоти сосиологӣ аз 1578 нафар пурсидашудагон 554 нафар ба намоиши телевизионии муҳокимаи он масъала баҳои манфӣ дода, 990 кас собит намудаанд, ки бо оинаи нилгун намоиш додан амали комилан саҳеҳ аст. Ин ақидаи ҳар як шахси инфиродист, ки ба он чизеро на илова кардан мумкин асту на кам.

Ин далелҳои радношудани ҳукми ҳуччатро доранд.

Рӯзи дуҷоми гирдиҳамоӣ дар ҳузури Президент Раҳмон Набиев ин масъала бори дигар бо иштироки Қенчаев, Навҷувонов ва ман мавриди гуфтугӯ қарор гирифт. Ҳозирин ба қароре омаданд, ки ақидаи комиссияи Шӯрои Олӣ, Прокуратура ва Вазорати умури дохила аз нав санчида шавад.

Ва чунин комиссия, барои санчидани ин масъала бо роҳбарии сарвазир Акбар Мирзоев созмон ёфт.

Ширкаткунандагони чаласаи назди Президент тавассутӣ телевизионии ҷумҳурӣ баромад ҳам карданд. Аммо дар гирдиҳамоӣ масъала ранги дигар гирифт, чи навъе ки мегӯянд, поезд аллақай ҳаракат намуда буд. Гирдиҳамомадагон изҳор намуданд, ки дигар ба масъалаи Навҷувонов қор надоранд.

Ин ҷо қотееан маълум гардид, ки кадом масъала гирдиҳамомадагонро ба майдон овардааст. Худ аз худ возеҳ шуд, ки муҳокимаи масъалаи Навҷувонов баҳонае беш набудааст...

Тибқи қонун бо қатъият амал намудани Қенчаев бесабаб набуд. Зеро ба чашми мушоҳидақори худ огоҳӣ дошт, ки солҳои охир риояи қонуният ба зинаҳои бисёр ҳам паст фуромадааст.

Дар ҷамъият, давлату давлатдорӣ бенизоми ҳукмфармо шудааст. Дуздӣ, ғоратгарӣ ва мардумфиребӣ ба зинаҳои баланд расидааст ва бо имони комил гуфтан мумкин аст, ки ҳамаи ин боиси паст рафтани сатҳи зиндагии мардум, сабаби номӯътадил шудани вазъи сиёсии ҷумҳурӣ гаштааст.

То вақте ки ин решаҳои захрогин аз қаъри зиндагии

мо канда наshawанд, зиндагии мардум рӯ ба беҳбудӣ намениҳад.

Гирдиҳамомадагон тамоми қонунҳои мавҷударо поймол намуда, баъд аз шиори истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ талабҳои нав ба нав мегузоштанд. Онҳо акнун истеъфои додситони Генералии ҷумҳурӣ ва ҳамкорони ӯро талаб намуда, бо рӯинатанио нинакшаҳи хостори он буданд, ки парлумон пароканда карда шуда, собиқ раиси Кумитаи иҷроияи шаҳри Душанбе Икромов аз ҳаё озод карда шавад.

Охир онҳое, ки Икромов барин як шахси муқтадирро ба ҳаё гирифтанд, эҳтимол ягон асос доштанд, ки ба чунин иқдом ҷуръат кардаанд.

Сонӣ сухани охир, ҳукм дар ихтиёри додгустару додгоҳи адолатпеша аст, агар гуноҳу ҷурме нашошта бошад, ба ҷинояте даст назада бошад, албатта, аз ҳаё озод хоҳад шуд.

Мардуми ғулу гумрохшуда ва фиребхӯрда дар майдони Шаҳидон барои аз ҳаё озод шудани Икромов шоир мепартофтанду огоҳ набуданд, ки ҳаё гирифта шудани он комилан аз рӯи қонун амалӣ гардида буд.

Ман огоҳ будам, ки моҳи январи соли 1992 бо қарори Раёсати Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба додситонии ҷумҳурӣ тавсия шуда буд, ки барои тафтиши ҳаққонӣ ва ҳолисона оиди мансабдорони Кумитаи иҷроияи Шӯрои депутатҳои халқи шаҳри Душанбе аз ҷумлаи муфаттишони додситонӣ, Вазорати умури дохила ва Кумитаи амнияти ҷумҳурӣ гурӯҳи тафтишотӣ ташкил карда шавад.

Роҳбарии ин гурӯҳ ба зиммаи муовини аввали додситони Генералии ҷумҳурӣ, шахси хеле ҷуръатпазир ва ҳолис Тӯхта Почомуллоев супурда шуда буд.

Бояд хотирнишон сохт, ки ин қарори марҷаи олии давлат бебабаб қабул нашудааст. Зеро ҳамоно вақт аз ҷониби шахравандони пойтахти ҷумҳурӣ дар хусуси қонуншиканиҳо, вайронкорӣҳо, аз вазифаю мансаб сӯиистеъмол намудани як идда соҳибмансабони кумиҷроияи Душанбе силсилаи аризаю шикоятҳо навишта шуда буданд.

Ба иртиботи ин аз тарафи додситони ҷумҳурӣ нисбати баъзе аз кормандони масъули кумиҷроияи шаҳри Душанбе парвандаи ҷиноӣ оғоз карда шуд.

Дар ин силсила аввал тибқи парвандаи ҷиноӣ раиси Бонки тиҷоратии «Экспресс-Бонк»-и Душанбе С. Қ.

Розиқов барои ба ҷавобгарии ҷиноӣ кашида шудан маҳбус гардид. Розиқов аз вазифаи худ сӯиистеъмом намуда, бо ташаббуси собиқ раиси кумичроияи шаҳр мошини навъи «ВАЗ-2109»-ро ба хеши Икромов Ш. Самадов ғайриқонунӣ тақдим кардааст, зеро ки ӯ аз ҷумлаи мансубини бонки мазкур ҳисобида намешавад.

Ғайр аз ин, ба дорони бонк чанд адад хона харида, хешовандони худ, ки аъзоёни коллектив — пайчиёни банк нестанд, хилофи муқаррароту қонун бахшиш намудааст. Ҳамчунин Розиқов аз вазифа сӯиистеъмом намуда, бар хилофи оинномаи «Экспресс-Бонк» бо муассисаю ташкилотҳои ҷумҳуриҳои собиқ шартномаҳои бастааст, ки дар натиҷа ба кумичроияи Душанбе зарари қалони иқтисодӣ расонида шудааст.

Масалан, 30 августи соли 1990 ба муассисаи нафти Чорҷӯи Туркменистон барои харидории 522 тонна сӯишвории дизелӣ, 79686 сӯм гузаронида шуд.

Дар ҷараёни ин амалиёт барои бекористии вагонҳои роҳи оҳани Душанбе 68000 сӯм ҷарима дода шудааст, ки 85 фоизи он ба буҷаи Ҷумҳурии Ўзбекистон дохил гардидааст.

Албатта, фаромӯш набояд кард, ки он вақт ин пул хеле қурби қалон дошт.

Санадҳо саҳеҳ менамоянд, ки дар тамоми ин амалиёти ғайриқонунӣ дасти «пурқудрати» ҷаноби Икромов нақши асосӣ бозидааст.

Тафтиши қаблӣ ҳамчунин аниқ карда буд, ки баъзе шахсони дигари соҳибмансаби кумичроияи шаҳр, аз шароити ноҳинҷор ва вазнини аҳолии Душанбе оиди таъмин намудан бо манзилгоҳ ва мошинҳои сабуқрав бар манфиатҳои худ бадқасдона истифода бурда, ба роҳи сӯиистеъмоли мансаб ва порахӯрӣ даст задаанд.

17 январи соли 1992 сардори шӯъбаи харидуфурӯши хонаҳои кумичроия Ким Владимир Петрович ҳангоми ришватситонӣ дастгир шуд. Тафтиш нишон дод, ки Ким дар давоми қори худ ба тӯли солҳои 1990—1991 аз шаҳрвандон барои тақсим намудани хона, зиёда аз 100.000 сӯм ришват ситонидааст, ки бештар аз 50.000 сӯми он дар ҷараёни тафтишот собит шуд. Мутаассифона, бояд қайд кард, ки дар байни бахшандагони ришват намояндагони илм, маданият, соҳаи тиб ва ҳатто ҳуди қормандони кумичроия буданд.

Аксари онон баъд аз чоп гаштани хабари маркази матбуоти додситони ҷумҳурӣ оиди ба ҳаёс гирифта шудани Қим ба идораи додситонӣ омада, дар бораи додани пора бо ихтиёри худ, хабар расондаанд.

Мутобики маводи санадҳои дафтари аъмоли Қим солҳои 1990 — 1991 аз маблағҳое, ки ҳамчун пора гирифтааст як қисмашро ба Икромов тақдим намудааст. Сабаби додани ин маблағ ба собиқ раиси кумичроия ба он вобаста буд, ки Икромов дар ин давра ба Қим барои аз вазифа сабукдӯш намудани ӯ борҳо таҳдид мекард.

Гуноҳи Икромов дар гирифтани пора ба маблағи бештар аз 40 ҳазор сӯм дар қатори нишондоди Қим бо дигар далелҳои қотех, аз ҷумла ҳуҷҷатҳои қалбақӣ барои гирифтани хона, тақсими он тасдиқи худро ёфтаанд.

Ғайр аз ин Икромов аз вазифаи худ сӯиистеъмол намуда, моҳи июли соли 1991 ба Қим амр додааст, ки хонаи шиносаш И. Х. Қлеселманро ба арзиши 70000 сӯм харидорӣ наояд, ҳол он ки қимати ин хона ҳамагӣ ба 10. 408 сӯм мерасид. Бар асари ин муомилаи ғайриқонунӣ низ ба давлат зарари зиёди моддӣ расонида шудааст. Таҳқиқоти ашхоси марбута дигар амалҳои раиси собиқи шаҳрро дар бораи ришватситонӣ, сӯиистеъмол аз вазифа оиди тақсими мошинҳои фонди бозорӣ, дар бобати сохтмон ва тақсим намудани манзилгоҳи қомилан равшан намудааст.

Икромов инчунин мансабашро бо мақсадҳои ғаразнок ба манфиати худ муқаррабонаш фаровон истифода бурдааст. Ба ҳамин минвол ба ҳаёс гирифтани ва ба ҷавобгариҳои ҷиноӣ қашаи шудани Икромов пурра аз рӯи қонун аст.

Дар хусуси ҳолати ба ҳаёс гирифтани Икромов дар вақташ ҳар рӯзнома ба таври худ маълумот дода буд. Тавре ки ман аз ҳақиқат огоҳӣ дорам, биноан возех месозам, ки баъд аз мувофиқаи наояндагони халқ дар Шӯрои Олии Ҷумҳурӣ барои ба ҳаёс гирифтани Икромов (зеро ӯ, вақили халқ ҳамон вақт дар иҷлосияи Шӯрои Олӣ ширкат надошт) ӯро дар дафтари қораш пайдо карданд ва ба идораи додситонӣ оварданд.

Ҳаминаш аҷиб аст, ки Икромов хонаю хавлиҳои шахси ро бо нархи аз 90 ҳазор то 285 ҳазор (бо мебелу дигар асбобу анҷом) харида, ба нишони лаганбардорӣ ва тамаллуқ ба соҳибмансабони баландмартаба тақ-

дим намудааст. Чунин ҳавлиҳои дабдабанок дар кӯчаҳои Пролетар, Фирдавсӣ, Хайём, Плеханов, Островский ва ғайра харида шудаанд, ки дар ягонтои ин ҳавлиҳо маъҷубони ҷанг, собиқадорони меҳнат, оилаҳои серфарзанд зиндагӣ намеkunанд. Пас чӣ тавр Икромовро демократ ва шахси халқпарвар гуфтан метавон? Охир дар баҳодиҳӣ унвону нисбатҳо ва бунёди ҳавоиро ба пешонӣ часпондан даркор нест.

Ё мисоли дигар: шахрванд Курбонов ва қаҳрамондар Ашӯрова барин шахсон 10—20 сол боз дар навбати хонагирӣ зору низор меистанд, аммо одамоне мисли Бобоҷон Раҳматов ришва медиҳанду ба фурсати кӯтоҳтарин соҳиби квартира мешаванд. Албатта, ин беадолатиҳои ҷинояткорона қаҳру ғазаби халқро наоварда наметавонистанд.

Дар масъалаи мақолаҳои гуногунмазмунӣ рӯзномаҳои ҳамонвақта, ки мардумро ба иштибоҳ меандохтанд, ман хабарнигорони ин нашрияҳоро ҷандон мазаммат карданӣ нестам. Инҳо ҳама аз дурӯғгӯй ва фирромии Икромов сар задаанд, ки вай дар мусоҳибаҳои худ бо рӯзноманигорон аз ин «хунароҳ»-яш бисёр истифода менамуд. Ин аз мақолаҳои сершумори рӯзномаҳои ҳамонвақта маълум аст. Дурӯғгӯию қачрафториҳои Икромов ба аъзоёни оилаи вай низ сироят кардааст. Дар рӯзномаи «Паёми Душанбе» (аз 18 мартӣ соли 1992) «Овозаҳо чӣ асос доранд?» ном гузориш аз конфронси матбуоти ҳамсари раиси шаҳр Матлуба Икромова дарҷ гардидааст. Ӯ чунин гуфтааст: «... аз хонаи модарам телевизор овардем, ки бачагон тамошо кунанд».

Ман ҳамчун ноиби Раиси ҷумҳур бо органҳои маъмурии саруқор доштам ва биноан аз ин воқеа ба хубӣ воқиф буда, ба ҳақиқат рӯшанӣ меандозам. Зимни тафтишот дар хонаи Икромов чор адад телевизорӣ гуногунтамағи хориҷию ватанӣ мавҷуд буд, ки барои зарурати тафтишоту таҳқиқот ду адади он гирифта шуда, ду адади дигар ба истифодаи оила воғузошта шуда буд, ки яке аз онҳо «Спектр»-и сохти шӯравии қуриёӣ ва қомилан нав буда, як сол пеш истеҳсол шуда буд.

Ин ҳам маълум аст, ки як идда вақилони халқи шӯронӣ шаҳр Икромовро дастгирӣ ҳам карда буданд. Бале, Икромови маккор як гурӯҳи намоёндагони халқро ба тарафи худ ҷалб намуда буд, ин намоёндагон ба тарафдорӣи ҳокими собиқӣ шаҳр овоз меоданд. Аммо мутаассифона, Икромов ба ин намоёндагон чунин назари

нек надоштааст. Инро навиштаҳои дафтари ёддошти ӯ, ки ба дасти худаш анҷом ёфтааст, исбот менамоянд. Дар арафои як иҷлосияи шӯрои шаҳр, ки дар он бояд масъалаи барҳам додани президиуми шӯрои шаҳрӣ баррасӣ ва муҳокима мешуд, Икромов бо мақсади ҳарчи бисёртар ба ҷониби худ ҷалб кардани депутатҳои онро ба гурӯҳҳои тақсими намуда, ба муқобили ному фамилияшон ибораҳои «тарафдор» (яъне ба Икромов), «дурӯя», «муқобил» навиштааст. Тасаввур менамояд ки ин шахс барои манфиати худ ба чӣ табаҳкориҳои рафтааст?

Он намоёндагони мардумие, ки ба тарафдории собиқ раиси шаҳр сухан мегуфтанду овоз медоданд, оё инро медонистанд? Ман аз намоёндагони шӯрои шаҳр ва умуман тамоми вакилони халқ хоҳиш дорам, ки дар оянда оиди баҳодиҳӣ ба хидмати ин ё он соҳибмансаб ҷаҳат ҳолис бошанд.

Дигар гуноҳҳои Икромов ҳам ба мо маълум буданд. Чанд сол муқаддам ӯ бо шаҳрванди ҷумҳурии духтарак Д., ки дар яке аз мактабҳои олии Маскав таҳсил дошт, ошноӣ пайдо намуда, бар ивази ваъдаҳои зиёд ба номуи вай таҷовуз мекунад. Вале баъд аз бозгашт ба Душанбе ваъдаҳои худро фаромӯш карда, бо найрангии як идда ёрони пуқудрати худ ин духтари ҷавонро таҳқир менамояд. Хатто ин шахси солиро мачбуран ба беморхонаи касалиҳои рӯҳӣ мефиристад. Хайрият, ки одамони хуб ёфт шудаанду духтарак аз ҷанголи ғосибону фосикони фурумоӣ ва пастфитрат халос гардид.

Инчунин баъзе маълумот мавҷуд буд, ки Икромов ҳангоми дар вазифаи муншии кумитаи ҳизбии собиқ вилояти Кӯлоб кор карданаш ҳам сабабгори вайронӣ ва аз ҳам пош хӯрдани як оилаи ҷавон шудааст.

Ин як шаммае аз кирдорҳои зишти Икромов мебошад, ки ҳарисӣ, ҷоплусӣ, ҳаромхӯрӣ, фосикии ӯро собит месозанд. Дар майдони Шаҳидон бошад, одамони фиребхӯрда чӣ гуна инсон будани Икромовро нафаҳмида барои аз ҳабс озод гардидани вай бо ташаббуси мочароҷуи гузаро Сафар Абдулло кумитаи наҷот ташкил намуда, овоз боло мекарданд. Инро ононе ташкил карда буданд, ки ба пулҳои дуздии ӯ шарикӣ доштанд.

Ба пулҳои дуздии Икромов шарикӣ доштани баъзе ташкилкунандагони гирдиҳамоии майдони Шаҳидон ба ҳама аён буд. Зеро ӯ ҳанӯз гирдиҳамоии август—сентя-

бри соли 1991-ро ҳам ба хаймаю дигар маводи зарурӣ таъмин менамуд, ба ин васила бо муҳолифин пайванд будани Икромов аз ҳеҷ кас пӯшида набуд. Яке аз роҳбарони Ҳизби демократи Тоҷикистон бо дӯсти ман шиносӣ дошт. Боре дӯсти ман аз он роҳбари ҳизби демократ пурсон мешавад.

— Шумоён бо ҳизби худ доим коратонро ҳақ ва тамоми амалу дастовардҳоятонро поку ҳалол мешуморед. Ва дар айни замон нопокию ҳаромхӯрии раиси шаҳр Икромовро медонеду аммо бо вай ҳамкорӣ доред. (Он вақт Икромов ҳанӯз ҳаёс нашуда буд).

Он роҳбари ҳизб чунин ҷавоб додааст:

— Икромов ҳизби моро аз ҷиҳати моддӣ дастгирӣ менамояд. Ҳоло ба мо фарқ надорад, ки пули ба сифати ёрӣ меомада ҳалол аст ва ё ҳаром...!

Ана, барои ҳамин ҳам иштироккунандагони гирдиҳамоии майдони Шаҳидон, ки яке аз созмондиҳандагони асосии он ҳизби демократи Тоҷикистон буд, Икромовро аз ҳаёсхона озод намуда, бар сари мансаби аз даст рафтааш нишондани буданд, то боз ба пулҳои ҳаромаш шарик бишаванд. Аммо ин тоифаи фиребхӯрда истеъфои Сафаралӣ Кенчаев ва дигар фарзандони барӯманди миллатро талаб менамуданд.

Дувоздаҳуми феввали соли 1992 ҳаво дар Душанбе басе сард буд, барф меборид. Он рӯз сарзамини Тоҷикистон мотам гирифта буд, рӯзи ёдбуди воқеаҳои хуни моҳи феввали соли 1990 қайд карда мешуд. Шумо ёздаҳуми феврал Раиси ҷумҳур Раҳмон Набиев аз тариқи телевизиони Тоҷикистон суханронӣ намуд. Ӯ аз номи худ ва ҳукумати Тоҷикистон, аз номи ҳамаи мардуми кишвар ба аҳли оилаи бистуду нафар ҷавидгон ҳамдардӣ изҳор намуд.

Аз он рӯзҳои даҳшатнок ду соли пурра гузашт, гуфта мешуд дар суханронии Президент. Вале дар атрофи ин воқеаҳо гуфтугузори баҳсу мунозира то имрӯз давом дорад... Ман сидқан меҳохам, ки дар ин қор донишдаву надониста сухан нагӯем, ҳар касро фаҳмидаву нафаҳмида гунаҳкор накунем. Зеро сухан дар бораи сарнавишти одамон меравад. Ман ба додситони ҷумҳурӣ супориш додам, ки ин воқеаро амиқ омӯзад, то ки мӯйро аз ҳамир ҷудо кунем ва ҳақиқати ҳолро бе тарсу ҳарос гуфта тавонем. Ба ёдбуди воқеаҳои хуни бо фармони Президенти Тоҷикистон саросари кишварамон он рӯз мотам дошт, байрақи давлатӣ поён фуруварда шуда,

дар масчиду гузару маҳаллаҳо оши худой медоданд. Субҳгоҳон Раиси ҷумҳур Раҳмон Набиев, Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенчаев ва ман ба пояи лавҳаи ёдгории шаҳидони воқеаҳои баҳманмоҳи соли 1990 гулдастаҳо гузоштем. Дигар роҳбарони ҷумҳурӣ ҳам ба мо ҳамроҳӣ намуданд.

Сипас дар майдони Шаҳидон митинги мотам баргузор гардид. Дар ин митинг баробари дигарон раиси кумиҷроияи шаҳр Икромов, Бозор Собир, раиси созмони «Растохез» Тоҳири Абдучаббор, раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Шодмони Юсуф суҳанронӣ намуданд.

Лекин ҳуди ҳамин лаҳза ин «падарони ғамхор»-и миллат ба тарабхона рафта, бо айшу ишрат машғул мешаванд. Дар ин боб бехтараш мо суҳанро ба муаллифи мақолаи «Як сӯ мотаму як сӯ тараб?» медиҳем, ки ин мақола дар шумораи 6 марти соли 1992 дар рӯзномаи «Садон мардум» ҷоп гардидааст:

«12 феврал—баҳманмоҳ. Ёди ин рӯз ба пеши назар ҳазорҳо гирдиҳамомадагон, аскарони сар то по мусаллаҳ, одамони тирхӯрдаю дӯкону мағозаҳои оташгирифтаро меорад. Ин манзараҳо баъди мутолиаи мактубе, ки ба идораи рӯзномаи «Садон мардум» расида буд, дубора пеши ҷашмонам зинда гаштанд.

Матни мактуб

«...Ман хабар ёфтам, ки рӯзи 12. 02. соли ҷорӣ гурӯҳе аз демократҳо бо сардории раиси шаҳр Икромов баъди митинги мотамӣ дар ресторани «Душанбе» араknӯшӣ кардаанд, агар ин рост бошад илтимос мекунам, ки дар саҳифаи газетаатон ба мардум хабар диҳед. 25 11. 1992 с. имзо.

Зарифов—сокини шаҳри Душанбе».

Аризаро гаштаву баргашта мутолиа кардам. Ба ростӣ гумон намудам, ки ин ҷо хусумате нехон аст. Шояд меҳоханд ба қорҳои матлубу номатлуб раиси шаҳр, демократхоро бадном созанд. Банда ҳам дар гирдиҳамоӣ ҳузур доштам ва бо дард суҳан гуфтану баъд аз тиловати ояти Қуръон аз ҷониби қозии мусулмонони ҷумҳурии Тоҷикистон Хоҷӣ Акбар Тӯраҷонзода ва дигар алломаҳои дини ислом ду даст ба рӯ кашида

омин гуфтани мири шахру дигар минбарбудагон шоҳид будам. Чӣ гуна саркардагони митинг метавонанд дар назди мардум ниқоб дошта бошанду баъд дар ҷои дигар ниқоб аз рӯй бардоранд?

Дарёфти ҳақиқат маро водор мекард, ки ба тарабхонаи «Душанбе» равам. Тавассути телефон бо тарабхона дар тамос шудам. Вақти мулоқотро муайян кардам ва дар ин фосила рӯзномаҳои 13 феввали соли 1992-ро варақ задам.

«Дирӯз дар майдони пойтахт ҳазорон нафар сокинони Душанбе ва шахру ноҳияҳои атрофи он бо шиору плакатҳо, байрақҳои миллӣ, гулу гулдастаҳо барои ёдбуди шаҳидони воқеаҳои моҳи феввали соли 1990 ҷамъ омаданд. Майдон низ либоси мотам ба бар карда, ба худ намуди хузнангез гирифта буд»

Байрақи рӯи бинои қароргоҳи Раиси ҷумҳур бо нишони мотам сарҳам ва бо матои сиёҳ шерозабандӣ шудааст. Аз баландгӯякҳо садои мусиқии мотам ба гӯш мерасад. Барф бошиддат меборид. Шамол барфмайдаҳоро ба рӯи ҷамъомадагон пош меод. Гӯё табиат ҳам ба хотираи шаҳидон мегирифт. Маросими мотам оғоз ёфт. Домулло оят хонду ҳама даст ба омин бурданд. Сипас дар назди иштирокчиёни маросими ёдбуд мири шаҳри Душанбе М. Икромов баёнияти тасаллият намуд.

— Ба ёди шаҳидони баҳманмоҳ аз сахарии барвақт замину осмон мегирад, — гуфт вай. — Додгустари ҷумҳурият бояд гунаҳкорони асосиро ёфта, онҳоро ҳатман ба ҷавобгарии ҷинояти бикашад («Паёми Душанбе», 13. 02. 1992).

Рӯзномаи «Ҷумҳурият» зери сарлавҳаи «Ба ҳар кӣ бингарам, олукаи дард» ҷунин овардааст: «Сипас, ҷанде аз уламои дин ба мардум рӯй оварда, ёдрас намуданд, ки имрӯз мотам аст ва ҳама бояд «ОДОБ»-у низомро риоя намояд».

Он рӯз дар як қатор масҷидҳо оши худой доданд. Бояд ҳамагон—хоҳ шоҳ, хоҳ гадо ба худой меоманду бо дуо рӯҳи шаҳидонро шод мекарданд. Аммо мувофиқи навиштаи Зарифов иддае аз пешвоёни гирдиҳамоӣ худро аз мар-

дум дур гирифтанду одобу низоми исломиро
риоя накардаанд.

Дар даст аризаи зикршуда роҳи тарабхонаи
«Душанбе»-ро пеш гирифтам. Бо шахсони мута-
саддии тарабхона сӯхбат намудам. Онҳо иброз
доштанд, ки «дар ҳақиқат он рӯз М. Икромов
бо меҳмонон омада буд, хотираи шахидонро бо
нӯшидани арақ ёд карданд, ҳуччатҳои онрӯзаи
тарабхонаро намояндаҳои додситонӣ бурдаанд».

Ба додситонии ҷумҳурӣ рафтам. Дар даф-
тари кории сардори қисми тафтишот А. Азимов
ҳуччатҳоеро пайдо кардам, ки манзараи 12 фев-
ралро дар тарабхонаи «Душанбе» баён мекар-
данд.

Аз баёноти пешхизмат Тоҳир Муродов.

«Рӯзи 12. 02. 1992, соати 13. 30 ба ман супо-
риш шуд, ки аз кумичроияи шаҳр меҳмонон ме-
оянд, барои 30 нафар мизҳоро ороста намоям.
Соати 14. 00 мизҳо ороста шуданд. Соати 14. 15
ба ҷои 30 нафар 12 нафар омаданд. М. Икромов
меҳмононро сарварӣ мекард. Баъзеҳоро меши-
нохтам. Инҳо Бозор Собир, Тоҳири Абдучаббор,
Шодмон Юсуф ва дигар меҳмонон буданд, ки
намешинохтам. Арақ нӯшиданд. Як рӯз пеш,
яъне 11. 02. 1992 низ аз комичроияи шаҳр ба-
рои 8 нафар хӯрок фармуданд. Омаданд се на-
фар — Икромов М., Зубайдов ва як нафар меҳ-
мони хориҷӣ».

Аз баёноти сарошпаз Нурулло Саъдуллоев.

«Бо акти барои додани маҳсулот шинос ҳас-
там ва тасдиқ мекунам. Рӯзи 10. 02. 1992 ҳам
аз комичроияи шаҳри Душанбе, бо сардории
ҷонишини раис Қиёмиддинов се нафар меҳмон
омада, хӯрданду рафтанд».

Аз баёноти директори тарабхона К. К. Маҳ- мадхонов.

«Соати 11 аз Управлениаи савдо муовини
сардори он Муродова занг зада гуфт, ки аз хи-
соби кумичроияи шаҳр барои 30 — 40 нафар меҳ-

мон миз оро диҳем. Соати 14. 00 тахминан 12 нафар меҳмонон бо сарвари Икромов омаданд. Дар байнашон як нафар зан буд».

Аз баёнотҳо маълум мешавад, ки кумичроияи шаҳр дар меҳмоннавозӣ Ҳотами Той аст, аммо Ҳотами Той аз ҳисоби тарабхона! Зеро пули ин зиёфатҳо то 28 феврал ханӯз пардохта нашуда буд. Холо Иттиҳодияи истеҳсоли тарабхонаҳо рӯйхати хӯрокҳо — хароҷотҳоро ба кумичроияи шаҳр пешниҳод кардааст. Биёед, бубинем, ки рӯзи 12 феврал, ки модарон, падарон, хоҳарон ва додарони мо дар майдони Шаҳидон ашки хунин мегиристанд, дар тарабхона мизбону меҳмононашон чӣ ғизоҳо нӯши ҷон мекарданд.

Арақ 8 шиша — 420 с.

Шампон 1 шиша — 52 с. 50 т.

Бодиринг — 150 с. 60 т.

Шалғамча — 21 с.

Карам — 21 с.

Гӯшти обҷӯш — 501 с. 30 т.

Ҳасиб — 226 с. 80 т.

Бефстроганов 1072 с. 52 т.

Мурғи бирён — 1620 с.

Чой — 4 с. 80 т.

Нон — 4 с. 80 т.

Лимӯ — 93 с. 60 т.

Он рӯз мири шаҳр бо меҳмононашон ҷамъулҷамъ ба маблағи 4512 сӯму 60 тин хӯрок хӯрданд. Меғӯянд, ки ҷунин зиёфатҳо аз ҳисоби хазинаи кумичроияи шаҳр кам нестанд.

Ин ҷо гап дар сари ғизо ва аз кадом ҳисоб хӯрдан намеравад. Воқеан, меҳмондорӣ ва меҳмоннавозӣ аз таомулҳои хуби халқи мост. Гап дар сари он аст, ки меҳмонони онрӯза қариб ҳама мусулмонзодаҳо — намояндагони ҳизби демократи Ўзбекистон, Қирғизистон, Қазоқистон, Туркменистон буданд. Наход онҳо шаҳидонро бо нӯшидани арақ ёд кунанд? Онҳоро як тараф гузорем, нахонд Бозор Собир, Тоҳири Абдуҷаббор, Шодмони Юсуф, ки худро таъаххоти нерӯҳои исломӣ медонанд, рӯи шаҳидонро бо арақ ёд кунанд? Ҳамаи онҳо хуб медро-

нанд, ки дар дини мубини ислом, мувофиқи фармудаҳои пайғамбарамон Муҳаммади Мустафо саллаллоҳи алайҳи васалам ва суҳанони баёнкардаи козии мусулмонон он рӯз нӯшидани арақ манъ буд.

Гузашта аз ин, бо фармони Раиси ҷумҳур 12 феввали соли 1992 рӯзи мотам эълон карда ва парчамҳо ҳам шуда буданд. Ҳеҷ кас ҳуқуқи арақнӯшӣ, шодмонӣ, тӯй надошт-ку?!

Байрақи ҷумҳурӣ, ки рӯзи мотам дар боми ҳукумат болои сари гирдиҳамомадагон нимафрохта буд ва ба ҳамагон мегуфт:

«Мардум, имрӯз мотам аст, мотам ба ёди қурбониёни баҳманмоҳи хунин!»

Чанд дақиқа пештар аз берун, аз кӯчаву хиёбонҳо садон навраи модар, нолаи ҷонгудо-зи падар ва ғиряи сӯзони додари хоҳар ба гӯшҳо мерасиду дилҳоро таҳ менишонд. Пирони ботадбир аз Худованди таъоло металабиданд, то ҳаводиси баҳманмоҳ дигарбора такрор нагардад

Вале ин лаҳза қадаҳҳои шампону арақ дар дасти иддае аз мизбонону меҳмонон ба «чанг омада», ялақ-ялақ медурахшид. Гӯе дар берун ҳеҷ қисса набуд—касе намегирист, касе доду вой намегуфт, касе оҳ намекашид».

Ана, башараи ҳақиқӣ, олами ботинии «фарзандон» ва «ғамхорон»-и миллат М. Икромов, Бозор Собир, Тоҳири Абдуҷаббор, Шодмони Юсуф, ки ба ҳамдастии бунёдгарони исломӣ, ваҳҳобиёни ташнаи хун мардуми бечораро бо шиорҳои сохтаи беасоси ҳавай фанду фиреб дода, бо роҳи ифлоси ифвогарӣ ба майдони Шаҳидон баровардаанду худ ба ҷӣ қору кирдор машғуланд. Худашон нопок, бадкирдор, мансабхоҳу ҷоҳталаб ҳастанду Сафаралӣ Кенчаев ва дигар роҳбарони ватанпараст ва содиқи халқро бо забони як тӯдаи гумроҳ беобрӯ кардани мешаванд. Ман аминам, ки агар одамони оддӣ, аз олами ниҳону пасипардагии ин тоифа огоҳ мебуданд, пас ба ҳеҷ вачҳ фирефтаи сафсатаҳои онон намешуданд ва дар ҷумҳурӣ ҳам ҷунин ғоча рух намедод...

Рӯзи сеюм ё чоруми гирдиҳамоии майдони Шаҳидон буду ман ба мақсади беҳтар гардидани таъминоти со-

кинони шахр бо нон ва дигар махсулоти хӯрокворӣ гуфтугӯи телефонӣ доштам, ки ногаҳ дари коргоҳам кушода шуду як чавоне зада даромад. Ин яке аз иштирокдорони гирдиҳамоӣ будааст, ки сарашро бо латаи сафед баста буду холо аз беназмӣ ва нобасомонӣ истифода бурда, ба коргоҳи ман меҳмони нохонда шу-дааст.

— Ман помириам, Раҳими Нуруллобеков ҳастам,— мили туфангчаро ба тарафи ман рост кард ӯ. Косахонаи чашмонаш ҳам аз шиддати қаҳру ғазаб, ҳам шояд аз бедорхобии якчанд шабурӯза бошад, ки косаи пурхунеро мемонд. Либосҳои ҷӯлида, риши расидааш афту башараи чиркини ӯро боз ҳам нафратангезтар нишон медод. Вай бо ҳамон ҳолати таҳдид ба курсии ман наздиктар омад. Ин шахси девонаавзои лаҷомгусехта гап мезаду аз даҳонаш ҳар гуна бӯйҳои дилбеҷокунандаи нос, шароб, эҳтимол нашъа ба димоғам зада, маро қариб ба ҳолати қайъкунӣ мерасонданд. Намедонам, аз чӣ бошад, ки ин ҳамлаи вай якбора ҳамлаи бераҳмонаи ҷўчабаракхоро ба хотирам овард, ки дар кӯҳистон ризқу рӯзии моро мебурданд. Солҳои бачагӣ дар хона ҳамеша аз тарафи модарам ба ман супориши қатъӣ мешуд, ки очамурғу ҷўчаҳоро аз ҳамлаи ҷўчабаракҳо ҳимоят намоям. Вақте ки ба дарс мерафтам, аз ҷўраам — ягон писарбачаи ҳамсоя хоҳиш менамудам, ки то омаданим ҷўчаҳои моро нигоҳбонӣ кунад. Ва чун аз мактаб баргаштам, як пора нони зағораро ба бағал мениҳодаму дар як даст китоб ва бар дасти дигар ҷўbero гирифта, ҳам дарс тайёр мекардаму ҳам ҷўчаҳоямонро аз талафот наҷот медодам. Ман ҳамеша ҷўчаҳоро аз ҳамлаҳои шадидаи ҷўчабаракҳо наҷот дода, ба шукронаю навозишҳои модарам, ки бароям хеле азиз ва пурқимат буданд, шарафманд мегардидам. Гардиши сарнавиштро бинед, ки бо мурури солҳо имрӯз низ модарам—Ватани ази-зам дар қатори дигар мардони асилу шарофатманд бар зиммаи ман супоришero гузоштааст то ҷўчабарак дар рӯ ба рӯям рост меистод ва мили туфангчааш ба сандуки синаи ман нигаронида шуда буд. Дар бачагӣ бар зидди ҷўчабаракҳо бо ҷўбдаст мубориза мебурдам, вале ин ҷо эҳсоси хунсардиرو аслиҳаи аввалини худ қарор додам.

— Ту ҳам бадахшонӣ ҳастӣ, аз ин рӯ имрӯз бояд ба мо ҳамроҳ шавӣ, — ҳадафашро маълум намуд вай.

— Бале, ман дар вилояти Бадахшон таваллуд шу-
даам ва ҳамеша бо тамоми Тоҷикистон ҳастам, аз
ҷумла бо помириён ҳам.

— Не, — дандонашро ғичиррос кунонид вай,—ман
мегӯям, ки тарафдори мо шав, вагарна мепарронам.

— Агар ачали ман расида бошад, ту маро мепар-
ронӣ, — ҷавоб додам ба ӯ, — аммо худат ҳам зинда
намонӣ, лекин агар гап дошта бошӣ, бинишин, ки
оромона маслиҳат кунем.

Эҳтимол ин оҳанг хунсардонаи ман ба вай таъ-
сир намуд, ки ӯ нишаст. Сонӣ ба вай насиҳат кардам,
ки сабуксар набошаду ба доми шайтонпешагон гириф-
тор нагардад. Гардиши фалак ба ҳар навъ аст.

Ин насиҳатҳои ман ба дили сангини вай андаке
таъсир намуданд, ки камтар ором шуд ва «боз меоям»
гӯён аз ҷояш хест. Вале дар назди баромадгоҳ шояд
супориши гирифтаи худро ба ёд оварда бошад, ки
ҳатман бо помириён пайвастанамро бори дигар бо
таҳдид таъкид намуд ва дарро аз қафои худ пӯшид...

... Воқеан ҳам ман дар худуди вилояти Кӯхистони
Бадахшон, дар деҳаи Умараки Дарвоз таваллуд шу-
даам. Лекин аслан бобоёни ман аз деҳаи Даштаки
ноҳияи Балҷувони собиқ вилояти Кӯлоб мебошанд.
Чандин даҳсолаҳо муқаддам якчанд буна бо кадом
сабабе кӯч баста, дар ин кишлоқи Дарвоз макон гу-
зидаанд. Инҳо хонадони Муҳаммадӣ, Ҷангӣ, Бекму-
род, Мирзоқадам, Сабзқадам, Одина, Назар ва дига-
рон буданд. Бобоёни ман Фақирхӯча ва Шарифхӯча
низ ҳамроҳи онҳо нақли макон кардаанд, падарам ва
ҳамаи мо — фарзандони ӯ дар Умараки Дарвоз ба
дунё омадаем. Аҷдоди модарам аз соҳилҳои Ёхсу ме-
бошад.

Ҳар як фарди ба камол расида, бояд донанд, ки аз
дудмони кист ва дар кадом мулку макон чашм ба
олами ҳастӣ кушодааст. Бо муайян намудани ватани
ниёғони хеш роҷеъ ба зодгоҳи худ кадом тардиде на-
дорам, балки манзараҳои зебои Дарвоз, рӯдҳои тез-
ҷараёни шӯҳ, одамони баору сарбаланд ва меҳнатдӯс-
ти онро ҳамеша бо муҳаббати фарзандӣ ёд менамоям.
Дар саросари минтақаи Дарвоз деҳаи Умарак яке аз
деҳоти ободтарину калон ва бо арчаҳои сарсабз, тут-
ҳои лазиз, анҷиру анористони шукуфон, чормағзу са-
федорони баландаш басо хушманзара ҳисоб меёфт.
Лекин сад афсӯс, ки сокинони ин деҳаи ободу зеборо

солҳои 1969—1970 ба водии Вахш, ба ҳудуди совхозии «Гулистон»-и ноҳияи Колхозобод муҳоҷир намуданд. Халқ мегӯяд, ки як палаку чанд хандалак, биноан ҳар ноҳия, ҳар деҳа ҳатто дар ҳар оила ҳам бо кадом як сабабу иллатҳои ба мо, бандагони ҳокӣ номаълум, ҳар тоифа шахсони одамсурати шайтонсират пайдо мешаванд. Ин гуна одамони Ҷӯқаламун метавонанд, ки барои манфиатҳои худашон ҳаёти орому осудаи ҳамдиёронро ҳамдеҳагони худро ба иғвое вожгун бисозанд. Барои мисоли ин гуфтаҳо шӯъбадабозии собиқ қозии ҷумхури ва ҳамкосоҳои ӯро гирифтани мумкин аст, ки сирф ба манфиатҳои мансабталошӣ, ҳарисию баднафсию ҷоҳпарастии хеш рӯзгори тинчу осудаи сокинони тамоми ҷумхуриро сарнагун гардонид, садҳо ҳазор одамони бегуноҳро сарсону саргардон ва бадбахту парешонгузор намуд. Дар миқёси деҳаи Умарак низ Тоҳир, Замон барин як идда дасисабозон баромаданду барои нафъи шахсии худашон шуда, мардуми орому осударо дар ба дар ва ҳок ба сар карданд. Аммо мардуми деҳаи бостонии Умарак ва умуман ҳислати сокинони Дарвоз чунин аст, ки ботинан мисли барфҳои қуллаҳои кӯҳсорашон поканд, мисли одамони аслзода аз пай гапу калочаҳои майда-чӯйда намегарданд. Онҳо табиатан шӯҳ, базлагӯ ва меҳнатдӯсту ҳоксоранд. Албатта, ман одамони оддӣ, деҳқонони ҳокпош, боғбонони гулдаст, коргарони қавирӯх, омӯзгорони ирфондӯсти маърифатбахшро дар назар дорам.

Ман барои он аз рӯзгори мардуми деҳаи азизам Умарак бо дарду алам сухан мегӯям, ки дар арзи сеҷор соли аввали кӯчбандӣ ҳамдиёронам, ки дар минтақаҳои аз сатҳи баҳр хеле баланд зиста тамоми аъзои баданашон ба ҳавои софи кӯхистон, обҳои зулоли чашмасорон, меваҳои лазизаю покизаи сабзкӯталҳо одати азали доштанд, якбора ба тахдашти тафсони серхоку пур аз химикатҳо ва обҳои ғализ омада, саросар ба бемориҳои шадид гирифтӣ шуданд ва теъдоди зиёде ҳам ин олами фониро падруд гуфтанд. Аммо мардони асили Умарак шикастарӯх нашуданд, тавре ки мегӯянд, дил ба ёру даст ба қор дода, қасбу шуғлҳои барояшон нава омӯзанд, аз парвариши пахта, лиму, гуна-гуна сабзавот ор накарданд, рӯдҳо, каналу ҷӯйборҳо кофта, ба ҷӯлистонҳои ташналаб об оварданд, бисёр дарахтони мевадору сояфкан нишонда сабзонаданд, иморатҳои зебою дилпазири замона-

вӣ сохтанд, тӯйҳои аруси барпо намуданд. Хулоса, дар ободонию совхозу овозадори «Гулистон»-и ноҳияи Колхозобод мардуми муҳоҷиршудаи Умарак бо муҳоҷирони собиқ вилояти Қўлоб ва намояндагони халқҳои русу ўзбеку немису дигар қавму миллатҳо дӯшодӯш заҳмат кашида, ҳиссаи сазовор гузоштаанд.

Ман дар арафаи Ҷанги Ватанӣ ба дунё омадаам ва чи тавре ки модарам ҳикоя мекунад, дар ин вақт падарам Дӯсти Равшан ба хидмати аскарӣ сафарбар шуда будааст. Дар овони кӯдакӣ, ҳамон давроне, ки ман худро ёд дорам, бароям беҳтарин ҷашну сур меҳмон шудан ба ҳавлиҳои холаҳоям Оинамоҳ ва Нигина буд. Ин холаҳоям ба ман хеле меҳрубон буданд ва аз ҳама муҳимаш он аст, ки дар дастархони онҳо доимо аз хӯрданиҳои лазиз ягон чиз ёфт мешуд. Хусусан холаам Нигина бароям ширбиринҷ пухта дар рӯи он равғани зард рехта меод, ҳатто кисаҳоямро аз конфету кулчақандҳо пур мекард. Ман бори аввал кулчақандро дар хонаи холаам ҷашида, бисёр дар ҳайрат монда будам, ки дар ким-кадом шаҳрҳои дуродур одамон чунин кулчақанди ширин ва нарму гуворо мепохтаанду чаро дар маркази ноҳияамон — Қалъаи Хумб чунин кулчақандҳоро пухта наметавониста бошанд.

Оилаи мо серфарзанд буд, биноан мо зиндагии қашшоқонае доштем. Рӯзи аз аскарӣ бозгашти падарамро ёд дорам: вай дар тан либоси аскарӣ дошт, ордену медалҳои бисёраш дар сари синаи ӯ ҷиринг-ҷиринг садо мебароварданд. Ман ҳеҷ вақт дар деҳаамон чунин одами низомипӯшро надида будам, ҳарчанд касе гуфт, ки «Нарзулло ба пешвози падарат бидав!» вале ман ўро бегонае пиндошта ба сӯи дигаре давидаам. Сонӣ фаҳмидам, ки падари бузургворам барои ҳар як мукофоти ҷангиаш аз ҷанд ҷои баданаш заҳмиҳои вазнин бардошта будааст. Шояд бо ҳамин сабаб бошад, ки ӯ ба меҳнати вазнин машғул шуда натавониста, вазифаи посбонии идораи бонки ноҳияро бар ўҳда дошт. Бо ҳамин маоши хоксоронааш ману бародаронам Асламшо, Ҳайдаршо, Шамсиддину Давлатшоҳу Нуриддин ва хоҳаронам Гулистону Гулдастаро ба воя расонд, соҳиби касбу кор кард.

Албатта, хоҷагии назди ҳавлиамон ва ҷорвое, ки мо доштем, дар таъмини маоши рӯзгор кӯмаку мададгории менамуданд. Дар хонаи мо ҳар як кас ҳат-

ман якчанд вазифаро иҷро менамуд: масалан, як нафар молхоро ба кӯху кӯхтал, ба чаро барад, худӣ ӯ то бегоҳ ҳезум чамъ карда, сӯзишвориҳои оиларо тайёр мекард, дигарӣ аз паи овардани алаф шавад, пас аз таҳияи алаф ширро бурда мефурӯхт, сеюмӣ оғилхоро тоза мекард, ҳавлиро мерӯфт ва дар корҳои хона ба модар дастерӣ менамуд. Мо дар кори рӯзгорамон фарқ намегузоштем, «ин кори духтарона, мо иҷро намекунем», намегуфтем. Вазифаи ман бештар обу ҳӯрок додани чорвои дар гирди меҳи ҳавлӣ буда, тоза кардани оғилҳо, обу дон додани мурғон ва ҷи тавре, ки дар боло зикр намудам, ҳимояи ҷӯчаҳо аз ҷӯчабаракҳо ва дастерӣ ба корубори модар ҳисоб меёфт.

Ба ҳамаи ин корҳои хоҷагии хона модарам бо қатъият роҳбарӣ менамуд ва ононе, ки вазифаашонро нағз иҷро наменабуданд, бегоҳӣ аз модар танбеҳу нақӯҳиш мешуниданд ва ҳатто модар гӯшмоли сазовор ҳам медод ва аз ҳама муҳимаш он буд, ки таомро мувофиқи хизмат ва сифати кор таксим менамуд. Аз ин ҳеҷ каси мо озурдадил намешудему баръакс дар кор ҳавасмандие ҳис намуда, рӯзи дигар кӯшиш мекардем, ки вазифаро беҳтар анҷом диҳем ва ба ситоишу марҳамати бештари модар сазовор шавем...

...Андаке рӯҷӯ намуда, бо мамнунӣ гуфтаниам, ки ҳамин вазъият ва тартибу қору зиндагӣ ва ба шарофати қатъияти модар аз овони хурдсолӣ моро дар рӯҳияи меҳнатдӯстӣ ва интизомнокӣ тарбия карда, ба роҳи дуруст ва ҳалолу поки ҳаёт талқин намуд. Бад-ин вазҳ ман пеш аз ҳама аз модари ғамхору мушфиқам — Фақирова Покизамоҳ як умр миннатдорам, зеро ҳоло ҳар яке аз мо маҳз ба шарофати меҳнати софдилона ва интизومي саҳеҳ соҳиби қору вазифаҳои масъул ва ҷою макони ҳештан ҳастем...

Рӯзе дар хонаи мо гарде ҳам орд намонда буд. Модарам дар ҷунин ҳолатҳо ба мо як каф-як каф тутпист қисмат менамуд. Вале он рӯз дар хона мутаассифона тутпист ҳам намонда будааст. Пас ӯ ба пухтани нони чигитӣ шурӯ намуд. Як каф сабӯси дар гӯшае барои ягон рӯзи аз ҳама вазинтарин пинҳонкардаашро гирифта, ба чигит ҳамроҳ намуд. Ва бо як азоби гӯр нони чигитӣ пухт. Вақте ки нони чигитдорро мешикастем, он ғоз медод ва ҳида фуру бурдани ҷунин нон ниҳоят заҳматталабу ҷонкоҳ буд. Аз ин нон

гуруснагӣ рафъ намегардид, барои он, ки шаб хобамон бибарад, модар ба пиёлаи чой андак-андак намак андохта медод. «Хӯред, ҷисро ором мекунад» мегуфт модар.

Субхгоҳон бархоста, падарамонро дар хона надидем. «Падаратон, барои нон ба деҳаи Сарипул рафт», гуфт модар аз набудани вай дар ҳайрат мондани моро дида. Сонӣ фаҳмидем, ки ӯ ягона ташти хонаамонро барои ба нон иваз намудан ба хонаи як шиносаш, ки дар деҳаи Сарипул мезист, аз дами субҳи солеҳон ба роҳ даромадааст.

Дар миёни чорбоғи мо як харсанги калоне меҳобид. Агар ба болои ин харсанг бароем, ҳар шахси ба деҳа ояндаро аз дур мидидем. Мо ҳоло ба болои ҳамин харсанги чорбоғамон баромада, бо чашмони чор ва ҷисму ҷони афғор ба роҳи омадани падари бузургвор менигаристем. Зеро боварии комил доштем, ки бар ивази ташти мисини мо, ки он ҳоло чандон кӯҳна набуд, як дона ва ё ҳатто якчанд дона нон мидиҳанд. Ва он нонро дарҳол меҳӯрему аз ҷанголи гуруснагӣ, ки рӯдаҳои моро печуб медод, фавран наҷот меёбем.

Ду чашмони мо ба роҳ дӯхта шуда буданд. Ана, падарамон ҳам аз дур намоён шуда истодааст, халтаеро пуштора карда меояд. Вақте ки ӯ дар байни ҳавлӣ халтаро ба модарамон медод, мо ҳам аллакай аз рӯи харсанг ҳазида фурумада, дар гирди онҳо ҳалқавор печида будем.

— Ноинсоф ҳамагӣ як бухонка дод,—гуфт падар ҳастахолона уф кашида ва дар рӯи кундае, ки дар гӯшаи ҳавлӣ меҳобид, рафта нишаст

— Ҳайфи таштаме,—нони латтапечеро аз даруни халта баровард модар,—охир, чаро ин қадар сабук,—бо ҳайрат латтаро кушода нонташти наппа-навро гирифта, бар ивазаш як бухонка нони нимхӯрдаро мидиҳӣ?

— А, ҳоло ҳамин тавр? — аз ғазаб ларзид падар ва аз ҷояш парίδα хеста, бухонкаи нонро ба даст гирифт. Дар ҳақиқат як паҳлуи он шикоф буда, тақрибан ними мағзаширо ковок карда хӯрда будаанд.

— О, падарлаънат-е,—мушт гиреҳ кард падарам ва аз шиддати ғазаб гирдогирди ҳавлӣ тоб меҳӯрад,—ҳоло ман очаи зори вайро нишон мидиҳам. Мӯзаи таъмиркарда ҳам дар халта буд, бинобар ин сабукии вази нонро ҳис накардаам.

— Шумо чӣ хел мардак, як таштро ба бухонкаи нимхӯрда иваз кардед, чашматон дар кучо буд? — аввал чанҷол кард модар ва сонӣ: — Хайр, бало ба пасаш, илоҳӣ, кардагӣ аз худо ёбад, гуён барои нонро дар рӯи дастархон тақсим кардан ба хона даромад. Мо ҳам аз қафои ӯ мисли гунчишкон ба хона ворид шудем.

— Ҳаkki маро ҳам ба бачаҳо бидех,—фарёд кашид падарам аз берун, — ман дар чойхонаи район чой хӯрда будам.

Ҳамин тавр мо бар ивази ташти мисин як бухонкаи нони ба кавли модарам, нимхӯрда гирифта аз гуруснагии тоқатшикан халос шуда будем.

Модарам зани хунарманде буда, аз кор кардан ҳеҷ монда намешуд. (Зимнан ӯ ҳоло ҳам, ки синну солаш ба ҳаштоду ду рафтааст, барои набераҳояш тоқиҳои гулдӯзӣ таҳия мекунад). Ӯ шабҳои дарози зимистон барои либосворӣ карбос, алоча бофта, сару тани ҳар яки моро обод мекард. Ба тоқиҳои дарвозие, ки ӯ медӯхт, дар ноҳияҳои дигар ҳам харидорон пайдо мешуданд.

Баъди ҳамон зимистони тӯлоние, ки мо аз камчинии нон азоб кашидем, падарам ба бозори Кӯлоб сафар кардани шуд. Ҳамкишлоқиҳои мо бобои Бадавлат, амаки Аҳмадшоҳ, тағои Диловар, бобои Шариф борҳояшонро ба харҳояшон бор карда, ба падарам ҳамроҳӣ намуданд ва онҳо бо рохҳои қачу қилеби морпечи кӯхистон, аз болои оврингҳои ларзонак аввал ба Даштиҷум, сонӣ ба Кӯлоб рафтанд. Пас аз як моҳ падарам ду ҷувол гандумро ба ду маркаб бор карда, ворида хавлӣ шуд. Ғайр аз ду ҷувол гандум боз ӯ дар ду халта нони хушк ва дигар маводи хӯрокворӣ оварда буд. Маълум мешавад, ки маҳсули дастони модарам дар бозори Кӯлоб нағзакак пул шуда будааст, ки рӯзгори мо бофароғат гашта, дигар аз қайди гуруснагӣ халос ёфтем. Ҳамсафарони падарам ҳам алочаю тоқиҳояшонро фурухта, ҳар яке ғаллаи фаровон оварда буданд...

Умуман сокинони Дарвозу Қаротегину Бадахшон аз замонҳои қадим бо рохҳои душворгузари кӯхистони худ ба сарзамини Кӯлоб рафтуомад намуда, маҳсулоти мавриди ниёзро аз бозорҳо, аз хонаҳои мардуми ин минтақа дарёб мекарданд. Ё ҳамин тавр ба меҳ-

монӣ мерафтанд, дар тӯйҳои якдигар иштирок менамуданд, вақти зарурат ба дилбардорию тасаллияти ҳамдигар мешитофтанд. Ин рафтуомади муомила дутарафа буд, роҳҳои силсилабанди кӯҳистон мисли рағҳои хунгард қавмҳои тоифаҳои гуногуни диёрамонро ба ҳамдигар васл менамуданд. Бо ҳамин роҳҳо ба мадрасаҳои ҳамдигар баҳри маърифатомӯзӣ мерафтанд, рӯзҳои иду ҷашнҳо бо нияти адо намудани намози ҷамоат дар масҷидҳои ҳамдигар ҷамъ меомаданд. Бо ин роҳҳо манзилу марохилхоро паймуда, ба хонаҳои якдигар арусиҳои нозанин мебурданд. Ба дигар маънӣ гӯем, ин роҳҳо роҳҳои хешию пайвандӣ, дӯстию бародарӣ буданд ва ҳастанд. Маҳз ҳамин роҳҳо халқҳои тамоми ҷумҳурии моро ба ҳам васл намуда, якдигарро ба хешу табор табдил додаанд. Ман аз мушоҳидаҳо, сафарҳо ва мулоқотҳои гуногуни худ дар саросари диёрам дарк намудаам, ки чунин роҳҳои душворгузари мушкилкушо дар миёни тамоми ноҳияҳо ва шаҳрҳои Ватани азизи мо—Тоҷикистон асрҳои аср боз вучуд доранд. Масалан, чунин пайроҳаи кӯҳистон лаб-лаби дарёи Қофарниҳон дар байни ноҳияҳои Шаҳритусу Қубодиён ва Ғозималику Ҳисори Шодмон ва аз он ҷо ҳам ба сӯи Файзободу Ғарм, ҳам ба тарафи Бойсуну Насафу Самарқанду Бухоро роҳҳои печидаи гирехкушо мавҷуд буданд. Чунин василаи мустақами пайванд бо сохили Зарафшон дар байни Масчою Фалғару Панҷакент ва Хучанду Исфараю Истаравшан низ ғайбона дошт. Ин роҳхоро ягон подшоҳ, ҳоким ё сиёсатмадори пурқудрат насохтааст ва ин тоифа чунин иншоотро сохта ҳам наметавонистанд. Балки ин роҳхоро ҳуди халқ — мӯйсафедону ҷавонон, занону мардон, хурдону бузургон дар давоми як рӯзду рӯз, ё як солу ду сол не, балки ба тӯли қарнҳои зиёд охишта-охишта сохтаанд, биноан ин роҳҳо аз санҷишҳо, қаҳтиҳо, душвориҳо гузаштаанд, ба ин ҳама тоб овардаанд ва ҳам акнун ин роҳҳо абадулабад деҳаҳо, ноҳияҳо, шаҳрҳо, вилоятҳои ҷумҳуриамонро ҳамчун як мамлакати воҳид, ба ҳам пайванд месозад.

Ҳар фарде, ки чунин халқ ва чунин мамлакатро қасди ҷудо кардан ва ба минтақаҳо тақсим намуданро ба қалби хеш роҳ доданӣ мешавад, ҷинояти нобахшиданӣ ва ҳаёли ҳоми иҷроношуданӣ мекунад.

Рӯзе бародарам Асламшо молхоро ба чаро бурда, бегоҳӣ аз қафои молҳо як пуштора ҳезум бардошта, ба ҳавлӣ ворид шуда буд, ки модарам чорворо аз назар гузарониду пурсид:

— Камар нест-ку? Вай кучо шуда бошад?

Мо як бузи сершире доштем, ки ҳар сол ба мо дусе сар бузғола таваллуд карда медод ва ҳамаамон ўро дӯст медоштем аз дӯстдорӣ ба вай «Қамар» лақаб ниҳода будем.

Асламшо пушторан ҳезумро назди оташдон партофту ба оғил даромада, молхоро аз назар гузаронд.

— Ҳа, Камар нест,—гуфт ў бо хотири парешон,—ба ҳаёлам дум-думи молҳо чарида-чарида меомад.

Сонӣ Асламшо чомаи даридаашро, ки танҳо вақтҳои пуштора кардани ҳезум мепӯшид, аз тан бадар намуда, хеле чолок шуду ба дасташ таёки молбониро гирифт ва:

— Ман ҳозир, — гӯён аз ҳавлӣ давида баромад.

Дар атроф чодари торикӣ фууромада, дар осмон якта-нимта ситораҳо чашмак мезаданд. Вақти говгум фаро расида буд.

Қасе, ки дар кӯҳистон зиндагӣ карда бошад, нағз медонад, ки чун шомгоҳон фаро расад, ҳаво зуд торик шуда, ҳар як сангу бутта ба назар сиёҳу ҳавлноқ ва бадвоҳима менамояд. Ба чашмони кӯдак бошад, инҳо махсусан бадвоҳиматар метобанд.

Он солҳо дар саросари Дарвоз гургони гуруснаи хунхор хеле бисёр буданд ва онҳо гала шуда мегаштанду ба бузу гӯсфандони аз рама ҷудошуда ва говони аз пода қафомонда ҳамла меоварданд. Шабонгоҳон ҳатто ба оғилҳо даромада бузу гӯсфандонро хӯрда, ба мардуми бечора зарари калони моддӣ мерасонданд. Дар шабҳои сарди зимистон, ки барф аз ҳад зиёд меборид, гургон дар ҷустуҷӯи тўъма ба чор тараф давида, ҳатто ба одамони танҳо дармеафтанд. Мо ҳатто шунида будем, ки гургон якчанд нафарро дарронда буданд. Ҳамин воқеаҳо ба хотирам расиданду дилам таҳ қашида рафт. Ҳоло бародари азизам Асламшо ҳудаш яккаю танҳо ба ҷустуҷӯи Қамар рафта буд. «Боз худо накарда гургон ба вай ҳамла наоранд», аз дил мегузарондам ман ва худро тан-

беҳ меодам, ки «чаро ҳамроҳи бародарам ба ҷусту-
ҷӯи буз нарафтам».

Азбаски падарам дар коргоҳи худ, идораи бонки
ноҳия вазифаи посбониро адо менамуд, ҳоло ӯ аз мо
дур буд. Ҳамсоёҳо низ дар ин вақт ба кори рӯзгори
худ банд буда, биноан мо касеро ба ёрӣ ҷеғ зада на-
метавонистем.

Ман қарор додам, ки бояд фавран аз паи барода-
рам биравам. Ва асоси ирғаи вақтҳои молбонӣ ҳамроҳи
худ мегирифтаамро, ки дар шохии себи ҳавлӣ овозон
буд, ёфтаму аз ҳавлӣ баромаданӣ будам, ки садои
модарамро шунидам:

— Исто, танҳо нарав, ман ҳам ба ту ҳамроҳ меша-
вам.

Модарам ҳам калтакеро ба дасташ гирифт ва мо
ба роҳ баромадем. Ҳаво боз ҳам ториктар шуда буд.

—Худое, худовандо, ризки бачаҳоиамро кам на-
кун, — нола мекард модарам, — аз даргоҳат умедво-
рам. Қатори дигарон дар паноҳат ниғаҳ дор.

Вақте ки мо ба буттазори кӯхпоя расидем, мода-
рам фармуд, ки ман бародарамро ҷеғ занам. Ман ҳам
бо тамоми овоз:

—Асламшо-о! — гӯён фарёд кашидам. Ман ме-
хостам, ки баландтар садо бароварам, вале аз ҷӣ бо-
шад, ки дар ин торикии шабҳангом овозам он қадар
баланд намебаромад. Асламшо-о, ту дар кучой, ово-
затро барор-р!

Вале ҳеҷ кас садое намебаровард. Мо боз чолок-
тар роҳ паймуда, аз минтақаи буттазор гузаштем.
Ман ҳар як пастию баландии ин пайраҳаро медонис-
там, ҳар як буттаю дарахт бароям ошно буданд. Ана,
ҳоло аз ҳамин кӯхтал гузарем, дар қафои он чака-
лакзор сар мешавад, он тарафи чакалакзор бошад,
кӯх оғоз мегардад.

Дар болои кӯхтал боз садо баровардам:

— Асламшо-о!

Боз ҳам овози бародарам шунида нашуд, балки ша-
ғоле аз дур як нӯла кашида монд. Дар гирду атроф
чирчиракҳо садо мебароварданд. Моҳтоб ҳоло баланд
набаромада буд, бинобар ин сояи кӯх ба чакалакзор
афтада, ҳама чоро сип-сиёҳ карда буд.

Мо аз байни чакалакзор каме роҳ рафта будем, ки
ногоҳ садои ғиряи касеро шунидам. «Асламшо?» —
гуфта наздиктар омадам ман ва бародарамро дидам,

ки дар зери дарахте ништа гирия мекард. Модарам аз бағали Асламшо бардошта, ўро ба по хезонд.

— Бачам, ҳама ҷоят сиҳат аст? — модарам тамоми бадани Асламшоро даст-даст карда медид.

Тамоми аъзои бадани бародарам меларзид, ў чизе гуфта наметавонисту фақат ба тарафи кўҳ ишора мекард.

Мо ғавран ба хона баргаштем. Модарам пеш аз ҳама ба рӯи Асламшо об пошид, сонӣ ба ў каме об хўронда, испанд дуд кард ва аз кадом як гиёҳ ҷойдам карда дод. Баъд аз ин забони Асламшо кушода шуда, ба мо ғажмонд, ки аз даруни чакалакзор тўдаи гургонро дидааст. Ин гургони гушна дар зери харсанги бунӣ кўҳ ба якдигар дарафтада Камарро кафонда хўрдаанд.

— Пас чаро дархол ба сӯи хона надавидӣ? — меурсид модарам ба дахшат омада.

— То тағи дарахт базўр омадам, — ҷавоб дод Асламшо, — пойҳоям худ аз худ карахт шуда, мадорам намонд, дигар роҳ рафта натавонистам.

— Эй, вой-е, чаро ман мондам, ки ту ба ҷустуҷўи буз биравӣ? — сари бародарамро ба бағал гирифта мегирист модарам.

Ҳамин тавр мо аз бузи дўстдоштаамон Камар ҷудо шудем. Ин буз ҳамчун узви ғажоли оилаамон буда, дар он солҳои бенавой ба мо бисёр мададгорӣ менамуд, биноан ба рӯҳи вай дуо меҳондем.

Дар ҷустуҷўи ин буз ҳаёти бародарамон низ зери хатари сахте монда буд ва ҳоло дар рӯ ба рӯи худ Асламшоро сиҳату саломат дида, ба даргоҳи ҳақтаъоло шукрона меғуфтем.

* * *

Ғасли баҳорон расид, модаговамон ғўсола кард, хурсандиамон афзун шуд. Мо аҳд намудем, ки ҳамаамон нағзакак меҳнат мекунему ба ҷои Камар як бузи дигар меҳарем.

Маълум аст, ки дар кўхистон замини киштбоб ҳеле кам аст. Мо, ки аслан даштакии балҷувонӣ будем, дар ихтиёр киштзори каме доштем. Заминҳои кишт ин ҷо аз замонҳои ҳазрати Одам ба ҳар сари нонхўр тақсим шуда буданд. Мо шабу рӯз нағз меҳнат карда,

мекӯшидем, ки аз замини кам ризку рӯзии худро фаровон намоем.

Ман дар синни даҳ-дувоздаҳсолагӣ аз деҳқонони ҳақиқии барзгар — амаки Назар ва амаки Мушк дастаи испорро гирифта, ҷуфт кардани заминро омӯхтам. Онҳо ба ман истифодаи сипор, юғ, новакро нишон медоданд, аз навдаҳои шулаш бофтани отангро гаштаю баргашта ёд медоданд, «ин аз ҳама муҳим, меғуфтанд онон, отанг юғу сипорро мепайвандад».

Аз ҳамон вақт ҳам дар замини колхоз, ҳам дар киштзори ҳудамон кор мекардам.

Мо дар ҳотаамон бештар пахта мекиштем ва аз он ҳосили бисёр гирифта, шабҳои дароз ҳаллоҷӣ гардонда, пахтаро аз ҷигит тоза менамудем. Дар сарзамини Дарвоз асбобе ҳаст, ки онро камони паҳандагӣ меғуянд. Барои он ки пахтаи тозашуда ришта шавад, аввал онро мепаҳанд. Дар ҳамин ҷо камони паҳандагӣ ба кор меояд, ки ин асбобро шахсони алоҳида истифода карда метавонанд. Чунин соҳибқасбон, яъне паҳандагон дар ду-се деҳа як нафар пайдо мешуданд. Шиноси мо, бошандаи деҳаи Хек амаки Ашӯр бо хоҳишамон ба ҳонаамон омада, бо камони худ пахтаро некӯ мепаҳид ва ба ҳамин тарз пахта барои ресидани ришта омода мегардид. Барои тайёр кардани ришта, чарха, дук, хардук, краврав, сихчароғ ва дигар асбобҳо лозим буданд, ки ин сомонро дар деҳа қосибон месохтанд. Аз ришта қалоба танида, сипас ба дӯкони матоъбофӣ медоданду алоча, қарбос, думония, сатранҷӣ ва ғайра мебофтанд. Аз пӯсти анор, ғарма, баргу решаи ҳар гуна гиёҳҳо, оҳанпораи зангзада рангҳои гуногун сохта, бо нусхаҳои муносибу дилхоҳ ба матоъ гулпартоӣ мекарданд. Сонӣ куртаҳои занонаи паркорӣ, челақҳои гулдӯзӣ, ба ҳар навъу андоза перохану тунбонҳо дӯхта, ба сафари навбатии падар тайёри мегарданд, дастмоя таҳия менамуданд. Зеро чунон ки гуфтаанд, ба бозор бо дасти холи дурри мақсуд ба каф овардан имконнопазир аст.

Эй тухидаст рафта бар бозор,
Тарсамат пас наёварӣ дастор.

Ҳаминро тазаккур додан зарур аст, ки тамоми ин корҳои тоза кардани пахта, ресидани ришта, матоъбофӣ ва албатта нусхакашӣ, гулпартоӣ, буридану дӯختани ҳар навъ либосҳоро занони деҳа ҷамъ шуда, дар

хонаи ҳар кас бо навбат ба таври ҳашар анҷом ме-
доданд. Зимни иҷрои ин корҳо якҷоя суруду таронаҳо
меҳонданд, афсонагӯӣ мекарданд, таомҳои лазиз ме-
пухтанд. Кори бисёр бо дастҷамъӣ ноаён мегузашт.
Барпо шудани чунин ҳашарҳо занону духтаронро ба
ҳам наздик, мӯнису меҳрубон менамуд. Чи тавре ки
маълум аст, дар ҳар ҷое, ки занон дар байни якдигар
созиш дошта бошанду дилёб ва меҳрубону ғамхори
ҳамдигар бошанд, дар чунин деҳот мардон ҳам аҳлу
тифоқ мешаванду сулҳу амонии ҳамешагӣ ва ободию
осоиши азали пайдору бобаҳо хоҳад шуд. Алҳазар аз
чанҷолу хархаша ва шӯру ғиреви занҳо, ки ҳамаро
баргаштабахту вожгун месозанд ва ҳатто рафта-раф-
та китъахоро бо китъаҳо ҷанг меандозанд...

Дар манотики Дарвоз косибони гуногунпеша фаъо-
лият доштанд. Ҳунари заргарону оҳангарони нозук-
табӣ ин ҷо, тавре ки меғуфтанд, дар ҳафт мамлака-
ти беруна шӯҳрат доштанд. Маҳсулоти дастони усто-
ҳои чархсоз, дуктарош, даббоғ, намадмол, чорӯкдӯз,
камонгар, хомакдӯз то ба кишварҳои Афғонистон, Эрон,
Ҳиндустон овоза доштанд. Устоҳои забардасте буданд,
ки санги осиеб метарошиданд, осиебу обҷувоз месох-
танд.

Ҳамон навъе ки ишора намудам, мо, даштакиёни
балҷувонии муқими Дарвоз, соҳиби замини каме бошем
ҳам, аз он хеле босамара истифода менамудем. Дар
ҷорбоғи мо ҳар як дарахти мевадиханда оқилона ши-
нонида шуда буд. Зеро зиндагӣ, кам будани дастмои
хаёту буду бош ҳамин чизро ба мо илқо менамуд. Ма-
салан, зардолуи пешпазаки мо ғуфтан мумкин аст, ки
дар тамоми сарзамини Дарвоз яке аз аввалинҳо шуда
меғуфт. Падарам доимо бо боғбони пуртаҷриба ва
солхӯрдаи Дарвозу Кӯлоб маслиҳату машварат наму-
да, ҳар сол пайванди нав ба нав меғузaronд ва мева-
ҳои рангбаранги шаккарин ба даст меовард. Барода-
рам Асламшо, ки аз мо калонсолтару хушёртар буд,
як донии зардолуи ангубинмазаи пешпазакро яксӯмӣ
меғуфрӯхт. Одамон ин зардолуи хушбӯи хушранги ши-
ринро навгонӣ гӯён талошак карда харида, «шукр,
ки ба мевани нав расидем», меғуфтанду ба чашмонаш-
шон мемолиданд.

Пас аз ин себҳои самарқандӣ, зардолуи сафедаку
часпак, анвои ангурҳои каттаҳӯша, хусайнӣ, фахрӣ,
гелосҳои гуногуни бомазаи серғушту сершира, тутҳои

сиёх, марворидак, балхӣ, шоҳтути боғамон мепухтанд. Дар ин вақт тамоми аъзон оила — аз хурд то калон ғавқулудда серкор мешудем. Қисмати зиёдатии ин меваҳоро мефуруҳтем, боқимондашро қабл аз ғандидану хароб шудан дар рӯи бом мекушкондем, аз як миқдорашон ширинӣ таҳия намуда, барои зимистон дар хумҳо андохта мемондем. Меваҳои хушкидаро бо пудина ва ҳар гуна ғиёҳҳои хушбӯӣ хушк омехта, дар бордонҳои махсус нигоҳ медоштем. Хусусан ҳар сол як-ду тонна тути нағз хушконидашударо дар осӣёб орд карда мегирифтем. Ба шарофати ҳамин меҳнати дастҷамъонаи аъзон хонадон дар ҳар рӯзи зимистони хеле сард ва пурборишоти Дарвоз, ки дар он вақт мулку маконамон як муддати муваққатӣ аз ҷумлаи олам ғусаста мешуд, мо то ҳадди имкон рӯзгори бофароғате ба сар мебардем.

Бар ивази дастмуздамон ба ҷои он бузи дӯстдоштаамон Камар, ки гургони дарранда хӯрда буданд, камарҳои дигар харидем, саршумори бузу ғӯсфандонамон ба панҷоҳ-шаст расиду соҳиби якчанд сар модагов, як сар гови ҷуфтӣ гардидем, ки ин ҳама ба оила **оидоту** даромади казоне мерасонанд. Ҳамон солҳо дар Дарвоз ҳар хонадоне, ки бар иловаи чорҳои зарурӣ агар чор-панҷ сар маркаб ва ҳаҷиру асп медошт, хонадони бақуввати дастрасе ҳисоб меёфт. Оилаи мо низ сол ба сол боғановат мешуд, ба дорой мерасид, ки ҷамъи давлату сарватамон ба ваҷҳи кордонӣ ва тадбирҷӯии падараму модарам ба даст меомаданд. Лекин мо, фарзандон, медидем, ки дар ҳамаи корҳо модарамон доимо ҳамроҳи мо буд ва иштироки ӯро дар тамоми воқеаҳои марбути оилаамон ҳар лаҳзаю ҳар соату ҳар рӯз эҳсос менамудем. Масалан, ваҷъи оилаамон беҳтар шуда бошад ҳам, модарамон ҳамона сахтгир буд ва ҳамаи таому либосро худаш тақсим менамуд. Азбаски модарамон яке аз аввалин муаллимаҳои даврони нави Дарвоз буду ханӯз ба ҳарфи лотинӣ дар мактабҳо сабақ гуфта буд, қиссаю шеърҳои зиёде гузаштагонро аз ёд медонист ва дар лаҳзаҳои мувофиқу муносиб аз он қиссаю шеърҳо иқтибос меовард. Барои он ки камтар соҳибдавлат гардида, зуд аз худ наравем, ҳамон айём ин байтро тақрор батақрор мегуфт, ки дар хотираи бачагиам сахт нақш бастааст. Намедонам, ки ин шеърро кадом

шоир эҷод намудааст, аммо ман аз забони модарам шунидаам:

Бо молу чамоли хеш мағрур машав,
Инро ба шабе баранду онро ба табе.

Боре дар мактаби мо овоза паҳн шуд, ки дар клуби сарҳадбонони ноҳия рӯзона барои бачаҳо кинофилми аҷоибу ғароибе намоиш медодаанд ва номи ин кинофилм «Тарзан» будааст.

Сафарбек ном рафиқи мактабиамон барои тамошо кардани он филм билетро аз кучое харида оварда, ба ман муроҷиат намуд:

— Мана, билетҳоро бин, ҳардуямон кайф карда тамошо менамоем. Фақат ҳамин ки як камтар нон ёфтан даркор, охир фурсати хонаравӣ намешавад.

Ман ин пешниҳоди дӯстамро шунида, дилам ба тамошои филм гум зада бошад ҳам, андаке хаёлкунон гуфтам:

— Чӯраҷон, ман ба тамошо рафта наметавонам. Ақоям Асламшо баъд аз пешин аз дарс меояд, дар хона ҳеҷ касе нест, ки чӯчаҳоро аз чӯчабаракҳо нигоҳбонӣ намояд. Бинобар ин ман бояд ҳатман дар хона бошаму чӯчаҳоро посбонӣ кунам.

Ҳамон баҳор даҳ мурғи мо чӯча бароварда буду дар гирду атрофи ҳавлиамон фақат чинг-чинги чӯчаҳо шунида мешуд.

— Чӣ хел мешавад, ман охир ин билетҳоро барои ҳардуямон гирифтаам?

— Ман ягон вақти дигар меравам.

— Не, дигар фурсат намеронад. Он филмро имрӯзу пагоҳ намоиш медиҳанду халос.

Пас чӣ кор кунем, ман бояд чӯчаҳоро нигоҳбонӣ намоям, вагарна модарам ҷазои сахтам медиҳад.

— Биё, аз Нуралӣ илтимос менамоем, ки ба ҷои ту ду-се соат чӯчаҳоро нигоҳбон бошад. Охир ӯ бачаи хубест, чӯраамон аст.

Ҳақиқатан ҳам Нуралӣ чӯраи нағзамон буд. Сафарбеку ман ваъда кардем, ки барои пагоҳ ба вай билет гирифта меорем ва ӯ ҳам он кинофилми нестандарҷаҳонро тамошо хоҳад намуд. Нуралӣ розӣ шуд, ки то омадани ман чӯчаҳоро ҳифз намояд.

Дар паҳлӯи ҳавлии мо марғзори начандон калоне воқеъ буд, ки одатан мокиёнҳо бо чӯчаҳояшон дар ҳамон ҷо гаштугузор намуда, барои худ ғизо пайдо

мекарданд. Ман ҳамроҳи Сафарбек аз тамошои филм баргашта, қабл аз ҳама он марғзорро аз назар гузарондам. Дар марғзор пару пати паҳну парешони мурғонро дида, дилам шуввас карда рафт. Дарёфтам, ки Нуралӣ ба ваъдааш вафо накардаасту чӯчаҳои нирғаи беозорро тӯмаи чӯчабаракҳои оҳанинчанголу минқортез намудааст. Мо бошем, ба ӯ билети кинофилмро оварда будем.

Ҳамин ки ба ҳавлӣ даромадам, модарам шохачӯ-беро ба сарам бардошт:

— Баҷаи бепарвои дайду дар кучо мегардӣ?

Вале чӯраам Сафарбекро дар паҳлӯям дида, аз райъаш гашту ба ҷанг кардан даромад.

Маълум мешавад, ки Нуралӣ ваъдаи худро фаромӯш кардааст ва ё ягон кораш баромада будааст, ки чӯчаҳои мо ба холи худ мондаанд. Қалхотҳои чӯчабарак дарҳол аз ин вазъият воқиф гардида, ба марғзор ҳамлавар шудаанд ва тити ғози якҷанд мурғу чӯчаҳоро баровардаанд. Хайрият, ки модарам аз ин ҳолат сари вақт огоҳ гашта, чӯчаҳоро начот додааст. Сипас ҳамаи мокиёну чӯчаҳоро дар катак дароварда, дигар ба берун раҳо накардааст.

Баъд аз ин воқеа ман нигоҳубини чӯчаҳоро ба ҳеҷ кас бовар намекардам, ҳатто ба чӯраҳои наздиктарин ҳам намесупурдаму посбонии мӯҳлати ба зиммаам вогузоштаро худам ба ҳубӣ анҷом дода, ҳаракат мекардам, ки чӯчаҳоро аз ҳар офати ногаҳонӣ ва қазои осмонӣ эмин дорам ва дар ин бобат танбеҳу нақӯҳиши модарро нашунавам.

* * *

Мазраи сабзи фалак дидаму доси маҳи нав.
Ёдам аз киштаи ҳеш омаду ҳангоми дарав.

туфтааст суҳанвари бузург Ҳофизӣ Шерозӣ. Ман ҳам ҳолиё осмони софи нилгунро чун бубинам, ба ёдам киштзорони зумуррадгуни зодгоҳам деҳаи Умарак мерасаду ба машомам бӯи майсаю себарғаҳои ватан медаманд. Дар ҳар чое ки бошаму чун дар авҷи фалак доси маҳи нав ба чашмонам битобад, ба шукронаи моҳи нав фотехае мехонаму ба сар ҳаёлотӣ олами кӯдакию навҷавонӣ меоянд. Пеш аз ҳама мавсими

ғалладаравро ба ёдам меоварам. Ба фикрам, ягон бўи хуш ба мисли алафи навдаравида, ба монанди ғаллаи навдаравида, ки дар рӯи хок меҳобад, ба димоғи ин қадар гуворотару бофараҳтар намерасад.

Мавсими дарави ғалла дар пуштаҳо ва ёлаҳои кӯҳсори деҳаи Умарак ва умуман деҳоти Дарвоз тақрибан як моҳи тобистон давом менамояд. Дар ин мавсими ғалладарав асосан мардон ва ҷавонон иштирок мекунанд ва аз ин маъракаи ҳашари занону духтаронро ҳангоми таҳияи матоъ, гулпартои он ва давраи либосдӯзиро ба хотир меоваранд, ки чунин ҳашарҳо пеш аз сафари мардон ба ноҳияҳои дур дар ҳар хонадон бо навбат ба амал меомаданд.

Қабл аз ҳама ба мавсими дарав тамоми мардону ҷавонон ва ҳатто кӯдакону ягон-ягон беморон низ бидуни даъвату ташвиқот ба ғаллазор мебаромаданд. Беморону кӯдакон корҳои вазнинро анҷом надиханд ҳам, ба даравгарони қавибозуи неруманди дос дар бар обу мева, дуғобу хӯрок расонда, бо ҳамин мушкilotи ононро осон менамуданд. Дар ин давра таби ҳама хуш, дар лабон табассум шукуфон мешавад ва дар дилҳо заррае ҳам осори хушунату озурдагӣ намонанд. Агар рафту баъзе одамон бо иллату сабабҳои гуногун аз якдигар ҳафагию ранҷурӣ дошта, нотаби шуда бошанд, дар чунин рӯз гуноҳи якдигарро мебахшанд ва аз субҳгоҳони рӯзи дарав, салом медиҳанд ва оғӯшро васеъ кушода, якдигарро ба оғӯшҳои гарму самимии худ мегиранд.

Ба фикри ман ин давра беҳтарин, зеботарин ва поктарину нотақрортарин давраи табиати Дарвоз фаро мерасад, ки дилу рӯи касро саропо мафтун, тасхир ва мутеъю асир мегардонад. Худатон як тасаввур намоед, дар куллаи баландтарини кӯҳ барфҳои поки сафед тӯда-тӯда хобидаанду дар ин ҷо, дар ёнаҳо ва ёлаҳои кӯҳ, дар пуштаю талҳо хӯшаҳои заррин пухта расидаанд ва дар поён гелосҳои ширину пуршарбати ёкутранг назаррабӣ мекунанд. Ана, ҷӣ қадар ҷилвагарӣ ва фаттонӣ менамоянд рангҳои нотақрори кӯҳистон.

Кӯҳистони Дарвоз устод Абдусалом Дехотиро мафтун намуда будаанд, ки эшон фармудаанд:

Ба як сӯ барфу як сӯ пухта гелос,
Аҷаб фаслест тобистони Дарвоз.

Ман шодам, ки борҳо дар мавсими дарави ғалла иштирок намуда, дар ҷамъоварии ҳосили ранҷи бобои деҳқон саҳм гузоштаам. Ҳоло ман солҳо боз аз он ҷо дурам ва олами тақдирсоз ризқи маро дар мулку маконҳои дигар ҷошидааст ва ба амри кирдигори раззоки олам ризқи худо фарзандонамро аз ин ҷоҳо ёфта истодаам. Аммо он солҳо, ки айёми навҷавонии ман буду даст бар дастии испор ниҳода, замин ҷуфт мекардаму барзгар будам ва хангоми дарав дос дар бар ҳамроҳи ҳамкишлоқиҳои худ ба обу арақ ғўтида даравгарӣ мекардам, давраҳои фаромӯшношудани умри ман буданд. Ва суруди иқтидоронам

Э оллоҳ, ёре, ман доғам ё дӯст

шабҳои беҳобӣ хотироти айёми бачагии маро парвоз дода, маро ба мулки Дарвоз меоварад.

Суруди «Ман доғам»-ро ҳатман яке аз даравгарон сар мекунад ва пас дигарон ҳамовоз мешаванд. Ин сурудҳои хусусан дар хирманҷо авҷ мегирифт, ки бо софию соддагӣ ва беғашӣ беолоишии хеш ба ҳар кас марғубу писандида мешуд.

Мардуми Дарвоз дар парвариши кирмаки абрешим низ хунарманданд. Ва ин давра ҳам ба маъракаи ҷуғрофиявӣ бадал мешаваду мушкилоти ҳосили худро дорад. Модари мо як-якуним кутӣ тухми кирмак парвариш намуда, сад-садубист килограмм пиллаи аълосифат ҷамъоварӣ карда, ба давлат месупурд. Ростӣ гап, модарам як қисми ҳосили дубаҳро ба давлат насупурда, дар хона нигоҳ медошт. Ва аз онҳо риштаи бирешим тайёр карда, бо рангҳои гуногуни зебо ранг намуда, дар таҳияи тоқиҳои гулдӯзӣ ва дигар нави каллапӯшу либосҳои истифода мебард. Дар натиҷа ин ҳам як нави манбаи даромади оилаи мо мегардид.

Аз ин лиҳоз, ки мардуми Дарвоз табиатан шӯҳ ва базлагӯ ҳастанд, роҷеъ ба парвариши кирмаки абрешим баъзе қиссаҳо ҳам бофтаанд, ки ба Гундул ном шахси ҳозирҷавоб, ҳазлқаш ва сухандони халқӣ марбут аст.

Солҳои тӯлонӣ дар ноҳияи Қалъаи Хумб Аҳтам Неъматов ном котиби райком кор мекард. Ӯ роҳбари адолатпеша буда, дар саросари Дарвоз бо некномӣ машҳур гардидааст.

Рӯзе ӯ ба хонаи Гундул омада, парвариши кирмаки абрешимро аз назар мегузаронад. Кирмакҳо нағз ривоч доштанд, Неъматов бо таби хуш меравад.

Баъд аз хоби сеюми кирмакҳо, ки дар ин давра ҷонварон барги дарахти тутро хеле фаровон меҳӯранд, Неъматов дар қатори ҳавлиҳои дигарон ба ҳавлии Гундул ҳам меояд, то аз авзои кирми абрешим воқиф шавад. Зеро аз боби пилла ӯҳдадорӣ ноҳия дар назди давлат калон буд. Вале котиби райком дар хонаи Гундул ягон дона кирмакро надида, хушаш меканаду пурсон мешавад.

— Гундул, кирмакро ба кучо бурдӣ?

Гундул худро ба нодонӣ зада, ҷунон вонамуд мекунад, ки гӯё ин номро бори аввал мешунида бошад.

— Қадом кирмак? Мо кирмак-пирмак надоштем.

Аз рӯи ҳавлии Гундул ҷӯи об мегузашт. Котиб дар ҳайрат мемонад, охир чанд рӯз пеш кирмаки хонаи Гундул инкишофи хубе дошт, вай онро бо ҷашмони худ дидааст, ҳоло ҷӣ бало зада бошад? Ногаҳ ҷашмони котиб беихтиёр ба ҷӯи пуроби ҳавлӣ меафтаду дар даҳони қурбоққа кирмакро мебинад. Пас ҳамаш маълум мешавад, Гундул аз бебаргӣ ба ҷон омада, кирмакҳоро ба об партофтааст, гуноҳи саҳте содир кардааст.

— Инҳо чистанд? — бо қаҳру ғазаб мепурсад котиби райком ва ба тарафи ҷӯй ишорат менамояд.

— Қурбоққаҳои мо сигарет кашаме, — ҷавоб медиҳад Гундул оромона ва калимаи охиринро махсус ба шеваи Дарвоз талаффуз мекунад.

Котиби райком ба ин ҳозирҷавобии Гундул қоиш шуда меҳандад. Ин кирдори Гундул он вақт ҷиноят бошад ҳам, ба ӯ чизе намегӯяд.

* * *

Меҳоҳам, ки ин ҷо дар бораи тӯйи арӯсии мардуми Дарвоз чанд суҳан бигӯям. Тӯйҳо дар Дарвоз ҳам мисли дигар ноҳияҳои ватанамон одатан дар фасли зимистон баргузор мешаванд. Дар ин давра қорҳои сахро ба анҷом мерасанд, ҳосилоти ғаллаю дона, меваю сабзавот ҷамъоварӣ шуда дар анборҳо гузошта мешаванд. Сипас фурсати фаровоне фароҳам мегардаду тӯйҳоро низ оромона гузаронидан мумкин аст.

Одатан арӯсу шахро савори асп меоваранд. Мо, ба-
чаҳо, бошанд ба роҳ банд партофта, аз ҳешу табор ва
ёру дӯстон арӯс ва домад тӯхфаҳо талаб менамудем.
Ҳамин тавр бандхоро мустаҳкам гирифта, то вақте ки
тӯхфа надиханд, роҳро намекушодем.

Арӯсро бо тамоми қондааш дар хонаи шах мефу-
роварданд: аз гирди се гулхан себорӣ давра зада, ма-
росими саломро ба ҷой меоварданд. Арӯсу шахро ба
хонаи хосашон гусел намуда, зиёфат ташкил менаму-
данду дар хонаи калонтари ҳавлӣ ҷамъ меомаданд.
Дар ин ҷо ба шарафи қудуми арӯсу домод базми ҷам-
шедӣ баргузор мешуд. Бехтарин мутрибон асбобҳои
мусикиро ҷӯр карда, оҳангҳои дилпазир менавохтанду
ҳофизон таронаҳои шӯҳи тӯёна месуруданд ва дар
байни давра раққосаҳои зебою қашанг ҳунари хешро
бо тамоми ҷаззобию дилфиребӣ намоиш медоданд.
Ҳамаи ин ҳунармандон, ки ҳоло ҳозиронро мафтуну
тасхир менамуданд, бошандагони деҳаи ҳудамон бу-
данд. Ҳар рӯз мо ҳамроҳ дар қори қолхоз иштирок
мекардем, яқоя замин шудгор менамудем, ғалла ме-
даравидем, дастҷамъона мева мечидем, қорворо ба
ҷарогоҳ мебурдем. Ва ҳоло бо ҳам хурсандӣ доштем:
воқеан ҳам он вақт шодмонии як нафар шодии ҳама
мегардид.

Дар ҷунин базмҳои арӯсӣ ба ман ва фикр менамо-
ям, ки ба ҷомеа ҳозирон низ ҳунарнамоии раққосаҳо
хеле дилписанд, мафтункунанда ва ҷаззобу шӯрангез
буданд. Зеро раққосаҳо ҷавонзанони ҷамилаю зебо
буда, қомати мавзуну мутаносиб доштанд ва ҳунари
худро ба дараҷаи аъло медонистанд. Вақте ки онҳо
мерақсиданд, рақсхояшон ҷунон дилошӯб адо мешу-
данд, ки ҳеҷ кас дар ҷои худ ором нишаста натаво-
ниста, қаф меқӯбиданд, даст меҷунбонданд. Раққоса-
ҳо аз ҳама бисёртар ба ҳаракат оянд ҳам, хаста на-
мешуданд, балки рақсхояшон ба назари кас боз ҳам
мавзунтару дилфиребтар мешуданд. Фақат дар орази
ҷун садбарги сафед поку нафисашон донаҳои марво-
ридоси арак шадда-шадда медамиданд. Дар ин лаҳ-
заҳо як ҷавонмарди зебо ба дастрӯймоли тозае шад-
даҳои аракро пок менамуду ин байтро зерӣ лаб зам-
зама мекард:

Нозанине ки аз арак тар шуд,
Нозанин буд, нозанинтар шуд.

Ва чанд нафар он даструймоли дар арақ таргаш-
таро ба даст гирифта ҳазорон бор садақа шуда ба
чехраҳои хештан мемолиданд. Ҳамаи ин муомилаҳо
шарофатмандона, ба маънои аслии мардонагӣю си-
лахшӯрӣ анҷом пазируфта, касе касеро таҳқир наме-
дод, озурда намекард, балки онҳо боиси боз ҳам аф-
зудани рӯҳияи хурсандию шодмонии базми арӯсӣ ме-
гардиданд.

Чунин базмҳо то сапедадам давом мекарданд ва ба
зудтарин фурсат аз хотираҳо зудуда нагашта, боиси
гуфтугӯи тӯлонии одамон мешуданд...

Вакте ки ба қарори ташкилоти байналхалқии
ЮНЕСКО ҷашни муғаннии бузурги тоҷик Борбадро
дар ҷумҳурӣ ва саросари ҷаҳон таҷлил менамуданд,
баъзе шаккокони шубҳа доштанд ва далел овардани
мешуданд, ки ин мутриби беназир гӯё дар сарзамини
Дарвоз зуҳур накардааст. Дар сурате, ки ҳар як де-
ҳаи ин диёри бостонӣ чунин навозандагон, ҳофизон,
шоирон, раққосони мумтози худрӯид дорад ва инҳо
метавонанд, ки ба сифати як ансамбли мукаммале
дар ҳар озмунҳои сернуфузи байналмилалӣ ширкат
варзида, албатта нишону мукофоти пирузӣ ба даст
биёваранд, ҳуди ҳамин далелу бурҳони қотеъе меша-
вад, ки Борбад, ҳунарвари беҳамтои ин сарзамин бу-
дааст. Тавре ки мусиқидонон меғӯянд, оҳангҳои ҳуз-
ангез, тарабхез ва муҳаббатомези даврони Борбад
ва офаридаҳои ҳуди ӯ ҳанӯз дар байни мардуми Дар-
воз зиндаанд ва абадӣ зинда хоҳанд буд.

* * *

Ман дар чунин муҳит ба воя расидам, дар макта-
би деҳаамон таҳсил намудам. Хини ки дар синфҳои
болоии мактаб мехондам, дар умқи дилам хоҳише
пайдо шуд, ки ба шаҳри Душанбе бираваму соҳиби
ягон касбе шавам. Масалан, касби бинокорӣ ё ронда-
ни мошин ва дигар васоити техника ба ман хеле маъ-
қул буданд. Агар соҳиби ин касбҳо шавам, ҳам дар
колхоз қор карда метавонистаму ҳам мушкilotи ҳам-
кишлоқиҳои худро осон менамудам. Ба фикри ҳамон-
вақтаи ман маҳз соҳибони ҳамин ду касб ба бошанда-
гони деҳаи мо ёрии бештаре расонида метавонистанд.
Зеро орзуи олии ман осон кардани мушкilotи ҳам-

қишлоқиҳоям буд. Лекин ҳоло дар бораи ин орзуҳои дили худ ба касе ягон ҳарфе намегуфтам ва андешаи онро доштам, ки агар инҳо иҷро нашавад, хандасори мардум мешудам.

Тобистони соли 1959 ман мактабро хатм намуда, ҳуҷҷатҳоямро ба тартиб овардам. Як рӯз сахарии барвақт ба сари пули ноҳия омадам. Аз ин ҷо ба тарафи Душанбе мошинҳо ҳаракат менамуданд. Азбаски бародарам Асламшо дар Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон таҳсил дошт, дар рӯи бистарам барои хавотир нашудани модар чунин хатчае гузоштам: «Оҷаҷон, ба хабаргирии Асламшо рафтам, писари ту — Нарзулло».

Ман бори аввал ба Душанбе меомадам, бинобар ин ягон ҷои онро намедонистам. Ронандае, ки мо чанд нафар ба мошини вай савор шудем, марди руси хушмуомилае буд. Вақте ки ба шаҳри Душанбе ворид гардидем, аз ӯ хоҳиш намудем, ки маро ба назди ҷойхонаи заводи пахтаи шаҳр бубарад. Зеро аз рӯи шундаам, ҳавли хамдеҳаи мо — амаки Ҷаббор дар назди ҳамин ҷойхона воқеъ буд. Меҳостам аввал ба хонаи амаки Ҷаббор фуруд оям, шабро дар он ҷо рӯз кунам ва сахарӣ бо ёрии вай бародарамро пайдо намоям.

Ронанда мувофиқи хоҳишам дар назди ҷойхонаи заводи пахта таваккуф намуд ва чун бидид, ки ман ба ҷор тараф сар зада, одами даркориамро наёфтам, чунин муроҷиат намуд:

— Додарам, ин ҷо шаҳр аст, номи кӯча ва рақами ҳавлиро доништан даркор, бо ин аҳвол бисёр азоб мекашӣ.

Баъд андаке ҳаёл карду гуфт:

Биё, ба ҳавли ман меравем, дур нест, дар ҳамин қарибхост. Пагоҳ амаки Ҷабборатро меёбем.

Воқеан ҳам ҳавли ронанда чандон дур воқеъ нагашта, дар назди бозорчаи заводи ба номи Киров ҷойгир будааст.

Пас аз лаҳзае чанд дар сари дастархони ронанда нишаста, нону намакро нӯши ҷон мекардаму аз дил мегузарондам, ки хайрият дар дунё умаракиҳои мо барин одамони нағз ҳам будаанд.

Дар ҳавли он марди рус як ҳафта мондам, дар ҳамин зимн ӯ амаки Ҷабборро пайдо намуда, бо ман рӯ ба рӯ кард.

Ҳавличаи хурдакаки амаки Ҷаббор пур аз ҳамшаҳриён буд, гӯё он як қазирачаи Дарвоз дар шаҳри

азими Душанбе ҳисоб меёфт, аммо бо вучуди ин дар он ҳавлича барои ман низ ҷой ёфт шуд.

Бо ёрии ҳамшахриён хобгоҳи бародарамро ёфтам, аммо вай холо дар шаҳр набуда, балки бо шарикдарсонаш барои ҷамъоварии ғалла ба Қазоқистон рафта будааст.

Ман ҳуҷҷатҳоямро ба мактаби яқсолаи бинокорӣ, ки дар назди заводи пивокашии пойтахт ҷойгир буд, супурдам, бароям хобгоҳ доданд. Аммо ман ба ҳавлии амаки Ҷаббор зуд-зуд меомадам, зеро ба ин ҷо аз деҳаи Умарак ва ҳатто аз дигар деҳоти Дарвоз хешовандон ва дӯстону шиносони соҳиби хонадон меомаданд ва ҳамроҳи худ навигариҳоро меоварданд. Ба ин тараф омаданам сабаби дигар ҳам дошт: дар наздикии ҳавлии амаки Ҷаббор ошхонаи заводи ба номи Киров воқеъ буда, нони бепул ва хӯроки хеле арзони лазизе дошт.

Ҳафтаи дуҷуми омаданам аз Дарвоз ба иллати шамолхӯрӣ ё табдили якбораи ҳаво буд, ки тамоми баданамро ҳарорати баланде фаро гирифт. Ду рӯз ба даҳон намаке набурдам. Сонӣ хостам, ки ба ошхонаи ҳамин завод омада, маҷбуран бошад ҳам, ягон хӯроке бихӯрам. Як коса шӯрбо харида, дар рӯи миз ниҳодам ва курсиеро пештар кашида нишастам. Ҳамин вақт як нафар шахсе ҳам бо таоми хуш дар паҳлӯи ман нишаст. Дар рӯи миз ҳам даруни тақсимчаи хурде як чизи зардранги ҳалвомонанде гузошта шуда буд, ки ин шахс аз он гирифта рӯи нон молиду пас онро ба даҳон бурд ва гӯё даҳонаш тунд шуда бошад, ки як гулӯ афшонд ва шӯрборо хӯрдан гирифт. Ман низ аз ҳамон хӯрдани ҳалвомонанд рӯи нон ғафстар карда молидаму нонро ба даҳон бурдам. Чун нонро хонда будам, дар даҳон тундии токатфарсоеро эҳсос намуда, чашмонам лиқи об шуданд.

— Ҳеҷ боке не, ғоида дорад, — гуфт шахси дар паҳлӯям нишаста, зеро вай донист, ки дар фуру бурдан ё набурдани луқмаи талхмаза дудила шуда истодаам.

Ман ин суҳанони тақвиятбахши ўро шунида, луқмаи талхмазаро фуру бурдаму аз болояш шӯрборо хӯрдан гирифтам. Пас аз лаҳзае дар саропои вучудам як гармии гувороеро ҳис намудам. Азбаски дар пайкари худ ҳанӯз сустие эҳсос доштам, оҳиста-оҳиста ба ҷойхонаи заводи пахта рафта, рӯи кати гӯшае кулӯ-

ла шуда хобидам. Пас аз ду соат аз хоб бедор шуда, дар ҷисми худ сабукие эҳсос кардам, аз ҳарорати бадан ҳам осоре намонда буд.

Баъдтар фаҳмидам, ки он чизи халвомонанд хардаи ном дошта, ба хусусияти хеле зиёди табобатӣ молики будааст...

Ман аслан ба умеди бародарам пайи таҳсили илм ба Душанбе омада будам. Ҳоло, ки ӯ ба ҷамъоварии ғалла рафта будааст, вазъи иқтисодӣ ба ман шудан гирифт. Бинобар ин маҷбур шудам, ки шиму костюми аз маҳмали раҳдор дӯхташудаамро дар бозорчаи мавзеи Нагорная ба маблағи 25 сӯм фурушам. Ҳаво гарм буд ва бо шиму пирӯҳан гаштан илоҷ дошт.

Лекин ин ҷо як номади дигари кор шуда, маро хеле азият дод. Рӯзе ба хонаи Нидо ном ҷамъахонаи меҳмон шуда, шабро дар ҳамон ҷо гузарондам. Ман, ки аз рӯи одати одамони деҳаамон ҷорукамро дар беруни дар кашида, ворида хона шуда будам, сахаргоҳи рӯзи дигар онро дар ҷои кашидаам наёфтам. Маълум мешавад, ки ин ҷоруки ман ба шахси дигар ҳам маъқул шуда будааст, ки онро дуздидааст. Ба пули шиму костюм то омадани бародарам нону шакар харида, меъдари андаке ором менамудам. Вале дар кӯчаҳои қирпӯши шаҳр пойлӯҳ гаштан бароям азиятвар буд.

Хайрият, ки Асламшо аз ҷамъоварии ғалла хеле серпул баргашта (албатта, барои донишҷӯ), ба ман пойафзол, шиму костюм харид ва барои ошхонаравӣ ҳам як миқдор пул дод. Бо ҳамин мактаби яқсоли бинокори хатм намуда, соҳиби касби устони сохтмони манзилгоҳ шудам.

Тобистон бо як рафиқи шарикдарсам, таъмири якчанд хонахоро анҷом дода, барои харидории либосворӣ каме маблағ пайдо намудам ва бо маслиҳати бародар нисбати дохил шудан ба факултати автомобилӣ Техникуми политехникии шаҳри Душанбе довталаб гардидам.

Таҳсили чорсола дар ин техникум ба пеши ман ҷаҳони рангини касбу ҳунари шавқангезро кушод. Ман, албатта, сонӣ факултети иқтисодии Донишгоҳи давлатиро хатм кардам ва умуман як умр мутолиа дорам — меҳонам. Лекин таҳсил дар техникум барои тамоми ҳаётим воқеаи фаромӯшношуданӣ гардид. Меҳри устодони саҳтгир ва меҳрубону ғамхори ин до-

нишкада аз лавҳаи дилам ягон лаҳза ҳам сутурда намешавад.

Пас аз хатми техникум соли 1962 дар базаи автомобилӣ ҷамъияти «Тоҷикматлубот» аввал ба сифати таъмирғари мошин ифои вазифа намудам. Додонови соҳибтаҷриба дар он муассиса директор ва сардори колоннаи автомобилӣ буд. Ман шодам, ки давраи шоғирдӣ худро ҳамроҳи ҷунин шахсони соҳибдил ва ботадбир гузарондам.

Қори аз ҳама вазини ман кушодан ва таъмир намудани рессорҳои мошини ЗИЛ-164 буд. Ман ин шуғли заҳматталабро ба хубӣ омӯхта, сипас дар сеҳи таъмири мотори мошинҳо, яъне дар минтақаи агрегатҳо меҳнат кардам. Ҳамҷунин дар дигар минтақаҳои ин муассиса таҷриба омӯхтам.

Аввали январӣ соли 1964 рисолаи дипломи худро ҳимоя намудам, мувофиқи тақсимот маро бо Вазорати нақлиёт ва роҳҳои ҷумҳурий ба кор фиристоданд. Дар базаи автомобилӣ рақами дувоздаҳум ба вазифаи механики назоратӣ ба анҷоми вазифа пардохтам.

Аз хотироти оғози кор як воқеа дар ёдам мондааст. Рӯзе ронандае ба наздам омада, муддаояшро ин тавр баён намуд.

— Ту ҷӯра, механики назоратӣ шудай, ин ҷудо нағз, дар оянда ҳамроҳ кор мекунем. Ба якдигар, албатта, даркор шуда меистем. Мана, ҳамин хучҷати маро дуруст карда деҳ.

Ман санади роҳашро бодикқат муоина карда, дарёфтам, ки ин ронанда мошини давлатро расо як моҳ ба ғондаи худ истифода намудааст.

Хучҷаташ ҳанӯз дар дастам буду ба чеҳрааш нигаристам. Вай ба сӯи ман бо дандонҳои тиллогини худ табассум менамуд.

— Албатта, ҳаққатро меғирӣ, розӣ мекунам.

— Намешавад,— гуфтам ба ӯ роҳхаташро дароз карда, — ман вичдонфурӯширо наомӯхтаам.

— Э-э, аҷоиб будай-ку, магар ба ту зиндагӣ даркор нест?

— Зиндагӣ даркор аст, лекин зиндагиамро бо роҳи ҳаром ташкил намекунам.

— Бо одаме, ки пеш аз ту дар ин ҷо кор мекард, тез забон меёфтем...

— Ман аз он одамон нестам, дар ақидаи худ устувор меистодам, — акт тартиб медиҳем, комиссия муҳокима мекунад, роҳбарон фикрашонро мегӯянд. Бояд барои ин ҷиноят ҷавоб диҳӣ. Агар ҳар кас техникаи давлатиро ба манфиати худаш истифода кардан гирад, медонӣ чӣ мешавад?

— Хайр, чӣ мешавад?

— Ҳарачу мараҷ мешавад, ин ҷиноят аст, ман асло ба ин роҳ намеравам.

— Гӯй малахата? Чӣ қадар меҳоҳӣ? — дод зади ронанда бар сари ман.

— Гир коғазата! — роҳхаташро ба сӯяи ҳаво додам ва бо қатъият гуфтам:

— Аз рӯи қонун ҷавоб медиҳӣ! Дар давлати мо ҳеч кас ҳақ надорад, ки қонунро вайрон кунад, на шох, на гадо!

Ин ронанда ва ҳар мансубини муассиса, ки дар тобеи ман буданду хилофи қонун ва муқаррарот амал менамуданд, ба ҳамин ранг дар назди давлат ҷавобгар мешуданд.

Бад-ин минвол ман дар ин муассисаи нақлиётӣ вазифаҳои механики назоратӣ, механики таъмиргар ва сармеханикро то соли 1966 адо намудам.

Моҳи январи соли 1966 базаи автомобилии рақами дувоздаҳ барҳам дода шуда, тамоми тобеини он ба муассисоти базаи автомобилии рақами сиздаҳ пайвастанд.

Ман дар ин ҷо ба вазифаи инженерии бехатарӣ шомилӣ кор шудам. Баъдан сардори колоннаи автомобилӣ ва котиби ташкилоти ҳизбии ҳамин муассиса интихоб шудам.

Баъд аз ду сол бо ташаббуси котиби якуми Кумитаи ҳизбии ноҳияи Марказии пойтахт Омина Баҳодуровна Қаримова ва раиси Кумитаси Хуршед Муборакович Тиллохоҷаев ба вазифаи сардори шӯъбаи хоҷагии коммуналии ҳамин ноҳия баргузида шудам.

Ман дар умри худ бо бисёр роҳбарон кор кардаам, вале мисли Қаримова роҳбар ва мураббии дилсӯз, масъулиятписанд ва ғамхорро кам андар кам дидаам. Ҳамагон солҳо як даврае буд, ки роҳбарон ба ободонӣ, сарсабзу хуррам гардонидани минтақаҳои аҳолинишин, ҷойҳои ҷамъиятӣ, кӯчаю хиёбонҳо аҳамияти бисёр ҷудо мекарданд. Ҳамчунин хидматрасонӣ ба мардум рӯз аз рӯз беҳтар мегардид.

Ҳеҷ касе аз истиқоматкунандагони навоҳӣ дар хусуси набудани оби ошомиданӣ дар манзилгоҳу ҳавлиҳо ва ё фаъолият накардани марказгармӣ шикоят надоштанд. Агар худо нохоста, чунин шикояте ба қайд гирифта мешуд, пас мавриди гуфтугӯи ҷиддие қарор меёфт: масъулину гунаҳгорон ба ҷазоҳои сахт гирифта мегаштанд...

Муншии дуҷуми Кумитаи Ҳизбии ноҳия Дмитрий Сергеевич Победимский ҳам дар қорҳои Ҳизбӣ, ҳам дар тамоми ташаббусҳои ватанпарварона ва бунёдоронаи Омина Баҳодуровна муовинат менамуд. Ин марди рус аз солҳои сиёму бо волидайнӣ хеш ба Душанбешаҳр омада, дар ҳамин ҷо ба қамол расид ва солҳои ҷанг ба дифои Ватан рафт ва пас аз пирӯзӣ бо нишону медалҳои ҷангӣ ҳамчун афсари номвар баргашт.

Он солҳо ноҳияи Марказӣ аз ободтарин, зеботарин ва фараҳбахштарин манотиқи Душанбешаҳр маҳсуб мегардид. Албатта, ободӣ худ аз худ ба даст намеояд, балки бо меҳнати бунёдоронаи садҳо ва ҳазорон нафар фидокорон муяссар мешавад. Қаримова ҳар сол дар ноҳия маърақаҳои ободонӣ ва сарсабзу хушравгардонӣ ташкил менамуд ва аз аввал то охир ҳудаш роҳбарӣ мекард. Бинобар ин роҳбарони идораю ташкилотҳои ноҳия, қоргарон, зиёӣён, олимон, шоирон, занони хонанишин низ дар чунин чораҷӯиҳо фаъолона ширкат меварзиданд.

Барои мисол кӯчаи Ломоносов дар собиқ маркази ахлоқу хасрӯбаҳои тамоми шаҳр буд. Ҳатто як идораи дастгиркунии сағҳои бесоҳиб ва велгард, сағҳои аз гӯшаю қанорҳои гуногуни шаҳр ва атрофу ақнофи он доштаашро дар ҳамин кӯча, дар қанори қанали Ҳисор нигоҳ медошт.

Аммо пас аз гузаронидани ҷандин шаҳрбегихо, маърақаҳои ободонӣ ду тарафи ин кӯча басо сарсабз гардид, дар минтақаҳои алоҳида ҷаманзор ва гулгаштҳо бунёд ёфтанд. Инро ҳар як сокини мушоҳидакор ва воқеъбинии шаҳрамон дида ва баҳои ҳаққонӣ дода менамояд.

Ман басо ифтихор дорам, ки таҳти роҳбарии чунин шахс қор қардаам ва таҷрибаю малақаҳои ташкилотӣ, санъати фаъолияти роҳбарӣ, сабақи меҳанпарастӣю ватандӯстӣ, маданияту фарҳанг афзун намудаам. Холо О. Б. Қаримова дар нафақа бошад ҳам, доимо

бо корҳои ҷамъиятӣ машғул мешавад, ба ҷавонон панду насиҳат дода, ба пешравии ҳаёти мо ҳисса мегузорад. Ман ба ин шахси бароям басо муътабар умри дароз ва саломатӣ хоҳонам.

Мутаассифона солҳои охир ба пешони он айём мӯҳри руқуд ва қарахтӣ зада, ба баланд бардоштани саликаи шахрсозӣ ва шахрдорӣ аҳамият намедиханд. Ҳам ба манзараҳои кӯчаи Ломоносов, ки дар боло мисол оварда будам, ҳам ба дигар кӯчаю хиёбонҳо ва минтақаҳо бингаред: дарахтҳои бо сад умеду ният сабзонида бераҳмона бурида, ба тартиботу покизагӣ аҳамият дода намешаванд. Иддае аз ҷавонони белигом ба ҷои меҳнату истехсолот ба харидуфурӯш машғул мешаванд, вагонҳо, оҳанқуттиҳои худро дар ҳар нуқтае, ки хоҳанд, мегузоранду дӯконҳои майдасавдогариро ташкил менамояд. Ҳам манзараи шаҳр, ҳам тозагию маданияти онро дағалона ҳалалдор месозанд. Агар мо дар сатҳи ҳукумат чораю тадбирҳои оҷил андешида, ҷавонони бекорхӯчаи миҳоргусехтаро бо корҳои ғоиданоки ҷамъиятӣ таъмин насозем, маданияти шаҳри дар собиқа хеле зебо ва дилрабоёмон Душанберо баланд набардорем ба оқибатҳои ноҳинчор рӯ ба рӯ шуданамон мумкин аст.

Ҳамин ҷо меҷӯхам, ки дар хусуси болоравии фарҳанги шаҳрамон ва роҷеъ ба ҳақиқатан ҳам шаҳри Машриқзамин ва ҳоси тоҷикӣ гардидани он чанд фикру мулоҳизаҳои худро баён намоям. Зеро ин фикру ақидаҳои ман дар айёми сардори шӯъбаи хоҷагии коммуналии ноҳия буданам пайдо гашта буданд ва барои анҷоми баъзе нақшаҳои худ бо бархӯрдҳо рӯ ба рӯ шудаам.

Боре ман бо чанд тан аз дӯстонам ҳафриёти шаҳри Сангинро дидам. Чи тавре ки маълум аст, ин шаҳр дар ҳамон мавзее, ки ду рӯди диёрамон — Панҷу Вахш ба ҳам васл ёфта, дарёи Омуро ташкил менамоянд, як замоне домани сангини худро ба рӯи адири сабзҷома густурда будааст. Холо бостоншиноси маскӯвӣ дар асари ковишҳои муҳаққиқона пардаи гарони фаромӯшии қарнҳоро аз руҳи зебои ин шаҳри азими бостонӣ бармекананд. Деворҳои рост, пойсутунҳои мудаввару мураббаъ новаҳо, кунгураи деворҳо, фаршҳои мураҳхами ин шаҳри тақрибан дунимҳазорсоларо бо камоли ҳайратмандию мафтунӣ тамошо мекардем,

ки ҳама аз санг бунёд гардидаанд, сангҳои гуногун-
ранги сайқалёфтаи кӯҳи Хоҷағозиёни кӯҳансол. Бос-
тоншиносон ба мо дар яке аз дараҳои ин кӯҳистон дӯ-
кони сангтарошии бинокорони мумтози ниёгонамонро
нишон доданд. Ин хунармандию эҷозҳои санъати
меъмории бинокорони қадимро дида, аз як тараф иф-
тихор менамудам, ки шаҳрсозону шаҳрвандони ҷадди
мо чунин офаридаҳое доштаанд ва аз дигар тараф
махзуну дилгир мешудам, ки чаро ин хунари дилан-
гезу дилошӯби шаҳрсозӣ дар замони мо бо ин ҳама
имконияту васоити техникӣ ба тангнои фаромӯшӣ ва
хомӯшӣ афтодааст. Ин андешаҳо маро аз гузару кӯ-
чаҳои сангфарши шаҳри бостонӣ ба хиёбонҳои қирпӯ-
ши пойтахти ҷумҳуриамон — Душанбе интиқол наму-
данд.

Симои Душанберо агар пеши назар оварем, оё гуф-
тан метавонем, ки пойтахти ҷумҳуриятamon шаҳрсозии
миллии моро дар худ нигоҳ дошта, онро ривоч дода,
барои ояндагон ёдгор мегузорад? Ҳаргиз не. Дар дав-
роне, ки аз оғоз то ба имрӯз пойтахти давлатамонро
эъмор кардаем, танҳо се-чор биноро ҳамчун намуна
нишон додан метавон, ки инҳо ба сабки шарқии меъ-
морӣ мутобиқат менамоянд. Аз ҷумлаи инҳо — Хонаи
Ҳукумат, Қасри Президент, чойхонаи «Роҳат», «Сао-
дат», «Фароғат», Театри опера ва балети ба номи
С. Айни, бинои «Тоҷикматлубот», кохи Борбад ва
театри академии драмаи ба номи Лохутиро номбар
кардан мумкин аст. Дар ҳамин таъмирот низ гунбад-
ҳои нилӣ, тоқу равоқҳо, меҳробҳо, тиму кунгураҳо,
сутуну бурҷҳо, ҳавзу обгиру фаввораҳо, зинаҳои хо-
саро, ки меъмории миллии халқамонро ташаккул ме-
диҳанд, мо намебинем ва ё баъзе унсурҳои онро кам
андар кам мушоҳида мекунем.

Қариб ҳар рӯз дар ҷаридаю маҷаллаҳои мо сабт
мегардад, ки навадусе фоизи ҳиссаи соҳати ҷумҳу-
риятро кӯҳҳо ишғол кардаанд. Ин комилан саҳеҳ аст
ва ин кӯҳҳо бо тамоми сарватҳои хеш ба халқи мо
мансубанд. Аммо барои чӣ ҳамин сангҳои қимматба-
ҳои кӯҳҳоро ба зебу зиннати иморатҳо — ҳоҳ онҳо
идораю муассисаҳо бошанд, ҳоҳ манзилгоҳҳо фаро-
вон истифода намебарем?! Кучо мераванд, конҳои
мармари Даштаку Ашту Фалғару Кайкӯҳ? Ё сангҳои
гаронбаҳои хорою руххом, яшму забарҷад, фирӯзаю

ирзир, нукраю ёкуту лочувард, зумурраду булӯр ва дигар сарватҳо, ки дар кӯҳҳои кишвари мо мавҷуданд.

Мо дар сохтмон бештар аз масолеҳи цементӣ истифода мекунем, тақрибан тамоми иморатҳо аз тахтаҳои бетонӣ бунёд мегарданд. Ҳол он ки зарарнокию пурнамии хонаҳои бетонӣ барои насли одамии аз тарафи мутахассисон собит гардидааст. Дар тақрибан шаҳр-созии мо аз тамоми навҳои санги кӯҳистони ҷумҳурии хорасангҳо, яшму мрамму руххом бояд ба тври всеъ истифода шаванд. Шаҳрҳои мо, хосатан пойтахти ҷумҳурии бояд ба сангҳои зебо ҷунон зиннат биёбанд, то ба чашми ҳар бинанда он мисоли ҷомаҳои рангоранги мраммин намоянд. Майдонҳои пойтахтмонро бояд бо санги руххом мафраш созем, ба ҷои пояҳои бетонӣ зерӣ ҳайкалҳо аз хорасангҳо ва мраммҳои рангоранг пояҳо гузорем...

Ба таҳқиқ расидааст, ки миллате ба арзи сд сол як маротиба барои худ бинои Донишгоҳ месозад. Ва ин ҳам тасбит шудааст, ки масалан, дар баъзе кишварҳои Аврупо панҷсад сол боз аз як бинои университет ифтихормандона истифода мебаранд. Он бинои Донишгоҳи давлатие, ки ба қарибӣ дар соҳили Душанберӯд бунёд гашт, магар ифтихори миллии мо шуда метавонад? Кучои он унсурҳо, сабуки саликаи меъмории миллии моро ба хотир меорад? Вақте ки нақшаи бинои Донишгоҳро мураттаб месохтанд, бояд ба ҳисоб мегирифтанд, ки он дар мулки тоҷикон қомат меафрозад ва тибқи таомули меъмории Машриқзамин гунбдҳо, тоқҳо, равоқҳо, меҳробҳо, минбарҳо, қошикорихо, бурҷҳо.... дошта бошад. Мутаассифона, аз инҳо ному нишоне ҳам нест, ин як бинои муқарраиест, ки аз тахтабетонҳо ба ҳам омада. Ҳол он ки ба ҳеҷ ваҷд бинои Донишгоҳи миллии набояд муқаррарӣ буда бошад!

...Соли 1536 дра Бухорои Шариф Саидабдуллоҳи машхур ба Мири Араб ҳамроҳи домодаш — Шайх Закариё ба тӯли шаш сол мадрасаи олие бунёд намулдааст, ки ба қавли устод Садриддин Айнӣ «ин мадраса то ҳол ба номи «Мири Араб» машхур буда, дар зебоии бино ва мустаҳкамии он беҳтарин мадрасаҳои Бухорост». Дар он имрӯз ҳам ба таълиму тадриси маърифат машғуланд...

Мо бошем, бо ин ҳама дағдаға ҳанӯз барои Донишгоҳи миллии хеш бинои шоистае надорем.

Чунин суханонро роҷеъ ба Донишкадаҳои кишоварзӣ, тиб, таълиму тарбия, политехникӣ низ гуфтан мумкин аст, ки ҳамчунин биноҳои хоса надоранд.

Пешниҳод менамоем, ки минбаъд қабл аз огози сохтмони биноҳои мӯҳташам нақшаю тарҳбандии онҳо аз лиҳози татбиқи унсурҳои меъмории миллӣ бояд ҳамаҷониба муҳокима шаванд...

Эҳсони олии табиат аст, ки аз шаҳри Душанбе ду дарё қорӣ мешавад. Аммо соҳилҳои он нообод аст. Хоҳ муассисаҳои кооперативӣ, хоҳ Кумитаи иҷроияи шаҳр соҳиби ободонии соҳилҳои рӯд бошанд, бояд ҳар ду соҳилҳои рӯдҳоро бо сангҳои гуногунранги мрамморостаю пероста созанд. Инчунин сарсабзу чаманзори гулистон сохтани гирду атрофи онҳо ва тамизу покнигоҳ доштани оби дарёҳо барои муҳити шаҳристон муҳим аст. Обҳои сарди нуқрагуни рӯди Душанбе ва Қофарниҳон ҳавои шаҳро хеле серун менамоянд. Вале солҳои охир ба иртиботи доманфарох гардидани пойтахт, зиёд шудани корхона ва нақлиёти давлатию шахсӣ ғализ мешаваду серунии Душанберӯду Қофарниҳон кифоя намекунад. Бинобар ин мувофиқи таҷрибаи шаҳрсозии қадимаи тоҷикон дар минтақаҳои марбуту матлуб якчанд ҳавзҳо, обгирҳо ва фаввораҳо сохта, атрофи онҳоро гулзори чаманистон кардан зарур аст. Бояд ба хотир орем, ки шаҳрҳои қадимаи Панҷакент, Қӯлоб бо сарҳавзҳои худ низ машҳур буданд ва дар ин шаҳрҳо ҳавзҳо ба таркиби номҳои мавзеъҳо дохил гаштаанд. Душанбе ҳам набояд аз ин қондаи шаҳрсозӣ истисно бошад. Чӣ хуб аст, ки ҳавзҳои шахрамон бо рухҳои нақшдори мудаавару мураббаъ оро ёфта бошанду аз фаввораҳои биринҷии мобайнашон риштаҳои нуқрагун ба авҷи гардун биҷаҳанд...

Чизи дигар он аст, ки дар Душанбе ба манораю бурҷҳо қатъиян аҳамият дода нашудаанд. Мо фақат як бурҷро медонем, ки рӯбарӯи бинои Почтаи марказӣ воқеъ гашта, нишони миллӣ дорад. Сохтмони бурҷҳо, манораҳо ҳам ба шаҳр ҳусн ато намуда, ҳосияти миллии шарқӣ мебахшанд. Дар бурҷҳо соатҳоро насб кардан шояд, ки онро «Бурҷи соат» меноманд. Бурҷҳо барои ҳайкалҳо ва ороишу перояи шаҳр низ дар нуқоти шоиста ва дилчасп бояд қомат афрозанд. Бурҷҳои, ки нақшу нигори дилнишини миллӣ дошта, дар мавзеъҳои муносиби шаҳр бунёд ёфта бошанд, ба дили

кас эҳсоси эътимодмандӣ ва сарбаландӣ ато менамоянд.

Ва ниҳоят, роҷеъ ба дарвозаҳои Душанбе. Ҳар як шаҳри Машриқзмин бояд аз ҷаҳор самт ҷаҳор дарвоза дошта бошад. Адиби бузург Носири Хусрави Кубодиёӣ дар «Сафарнома»-аш доир ба шаҳри Ҳалаб чунин мегӯяд: «Ва он шаҳр боҷгоҳ аст миёни билоди Шом ва Рум ва Диёри Бакр ва Мисру Ироқ. Ва аз ин ҳама билод тучҷор ва бозаргонон он ҷо раванд. Ҷаҳор дарвоза дорад, Бобуляҳуд, Бобуллоҳ, Бобулчинон, Боби Антокия».

Аз ин лиҳоз барои Душанбе низ аз ҷаҳор самт дарвозаҳои рамзӣ сохтан зарур аст, то он боз ба як омили шаҳристони Машриқия соҳиб гардад. Агар ягон вақт Қофарниҳон номи аслии худро гирад, пас дарвозаи шарқии Душанбе «Сари Пул», Шимолӣ—«Варзоб», Ғарбӣ—«Ҳисори шодмон ва Ҷанубӣ—«Хатлон» хоҳад шуд.

* * *

Вақте ки с. 1971 масъалаи таъин намудани директори базаи автомобилии идораи «Тоҷикплодоовощ» ба миён омад, маҳз бо тавсияи О. Б. Қаримова ман ба ҳамин вазифа пешбарӣ шудам. Омина Баҳодуровна аз он тоифаи роҳбарон ҳисоб меёфт, ки агар тобеонаш ба вазифаҳои баланду мустақил соҳиб мегардиданд, самимона мамнун мешуд.

Ман дар як даврае ба роҳбарии ин базаи автомобилӣ омадам, ки ҳарачу марач, тороҷгарии моли давлат, қаллобӣ, чашмбандӣ дар ин корхона аз ҳар ҳаду ҳудуд берун шуда буд. Ронандаҳои ин муассиса ба ҳаде худсару ҷинояткор гашта буданд, ки моли мансуби мағозаҳоро ба марҷаи хосааш бурда нарасонда, балки ҳудашон бо он молу манол савдогарӣ мекарданд.

Рӯзи аввали кор кулли нуқоти муассисаро муоина намудаму пас ба мақоми роҳбарӣ ворид шуда, тамоми шаб дар сари андеша будам, ки ба чӣ раҳ дар ин ҷо назму тартиботи заруриро ҷорӣ созам. Чун аз мушоҳидаи сатҳӣ ҳам эҳсос кардам, бадбахтона тамоми коркунони идораю маъмурии базаи автомобилӣ вобастаю гулӯбанди ронандаҳо буданд. Бинобар ин ронандаҳо мошини зебои наппа-нав, сӯзишворӣ, рӯғани-

ёт, қисмҳои эҳтиётиро аз идораи давлатӣ мегирифтанду сирф аз паи қору рӯзгори худ, бар манфиати шахсиашон истифода бурда, метавонистанд, ки як-ду моҳ ва ҳатто аз ин ҳам бештар ба коргоҳ наоянд. Лекин дар рӯи қоғаз бошад, тамоми чараёни фаъолияти ин муассисаи калон ба таври мутавассит сабт ёфта буд: гӯё ронандаҳо фақат моли давлатро ба нукоти зарурӣ мерасонанд, нақшаҳои қор сад фисад ва ё аз он зиёдтар ҳам анҷом мепазируфтанд. Масалан, дахлонздаҳ адад мошинҳо аз водии Вахш лимӯ ва ё дигар навъи маҳсулотро бо ихтиёри худ ба шаҳрҳо ва вилоёти мухталифи Русия интиқол меоданд, обулоӣ мекарданд ва имкон дорад, дар он ҷоҳо низ ягон амалиётро бар манфиати хеш анҷом меоданду пас меомаданд.

Чунин вазъияти ногуворро мушоҳида карда, дар оғози қор ҷаласаи умумии ҳамаи қормандони қурду қалони муассисаро даъват намудам ва бо қатъияти том изҳор доштам, ки минбаъд базаи автомобилӣ бояд мувофиқи қондаю қонун фаъолият намояд. Ин талаботи мақоми роҳбарияти нав аст ва ононе, ки ҳоло бо сабабҳои гуногун дар ин ҷаласаи мо ширкат надоранд, бояд доништа бошанд. Баъди ин ҷаласа ман аз ронандагоне, ки интизоми қорро дағалона вайрон ме-намуданд, вачҳу сабаб меқурсидам, навиштани баёнотро талаб доштам.

Албатта, ман заҳмати вазнини ронандагонро нағз меодонистам, онҳоро, ки бо сабабҳои зарурӣ чанд соат ва ё ҳатто як шабонарӯз дер мемонданд, сари мӯе ғараз намегирифтам.

Пас аз чанде иддае аз гунаҳгоронро собит намуда, бо як фармон дувоздаҳ нафарро аз иҷрои вазифа сабуқдӯш қардам, ки дар байни онҳо ронандагон ва қормандони маъмурии муассиса буданд. Роҷеъ ба ин иқдоми қиддии хеш бо мақсади ҳифзи моликияти қамъиятӣ ба муншии дуҷоми ҳизбии ноҳия р. Радионов Ю. С. ба таври таҳрирӣ иттило додам, қунки талаботи давр қамин тавр буд ва бидуни мувофиқаи ташкилоти болои ҳизб ба қунин қарор омадан имкон надост. Бинобар ин иқдоми маро дастқирӣ қард. Роҳбари ҳизбии ноҳия аз бенизомиҳои муассиса шахсан оғоҳӣ дошт, зеро зимни муҳокима ва аз қор ҳолӣ намудани директори собиқ борҳо ба ин муассиса омада бо бархе аз қормандон шинос буд.

Табиист, ки чунин сахтгирӣ ба як гурӯҳ ронандагон ва кормандони маъмурию тоифаи болонишинҳое, ки ба якдигар вобаста буданд, писанд наомад. Ва ман чашмдор будам, ки онон амалиёти ҷавобӣ хоҳанд кард.

Боре Раҷабов ном ронандаи худком, ки яке аз вайронкорони ашаддии тартиботи ҷамъиятӣ буд, аз номи якчанд нафар ҳамкорон ба дафтари корам омад.

— Раис, мо шуморо ба ресторан таклиф менамоем, — гуфт ӯ, — меҳоҷем якҷо нону намак хӯрда, дурустакак шинос шавем.

— Бо ҳамкорон — ҳамнамак шудан нағз, ман розӣ, — ҷавоб додам.

Дар мӯҳлати муайян ронанда Раҷабовро ба мошини хидматиам савор намуда, ба шаҳр баромадем.

— Ба ресторани «Варзоб» меравем, — хатти сафарро муайян намуд Раҷабов.

— Ба ман ресторани тарафи шоҳроҳи Хисор маъкул, — гуфтам ва ба ронанда роҳро ишорат намудам, — шумо, ки маро ба зиёфат таклиф кардаед, биноан бояд мувофиқи хоҳиши ман рафтор намоед.

Барои он хатти сафарро тағйир додам, ки ин зиёфат бо нақшаи пешакӣ тартиб ёфта буд ва албатта, дар тарабхонаи «Варзоб» ҳамкосоҳо ва шарикони вай моро маътал ҳастанду омодаанд, ки маро забонкӯтоҳ бисозанд.

Пешниҳодам ба Раҷабов маъкул нашуда бошад ҳам, вай ночор розӣ шуд.

Пешхидматро даъват намуда, таомҳои беҳтарин, як шиша коняк, чор чом пиво ва обҳои маъдану сабзавот фармудам.

— Имрӯз истироҳат мекунем, — гуфтам ба Раҷабов.

Бисёр хуб, раис, — хурсанд шуд вай, — кор гурехта намеравад.

Раҷабов бисёр меҳост, ки маро масту аласт бинад. Хангоме ки пешхидмат рӯи мизро оро дода, коняку пиворо овард, дар дил гуфтам, ки бо номардон тадбирҷӯӣ намудан айни савоб аст. Зеро чунон ки Шайх Саъдии бузургвор фармудааст:

Бо сахтдилон шиори худ сахтӣ кун,
Бардор ба оҳан оҳани тофтаро!

— Ба пиво конякро ҳамроҳ мекунем-а, — пешни-
ход намудам.

— Чудо хушхӯр мешавад, раис, — ҳар гапро тас-
дик мекард Раҷабов.

Ман ба даруни ду қоми пиво андак-андак коняк
ҳамроҳ намудам.

Раҷабов хушҳол буд, бисёр гап мезад, ба хонумҳои
зебон тарабхона чашмак мепарронд. Эҳтимол итмино-
ни кулӣ дошт, ки пас аз лаҳзае дурри мақсудаи ба
каф меояд: маро ба ҳолати сархушию мастӣ мебинад.

Ҳамин вақт ронандаи ман ноаён қоми конякдори
пиво аз наздам гирифт ба қои он пивои беконяк
гузошт. Ва мо чомхоро бардоштем, ӯ пивои конякдор-
ро, ман қоми беконякро.

Баъди фурсате чанд Раҷабов, ки маро дар ҳолати
мастию мадхушӣ дидан меҳост, ҳудаш саҳт маст гар-
дид.

Пас аз ин воқеа ҳабдаҳ нафар вайронкунандагони
интизоми муассиса бо хоҳиши худ тарки вазифа наму-
данд, дар байни онҳо Раҷабов ҳам буд.

Ба ҳамин васила дар корхонаи мо тартиботи нис-
батан дуруст қорӣ гардид ва дар дӯконҳои шаҳр кам-
кам навҳои гуногуни меваю сабзавот пайдо шуданду
нари онҳо низ хеле паст фурумад.

Ман хурсанд будам, ки қадре бошад ҳам, ба ҷамъи-
ят, ба халқ манфиате расондам.

Минбаъд ба худ қавл додам, ки ҳамеша дар ҳар
ҷою вазифа танҳо ба суди халқу ҷамъият хизмат хо-
ҳам намуд ва аз роҳи адлу инсофу ҳақиқат сари мӯе
дур нахоҳам рафт.

Майдони фаъолияти муассисаамон ҳамвора фароҳ
мегардид ва мо мошинҳои нав қабул менамудем, ба-
рон тармиму таъмир устохонаҳо бунёд мекардем,
дастгоҳҳои ҳозиразамон меовардем. Базаи автомоби-
лӣ бошад дар мавзеи Яккачинор воқеъ буда, имконоти
васеъ намудани масоҳати он имконнопазир мешуд.
Биноан масъалаи дар мавзеи фарохтар ва аз нав бун-
ёд намудани базаи автомобилии идораи «Тоҷикплодо-
овощ» худ аз худ муҳим ва рӯзмарра гардид.

Бо ҳамаи роҳбарони корхона маслиҳат карда, тамо-
ми далелу бурҳонро дақиқан ҳисоб намуда, роҷеъ ба
ин масъала ба раиси идораи «Тоҷикплодоовощ» П. Т.
Сердюков номаи муфассале нигоштам. Сердюков тиб-

ки дархости ман ба Шӯрои Вазирони Ҷумҳурии муроҷиат намуда, барои сохтмони ин базаи автомобилӣ иҷозат гирифт. Ин минтақаи партови ҳудуди совхозии «Варзоб»-и ноҳияи Ленин буда, дар самти чапи километри дувоздаҳуми шоҳроҳи Душанбе — Қурғонтеппа воқеъ гардидааст. Дар собиқ аз ин ҷо барои сохтмон зағолсанг, рег гирифта, дар натиҷа аз паи худ чуқуриҳои калонро гузоштаанду касе онҳоро ҳамвор накардааст.

Сипас ман бо гурӯҳи инженерони лоиҳакашии муассисаи «Тоҷикгипрострой» ба пойтахти ҷумҳурии Молдова — шаҳри Кишинев сафар намудам. Аз он ҷо лоиҳаи тайёри сохтмони чунин базаҳои автомобилро ба даст овардем, ки арзиши ин сохтмон ду миллиону панҷсад ҳазор сӯмо ташкил менамуд. Соли 1973 идораи ПМК-14 сохтмони базаи автомобилро бар зимма гирифт, ки он бояд дар арзи се-чор сол ба итмом мерасид.

Тавре ки чараёни сохтмонро пайваста мушоҳида менамудам, он бисёр ҳарому ҳариш ба субут мерасид. Аз рӯи мушоҳидаи сатҳи низ аён мегардид, ки роҳбарони ин муассисаи сохтмонӣ маблағи ҷудошударо ба ҷиғилдони хеш ниҳода, корро хеле мурдор карда истодаанд.

Ман оиди ин масъала якчанд маротиба ба идораҳои дахлдор мактубҳои расмӣ ирсол намудам, вале аз онҳо ҳеҷ гуна натиҷае барнаёмаданд.

Моҳи сентябри соли ҳаштодум вазири мева ва сабзавоти ҳамонвақтаи ҷумҳурии Қамол Сӯфиевич Сӯфиев маро ба дафтари кории худ даъват намуда, илтимос кард, ки раиси комиссияи давлатӣ доир ба қабули бинои навбунёди базаи автомобилӣ рақами 2-и идораи «Тоҷикплодоовощ» шавам. Аслан раиси комиссияи қабул бояд ҷонишини вазири мева ва сабзавот Зюзин мешуд, вале ӯ масъулиятро ба гарданаши нагирифта, аввал худро ба беморӣ зад ва сонӣ ҳилаю найранг карда, ба ким-куҷое сафари хидматӣ намуд.

— Охир сохтмон ҳоло анҷом наёфтааст, — эътироз намудам, — ҳатто нисфи кор ҳам ба поён нарасидааст.

— Ҳеҷ гап не, қабул кардан даркор, — гуфт вазир, — фармони калонҳо ҳамин хел, ҷумҳурии бояд планӣ сохтмонро иҷро намояд.

— О, ҷумҳурии плани сохтмонро дар амал иҷро кунад, на дар қоғаз.

Вазир ба аломати «намедонам», китф дарҳам кашид.

Бо ҳамин гуфтугӯ аз дафтари кори вазир берун баромада, ба идораи худ омадам ва кумитаи хизбии ноҳияи Марказию вазири меваю сабзавоти ҷумхуриро хабардор намудам. Аммо ягон марчаъ ба доди мо намерасид, зеро аллакай аз болои фишанг пахш карда шуда буд, тавре ки вазири меваю сабзавот арз намуд, сол охир шуда истодааст ва ҷумхури бояд ҳатман нақшаи сохтмонро «ичро» бикунад. Ҷумхури роҷеъ ба иҷрооти нақшаи сохтмон мебоист ба болои боло иттилоъ бидиҳад...

Хулоса, маҷбур шудем, ки бо ҳайати комиссияи қабул ба маҳалли сохтмон биравем. Дар он ҷо ягон дастгоҳ, ягон таҷҳизот дар соҳаи марбутан хеш насб нагардида буданд. Баръакс ин дастгоҳҳо ва таҷҳизотро ба роҳҳо афкандаанду тифлони деҳоти гирду атроф онҳоро ба бозигоҳи худ табдил дода будаанд. Ба ҳамин ранг бинои базаи автомобилро бо ҷанҷоли бисёр, бо нуқсонӣ камбудии зиёд қабул намудем. Гап дар сари он мерафт, ки агар онро қабул накунем, ҳамин сомони бокимонда ҳам талаф мегардиданду аз онҳо низ бенасиб мемондем. Маҳз ба ҳамин вачҳ розӣ шудем ва дар санади давлатӣ мӯҳру имзои қабул ниҳодем.

Ҷи навъе ки дар ҷавҳи ишорат рафт, ин ҳама корҳо моҳи сентябр сурат гирифтанд ва ҷасли зимистон ҳам ҷандон дур набуд. Бо тамоми коллектив роҷеъ ба ин масъала ҷиддӣ суҳан рондем ва бо маслиҳати ҳамдигар қарор додем, ки то комилан анҷом ёфтани сохтмон ҳар як ронанда, инженеру техник, масъулини идорию маъмури дар баробари иҷрои вазифаи асосии хеш муваққатан ба бинокор табдил меёбад. Ва ба ҳар роҳи мушкӣ бошад ҳам, бояд масолеҳи сохтмон биёбему базаи автомобилӣ худро обод намоем.

Саринженери муассиса Диловаров С., Умурҷонов И.—прораби соҳаи бонпушӣ гардиду муносиҳои бюрои хизбӣ масъули баркандани дастгоҳҳо ва таҷҳизот аз ҷои кӯҳна ва раиси иттифоқи касаба Ятимов А. масъули насби ин сомон дар ҷои нави кор ва ҷаъол намудани онҳо буд. Худи ман бо сохтмони ошхона, дигар нуқтаҳои истироҳату маишӣ ва муназзамии тартиботи худуди базаи автомобилӣ машғул мешудам.

Ҳар бегоҳӣ корҳои ба сомон расидаро ҷамъбаст намуда, нақшаи амалиёти фардиро мекашидем. Ёд до-

рам, ки дар яке аз чунин чамъомадҳо ба ҳамкорон гуфтам: «Ёрон, ба худӣ мо вобаста аст, ки оянда дар миёни ахлоттӯдаю хиштпораҳо кор кунем ва ё дар миёни боғистони дилкушо!»

«Албатта, дар миёни боғистони дилкушо!» ҳамкорон мақсуди маро дарк намуданд.

Зеро дар ин ҷо тӯдаҳои шишамайда, оҳанпораҳои зангзада, шикастахиштҳо меҳобиданд. Аз ҳудуди коргоҳамон садҳо мошин ахлоттӯдаҳоро кашонда партофта, се ҳазор мошин ҳоки зиндаи ҳосилхез овардем. Зеро собиқан дар ҳудуди базаи рудхона воқеъ гашта, дар зерӣ по фақат қайроқсангу рег меҳобиданд. Мо охир ин ҷоро ба боғистони дилкушо табдил доданӣ будем. Ташкилоти иттифоқи касаба рӯйхати ронандагонро тартиб дод, ки онҳо дар деҳот зиндагӣ менамуданду дар хонашон гову гӯсола, гӯсфанду буз доштанд. Ин қабил ронандагон аз ҳавлиқояшон якмошинӣ порӯ оварда, дар минтақаҳои, ки оянда боғ мешуданд, фуру рехтанд. Ба ҳамин тарз манотиқе, ки як вақт санглоху регистон буд, ба нуруи худамон ба замини ҳосилхез мубаддал гардид. Ва боз қамаро ташкилоти иттифоқи касаба сарчамъ намуд.

«Марди ҳақиқӣ он аст, ки ё манзиле сохта, — гуфт раиси иттифоқи касабави муассисаамон, — ё фарзанде тарбия карда ва ё дарахте сабзонида бошад! Бигузор, ки дар ҳудуди автобазаи мо дарахтони борвари бо дастонамон шинонида сарсабз гардад. Ҳар кас бояд якниҳолӣ биёрад».

Ниҳолони ба умед шинонидаамон реша гирифтанд, баргу бор доданд ва чорбоғе бунёд гардид иборат аз се ҳазор дарахти мевадиханда, ки дар он ҳам себу телосу нок ҳасту ҳам чормағзу хурмою анор. Дар миёни навниҳолон ҷӯяҳои пиёзу шалғамча, сиру сабзӣ, помидору бодиринг, кашнизу нозбӯ коштем.

Дар даромадгоҳи базаи автомобилӣ шиори калони ҳамонвақта насб гардида буд: «Барномаи озукаворӣ кори ҳама ва ҳар як кас аст!» Маълум аст, ки ин шиорро муддате баъд аз баромаданиш тамасхур мекардаид. Аммо чи тавре ки аз навиштаҳои боло воқеъ аст, ронандагон, одамони оддӣ меҳнатӣ ин шиорро ҷиддан қабул намуда, барои амалӣ гардидани он сидқан кор карданд. Баробари дигар сеҳҳои муассиса

сеҳи аграрӣ низ ғаёлият дошт ва манфиатҳои калоне ҳам меовард.

Мо пас аз ин тасмим гирифтем, ки бо моҳипарварӣ машғул шавем. Ростӣ, ки одам кор мекунам гӯяд,— кор пайдо шудан мегирад ва осон ҳам ҳал мешавад. Ё чи тавре ки халқ мегӯяд, ба кордон кор осон. Мо барои моҳидорӣ ҳавзҳои махсус нақофтаем, балки лабу лунчи ду чуқурии калонеро, ки бар асари гирифтани регу шағали сохтмонӣ пайдо шудаанд, андаке ба тартиб овардем ва онҳоро бо якдигар пайванд намудем. Ин ҳавзҳоро аз об пур карда, аз моҳидорони ноҳияи Куйбышев моҳичаҳои навъи зағора, пешонапахн, амури сафед гирифта, дар ҳавзҳо сар додем. Ба муддати начандон тӯлоние дар ин ду ҳавз бештар аз бист тонна моҳӣ шино мекард. Аз ин моҳӣ таббоҳон ҳам дар ошхонаи муассиса барои коргарон хӯрок тайёр менамуданд ва талабгорон баҳри аҳли оилашон низ бо нархи арзон меҳариданд.

Ва на ҳар муассисаи нақлиётии ҷумҳурӣ он вақт сауна-ҳаммом, бо маркази табобатӣ, ҳавзи шиноварӣ, души мудаваар дошт.

Ошхонаи тозаю озода бо мусаввараҳои зебою мусиқии фораи ва курсҳои нарма, музеи муассиса ва нуқоти тиббӣ, ки тамоми давоҳо ба беморон аз ҳисоби корхона бепул дода мешуд, ба дил фараҳ мебахшиданд. Вағони вогузоштаеро пайдо намуда, пас аз таъмиру рангмоӣ ба сартарошхона мубаддал кардем. Дар ҳамин ҷо бо дастони худ бинои магазин ва варзишгоҳи ҳозиразамон бунёд намудем. Ҳамчунин меҳмонхонае сохта будем, ки дар он ронандагони субҳи барвақт ба кор раванда ва ё ононе, ки аз роҳҳои дур дер меомаданд, дар он истироҳат менамуданд.

Як чизро зикр намуданам зарур аст, ки тамоми машғулияти моҳипарварӣ, боғдорӣ, сабзавоткорӣ дар ҷараёни кори асосӣ анҷом меёфтанд. Мо дақиқан ҳисоб карда будем, ки агар ҳар як кас рӯзе ҳамагӣ понздаҳ дақиқа меҳнат кунад, супоришҳои дар сеҳи аграрӣ доштааш фарҷом меёбанд. Ба кадом коллективи колоннаи автомобилӣ, сеҳ, шӯъба дахл доштани минтақаҳои кори хоҷагӣ дар лавҳача навишта шуда буданд. Ронандагон, тармимгарон, коркунони инженерно-техникӣ, мансубини маъмурӣ вақти холи ёфта, бо дастони худ ин ҳама меваю маҳсулотро парвариш менамуданд. Бинобар ин мева, сабзавот, ангур дар рӯи

мизи ошхона гузошта мешуданду ҳамкорону меҳмонони мо онро бепул истеъмол мекарданд. Ба шарофати дастранчи ҳудамон арзиши хӯроки пешин ҳамагӣ 40 тинро ташкил меод. Сабзавот ва меваю ангури зиёдатириро ба давлат мефурӯхтем, ба фурӯшгоҳҳои ҷамъияти матлубот месупоридем. Шояд аз ҳамин даромадҳо бошад, ки иттифоқи касабҳои мо чунин қарор намуда буд: ҳамаи ононе, ки тӯли панҷ сол ва бештар аз ин дар муассиса бениҳсон кор кардаанд, ҳақ доранд аз ошхона бепул таом истеъмол фармоянд...

Мо тамоми масъалаҳоро бо маслиҳати умумӣ ва дастҷамъона ба суботи меҳнатидеҳем. Боре фикре пайдо шуд, ки дар ҳудуди муассисаамон парки паррандагону ҳайвоноти нодир ташкил намоем. Ин ақида ба ҳама маъқул омад ва мо онро дар амал татбиқ кардем. Товусҳои хушрангу зебо, тӯтиҳои хушилхон, оҳувони раманда, гавазҳои хушрафтор ва печидаҳои боғамон бисёр меҳмононро дар ҳайрат гузошта буданд. Дар хусуси ин дафтари махсуси сабти хотироти меҳмонон ташкил карда шуда буд, ки теъдоди зиёди меҳмонони аз собиқ ИҶШС ва аз кишварҳои хориҷа омада, бо дастони ҳудашон дар он навиштаҳои аҷоибу ғароибе ба ёдгори гузоштаанд.

Баъзеҳо бо муассисаи нақлиётӣ мо ва корҳои хоҷагии назди он шинос шуда, суоле меоданд, ки оё ин ҳама ба вазифаи аслии ташкилот — ҳамлу нақли маҳсулоти давлатӣ ҳалал намерасонад?

Мо бо сари баланд ва қотеъона посух меодем, ки не, ин шуғлҳо заррае ҳам ҳалал намерасонанд. Зеро муассиса муносибати ҳақиқатан хоҷагидонӣ дошта, қувваю имкониятҳои ҳудро ба таври ҳаққонӣ ба ҳисоб мегирифт.

Муассисаи автомобилӣ бо интиқоли меваҷот ва сабзавот шуғл мебарид ва ҳоло низ вазифааш ҳамин аст. Мо он вақт вазифаи ҳудро пеш аз мӯҳлат иҷро мекардем, аз иҷрои барзиёди нақшаҳо ғайри вақт мебардем. Дар коллективи меҳнатӣ пудрати бригадӣ қарор карда шуда буд, яқинд бригадаҳо ба анҷоми вазифаи хеш муносибати эҷодкорона намуда, аз хизмати экспедиторон даст кашида буданд. Борро ҳуд ронандагон қабул менамуданду месупурданд, ки дар натиҷа захираи маош хеле сарфа мегардид. Мо дар дигар бобати сарфаю сариштакорӣ ҳам мусобиқа ташкил намуда, ғайри вақт зиёде ба даст оварда будем,

вокиаҳои нохуш дар муассисаамон тақрибан вучуд надошт.

Ҳамаи ин афзалият ва шароитҳои мақбули кор одамонро ба муассисаи худ дилгарм менамуданд, ки зиёда аз чаҳорсад нафар мансубини базаи автомобилӣ мо коргохро ҳаргиз тарк намекарданд. Рӯйхати ононе, ки хоҳиши ба муассисаи мо шомил шудан доштанд, ҳамвора афзун мегардид.

Ба сифати корхое, ки муассисаи автомобилӣ пешниҳод менамояд, диққати махсус дода мешуд. Ғамхорӣ дар бораи шарафи корхона аз директор сар карда, то коргари қаторӣ ифтихори ҳар кас махсуб мегардид. Ин дар ҳама ҷо ҳис карда мешуд: дар ҳикмати оқилон ва мутафаккирон, ки дар лавҳаҳо сабт намуда, дар ҳар ҷои коргоҳ насб карда шудаанд; дар золҳои аҷоиби тобистонаю зимистонаи ошхонаҳо; дар муносибати ҷиддӣ нисбат ба вайронкунандагони қоидаю муқаррарот ва ғайра.

Дар базаи автомобилӣ мо сулолаҳои хонадонӣ меҳнат мекарданд, ки дар байни онҳо ойлаи Саидовҳо машҳур ва номвар шудаанд: падар ва се писар. Ойлаи Имроновҳо: вақте ки падар ба нафақаи пиронсолӣ баромад, якбора ду нафар писари ӯ пас аз хизмати аскарӣ ба коргоҳ омаданд. Биноан дар муассиса ҷои холии кор наместонд.

Мурод аз ҳикояти муфассали фаъолиятҳо дар базаи автомобилӣ он аст, ки ҳамин кори анҷомёфта писандам омада буд. Худро хушбахт меҳисобам, ки дар майдони ноҳамвору нообод бо меҳнати одамони оддӣ як корхонаи ҳозиразамоне ташкил кардем: аз ин корхона ҳам ҷамъият, ҳам коллективи калоне, ки дар он заҳмат мекашидем, манфиат медиданд. Ана, ҳамин чиз ба дилам шодию фараҳ мебахшид. Лекин ҳоло аз ҷаҳду талоши ба сомон расондаи хеш чандон қаноатманд набудам, дар ниҳоди худ нерую ғайрати зиёдеро эҳсос менамудам. Ният доштам, ки ҳоло ба халқи азизам бисёр хидматҳо хоҳам намуд, бисёр гӯшаҳои харобазору ноободи Ватани маҳбубамонро бо ҳарорати дил, ба хунари дасту бозувон ободу зебо хоҳам намуд.

Биноан вақте ки номзадин маро ба намояндаи мардумини ҷумҳурӣ пешниҳод карданд, фақат ба он вачҳ розӣ шудам, ки дар бобати адо намудани хизмати халқам, осон кардани мушкilotи он бароям имконияти зиёдтаре фароҳам меояд. Ифтихор дорам, ки

интихобкунандагони азизу мӯхтарам ниятҳои неки маро дарк намуданд ва маро ҳамчун вакили худ ба Шӯрои Олӣ интихоб карданд. Ин нисбати ман, нисбати шахсе, ки аз кӯҳистони дурдасте ба пойтахти ҷумҳурӣ омада, танҳо бо меҳнату амали пок зиста, камол ёфтааст, боварии бузург буд.

Ҳоло мехоҳам, чанд супоришҳоеро зикр намоям, ки ҳамчун вакили халқ дар қараёни соли аввали узви порлумон будан анҷом додаам.

Дар яке аз сессияҳои Шӯрои кишлоқи Оккӯргони ноҳияи Ленин як шахси мансабдор зимни суханронияш арз дошт, ки депутат бояд фақат дархостҳои номзадиро иҷро кунаду халос, ба дигар қорҳо бояд дахл накунад. Не, ба ин гапҳо розӣ нестам, депутат танҳо барои иҷрои нақаз нест ва ҳамроҳи халқаш бошад.

Ҳар пагоҳӣ даҳ-дувоздаҳ нафар интихобкунанда бо саволу мушкилоти гуногун ба назди ман меоманд ва ҳоло ҳам бисёр меоянд.

Аз ин шодам, ки интихобкунандагон дар шахсияти ман пуштибони худро мебинанд. Ба ростӣ, фикр мекардам, ки ҳама гуна роҳбарон дилсӯзи мардуманд ва наметавонанд, ки дар вазъи нороҳати мардум оромона зиндагӣ кунанд. Вале афсӯс, ки хато карда будам, на ҳама роҳбарон паси беҳбуди зиндагии мардумонанд.

Ҳангоми ба депутатии халқи ҷумҳурии Тоҷикистон пешбарӣ шудани номзодии ман интихобкунандагон талабҳои зайлро пешниҳод дошта буданд:

таъмини оби ошомиданӣ, қиррезӣ намудани роҳҳо, сохтани шифохона, беҳбуди вазъи мактабҳои маълумоти умумӣ, таъмину ҷалб намудани ҷавонон ба қор, танзими муассисаҳои кооператив, аз байн бурдани бозори сиёҳ, ҳаннотиву мардумфиребӣ...

Бубинед, чӣ мушкилоте дорад мардум, ки таи муддати мадиде азоб мекашад. Ба фикри ман танҳо роҳбарони дилсӯзу роҳбарии оқилона барои халли ин нуқсҳои ҷомеа зарур. Онҳое, ки зиндагии бениёздоранд, аҳволи ниёзмандонро наметавонанд. Вале, савор аз холи пиёда хабар надорад.

Мехоҳам перомунӣ зиндагии аҳолии маҳаллаи «Табачка», ки ба се ноҳия мутааллиқу дар асл соҳиб надорад, суҳане чанд бигӯям. Ҳолу аҳволи мардуми маҳаллаи «Табачка»-ро бисёр роҳбарони олимақомӣ ҷумҳурӣ низ хуб медонистанд.

Ман дар Сессияи якуми Шӯрои Олии ҷумхурии су-
хан карда, аз ҳукумати ҷумхурии талаб карда будам,
ки масъалаи ин маҳалларо бинанд ва ҳулосаи даркорӣ
бароранд.

Ин маҳаллаи хурд тобей ноҳияҳои Ленин, Ҳисор
ва Фрунзеи шаҳри Душанбе мебошад. Аммо нисбати
мардуми он ҳеҷ ғамхорӣ зоҳир намешавад. Ман ба
номи ҳукумати ҷумхурии бо мактуб муроҷиат кардам,
ки маҳаллаи «Табачка» ба шаҳри Душанбе ҳамроҳ
карда шавад. Инак, 14 майи соли 1990 бо имзои чо-
нишини якуми раиси Шӯрои Вазирони Тоҷикистон
Г. Қошляков чунин ҷавоб гирифтам:

«Мӯхтарам Дӯстов Н., мувофиқи хоҳиши Шумо
масъалаи супоридани маҳаллаи «Табачка» ба ноҳияи
Фрунзеи шаҳри Душанбе 10 майи соли 1990 дар маҷ-
лиси Президиуми Шӯрои Вазирон дида баромада,
маъқул дониста шуд. Сухани охир ба Шӯрои Олӣ».

Лӯлаи оби шаҳри Душанбе аз маркази ин маҳал-
ла мегузарад, вале на ҳама истиқоматкунандагони кӯ-
чаҳои ин маҳалла оби ошомидани доранд.

Ба маротиб ба вазири ҳамонвақтаи хоҷагии ком-
мунали Қостарев бо шакли хаттӣ муроҷиат кардам,
ки дар ин рӯзҳои гармо раҳми мардумро хӯранд. Охир
се моҳ пеш аз ин дар ҳама маҳалла об буд, кубур
ҳаст, вале афсӯс, ки фармони вазири хоҷагии комму-
налиро сардори раёсати «Душанбеводоканал» гӯш
кардан ҳам намехоҳад. Аҳволи бади ин мардумро ди-
да, якуми июни соли 1990 бо ҳамроҳи депутати хал-
қи ҷумхурии Тоҷикистон Ч. Убайдуллоев, роҳбарони
шаҳри Душанбе, ноҳияи Фрунзе ва Ленино ба муло-
қоти истиқоматкунандагони маҳалла даъват кардем.

Роҳбарон бо аҳволи бади маҳалла шинос шуда, бо
мардум сӯҳбат карданд, ваъдаҳо доданд. Мардум аз
роҳбарон илтиҷо намуданд, ки ақаллан ба кӯдакон
раҳм бикунанд, сабаби набудани обро фаҳманд.

Магар тарбиягирандагон аз боғчаи бачагонае, ки
аз сақфи он хок мерезаду ҳаёташон зери хатар аст,
ақл ёд мегирад. Аҳволи боғча ва мактаби миёнаи ра-
қаи 48 хеле бад аст. Гумон аст, ки дар ин муассиса-
ҳо шахсони комил ба воя бирасанд. Наход дар дав-
рае, ки мо давлати ҳуқуқбунёди демократӣ сохтанием,
ин маҳалла ҳамин тавр соҳиб пайдо намекарда бошад.

Ҳанӯз ҳангоми номзад ба депутат гардиданам бо
ҷавоне ошно шуда, дарди дили ӯро шунида будам. Ин

шахс дар Шӯрои қишлоқи Оққўрғон, совхозӣ «Варзоб», маҳаллаи «Борбад» зиндагонӣ мекунад. Вай аз ман хоҳиш намуд, ки дар сурати депутат интиҳоб гардиданам дар совхозҳои «Варзоб», «Иркутск», «Шайнак», ки зиёда аз бист ҳазор аҳолии маскун аст, барои сохтмони шифохона ёрӣ диҳам. Бо ин дархост интиҳобкунандагони дигар ҳам муроҷиат карда буданд, вале дарду алами ин ҷавонмард дигар буд.

Мардуми ҷамоаи Оққўрғон, — гуфт ӯ, — аз ёрии қорқунони тиб маҳруманд, шифохонаҳои шаҳри Душанбе аҳолии моро қабул намекунанд. Аз маркази совхоз то шаҳри Душанбе ду километр, то ноҳияи Ленин бист километр роҳ аст. Ба наздикӣ модарам дар рӯи дастонам ҷон супурд, надониستم ба кучо муроҷиат кунам, телефон нест, модарамро танҳо гузошта наметавониستم, шифохона ва духтурони навбатдор нестанд...

Магар ба бадбахтии ин мардум, ки оби нӯшокиро шифохона надоштанд, роҳбарони хоҷагӣ, ҳукумати маҳаллиро роҳбарони ноҳияи Ленин, ки бо ин қадар дағдаға ҳуқмронӣ доранд, гунаҳгор нестанд. Дар Сессияи якуми Шӯрои Олӣ нисбати вазъи маҳаллаҳои мазкур низ гуфтам, аз тариқи радио ва оинаи нилгун баромад намудам. Бо дархости депутати ба Раиси Шӯрои Вазирони Тоҷикистон, ҷонишини ӯ, вазири тандурустӣ муроҷиат кардам, ки ба сохтмони шифохона дар Шӯрои қишлоқи Оққўрғон кўмак расонанд. Ҳамчунин ба номи роҳбари ҳамоноивақтаи ҳизбу давлати ҷумҳурӣ Қ. М. Маҳкамов мактуб фиристода, хоҳиши интиҳобкунандагонро дар хусуси сохтмони шифохонаю мактаб маълум намудам. Баъдтар мактуби банда ба ихтиёри Кумитаи планкашӣ ва вазири тандурустӣ фиристода шуд.

Дар ҳақиқат аҳволи маблағгузории совхозҳои «Шайнак» ва «Иркутск» барои сохтмони шифохона мусоидат намекунад, зеро ҳар се хоҷагӣ на он қадар пурқувватанд. Бо қимат шудани арзиши нуриҳои минералӣ, техника ва дигар чизҳое, ки хоҷагиҳо аз давлат мегиранд, вазъият бадтар шуд. Инро ба ҳисоб гирифта аввали моҳи июни соли 1990 бо ҳамроҳии узви Кумитаи Марказии ХК Тоҷикистон, директори совхозӣ «Шайнак» В. П. Имшинский ва раиси кумитроияи Шӯрои қишлоқи Оққўрғон Ш. Кенчаева ба наз-

ди раиси Қумитаи планкашӣ, ҷонишини якуми раиси Шӯрои Вазирон Т. Назаров рафтем. Илтимос кардем, ки сохтмони шифохонаро аз ҳисоби буҷаи ҷумҳури созанд ва он кас ваъдаи ёрӣ доданд, бо вазири тандурустӣ ҳам гуфтугӯ карданд.

Бо даъвати мо, вазири ҳамонвақтаи тандурустӣ чанде қабл бо аҳволи мардум шинос шуда, дар комитети иҷроияи Шӯрои қишлоқи Оққўрғон бо иштироки роҳбарони ноҳияи Ленину сардорони идораҳои ҳудуди Шӯрои қишлоқи Оққўрғон вохӯрию маслиҳат гузаронид. Вазири тандурустӣ дар баромадаш қайд кард, ки ҳолати амбулатории маркази совхозии «Варзоб» хеле бад аст. Ман илтимос кардам, ки сохтмони шифохонаро Вазорати тандурустӣ ба зиммаи худ ғирад ва илоҷаш бошад, ҳалли ин масъаларо тезонад. Корҳои зиёде дар ин маҳалҳо анҷом дода шуданд.

Ман нисбати мактаби миёнаи рақами 52-и совхозии «Варзоб» бо вазири ҳамонвақтаи сохтмони қишлоқ Ғафуров Р. сӯҳбат кардам, хоҳиши ман пазируфта шуд ва сохтмони мактаб ба нақшаи давлатӣ дохил гардид.

Шароити зисту зиндагонии муаллимону духтурон бояд зери назари Шӯрои Олӣ қарор ёбад.

Мо, як идда вакилони аз паи ободии кишвари азиз, дар фикри ғамхорӣ намудан ба халқи азияткашидамон будем, ки хати қисмат куллан ба тарафи дигар лавҳаи тақдир кашида шуд. Дар осмони диёрамон калхотҳои ҷӯчабарак парвоз доштанд...

29 августи соли 1991 дар Душанбешаҳр Сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олии ҶШС Тоҷикистон оғоз ёфт.

Даъват шудани ин Сессияи ғайринавбатӣ асосан ба воқеаи ГКЧП-и Москва иртибот дошт, ки он 19 август бо қасди сарнагун сохтани тахти бе ин ҳам ларзонаки президент Горбачёв хурӯҷ карда буд.

Ба рӯзномаи Сессия масъалаҳои зайл дохил карда шуданд:

1. Дар бораи вазъияти сиёсии ҶШС Тоҷикистон ва мавқеи роҳбарияти ҷумҳурият дар робита бо ҷой доштани табaddулоти ғайриконституционӣ дар ИҶШС.

2. Аҳбори Девони Вазирони ҶШС Тоҷикистон «Дар бораи вазъияти иқтисодии ҶШС Тоҷикистон».

3. Дар хусуси қарори Шӯрои Олии ҶШС Тоҷикис-

тон «Дар бораи чораҳои ҳукукии ҳимояи ҷавонони Тоҷикистон, ки дар Қувваҳои Мусаллаҳи ИҶШС хизмат мекунанд».

4. Дар бораи пешниҳодоти депутатҳои халқи ҶШС Тоҷикистон «Дар бораи гузаронидани овоздиҳии умумихалқии интихоби Президенти ҶШС Тоҷикистон».

5. Дар хусуси пешниҳоди депутати халқи ҶШС Тоҷикистон Ашӯров Д., «Дар бораи тағйир додани номи ҶШС Тоҷикистон».

6. Дар бораи Муроҷиатномаи Шӯрои Олии ҶШС Тоҷикистон ба Шӯрои Олии ИҶШС ва ҶШФСР».

Аз рӯи масъалаи якум Президенти ҳамонвақтаи ҶШС Тоҷикистон Қ. Маҳкамов суҳанронӣ намуд.

Баробари оғоз ёфтани Сессияи Шӯрои Олии ҷумҳурӣ гурӯҳ-гурӯҳ одамон бо шиору хитобаҳо дар майдони Ленин—рӯ ба рӯи бинои Шӯрои Олӣ гирд меомаданд, — навиштааст хабарнигори рӯзномаи «Садон мардум» дар мақолааш. «Қувваҳои демократӣ (?) ба майдон мебароянд...» Боз ҳамон қачқаламӣ, ки тӯдаи иғвогарон ва фиребхӯрдагонро «қувваҳои демократӣ» гуфтааст.

Бо ҳамин гирдиҳамоии нангинтарин, бешармтарини ифротӣни ҷумҳурии Тоҷикистон бо ёрию мадади пуштибонони хориҷии онон оғоз гардид.

«Намояндагони интихобии мардум дар маҷлиси Сессияи Шӯрои Олӣ ба баррасии масъалаи вазъи сиёсии Ҷумҳурӣ пардохтанду намояндагони ихтиёрии (?) мардум дар майдон». Хабарнигор ин ҷо рӯи роҳ дурӯғ мегӯяд. Ба гирдиҳамоӣ иштироки мардумро созмондиҳандагони он ташкил намуда буданд: бо таҳдид, ришват ва сӯиистифода аз вазифа.

Дар гирдиҳамоӣ ҳамон «падарон»-и миллат суҳанронӣ кардаанд: раиси «Растохез» Т. Абдуҷаббор, қозини ҷумҳурӣ А. Тӯраҷонзода ва иддае аз демократҳои сохта.

Мунодиёни доимии ин издиҳоми иғвогарӣ намояндагони раёсати созмони «Растохез», ҳизби демократии Тоҷикистон, ҳизби ғайрирасмӣ наҳзати исломии Тоҷикистон. Мазмуну мӯҳтавои суҳанронӣҳо дар аввал «Мо ҷонибдори демократия ҳастем!», «Омоли хиёнатқории табодуллотгарони давлатиро маҳкум менамоем!», «Ҳукумати Тоҷикистон бояд истеъфо диҳад!», «ҲКИШ — ҳамроҳи хунта пароканда карда шавад!» ва монанди инҳо.

Бо талаби намоишгарон як гурӯҳ депутатҳои халқи ҷумҳурии ба ҳузури онҳо омаданд. Хоинони халқи Тоҳири Абдучаббор, Акбар Тӯраҷонзода, Аслиддин Соҳибназаров зимни баромадҳои худ дар гирдиҳамоӣ дар бисёр масъалаҳо ба аҳли митинг ҳамакида буда-нашонро изҳор доштанд. Иштирокдорони митинг иборат аз 16 модда Қатъномае қабул карда, ба раиси Шӯрои Олии ҷумҳурии супурданд. Раиси парламенти ҷумҳурии зимни суханронияш ба намоёндагон ваъда дод, ки талабу дархостҳои онҳо дар Шӯрои Олии мувофиқи Қонуни Асосӣ ва дигар қонунҳои Ҷумҳурии баррасӣ хоҳад шуд.

Тибки хабарҳои номатбуъ роҳбари ҳамоишҳои парламенти ҷумҳурии Қадриддин Аслонов ҳар шаб дар ҳонаи худ бо намоёндагони бунёдгарони исломӣ-воҳӯрда, дар Тоҷикистон нақшаи табaddулоти давлатиро мекашид. Аҷабо, вақте ки Қадриддин Аслонов муншини кумитайи комсомоли ноҳияи Қолхозобод буд, ғусфанд барин ҳалиму гаправ буд, меғуфтанд мардум ва аз якравӣҳои ӯ ҳеҷ нишоне аён намегашт. Сонӣ котиби кумитайи ҳизбии ноҳияи Панҷ таъин гардид, дар ин вазифа ҳам бо сари ҳам кор мекард, чи тавре ки меғӯянд, шиори амали ӯ сара ҳам кун, гапа кам кун, пула зам кун, буд, ҳеҷ кас гапи зиёдатии ӯро намешунидааст. Баъд муовини раиси агропроми ҷумҳурии, яъне ба рутбайи вазирӣ баромад ва муншини Кумитайи Марказии ХҚТ интиҳоб шуд, аз он ҷо чанд муддат муовин ва пас раиси Шӯрои Олии гардид.

Адиби маъруфи ҷумҳуриамон, нависандаи халқии Тоҷикистон Фазлиддин Муҳаммадиев дар романи «Палатаи кунҷакӣ»-и худ ҳикмати аҷоибро ғуфтааст: чун одамро санҷидан хоҳӣ ба вай вазифа деҳ, мисли одами хасакӣ дарҳол мебарояд.

Вақте ки Қадриддин Аслонов раиси Президиуми Шӯрои Олии таъин шуд, дарҳол хост, ки подшоҳи мутлақ ва яккасардори ягонаи тамоми Тоҷикистон бошад. Бинобар ин бо фундаментализми исломӣ пайваست (зеро барои ӯ фарқ надошт, дирӯз коммунист, имрӯз фундаменталисти исломӣ будан, муҳимаш он аст, ки ҳадаф иҷро гардад, зеро пояш таҳдоби мустаҳкам бошад, зудтар кулоҳи шоҳӣ бар сар ниҳад).

Азбаски саркардагони асосии гирдиҳамоӣ шаб дар ҳонаи Аслонов буданду дар гирди дастархони ӯ нишаста маслиҳат доштанд, биноан имрӯз аз сапедадам

шиори «Истеъфои раиси ҷумхур»-ро ба забон мегирифтанд, меҳостанд, ки зудтар Маҳкамовро сарнагун созанду Аслоновро подшоҳ таъин намоянд. Ба тахти подшоҳӣ оби даҳон резонда ҳавас намудани Аслонов аз тарзу усули ба иҷлосияи Шӯрои Олӣ роҳбарӣ намудани ӯ ҳам аён шуда меистод. Ҳарчанд ки ҳоло Маҳкамов дар тахт буд, ҳоло аз мансаб истеъфо надода бошад ҳам, Аслонов ин тахтро аз онӣ худ тасаввур менамуд, гуё ки дар ин тахт Маҳкамов не, балки Аслонов нишаста бошад. Биноан Аслонов худро аллакай «подшоҳ» хонда, ба Маҳкамов безътиёёна менигарист, гоҳ-гоҳ беҳурматона писханд мезад, ҳатто лаҳзаҳое мешуд, ки ин «подшоҳи навбаромад» ба подшоҳи барҳол ва ғаъоли дар тахт нишаста имкони сухан гуфтани намерод.

Меҳостам, ки дар чунин ҳолатҳо ба ин талабгори камхиради тахти подшоҳӣ як байти Шайх Аттори бузургворро хотиррасон намоям.

Ҳосили дунё чӣ бошад, эй амин,
Нӯҳ газ аз карбосу се газ аз замин!

Мана, чист оқибати ҳаёти одамӣ, чӣ ин қадар талвосаи ҷоҳталабӣ менамояд, вичдонфурӯшӣ, беномусӣ, ноодамӣ мекунӣ, охир тӯро Маҳкамов зина ба зина кашола карда, ба мансаби олӣ соҳиб карда монд-ку? Чаро акнун дар роҳи вай ҷоҳ меканӣ?!

Ҳангоми танаффуси нимрӯзи 30 август Раиси ҷумҳури Тоҷикистон Қ. Маҳкамов бисёр ҷасорату олиҳимматӣ карда, ба ҳузури гирдиҳамомадагоне ҳозир шуд, ки ҳамвора истеъфои вайро талаб доштанд. Вале издиҳомӣ лаҷомгусехта ва фиребхӯрда Раиси ҷумҳурро имкони сухангӯӣ надоданд. У якчанд маротиба ба халқ муроҷиат намуданӣ шуд, вале ифвогарони доимии майдонҳои шаҳр шурӯғавғо бардоштанд. Дар ҳамин лаҳза Қ. Маҳкамов якчанд ҷумла гуфт, ки бисёр одамон инҳоро нашониданд ва шундаҳо низ ба ин ҷандон аҳамият ҳам надодаанд. Аммо он ибораҳои қанда-қандае, ки Қ. Маҳкамов талаффуз намуд, барои одамони мушоҳидакор маъниҳои зиёдеро ифода мекунанд: «Гӯш намекунанд, — идора карда намешаванд» (ин дар бораи шахсоне, буд, ки ба минбар хеле наздик нишастаанду феълан барқасд ғавғо мекарданд, ки суханони нотикро қасе

намешунавад), одамони шинос... дар воқеаҳои февралӣ... бисёр вохӯрдаем» (!). Ана, ин ибораҳо бисёр пурқиммат, ҳуҷҷатҳои нодиранд. Қ. Маҳкамов шахсияти бузург аст, чашмони тези мушоҳидакор дорад, ӯ дарҳол муайян карда тавонист, ки ҳамон як тӯдаи ифвогароне, ки воқеаҳои хунии моҳи феввали соли 1990-ро ба сари халқи мо бор карда буданд, ҳоло боз дасисаи навбатӣ оғоз намудаанд. Бале, ин митинг давоми ҳамон бетартибӣ харобкориҳо, қатлу куштори моҳи феввали соли 1990 буд, ки фундаментализми исломӣ, демократҳои сохта ва маҳалгароёну ҷинояткорон ташкил намуда буданд.

Иштирокдорони ин гирдиҳамоӣ, ки истеъфои Раиси ҷумҳурро талабдоранд, агар дар ғаъолияти вай ягон саволу эроде медоштанд, пас Раиси ҷумҳур дар даст микрофон дорад ва дар паси минбар истодааст, кучост далелҳои эродҳои эътирозҳои он. Нест!

Аслан ба ҳузури аҳли митинг баромадани Раиси ҷумҳур шарт набуд. Вале Раиси ҷумҳури Тоҷикистон шояд бо андешаҳои хайрхоӣ ба минбари митинг баромада буду шӯру ғавғо, ифвогарӣҳою шӯрангезиҳо ба муколамаи рӯ ба рӯ имкон надод. Зеро ҳадафи ташкилкунандагони митинг балвогарӣ, шӯрандозӣ, таҳрибгарӣ буд, на машварату маслиҳати мусолиҳатомез, ки аз рӯи қонун ва одоби инсонӣ бигзарад.

Ҳамин тавр тӯдаи гумроҳ ба Қ. Маҳкамов имкони сухан гуфтан надод ва ҳангоме ки ӯ бо ду-се нафар мухофизону шаримонаш минбари гирдиҳамомадагонро тарк намуд, аз қафояш нидоҳои «Истеъфо! Истеъфо! Истеъфо!». Ана маданият, ана фарҳанг! Дурусттараш гуфтан лозим аст, ки дараҷаи олии бефаросатӣ.

Баъди он ки ҳизби коммунист обрӯю эътибори пешинаи ӯро аз даст дод, Қаҳҳор Маҳкамов бо ихтиёри хеш вазифаи Қотиби якуми ҚМ ҲК Тоҷикистонро тарк намуд. Ин ҳолат ба он намоёндагони халқ, ки узви ҳизби коммунист буданд, таъсири сахт расонд. Ба ҳамин сабаб як қатор депутатҳои Маҳкамовро барои дуруғияи мунофиқӣ танқид намуданд.

Вақте ки гирдиҳамомадагони тирамоҳи соли 1991 ба Маҳкамов фишор оварданду истеъфояшро талаб намуданд, лидери собиқи коммунистони ҷумҳурӣ аз тарафи депутатҳои коммунист дастгирӣ наёфт. Ва ҳусусан ҳини ки Ш. Султонов ҳам суханронӣ карда гуфт, ки Маҳкамов коммунистони ҷумҳуриро дар ҳолати ногу-

вор гузошт. Ӯ набояд аз вазифаи Қотиби якуми ҚМ истеъфо медод, бинобар ҳамин акнун вай дар вазифаи президентӣ қор карда наметавонад.

30 августи соли 1991 дар маҷлиси бегоҳии Сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олии ҷумҳурии ҳайати гурӯҳи депутатҳои халқи Тоҷикистон, ки барои ширкат дар қори Анҷумани ғайринавбатии панҷуми депутатҳои халқи ИҶШС фиристода мешавад, тасдиқ гардид. Сипас намоёндагони парламент муҳокимаи масъалаи якуми рӯзномаи Сессияро давом доданд.

Аксарияти депутатҳои халқ ба сухан баромада, пешниҳод карданд, ки Шӯрои Олӣ доир ба эътиמוד ба Президенти ҷумҳурии масъала муҳокима намоёнд. Ин тақлифҳо маъқул дониста шуданд.

Мувофиқи қонуни таъсиси мансаби Президенти ҶШС Тоҷикистон ва тартиби интиҳоби ӯ барои қабули қарор бояд пинҳонӣ овоз дода шавад. Ба ин муносибат дар ҳайати 11 депутати халқ комиссияи ҳисоб таъсис гардид. Сипас бо пешниҳоди депутатҳо ба қонуни номбурда тағйирот дароварда шуд, ки шартҳои қабули қарорро дар бораи аз вазифааш озод кардани Президент ба тартиб меорад.

Раиси ҷумҳури Тоҷикистон Қаҳҳор Маҳкамов даъво пеш меовард, ки ӯ гунаҳкор несту истеъфо додан намехоҳад, он камбудию нуқсонҳое, ки дар ҳаёти мардуми ҷумҳурии мо ворид шудаанд, ин тақозои бӯҳрони умумиест, ки тамоми собиқ ИҶШС-ро фаро гирифтааст. Биноан агар роҳбарии ӯ маъқул набошад, пас бояд мувофиқи Конституция аз вазифа сабукдӯш қарда шавад.

Ҳар лаҳза эҳсос мегардид, ки митинги дар майдони ба номи Ленин ҷараёндошта ба Сессия таҳдид намоёнд. Намоёндагони аёну ноаёни митинг ба Сессия рафтуомад доштанд.

Мубориза ҳам дар дохилу ҳам дар берун идома дошт. Розу ниёзҳо ифшо мегардиданд, тӯрҳои нав ба нави макру хиёнат, ғадру худфурӯшӣ бофта мешуданд. Офтоб ба қиём мерасид. Дар иҷлосияи Шӯрои Олӣ масъалаи ба истеъфо рафтани Президент ба овоз монда шуд, зеро ҳуди Маҳкамов аз вазифааш истеъфо доданаширо изҳор намуда чунин гуфт:

— Депутатҳои мӯхтарам, инак лаҳзаи масъулиятнок фаро расид. Ман медонам, ки зиёда аз 90 дар сад депутатҳо коммунистонанд. Дуруст аст, ки имрӯз

як нафар дар майдон гуфт, ки билети ҳизбиашро ба одами бевичдон супоридааст. Вале ҳоло мо намедонем, ки оч бевичдон кист. Ва ӯ билеташиро ба кӣ супоридааст. Ба ҳар ҳол чунин изҳорот буд. Агар дар боқимонда депутатҳои коммунист қатрае вичдони коммунистӣ боқӣ монда бошад, перомуни банди чаҳорум фикр кунад. Ҳизби коммунисти Тоҷикистон мустақил аст ва он қарор қабул кард, ки тамоман аз ҳайати ХКИШ барояд.

Бо назардошти он ки бештари депутатҳо бо роҳи конуншиканӣ рафтанд, минҷумла коммунистҳо низ, бинобар дар оянда дар вазифаи президент будани ман ғайриимкон аст. Ман ба истеъфо меравам.

Ҳамин тариқ 172 нафар депутат зидди вай овоз доданд ва нахустин Президенти Тоҷикистон, ки дар Сессияи Шӯрои Олӣ интиҳоб шуда буд, 30 августи соли 1991, соати 14. 30 дақиқаи вақти маҳаллӣ ба истеъфо рафт.

Мувофиқи Конституцияи ҶШС Тоҷикистон дар чунин ҳолатҳо Раиси Шӯрои Олӣ якбора иҷрокунандаи вазифаи Президенти Тоҷикистон ҳам мешавад. Ана, Аслонов низ ба мақсади азалии худ расид, дилаш аз хурсандӣ ба тугён омад. Охир, ӯ ҳам ба тахти подшоҳӣ соҳиб гардид ва кулоҳи гаронбаҳои салтанатии мономахиро бар сари худ ниҳод, албатта, хаёлан... Шоҳӣ ҷавон пӯшидани ин кулоҳро тасаввур менамуд...

Дар майдон мардуми фиребхӯрда истеъфои президент Маҳкамовро шунида, шӯру ғирев мебардоштанд. Шодмонӣ мекарданд. Ҳазор афсӯс, ки ин тоифаи гумроҳ ба доми фундаментализми исломӣ ва демократҳои сохтаи бемаслак афтода буданд аз оқибатҳои мудҳиш қисмати хеш огоҳӣ надоштанд.

Бинобар ба Анҷумани ғайринавбатии депутатҳои халқи ИҶШС рафтани гурӯҳи депутатҳои халқи ҷумҳурият дар кори сессия то 9 сентябр танаффус эълон карда шуд.

Гирдиҳамомадагон рӯзи сеюм баъди истеъфои Президенти Тоҷикистон Қ. Маҳкамов, «ин аз 17 дархос-тамон танҳо якеаш иҷро гардид» гӯён майдонро тарк гуфтанд.

Худоё, ман дар ягон ҷо нашунидааму нахондаам, ки як тӯдаи беимон барои ҷоҳу мансаб шуда мардуми бечораи ноогоҳи худро ин қадар гумроҳ кунаду бифиребаду ба вартаи бадбахтиҳо бубарад.

Нӯҳуми сентябр Сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон қорашро давом дод.

Намоёндагони мардумӣ дар маҷлиси пагоҳӣ зиёда аз як соат дар бораи иттилооти аз коллективҳои коргарон ва одамони алоҳида ба унвони Шӯрои Олӣ ва депутатҳои алоҳида расида, ҳамчунин роҷеъ ба митинги майдони назди бинои парламент мубодилаи афкор намуданд.

Раиси Шӯрои Олӣ, қоиммақоми Президент матни Изҳоротро дар бораи мустақилияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон қироат кард. Ин аст он ҳуҷҷати пурқимати давлатӣ:

ИЗҲОРОТ

дар бораи истиқлолияти давлатии
ҷумҳурии Тоҷикистон

Тағйироти инқилобиро дар ИҶШС ба назар гирифта ва кӯшиши ҷумҳуриҳои соҳибхитиёри ба он дохилшаванда оиди аз нав барқарор намудани муносибатҳои байни ҳамдигарро эҳтиром намуда,

бо назардошти ҳуқуқи халқҳо ба худмуайянкунӣ ва бо дарки масъулияти сарнавишти халқҳои сокини Тоҷикистон,

пайравии худро ба Эъломияи умумихалқии ҳуқуқи башар, дигар нормаҳои эътирофшудаи ҳуқуқи байналхалқӣ ва Эъломияи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон, ки аз тарафи Съезди V ғайринавбатии депутатҳои халқи ИҶШС қабул гардидааст, тасдиқ намуда,

баҳри таъсиси давлати демократии ҳуқуқбунёд, ки сатҳи сазовори зиндагиро таъмин намуда, ҳимояи шараф ва эътибори ҳар як шаҳрвандро тазмин мекунад, кӯшиш намуда,

мувофиқи эъломияи истиқлолияти ҶШС Тоҷикистон, ки 24 августи соли 1990 қабул шуда буд,

Шӯрои Олӣ истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро эълон мекунад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тарафдории бастани Шартнома дар бораи Иттиҳоди Давлатҳои Соҳибхитиёр созишномаи иқтисодӣ байни

давлатҳои мустақилу соҳибхитӣ ба шартҳои баробарҳуқуқию манфиатдорӣ тарафӣ, бо интиҳоби озоди шаклҳои иштироки худ дар Шартнома ва созишномаҳо баромад намуда, тарафдори ташкили Системаи мудуфиаи коллективӣ ва амнияти давлатҳои Иттиҳоди соҳибхитӣ мебошад.

Дар муносибатҳои байналхалқӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати субъекти мустақили ҳуқуқи байналхалқӣ баромад намуда, дар фаъолиятҳои барои ноил шудан ба сулҳи пайдор, нобуд кардани аслиҳаи ядрӣ ва дигар аслиҳаи қатли ом, роҳ надодан ба истифодаи қувва дар ҳалли баҳсҳо ва ихтилофҳои байни давлатҳои соҳибхитӣ саъй намуда, ҳамкориҳо дар байни онҳо дар ҳалли масъалаҳои ҳама-тарафа (глобалӣ), ки дар назди башариат истодаанд, тараққӣ медиҳад.

Ҷумҳурии Тоҷикистон омодагии худро барои бевосита имзо намудани Созишномаҳо ва Шартномаҳои баробарҳуқуқ ва манфиатноки дутарафаю бисёртарафаи ба ҳамаи шарикон бе ягон шарт пешақӣ, ки манфиатҳои ягон давлати соҳибхитӣро маҳдуд намекунад, изҳор меорад.

Дар сессияи ғайринабатии Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳум қабул карда шуд.

9—сентябри соли 1991

Ба ҳамин минвол воқеаи таърихӣ ба амал омад. Сессияи ғайринабатии Шӯрои Олӣ 9 сентябри соли 1991 истиқлолияти давлати Тоҷикистонро эълон намуд. Ин санаи барҳақ таърихист, ки баъди даҳ аср—пас аз барҳам хӯрдани давлати Сомониён миллати тоҷик боз ҳам соҳиби давлат гардид. Акнун бояд андешем, ки оё ба қадри истиқлолияти давлатӣ расида метавонем?

Пас аз дастрас шудан ба неъматҳои истиқлол бояд бикӯшем, ки истифодаи ҳамаи сарватҳои Тоҷикистон—об, замин, канданиҳои муфид дар ихтиёри ҷумҳурият бошад. Ғайр аз сарватҳои табиӣ тамоми молу маводе, ки дар корхонаву фабрика ва заминҳои Тоҷикистон

коргару деҳқон ба даст меорад, бояд моли мо бошад. Интиқоли пахта, алюминий, лочувард, лаъл, яшм, тилло, нукра, мрамор ва дигар молу маводи мо ба дигар ҷумҳуриҳо қатъиян манъ карда, ин ҳуқуқ ба ихтиёри шахси аввали Ҷумҳурии дода шавад. Сарвати асосии халқамон танҳо ба ғоидаи ҳудамон хизмат намояд.

Тавре ки ҳамагон эътироф мекунанд, Ҷумҳурии мо солҳо манбаи ашёи хом буд ва ин дасткӯтоҳию дастнигариямон низ аз касофати ҳамин аст. Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон моро аз ин варта мераҳонад. Акнун мо бояд ҳудамон ҳал кунем, ки чиро бихарему чиро фурушем.

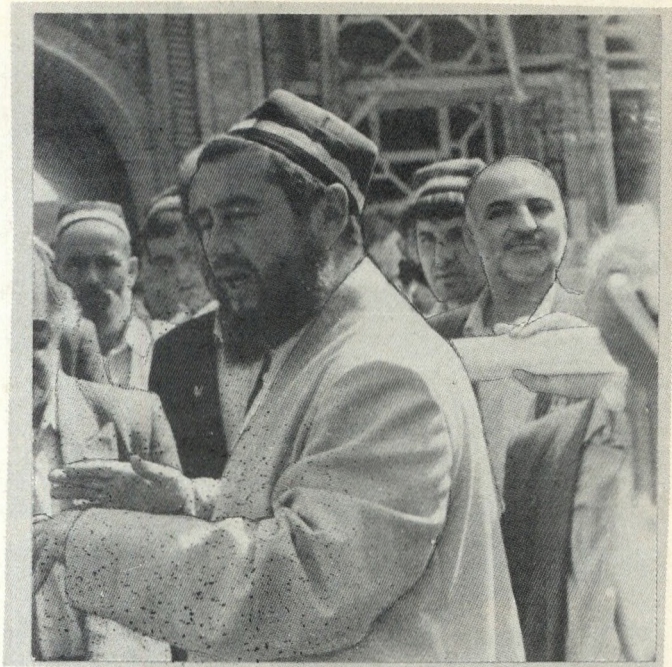
Ман боварии комил дорам, ки сарватҳои табиии Тоҷикистон мардуми онро ҳӯрондаю пӯшонда метавснад. Фақат дар мамлакат ваҳдат, оромия ҳамдигар зарур аст.

Шояд дар давраи аввал каме мушкилиҳо пеш оянд. Вале аминам, ки пас аз амалии гаштани истиқлолияти иқтисодӣ ва ба низом даромадани тиҷорат бо мамолики хориҷ ва ҳамсояҳо рӯзгорамон беҳтар мегардад.

Истиқлолият ба рӯи мо бисёр дарҳоро боз менамояд. Масалан, дар собиқ барои харидорӣ намудани ягон сомони зарури хориҷӣ аз чандин вазорату идора иҷозатнома гирифтаи зарур буд. Дар шароити истиқлоли давлатӣ ва соҳибихтиёрии Тоҷикистон мо метавонем бо ширкатҳои хориҷӣ шартнома бандему ба ивази чизе онро бигирем. Тиҷорату ҳамкорӣ бо кишварҳои собиқ ҷамоҳири шӯравӣ, бо мамолики ҳамсоя Афғонистон, Покистон, Ҳинду Чин, Амрико ба мо имкон медиҳанд, ки аз бӯҳрони иқтисодӣ бароем ва ба роҳи беҳбуди мардум гом гузорем.

Мо бояд ҳатман Вазорати мудоғиба ва артиши миллии ҳудро дошта бошем. Аз ҷумлаи фарзандони халқҳои ҷумҳуриамон афсарон, ҳавопаймоён, танкчиён, инженерони ҳарбӣ, сарҳадбонони маслакӣ ва ғайра тарбия намоем.

Мо акнун дар арсаи байналхалқӣ ба ҳайси як кишвари мустақил ва соҳибихтиёр муаррифӣ мешавем. Ва табиист, ки дар пойтахти кишвари мо сафоратхонаҳои мамолики дигар таъсис меёбанду сафоратхонаҳои давлати тоҷикон низ дар ин кишварҳо ташкил мегарданд. Биноан акнун мо бояд дипломатҳои миллии ҳудро ба камол расонем, ки тамоми арзишҳои маъна-

Ваъдаҳои навбатии «Ҳазрати Қозӣ»

Чаро оқил кунад корё, ки бор орад пушаймонӣ?...

Оппозиция гирдиҳамоиҳои аввалини худро дар зери пояи ҳайкали Ленин мегузаронид ва аз шиорҳои В. И. Ленин истифода мекарду баъд ба гардани ӯ таноб андохт.

Чаллодонӣ миллат дар сари минбар ...

«Дўстон»-и халқи тоҷик.

Чахл аклро тира месозад.

Намози рамзӣ дар назди бинои Кумитаи Марказии ҲҚТ.

Хаймаҳои роҳбарони гирдиҳамони майдони «Шаҳидон». Ин хаймаҳоро М. Икромов ба онҳо «бенавбат» додааст.

... Умри дурӯғ кӯтоҳ аст..

... Фақат шариатзадагон масҷидҳои пуршукӯхро монда дар болои
замини бетонпӯш намоз меҳонанд ва боварӣ доранд, ки намозашон
қабул мешавад.

Қаҳрамони миллии Тоҷикистон Н. Хувайдуллоев бо дӯстонаш ҳангоми конференцияи матбуотии яке аз роҳбарони Ҷумҳурӣ.

Фиребхӯрдагони раҳгумзада.

Баҳри ҳимояи ҳукумати конституционӣ ҳама ба по хестанд.

Хурду калон, пиру чавон-ҳама баҳри начоти миллат аз ғуломии демократмаобон ва наҳзатиён ба Душанбе омаданд.

Қаҳрамони миллии Тоҷикистон Сангак Сафаров дар ихтоси чавонони ғаюру ватандӯст.

... «Яроку аслиха»-е, ки гӯё гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» бо он мусаллаҳ буданд...

«Ситоди Наҷоти Ватан» даҳҳо ҳазор онлаҳоро беватан кард.

... Яке аз аввалин вохӯриҳои Президент ва нониби Президенти ба тозагӣ интихобшуда бо намоёндагонӣ пойтахти Ҷумҳурӣ.

Як гурӯҳ ҷавонони далеру шучоъ аз ноҳияи Шаҳритӯс, ки зери фармони қаҳрамони миллии Тоҷикистон Лангарӣ Лангариев ҷонбозиҳо кардаанд. Онҳо баъди озод кардани Ромиту Қомсомолобод ба Шаҳритӯс баргаштанд.

Рохбандихо дар арафани табодулоти давлатӣ.
4. майи соли 1992.

вии халқи моро пешниҳод карда тавонанд, симон моро барои ҷаҳониён нишон диҳад. Мо барои ин мақсад бояд мактаби бузурги «Сиёсатнома»-и Низомулмулки хирадмандро омӯзем, сиёсатмадорон, дипломатҳои меҳанпарастӣ диёрамонро тарбия бикунем.

Изҳороти истиқлолияти Тоҷикистонро шунида, чунин андешаҳо ба сарам меомаданд.

Бақте ки падари бузургворамон Исмоили Сомонӣ барои ташкили Давлати бузурги тоҷикон, Давлати Сомониён мубориза мебуд, ӯ ин давлатро ба роҳи осон таҳким навода буд, вай гоҳ бо халифаҳо меразмид, гоҳ ба онҳо таъзим мекард.

Воқеан ҳам ӯ сиёсатмадори нотакрор ва дурандеш буд. Бинобар ин соли 874 мардуми Бухоро шоҳи ишратпарастӣ хонадони собиқаро аз шаҳр ронда, Исмоили Сомониро даъват намуданд, ки соҳиби тоҷу тахт шавад. Муаррихон ҳамин санаро ташкили Давлати мутамаркази Сомониён меҳисобанд.

Баъд аз ин рӯзи 9 сентябри соли 1991 дар таърихи миллат бояд бо ҳарфҳои заррин нигошта шавад, ки истиқлолияти давлатии ҷумҳурии Тоҷикистонро ба тамоми ҷаҳониён эълон намуд.

Афсӯс, ки бисёр сиёсатмадорони худком ва миллатфурӯш ба қадру қимати ин санади муҳим ва умуман ба қадри мустақилияти Ватан нарасиданд.

Дар майдон гирдиҳамомадагон ин воқеаро шунида, ҳамагон рост истода кафкӯбӣ менамуданд. Бисёре аз ин одамон аслан ҷӣ воқеа рӯй доданаширо нафаҳмида, баробари дигарон қарсак мезаданд. Қисми зиёди одамон барои он қарсак мезаданд, ки Шӯрои Олӣ мувофиқи пешниҳоди ҳайати раёсати Шӯрои Олӣ дар бораи иваз намудани номи майдони ба номи Ленин, майдон ва кӯчаи Путовский, Донишқадаи омӯзгории Душанбе қарор қабул кард.

Дар маҷлиси бегоҳии иҷлосияи Шӯрои Олӣ муҳокимаи лоиҳаи қонунӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи интиҳоби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» сар шуд.

Меғӯянд, ки зимни муҳокимаи ин масъала дили Аслонов бисёр гум мезадааст.

Сипас иҷлосия баъди мубодилаи афкор аз рӯи масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ иқтисодӣ боз ба муҳокимаи лоиҳаи Қонун «Дар бораи интиҳоби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» шурӯъ намуд. Дар рафти

мубоҳиса масъалаи тасдиқи вазифаи ноиби Президенти ҷумҳурӣ ба овоз гузошта, дар бораи тағйироти дахлдори Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон қонун қабул карда шуд.

Иҷлосия боз як қатор масъалаҳоро муҳокима намуда, дар бораи тағйири қонуну танзими ташкил ва гузаронидани митингҳо, ҷамъомаду намоишҳои кӯчагӣ қонун қабул карда, рӯзи 11 сентябр қорашро анҷом дод.

Ҳамчунон ки агар бемории сирояткунанда ҷилавгирӣ карда нашавад, оқибатҳои нохуш меорад, гирдиҳамони майдони Озодии Душанбешаҳр ба вилоёт ва шаҳру ноҳияҳо паҳн гардида, мардумро ба гумроҳӣ ба гирдиҳамониҳо ҷамъ намуд. Масалан, дар шаҳри Курғонтеппа дар майдони академик Ғафуров ҷунин митингӣ ба ном нерӯҳои демократӣ баргузор шуд. Чи тавре ки хабарнигори рӯзномаи «Садон мардум» нигоштааст, нӯҳуми сентябр гирдиҳамой бо ташаббуси раёсати вилоятии хизби демократи Тоҷикистон ва шафоати аҳли ислом сурат гирифт. Ин ҷо ибораи «шафоати аҳли ислом»-ро ҳамчун ташкилкунанда ва таҳриқдиҳандаи гирдиҳамони маркази водии Вахш фундаментализми исломӣ фаҳмидан лозим аст.

Кумитаи иҷроияи шаҳр, ки қаблан аз барномаву муддаои митинг воқиф буд, ҷамъомадро ғайриқонунӣ эълон карда, онро мамнӯъ насохт. Бале, дар ҳама маҷмаоти ҳисси бетарафӣ ҳукмрон буд, аз оқибати ноҳинҷори ин мараз андеша надоштем.

— Мӯхтавои гирдиҳамой ҳамраӣӣ бо сарамардонест, ки феълан дар пойтахт митинг доранд, — гуфтааст раиси созмони «Растохез»-и вилоят Азизи Хошок. Ҳама талаб дорем, ки фаъолияти хизби коммунист дар қаламрави ҷумҳурӣ очилан манъ бигардад. Молу мулки бешумори онро ба идораҳои илм, фарҳанг, кӯдакистонро таъбабатгоҳҳо ҳадя созанд. (Зимнан тазаккур медахам, ки ҳамин Азизи Хошок чанде пас дар водии Вахш ба яке аз саркардагони хунхортарини оппозиция табдил ёфта, сабабгори марғу қатли ваҳшиёнаи садҳо ва ҳазорон нафар одамони бегуноҳ гардидааст. Ҳоло ба ким-кадом шаҳри Русия гурехта рафта, бо чайқовгарӣ машғул аст).

Иштирокчиёни гирдиҳамой тариқи баромад ва шиору хитобаҳо фаъолияти ГКЧП-ро маҳкум намуданд. Онҳо боисрор ва қатъият талаб доштанд, ки сессияҳои

фавкулоддаи Шӯроҳои вилояту ноҳияҳо фавран баргузор гарданд. Неруҳои демократӣ ва ҷадидафкор ба сохтмони навбати дуввуми коргоҳи кимиёвии соҳили Вахш-рӯд қатъиян зид баромаданд. Сессияи Шӯрои вилоят ва вакилони халқ ба он айбдор гардиданд, ки масоили фароҳу ҷидди ро басо рӯякӣ омӯхта, сохтмони заводи пазируфтанд.

(Ин мазмунро низ шарҳ медиҳам, ки воқеан ҳам демократҳои сохта бо сарварин А. Хошок ва як идда ваҳҳобиён, ки аз фаъолияти заводи кимиёӣ умуман хабаре надоштанд, бо ифвогарҳои зиёд бар зидди сохтмони навбати дуҷуми заводи нуриҳои азотӣ афкори умум ташкил намуда тавонистанд. Натиҷаи ин хиёнатро ҳоло дида истодаем, зеро нархи як килограмм нурии азотӣ чӣ қадар баланд шудаасту пайдо кардан наметавонем ва дар фарҷом аз киштзор ҳосили ночиз рӯёнида истодаем. Ҳамчунин директори заводи мазкур, намояндаи халқ Содиқҷон Ғаниев хеле мутахассиси пурдоне буда, нақшаҳои хуби бунёдкорӣ дошт. Ӯ тасмим гирифта буд, ки бо ёрии мутахассисони Хитой дар назди корхонааш заводи мӯхташамии қанд бино намояд. Ин завод ба зудтарин фурсат ба кор даромада, нисфи аҳолии ҷумҳуриро бо қанд таъмин карда метавонист. Вале ваҳҳобиён ва демократҳои дурӯғин ба ин марди наҷиб имкони кор кардан наоданд, дар фарҷом ӯ ночор ҳудуди ҷумҳуриро тарк намуд).

Боз ба ҳамон хабари Кӯрғонтеппа тавачҷӯх менамоем.

Шавку шӯр ва эҳсоси одамон ҳамчунин пардаҳоро аз рӯи нархи пахта, нарасидани орду қанд, ҷиту либоси арзони кӯдакон бардарид. То кунун садҳо идораю ташкилот ба мардум ҷубронпулӣ наодоааст. Кӯдакони сокини дехот аз гаронии нарх имсол ба сарои адаб бо либосҳои кӯхна омаданд. Бисёр мактабҳо аз додани хӯроки бепул даст кашиданд.

Қаллобияю ханноти хурӯҷ дорад. Милиса садҳо ҷинойтҳои сахтро ошкор насохтааст. (Сардори милисаи вилоят дастнишондаи Навҷувонов — подполковник Маҳрамов сонитар яке аз ташкилкунандагони ҷанги бародаркуш гардида, ҷинойтҳои гӯшношуниде содир кардааст).

Имсол қариб чил колхозу совхозҳо аз ҳам ҷудо шуданд, вале роҳбарони кумичроияи вилоят ягон хоҷагиро

муттаҳид карда натавонистанд. Соҳаи кишоварзӣ рӯ ба завол ниҳодааст, сохтмони қишлоқ дар як ҷо пой мезанад. Роҳбариро онҳое соҳиб мешаванд, ки аз маҳалгарой устокорона ғоида мебаранд.

Созмондихандагони митинг ҳатталимкон кӯшиданд, ки раиси Шӯрои депутатҳои халқи вилоят И. Ҳалимов ба суолҳои мардум посух диҳад. Лекин эҳсоси пуртуғъи гирдиҳамомадагон ва садоҳои қавии «истеъфо!» ба ин амал ҳалал расонданд.

Даъвоҳои ҷамъомадагон дар 16 басти мурочиатнома зикр гардид. Митинг қариб сеюним соат идома ёфт.

Тавре ки огоҳӣ доштам, гирдиҳамоиҳо дар Бадахшон, дар дигар вилоёту ноҳияҳо низ баргузор мешуданд. Аксари ин гирдиҳамоиҳо ғаразнок буданд, онҳоро хоинони миллат ташкил менамуданд.

Агарчи ташкилкунандагони гирдиҳамои майдони Озодии Душанбе одамони зиёдеро бо фанду фиреб дар майдони хунук ниғаҳ доранд ҳам, дар ин давра эҳтироси митингпарастӣ чандон баланд набуд. Зеро барои халқ давраи муҳими таърихӣ фаро расида буд. Халқ бояд сарвари худ, Раиси ҷумҳури худро интихоб менамуд. Нахустин бор дар таърих халқҳои Тоҷикистон Раиси ҷумҳурро бо майлу иродаи хеш дар раёспурсии умумихалқӣ интихоб мекарданд. Аллақай дар якҷанд ташкилотҳои меҳнатӣ ҷаласаҳо баргузор шуда, ба ин мансаби олии давлатӣ номзадҳои арзандаи хешро пешниҳод мекарданд.

Чунин ҷаласаи пешазинтихоботӣ дар корхонаи нақлиётӣ мо низ баргузор шуд. Суханони ҳар як номики маҷлиси пешбарии номзад ба мансаби Президенти Тоҷикистон бо ибораҳои «боиси хушиҳост» ё «хушнудам» ибтидо меёфтанд. Кормандони муассисаи мо кадрӣ қимати одамият ва дастрасии инсонро ба хубӣ дарк менамуданд, бинобар ин дар чунин лаҳзаи тақдирсоз бетараф наистода, ният карданд, ки номзоди худро ба вазифаи Раиси ҷумҳур пешниҳод созанд. Зеро онҳо шахсоне ба номзодии ин мансаби олии пешниҳод карданӣ буданд, ки ба кадрӣ қимати меҳнати онҳо бирасаду имконият фароҳам оварад, ки барояшон шароитҳои хуби корӣ муҳайё гардад.

Маҷлиси пешбарии номзад ба Президенти ҷумҳуриро, ҳамчун роҳбари ин муассиса ман ифтиҳон намудам:

— Дар вазъияти мураккаби иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ барои давлати мустақили мо Раиси ҷумҳуре за-

рур аст, ки халқамонро аз бенавой, қашшоқӣ, ақибмондагӣ наҷот бахшад, — гуфтам ман. — Тамоми мардумони ҷумҳуриятро муттаҳид намуда, давлати моро ба пояи баланди тараққиёту фаровонӣ ҳидоят бикунад. Чунин шахс ба ҳамаи мо шинос аст, ӯ Раҳмон Набиев мебошад, ки дар байни мардум бо қорҳои неки худ маъруфу машҳур гардидааст. Як вақтҳо Раҳмон Набиевро беасос аз вазифаҳои олии хизмӣ сабуқдӯш карда буданд. Ба номи ӯ тӯҳматҳо бофтанд. Вале Раҳмон Набиев рӯҳу қудрати қавӣ дошта, ин ҳама бӯхтонҳоро сарбаландона пушти сар кард. Вай ҳаёти халқамонро нағз медонад, мо эътимоди кулӣ дорем, ки маҳз ӯ ҷумҳуриро аз бӯхрони ҳамаҷониба халос мекунад. Ба ин обрӯю эътибори Раҳмон Набиев, ки дар мамлакат дорад, низ кӯмак хоҳад намуд.

Сонӣ ман ба ҳозирин муроҷиат намудам, ки ҳар кас метавонад номзади арзандаи ҳудро ба ин мансаби олии давлатии ҷумҳурӣ пешниҳод намояд.

Раиси Кумитаи иттифоқи касабаи муассиса Абдулло Ятимов зимни суханронӣ гуфт:

— Ба коргарон рӯзгори ором зарур аст, то аз таҳти дил меҳнат кунанд. Мо, аҳли қор, бовар дорем, ки Раҳмон Набиев оромӣ ва фаровонии ҷумҳуриро таъмин менамояд. Бинобар ин ӯ ба вазифаи Президент номзади шоиста аст.

Ронандаи пешқадам Раҳмон Саидхоҷаев низ пешниҳоди моро дастгирӣ намуд.

Директори заводи сангшиканӣ Алибахш Абдурахимов қайд кард, ки коргарону инженерони ин муассиса ҳам, ки дар маҷлис ширкат доранд, номзадии Раҳмон Набиевро ба вазифаи Президенти ҷумҳурӣ қомилан дастгирӣ менамоянд.

— Раҳмон Набиев фарзанди асилу арзандаи халқ аст, — илова намуд А. Абдурахимов, — ӯ сабақи зиндагӣ омӯхтааст, биноан роҳбари барӯманд ва падари маънавии халқ шуда метавонад. Иштироккунандагони маҷлис яқдилона қарор карданд, ки Раҳмон Набиев ба вазифаи Раиси Ҷумҳури Тоҷикистон пешбарӣ карда шавад.

Ба ҳамин минвол дар қатори бисёр дигар ташкилотҳо, муассисаи мо ҳам номзадии Набиевро ба мансаби олии дастгирӣ намуда, ҳоло беҳабар будам, ки дар оянда ҳудам ҳамчун ноиби вай қор мекунам ва дар бисёр рӯзҳои талху ширин ҳамқадамаш мешавам.

Лекин ҳоло ман Раҳмон Набиевро аз наздик намешинохтам. Фақат фаъолияти собикаи ӯро медонистам ва огоҳ будам, ки дар байни мардум обрӯю эътибори зиёд дорад.

Дар ҳамон шабу рӯзҳо чӯшу хурӯши пешниҳод намудани номзадҳо ба вазифаи Раиси ҷумҳур ба нуктаи аъло расида буд. Хар вилоят, хар шаҳру ноҳия меҳост, ки намояндаи худро дар мансаби Раиси ҷумҳур бубинад. Аммо ба ин вазифа лаёқат доштан ва ё надоштани номзадҳоро камтар касон ба ҳисоб мегирифтанд. Давраи пешбарии номзадҳо ба вазифаи Раиси ҷумҳур ва пешниҳод гардидани иддае аз номзадҳои нолоиқ, нишон доданд, ки сокинони ҷумҳурии мо ҳоло ба масъалаи интиҳоб намудани пешвои ҳақиқии худ омода набудаанд. Вагарна барои ҷумҳурии хурдакаки мо пешбарӣ гардидани нӯх нафар номзад ба вазифаи Раиси ҷумҳур хеле зиёд буда, пасти савия ва ҷаҳонбинии моро нишон медиҳад. Дар давраи маъракаи пеш аз интиҳоботи Президент марази маҳалгароии мардуми мо хеле хуруҷ намуда, намояндагони тамоми вилоятҳо, водию ноҳияҳо нишон доданд, ки дар Тоҷикистон манфиати халқу ҷамъият, ободии мулк, ояндаи баравнаки он не, балки маҳалгароӣ дар дараҷаи аввал меистодааст.

Дар айёми давронсозе, ки тамоми ҷумҳуриҳои ИЧШС роҳи рушд, роҳи қисмату сарнавишти худро муайян менамуданд, мардуми ҷумҳурии мо низ дар пайи саҳеҳ дарк намудани роҳи тақдир, интиҳоби роҳбари ҳақиқии хеш буданд, рӯхониёни иртиқоӣ дар пойтахт ва дигар ғӯшаю канори ватанамон маъракаи дасисаю найрангҳо ташкил карданд. Зеро акнун дасту пой онҳо, ба қавле баста буд ва талвоса доштанд, ки қудрати сиёсиро ба даст оварданд.

Дасту пой рӯхониёни иртиқоӣ, ки дар атрофи дастаи террористии хизби наҳзати исломӣ ҷамъ омада буданд, дар иҷлосияи ғайринавбатии Шӯрои Олии ҷумҳурӣ бо ташаббуси қулоҳи мономахипӯш қушода шуда буд. Дар ин хусус раиси хизби наҳзати исломии Тоҷикистон Муҳаммадшариф Ҳимматзода дар ҳамин давраи маъракаи пешбарии номзадҳо ба вазифаи Раиси ҷумҳур чунин гуфтааст: «Хизби наҳзати ислом бо қарори Шӯрои Олии Тоҷикистон аз 5 октябри соли 1990 фаъолияташ дар қаламрави ҷумҳурӣ манъ шуда буд». (Бояд қайд кард, ки ин қарор бо ташаббуси роҳбари ҳамонвақтаамон Қ. Маҳкамов қабул гардида буд).

Боз иктибос меорем аз гуфтаҳои М. Ҳимматзода: «Бо ёрии худованд дар рӯзҳои моҳи сентябр бо талаби мардуми гирдиҳамомада Шӯрои Олӣ дар сессияи ғайринавбатӣ қарори ҳудро бекор намуд. Акнун ҳизби наҳзати ислом дар қатори дигар аҳзоби сиёсӣ озода наметавонад фаъолият намояд». (Дар ин ҳо баъд аз қалимаи «ғайринавбатӣ» агар ибораи «бо дастгирии Раиси Шӯрои Олӣ Қ. Аслонов» илова мешуд, маққори дутарафаи рӯҳониёни иртиҷой ва «Қулоҳи мономахипӯш» аён мегардид).

Боз суҳанони Ҳимматзода: «Ҳоло имқонияти озода на амал қардан ба даврае рост омад, қи дар қумҳурий пешбарии номзадҳо ба вазифаи Раиси қумҳур оғоз ёфта, идома дорад. Ба назари мо, аз байни тамоми номзадҳо қозии қумҳурий Акбар Тӯраҷонзода имқонияти бештару ҳубтар дорад».

Дар ҳамин давра фаъолияти дучонибаи иҷрокунандаи вазифаи президенти Тоҷикистон, Раиси Шӯрои Олии қумҳурий Қадриддин Аслонов ва ҳизби наҳзати ислому ҳамқосаҳои он вусъат ёфта, ба пояҳои нава мебарояд. Аслонов барои ба даст овардани таваҷҷӯҳи ҳизби наҳзати ислом аз узвияти бюро ва узвияти ҚМ ҲК Тоҷикистон истеъфо дода, ҳамқунин барои аз сафи ҳизб баромадан ариза менависад. Ин қўрнамақии дараҷаи олий буд, ҳол он қи ҳизби қоммунист ўро ба иззату обрў сазовор қардонда буд.

Наҳзатиён қулоҳи мономахипӯшро қомилан тарафдори ҳуд намуда, ба дасисаи нава даст мезананд.

Бо ташаббуси ҳизби наҳзати ислом, созмони «Рас-тоҳез» ва ҳизби демократи Тоҷикистон дар майдони «Шаҳидон» гирдиҳамоии сермағале барқузор қардид. Иштироккунандақони он қулӯ дарронда талаб қарданд, қи фаъолияти ҳизби қоммунистиро дар қаламрави қумҳурий манъ намуда, молиқияти он милли қардонда шавад.

Қ. Аслонов аз ташқилёбии ин гирдиҳамоӣ қаблан воқиф буд ва бинобар ин дар арафаи митинг аз тамоми имтиёзҳо ва афзалиятҳои ҳизби қоммунист, қи то дируз истифода меқард, яқбора даст қашид.

Рӯзҳои шанбе ва яқшанбеи 21 ва 22 сентябр вазъияти сиёсии шаҳри Душанбе басо қуршиддат қардид. Рӯзи шанбе анҷумани ғайринавбатии ҳизби қоммунисти Тоҷикистон оғоз ёфта, дар он аз ҳусуси дигар қардани номи он ва таъсиси бюрои ташқилӣ, ба манзури созмон

додани хизби сoсиалистии Тоҷикистон эълон карда шуд.

22 сентябр дар майдони Озодӣ митинг барпо гардид. Дар ин ҷо иҷрокунандаи вазифаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Раиси Шӯрои Олӣ Қ. Аслонов дар ихотаи «дӯстонаш» гардани худро коз, карда суханронӣ намуд. Ва хушбахтона ин воқасин суханронии ӯ ба ҳайси «подшоҳ» буд. Тамашбинони телевизиони Тоҷикистон нағз дар хотир доранд, ки Аслонов тахти ташвиқи писари Лоик понсади босмаҷӣ аз қишлоқи Афғони ноҳияи Ленин ба фармоне имзо намуд. Суханони босмаҷизода дар микрофон шунида мешуд: «Ҳа, ҳа, имзо кун, намонем, ки аз сарат як тори мӯят би-афтад!». Аслонов маҳз аз ҳарфу ҳиҷои иғвогаронаи ҳамин босмаҷизода шерак шуда, фармонро имзо намуд. Сонитар маълум шуд, ки матни он фармонро кормандони масъулу марбутан Шӯрои Олӣ таҳия накарда, балки яке аз ҳамин наҳзатиён навишта, ба Аслонов пешниҳод намудааст. Ин фармон дар бораи манъ намудани Ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва милли гардонидани моликияти он буд, ки ин ҳам воқасин фармони салтанатпаноҳӣ гардид.

Сипас раиси комичроияи шаҳри Душанбе М. Икромов ҳозиронро бо қарори комичроияи шаҳр дар бораи шикастани мучассамаи В. И. Ленин шинос кард, ҳуди ҳамон лаҳза ин мучассама ба таври ваҳшиёна хароб карда шуд. Тамоми муносибати бемаданиятию ваҳшиёна шикастани ҳайкал, лагадқӯб ва таҳқири он ба воситаи телевизиони умумичумхурӣ намоиш дода шуд. Баъди ин воқеа баъзе одамони хушманди миллат ба дорони фарҳанги қадима будани хеш шубҳа мекардагӣ шуданд...

Рӯзи дигар вазъият боз пуршиддаттар гардид. Бо даъвати Ҳизби коммунисти Тоҷикистон дар майдони Озодӣ митинги аҳли ҷамъияти шаҳри Душанбе барпо шуд. 23 сентябр аз пагоҳии барвақт ба майдони Озодӣ меҳнаткашони пойтахти Ҷумҳурӣ ба нишони эътирози зидди амалиёти ғайриконститутсионӣ ва ваҳшиёна шикастани ҳайкал омадан гирифтанд.

Коммунистони оддӣ, аҳли ҷамъияти Ҷумхурӣ фармонҳои зиддиконститутсионии иҷрокунандаи вазифаи президенти Ҷумхурӣ, Раиси Шӯрои Олӣ Қ. Аслонов ва раиси комичроияи шаҳри Душанбе М. Икромовро бо дарду алам ва хашму ғазаб маҳкум намуданд. Бо қабули ҳамин ҳуҷҷатҳо аз рӯзи якшанбеи 22 сентябр дар

қаламрави ҷумҳурият фаъолияти Ҳизби коммунисти Тоҷикистон манъ гашта, моликияти он миллӣ кунонида, муҷассамаи Ленин дар майдони Озодӣ аз пояш ғирфта шуд.

Одамони синну сол ва миллаташон гуногун ба майдон омаданд, ки зидди ин иқдомоти ғайриқонунӣ эътирози катъӣ баён кунанд ва ба айбдор намудани коммунистон роҳ надиданд. Ба пояи муҷассама сурати В. И. Ленин гузошта шуда буд, ҳозирон дар даст шиорҳои зерин доштанд: «Нест бод ваҳшигарӣ!», «Мо тарафдори муттаҳидии қувваҳои демократи ҷумҳурият мебошем!», «Муҷассамаи Ленин барқарор карда шавад!» ва ғайра.

Бинобар дар ғирдиҳамоӣ чамъ омадани одамони сершумор ҳаракати нақлиёти автомобилӣ дар майдони Озодӣ катъ карда шуд.

Инак якчанд иқтибос аз суҳанронии иштироккунандагони митинг:

Н. Зарифова, ветерани ҳизби коммунист: — Муҷассамаи Ленин — муҷассамаи таърих аст. Шахсоне, ки ба ҷунин ваҳшигарӣ роҳ додаанд, бояд ба ҷавобгарӣ кашида шаванд.

И. Бабанин, ветерани ҷанг: — Ба чӣ даврахое расидем? Мо солҳои душвор баҳри чӣ мубориза мебудем? Тасаввуротамонро дар бораи адолат тағйир намедихем.

А. Иброҳимов, ветерани ҷанг: — Бисёр одамони насли худро медонам, ки ба тараққии шаҳри Душанбе ҳиссаи бузург гузоштаанд. Мо бояд меҳнати насли калонсолро эътиром намоем. Талаб мекунем, ки Аслонов ва Икромов барои ин рафтори зиддиконститусионӣ истеъфо диҳанд!

М. Маҳмадҷонова, коргари ӯттиҳодияи дӯзандагии ба номи Зайнаббӣ: — Он чиро, ки бегоҳии рӯзи душанбе аз телевизиони Тоҷикистон дидам, маро ба хашму ғазаб овард. Айбдорон бояд ба ҷавобгарӣ кашида шаванд. Даъват менамоям, ки то барқарор намудани муҷассама корпартоӣ эълон карда шавад.

В. Маторкина, муаллима: — Дирӯз ваҳшигарӣ содир шуд, тавре ҳам шуданаш мумкин аст, ки фардо баъзе тӯдаи ашхос метавонанд ҳукумати қонунии Ҷумҳурии Тоҷикистонро сарнагун созанд. Чил сол боз дар ҳамин ҷумҳурӣ зиндагӣ мекунам, ин ҷо ватани ман аст.

Аз ватанам ба ҳеҷ кучо намеравам, бо ҳамаи кувваҳои солимфӣ ва ҳамамонро мустаҳкам мекунем.

Командири кишти ЯК-40 Р. Хосиков, коркунӣ таъминоти техникӣ Александрова, директори совхозӣ «Гули сурх»-и ноҳияи Қофарниҳон Х. Шарифова ва бисёр дигарон талаб карданд мучассама бо пули шахсоне барқарор карда шавад, ки дар ин ваҳшоният иштирок доштанд. Онҳо даъват намуданд, ки дар рӯзи интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба тарафдорӣ Р. Н. Набиев овоз диҳанд.

Бисёр нотиқони митинг — донишҷӯён, омӯзгорони донишқадаҳои олий, коргарон, хизматчиёни ҳарбӣ, коркунони соҳаи тиб, модарони серфарзанд ва дигарон ихор намуданд, ки тайёранд барои барқарор намудани мучассамаи Ленин маблағ ҷамъ кунанд. Иштироккунандагони митинг қайд намуданд, ки то анҷоми Сессияи ҷавкулотдаи Шӯрои Олии ҷумҳурӣ мавқеашонро ҳифз хоҳанд кард. Дар митинг ба сокинони ҷумҳурият ихорот ва муроҷиатнома қабул гардид.

23 сентябр дар шаҳри Душанбе Сессияи ҷавкулотдаи Шӯрои Олии ҷумҳурияти Тоҷикистон оғоз ёфт. Сессия бо ташаббуси гурӯҳи депутатҳои халқ ва дар асоси қарори Президиуми Шӯрои Олий даъват шуд. Ба рӯзномаи Сессия ду масъала дохил гардид:

— Дар бораи рафтори ғайриқонунии Раиси Шӯрои Олий, иҷрокунандаи вазифаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Қ. А. Аслонов:

— Дар бораи вазъияти сиёсии шаҳри Душанбе.

Маҷлиси Сессия бо пешниҳоди депутати халқ М. Олимов дар бораи иҷозат додани митинги майдони Озодӣ (ғирдиҳамоии меҳнаткашони пойтахт) шурӯъ гардид. Ин пешниҳод бо аксарияти овозҳо қабул карда шуд.

Аз рӯи масъалаи яқум мувоҳишаи пурҷӯшу хурӯш бидуни танаффус шаш соат давом кард. Нотиқон Қ. А. Аслоновро барои он айбдор намуданд, ки дар бораи маъни ғаволияти Ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва вориси он дар қаламрави ҷумҳурият ва милликунони моликияти он фармони ғайриқонунӣ баровардааст. Вакилони халқ Ю. Аҳмадов ва А. Раҳмонова зимни суҳбатиашон талаб карданд, ки ташкилкунандагони воқеаҳои 21—22 сентябр дар шаҳри Душанбе ба ҷавобгарӣ кашида шаванд.

Як қатор депутатҳо ба тарафдорӣ дар шаҳри Ду-

шанбе чорӣ намудани вазъияти фавқуллода изҳори ақида намуданд. Додситони генералии ҷумҳурӣ Н. Хувайдуллоев хабар дод, ки аз рӯи ходисаи фурувардани муҷассамаи В. И. Ленин парвандаи ҷиноӣ кушода шудааст.

Аъзои парламент М. Шералиев, Г. Савриддинова, С. Кенчаев ба тарафдорӣ дар шаҳри Душанбе чорӣ намудани вазъияти фавқуллода изҳори ақида карданд. Ин масъала ба овоздиҳӣ гузошта шуд, 160 нафар депутатҳо ба тарафдорӣ он раъй доданд. Шӯрои Олӣ дар бораи то 1 январи соли 1992 дар шаҳри Душанбе чорӣ намудани вазъияти фавқуллода қарор қабул кард.

Намояндагони аҳли митинги майдони Озодӣ ба расикунанда дар бораи рафтори ғайриқонунии К. А. Аслонов ва М. М. Икромов муроҷиатнома супурданд.

Сипас сухан ба Қ. А. Аслонов дода шуд. Ӯ аз ҷумла гуфт, ки барои фармони манъи ғайриқонунии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон дар тамоми қаламрави ҷумҳурият худро айбдор мешуморад. Ин қор, гуфт ӯ, фақат ба хотири нигоҳ доштани оромии ҷумҳурӣ карда шуд. Вай ба тарафдорӣ дар шаҳри Душанбе чорӣ намудани вазъияти фавқуллода изҳори ақида кард. (Пас маълум мешавад, ки фармони ӯ вазъиятро пуршиддаттар кардааст). Вай ба масъалаи муҷассамаи Ленин дахл карда гуфт, ки ба ин рафтори ваҳшиёна муносибате надорад ва ҷунин мешуморад, ки бояд ба ташкилкунандагони он ҷазо дода шавад. Сонӣ Аслонов бо дасташ сарашро ишора намуда, ба вакилони халқ муроҷиаткунон ҳамон ибораи машҳурро гуфт: Кулоҳи Мономахӣ ба каллаи ман вазнинӣ кард...

Азбаски аксарияти депутатҳо нисбат ба Қ. А. Аслонов изҳори нобоварӣ карданд, ӯ истеъфо дод. Кучо шуд он босмачизодаи лофзан, ки «...имзо кун, намонем, ки аз сарат як тори мӯят биафтад», гӯён Аслоновро шерак менамуд?..

Шӯрои Олӣ бо 160 овози тарафдор истеъфои Қ. А. Аслоновро пазируфт. Ҳамчунин дар бораи бекор намудани фармони Аслонов дар бораи манъи ғайриқонунии Ҳизби коммунисти Тоҷикистон қарор қабул карда шуд, 168 нафар депутатҳо ба тарафдорӣ ин қарор овоз доданд.

Шӯрои Олӣ ба пешбарии номзадҳо ба вазифаи раис шурӯъ кард.

Вакилони халқ номзидии Р. Н. Набиевро ба ин ва-

зифа пешниҳод намуданд. Номзадии А. Соҳибназаров ва Н. Ҳувайдуллоев низ ба таври алтернативӣ пешниҳод гардиданд. Вале онҳо номзодиашонро пас гирифтанд.

Бо пешниҳоди Ҳ. Насриддинов ва депутатҳои дигар интиҳоботи Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо овоздиҳии кушод ва ном ба ном гузаронида шуд. 182 нафар депутатҳои халқ ба тарафдорӣ Р. Н. Набиев овоз доданд. Ӯ ба вазифаи Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб гардид, Р. Н. Набиев дар асоси Конститутсияи Тоҷикистон вазифаи Президенти Ҷумҳуриро низ ба ҷо меорад...

Дере нагузашта дар назди бинои кумичроияи шаҳри Душанбе низ гирдиҳамой ба амал омад, ки онро ҷонибдорони «Растохез», ҳизби наҳзати ислом ва ҳизби демократи Тоҷикистон ташкил намуда буданд.

Аз минбари митинги назди бинои кумичроияи шаҳр «падар»-у «модар»-и миллат, депутатҳои Шӯрои Олии ИЧШС Д. Худоназаров, Гулрухсор ва Т. Абдучабборов суҳанронӣ намуда, бар зидди қарорҳои иҷлосияи ҷамакулодаи Шӯрои Олӣ изҳори ақида карданд.

Ба айби ҳамин ва дигар «падар»-у «модар»-они миллат вазъияти сиёсии пойтахти ҷумҳурӣ ба ҳадди олӣ пуршиддат гардид.

Раиси Шӯрои Олӣ, иҷроқунандаи вазифаи Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон Р. Набиев ҳамчун шахси пуртаҷриба ва дурандеш вазъияти ба амаломадаро дуруст дарк карда, баъд аз як рӯз ба мардуми Тоҷикистон муроҷиат намуд:

Ҳамватанони иззатманд, падарон, модарон, бародарон ва хоҳарони азиз!

Дар ин лаҳзаҳои пурошӯб ба шумоён муроҷиат карда, ҳамаи шумоёнро ба тамкин, сабру оромӣ, ягонагӣ тифокӣ даъват менамоям. Даъват менамоям, ки ақлу хирадро аз эҳсосот боло гузошта, бо мулоҳизаву андешаи хирадмандона ба ҳалли масъалаҳои душвору печидаи зиндагӣ машғул шавед.

Дирӯз, баъди он ки ссбик Раиси Шӯрои Олӣ, иҷроқунандаи вазифаи Президенти ҷумҳурии рафиқ Аслонов Қадриддин Аслонович ба гуноҳи худ иқрор шуда, хоҳиш кард, ки Шӯрои Олӣ истеъфои ӯро қабул намояд, ба амри қис-

мат ичрои вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ ба зим-
маи ман гузошта шуд. Аз хабарҳои расида маъ-
лум аст, ки аксари шумо номи маро бо нияти
нек ба забон гирифтаед. Аз ин икдоми хайрхо-
хонаатон беҳад миннатдорам ва аз самими дил
ташаккур мегӯям.

Хамватанони азиз! Ин вазифаи масъул ба
дӯши ман дар лаҳзаҳои хеле ноором, пурташ-
виш ва ниҳоят тезутунд гаштани муносибатҳои
ҷамъиятию сиёсӣ гузошта шуд. Дар ин лаҳза-
ҳо ҷумҳурии ва хусусан пойтахти онро мавҷи
маҷлибозӣ ва гирдиҳамоиҳои пай дар пай фа-
ро гирифта, вазъиятро хеле пуршиддат гардо-
нидааст. Одамони касбу кори гуногун, дониш-
ҷӯён наметавонанд, ки ба корубори зиндагӣ,
хондан ва ҳалли дигар масъалаҳои ҳалтаби
рӯзгор орому осуда машғул шаванд. Дар чунин
вазъият, ки барои ҷамъоварии пахта, картошка-
ву пиёзу сабзӣ, ангуру себу анор, ему хошок
ва ҳосили бо араки ҷабин рӯёнда талаф ме-
ёбад, вақти гаронбаҳоро дар майдонҳову кӯча-
ҳо гузаронида, рафтуомади одамонро душвор
гардонидан магар аз рӯи инсоф аст?

Шумо хуб медонед, ки бе ин ҳам вазъи зинда-
гии мо ба дараҷаи ниҳоят паст фурумадааст.
Хӯрок, пӯшок, сӯзишворӣ ва манзилгоҳ намера-
сад. Одамон, хусусан ҳонаводаҳои серфарзанд
дар сари ҳар қадам ба душвориҳо рӯ ба рӯ ме-
шаванд.

Аз ин рӯ ман бори дигар ба ақлу заковат ва
масъулиятшиносии шумо таъя карда, хоҳиш ме-
намоям, ки беш аз ин вақтро зоеъ накарда, ба
ҳалли масъалаҳои рӯзгор камар бандем. Ман
ба сарварони қозиёти ҷумҳурии, роҳбарони мас-
ҷидҳо — ҳамаи мусулмонони шарифи ҷумҳурии,
ба насронӣён, ба сарварони ҳизбо — Ҳизби со-
сиалистии Тоҷикистон, Ҳизби демократии Тоҷи-
кистон, Созмони «Растохез», намоёндагони ҳа-
маи миллатҳои бародар — ўзбекҳо, русҳо, қир-
ғизҳо, қазоқҳо, туркманҳо, яҳудиҳо ва дигарон
рӯ оварда, даъват менамоям, ки даст ба даст
ҳам дода, ҳамкорӣ намоем ва агар ҳақиқатан
ғамхори халқ бошему қадом қарази гурӯҳи дар
миён набошад, дар ҳалли масъалаҳои рӯзмар-

ра, дар чунин лаҳзаҳои пурташвиш аз як гире-
бон сар барорем!

Ҳамватанони мӯхтарам! Сарфи назар аз
фарқияти миллату забон, эътиқоди динӣ, ақида-
ҳои сиёсӣву иҷтимоӣ ҳар кадоми мо, сокинони
як ҷумҳурии соҳибистиклол, аъзои як оила —
Тоҷикистони азиз ҳастем.

Биёед, барои манфиати ҳамин оилаи ягона,
ки моро ҳамкисмат кардааст, кинаҳоро аз дил
барорем, ба миллатчиғию маҳалгароӣ — ин бе-
мории вазнини рӯзҳои мо хотима диҳем, дар
гуфтору кирдор бомулоҳизаву боинсоф бошем.

Имрӯз дар ҷумҳурии мо масъалаҳои ҳалта-
лаби зиёде ҷамъ шуданд ва агар дар ҳаллу фас-
ли ин масъалаҳо андаки дигар ҳам таъхир на-
моем, саҳт хато мекунем ва наслҳои имрӯзу
оянда ҳаргиз моро намебахшанд. Шуморо бо-
вар мекунонам, ки Шӯрои Олӣ ва ҳукумати То-
ҷикистон бо дастгирӣ, иштироки фаъолона ва
бо маслиҳати шумоён онҳоро ҳал карда ме-
тавонанд.

Меҳоҳам бовар намоем, ки ғаму дарди ҳар
яки шумо — дарду ғами Шӯрои Олӣ ва ҳукума-
ти Тоҷикистон мебошад.

Мо ҳамеша бо шумо ва дар хизмати шумо
ҳастем, ҳамватанони азизу қадрдон!

Инҳо чи қадар суҳанони саривактӣ, самимона буда,
дар онҳо нисбат ба мардуми ҷафодидани тоҷик, нисбат
ба ҳамаи сокинони Ҷумҳурии ғамхори бузургӣ зоҳир
гардидаанд. Тамоми табақаҳои ҷомиа ба ҳамкорӣ, ба
ваҳдату ягонагӣ, ба меҳнат баҳри фардои миллат ва
Ватан даъват шудаанд. Вале афсӯс, ки дар он даврон
гӯши суҳаншунаве набуд, балки бошад ҳам, худро ба
карию гунгӣ мезаданд ва сарои ман дар канора гӯён
хомӯширо авло медонистанд.

Меҳнаткашони пойтахт, чи тавре ки қайд намудем,
дар майдони Озодӣ ба митинг ҷамъ омада, суҳанони
худро арза доштанду аз пайи қору зиндагии хеш шу-
данд. Вале иштирокдорони гирдиҳамоии ғайриқону-
нии назди бинои комичроияи шаҳр, ки таҳриқдиҳан-
дагонашон ҷунбиши «Растохез», ҳизби наҳзат ва ҷа-

ладемократҳо буданд, маҳалли ифвогариро ба майдони Озодӣ кӯчониданд. Зеро атрофи бинои комиҷроияи шаҳр барои «амали» ин тӯда тангӣ менамуд.

Вазъияти шаҳри Душанбе соат ба соат муташанниҷтар мегардид. Пешгӯӣ кардани ҳолат баъди чанд дақиқа ё соате аз имкон берун буд.

Митинги ифвогарона ва пурдасисаи назди бинои кумиҷроияи шаҳр, ки онро ҳизби демократи Тоҷикистон, созмони «Растохез» ва ҳизби наҳзати исломӣ ташкил намуданд, бо ёвагӯҳо идома мекард. Хоинони миллат хоҳиши бадқасдонае доштанд, ки бо ҳар роҳе ки бошад, авзоъро муташанниҷ созанд, мардумро аз корубор монанд, ба кӯчаи саргумӣ ва оворагию сарсонӣ бикашанд. Нотикони беҳудагӯи ин гирдиҳамой гап наёфта, такрор батакрор сафсата мегуфтанд, ки Раиси Шӯрои Олии ҷумҳурият, ки ба тозагӣ дар сессияи фавқулодда интиҳоб шудааст, ба истеъфо биравад. Ин гирдиҳамомадагон пароканда нашуданд, зеро ба онҳо ифвогарони гузарое дастур медоданд, шаб-ро он ҷо рӯз карданд.

Субҳи дигар, 24 сентябр қисмати зиёди иштироккунандагони гирдиҳамоии наҳзатиён майдони Озоди-ро ишғол намуданд. Аз ду тараф гурӯҳҳои нав ба нав бо нидоҳои «Озодӣ», «Озодӣ» ба онҳо ҳамроҳ шуданд. Ин тоифаи кӯрботинон «Озодӣ» гӯён наъраи гӯшхарош мекашиданду худ огоҳ набуданд, ки аз чӣ бояд озод бишаванд.

Ҳаракати нақлиёт ва одамон ҳам дар хиёбони марказии шаҳр аз оғози рӯз қатъ гардид. Шумораи шиору навиштаҷоти бемаънӣ ва ифвогарона пайваста афзун мешуд. Баъзе шиорҳо истеъфои Н. Хувайдуллоев ва С. Кенҷаевро талаб менамуданд. С. Кенҷаев он вақт дар вазифаи раиси Ҷумҳурии назди Президент оиди назорати иҷроӣ қонунҳо ва Н. Хувайдуллоев дар вазифаи Додситони кулли Ҷумҳурии ифои хидмат менамуданд.

Ҳозирбудагон бо як овоз ва мувофиқи фармудани роҳбарон ва саркардагони пасипардагӣ изҳор доштанд, ки К. Аслонов ба назди онҳо биёяд. Фақат баъди нисфирӯзӣ К. Аслонов назди мардуми раҳгумзадаи фиребхӯрда ҳозир шуд ва баромад кард:

— «Маъзарат меҳоҳам, ки пештар ба ин ҷо омада натавонистам. Зеро баъди ходисаҳои гузашта, Сес-

сияи фавкуллода саломатиам бад шуда буд ва имконият надоштам ба гирдиҳамоӣ ҳозир шавам. Ҳоло каме беҳтар шудам ва наздатон омадам. Чунон ки медонед, ман аз вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ ва иҷроқунандаи вазифаи Президенти ҷумҳурии истеъфо додам. Ба ман фишор оварданд...

Акнун чанд суҳан дар бораи Фармон оид ба манъи ғайриқонунии Ҳизби коммунисти Тоҷикистон ва миллий гардонидани моликияти он. Ман медонистам, ки Фармон то андозае ба қонун муҳолифат мекунад. Вале танҳо ба хотири он ки нооромӣ нашоавад, онро имзо намудам. Аз ин умеди қалон доштам, афсӯс, ки чунин нашуд. Афсӯс.

Аз суҳанронии Қ. Аслонов маълум мешавад, ки барои оромӣ ба он фармон имзо карда будааст. Вале вазъият тамоман дигар шуд, имзо гардидани он фармони барғалат боиси ташаннуҷоти авзоъ гардид, яъне роҳбари ҳамонобақтаи Ҷумҳурии ба вазъият баҳои дуруст дода наметавонистааст, аз вазъият огоҳӣ надоштааст...

Баъди чанде ба минбари гирдиҳамомадагон раиси кумиҷроияи шаҳр, дасисабози гузаро М. Икромов баромада, чунин эълон намуд: «Ҳозир маҷлиси раёсати Шӯрои шаҳр хотима ёфт. Депутатҳо ба ман бо-варӣ изҳор намуданд. Аз ин баъд мо ба қарорҳои Шӯрои Олӣ бо роҳбарии Р. Набиев иттиҳод намекунем. Ин ҳукумати ғайриқонунист. Мо танҳо амру фармоишоти Қ. Аслоновро мепазируем...»

Имкон дорад, ки дар таърих мисли Икромов шахси найрангбоз хеле қамтар назир дошта бошад. Агар раиси шаҳр заррае вичдон медошт, барои оромии вазъияти Душанбе каме кӯшиш менамуд. Аммо барои ин ҳуқуқбоз вазъият ҳар қадар муташанниҷ бошад, ҳамоно қадар авлотар буд. Зеро диққати одамон, ҳушӯ ёди ҳамагон ба ташаннуҷот ҷалб мегардиду ин бадкирдор, бемалол бо сиёҳкорҳои худ машғул шудан мегарифт. Маҳз бо қасди зишти ба амал овардани бенизомӣ дар дохили пойтахти давлат як навъ давлатчан худро ташкил намуда, ошкоро аз иттиҳоди ҳокимияти қонунӣ баромада, ба иттиҳоди «Қайхусрави бекулоху бетант» дохил гардиданаширо эълон намуд. Дар асл Икромов эълон дошт, ки дар шаҳр ҳокими мутлақ танҳо худааш аст.

ҚАРОРИ

Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон
«Дар бораи чораҳои муътадилгардонии вазъи
ҷамъиятию сиёсӣ дар шаҳри Душанбе»

Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон қайд мекунад, ки бо қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 сентябри соли 1991 дар шаҳри Душанбе аз 24 сентябри соли 1991 то 1 январи соли 1992 вазъияти ғавқуллода ҷорӣ шудааст.

Яке аз сабабҳои ҷорӣ намудани вазъияти ғавқуллода он аст, ки Раиси Кумитаи иҷроияи шаҳри Душанбе, рафиқ Икромов М. М. қонунҳои амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистонро дахлуси муҳофизати муҷассамаҳо вайрон карда, бе қарори мақомати олии ҳокимият ва идораи давлатии Ҷумҳурӣ дар хусуси таҷзияи муҷассамаи В. И. Ленин дар майдони Озодӣ қарорро имзо кард, ки он аз тарафи намоёндагони гирдиҳамомадан Ҳизби демократи Тоҷикистон, ҳаракати «Растохез» ва ҳизби ба қайд гирифташудаи наҳзати исломӣ амалӣ гардонида шуд.

Таҷзияи муҷассамаи В. И. Ленин бо вайрон кардани меъёрҳои мавҷудаи ахлокию этикӣ, бо ваҳшоният ва таҳқир кардани муҷассамаи харобашта сурат гирифт, ки ин боиси қаҳру ғазаби мардуми ҷумҳурӣ пас аз нишон додани ин харобкориҳои ваҳшиёна аз тариқи телевизион гардид.

Сарфи назар аз он ки дар шароити вазъияти ғавқуллода гирдиҳамоиҳо манъ гардидаанд, рафиқ Икромов М. М. амалан яке аз роҳбарони гирдиҳамоии ханӯз ҳам дар майдони Озодии шаҳри Душанбе давомдошта мебошад. Бо мусоидати бевоситаи ӯ гирдиҳамомадагон дар хиёбони Ленин сангарҳо бунёд карданд, ки ин сабаби монетаи ҳаракати нақлиёти мусофиркашонӣ дар қисми зиёди шаҳр гардид.

Дар шаби 25 сентябри соли ҷорӣ тахти роҳбарии рафиқ Икромов М. М. дар майдони Озодӣ хаймаҳо гузошта шуданд, ки ин вазъи шаҳри Душанbero боз ҳам мураккабтар месозад.

Бо мақсади мӯътадил гардонидани вазъи ҷамъиятию сиёсӣ ва таъмини тартиботи за-
рурӣ дар шаҳри Душанбе Девони Вазирони
Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Тамоми қарорҳои Кумитаи иҷроияи шаҳ-
ри Душанбе, ки аз тарафи Икромов М. М. аз
21 сентябри соли қорӣ то ин қониб имзо гар-
дидаанд, эътибори ҳуқуқӣ надошта доништа
шаванд.

2. Кумитаи иҷроияи шаҳри Душанбе, ку-
митаҳои иҷроияи ноҳияҳои шаҳри Душанбе,
вазирату идораҳои ҷумҳурии Тоҷикистон ва
роҳбарони корхонаю муассисаҳо ва ташкилот-
ҳо вазифадор карда шаванд, ки ҳеҷ як қарори
раиси кумитаи иҷроияи шаҳри Душанбе Ик-
ромов М. М., инчунин супоришу дастурҳои ши-
фохии ӯро барои иҷро қабул накунад.

Барои иҷро накардани қарори мазкур ман-
сабдорони масъул мутобиқи низоми вазъияти
фавқулодда ба ҷавобгарии саҳт, то аз вазифа
озод шуданашон, қашида мешаванд.

3. Муқаррар карда шавад, ки дар давраи
амали вазъияти фавқулодда ба фаъолияти
хоҷагии шаҳри пойтахти ҷумҳурии штаби ама-
лиёти фаврии Девони Вазирони Ҷумҳурии То-
ҷикистон оид ба ҳалли масъалаҳои хоҷагӣ дар
давраи мазкур роҳбарӣ мекунад.

*Сарвазири Ҷумҳурияи Тоҷикистон И. Ҳаёев
Мудирӣ қорҳои Девони Вазирони Ҷумҳурии
Тоҷикистон С. Маҳкамбоев.*

ш. Душанбе, 26 сентябри соли 1991

Акнун меҳодам, ки таваҷҷӯҳи хонандагони мӯхта-
рамро ба барқияи зиште ҷалб наоям, ки «падарон»
ва «модар»-и миллат ба номи роҳбарони ҳамонвақ-
таи ИҶШС ва ҶШФСР Горбачёв, Елсин ва Хасбула-
тов ирсол намуда, манфиатҳои ҷоҳталабӣ, мансабхо-
ҳӣ мунофиқию дурӯягӣ нишон дода, ба халқи бечо-
раи тоҷик ҷӣ зулму ҷабреро раво дида буданд. Онҳо
меҳостанд, ки бо қасди иҷро гардидани ҳадафҳои ра-

зилонаи худ ҷумҳурии Тоҷикистон ба муҳосираи иқтисодӣ гирифта шавад, сокинони он аз гуруснагӣ бимиранд.

Телеграмма

Ба Президенти ИҶШС рафиқ Горбачёв М. С.
Ба Президенти ҶШФСР рафиқ Елсин Б. Н.
Ба Раиси Шӯрои Олии ҶШФСР рафиқ Хасбулатов Р. И.

23 сентябри соли 1991 дар шаҳри Душанбе нерӯҳои иртиқои коммунистӣ барои эҳёи муҷаддади низоми тоталитарӣ дар ҷумҳурии мо даст заданд. Ҳайати депутатҳои иборат аз коммунистон Сессияи Ҷамоати Шӯрои Олиро даъват намуда, иҷрокунандаи вазифаи Президенти ҷумҳурӣ ва Раиси Шӯрои Олӣ Қ. А. Аслоновро аз вазифа сабуқдӯш сохт ва дар тамоми қаламрави Ҷумҳурӣ вазъияти Ҷамоати Шӯрои Олӣ эълон кард.

Ба ин иқдоми онҳо аз ҳайати ҲКШ ба-ромадани Аслонов Қ. А. ва фармонҳои ӯ дар бо-раи манъи фаъолияти ҲК Тоҷикистон ва милли-қунонии амволи он, ки дар амри татбиқи қарори Шӯрои Олии ИҶШС аз 29 августи соли 1991 сурат гирифта буд, баҳона гардид.

Ҳоло нерӯҳои дорои афкори демократии Ҷумҳурӣ таҳти таъқиботи шадид қарор дош-та, барои ҷалби онҳо ба масъулияти ҷиноӣ иқдоми амалӣ сурат гирифта истодааст.

Ба як қатор депутатҳои халқи Ҷумҳурӣ воқеаҳои боздошт ва ҳаёти таҳдид мекунад.

Дар баромадҳои бисёр депутатҳои халқ— коммунистон шараф ва эътибори М.С. Гор-бачёв, Б. Н. Елсин ва дигар роҳбарони демок-ратии Иттиҳод ва Россия мавриди таҳқир қарор гирифта, онҳо ҳоин ва хиёнаткор эълон карда мешаванд.

Ҳамин тавр барои аз нав барқарор шуда-ни НЕОГКҶП дар Тоҷикистон ҳатари воқеӣ пеш омадааст.

Аз Шумо хоҳишмандем барои барқарор намудани демократия ба Ҷумҳурии мо мусо-

идат намоед ва то барқарор шудани он ҳар гуна робитаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ ва робитаҳои дигарро қатъ намоед.

Депутатҳои халқи ИЧШС ва Тоҷикистон:

*Д. Худоназаров, Г. Сафиева, А. Тӯраҷонзода
Б. Собир, Т. Абдуҷаббор, М. Икромов, А. Соҳибназаров, Ш. Яқубов.*

Бар иловаи он чизе, ки дар боло роҷеъ ба ин барқия қайд намудем, боз як оҳанги бадхоҳонаю душманонаи ин барқияро низ хотирнишон кардан зарур аст. Онҳое, ки дар зерини ин барқия имзо гузоштаанд, худро «модар»-у «падар»-они миллат, мураббӣҳои демократия дар Тоҷикистон номида, дар айни замон бар зидди халқи ҷафодидан худ ба ҳаракати душманона роҳ додаанд. Онҳо ба ҳамдиёрони худ, ҳамкоронашон—депутатҳо тӯҳмат карда, «шараф ва эътибори... Шумо мавриди таҳқир қарор гирифт» гуён саъй намудаанд, қаҳру ғазаби роҳбарони ҳамонвақтан абарқудрати иттиҳод ва Россияро ба сари халқи бечора тез бикунанд.

Ин дар ҳақиқат хиёлати гӯшношунид аст нисбат ба халқи худ, нисбат ба обу нони хокдони худ.

Вақте ки мо, як гурӯҳ депутатҳои халқи Ҷумҳури, ин барқияи аслан ватанфурӯшона ва хиёнаткоронаро тавассути телевизиони марказӣ шунидем, саҳт ба хашму ғазаб омадем. Ва рӯзи дигар ин барқияро ба идораи ин нашароти бузурги ахбор ирсол намудем:

Телеграммаи депутатҳо

127000, Маскав, кӯчаи академик Королёв, 12,

Телевизиони Марказӣ

Ба сармуҳаррири Саридораи ахбор Кокучай

Олвар Варламович

Дирӯз аз тариқи Телевизиони Марказӣ ихороти депутатҳои халқи ИЧШС ва Ҷумҳурияти Тоҷикистон дар ин бора қироат шуд, ки дар Тоҷикистон қувваҳои рости ашаддӣ табaddулот карданд ва тарафдорони Кумитан давлатии вазъияти ғавқулодда ба сари ҳокимият омаданд.

Ин дурӯғ аст. Дар асл бошад, меъёрҳои Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон барқарор карда шуд, иҷрокунандаи собиқи вазифаи Президенти ҷумҳурӣ, Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи манъи фаъолияти Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон ва вориси он дар қаламрави ҷумҳурият бар ҳилофи қарори Сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олӣ фармон баровард. Шӯрои Олӣ дар Сессияи ғавқуллодаи худ, ки бо ташаббуси гурӯҳи депутатҳои халқ ва мувофиқи қарори Президиум даъват шуд, истеъфои иҷрокунандаи вазифаи Президентро, ки ба ғайриқонунӣ будани қирдори худ иқдор гардид, бо аксарияти овоз пазируфт. Ҳамчунин бо аксарияти қўлли овозҳо дар бораи бекор кардани фармони манъи фаъолияти Ҳизби коммунисти Тоҷикистон қарор қабул шуд. Аммо мардуми Душанберо на ин воқеаҳо, балки ваҳшиёна ғалтонидани ҳайкали В. И. Ленин ба ғазаб овард. Дар барномаи «Время» акси воқеаи асосӣ, ки аз тариқи телевизион сабт шуда буд, яъне қашида ғалтонидани ҳайкало нишон надоданд. Дар намоиш қасоне, ки ҳайкало ғалтонда буданд, меҷаҳиданд. Ҳаробгарон — намоёндогони ҳизби манъшудаи наҳзати ислом, ҳизби демократӣ ва созмони «Растохез» мебошанд.

Мардуми шаҳр аз тариқи телевизиони маҳаллӣ ин воқеаро дида, аз таҳқир карда шудани ҳайкал ба ҷаҳд омада, ба митинги бисёрҷазорнафарӣ ҷамъ шуданд, то ба ваҳшигарӣ ва эҳтимоли ба сари ҳокимият омадани қувваҳои вайронкор муқобил бароянд.

Дар сар то сари Ҷумҳурӣ ба муқобили вандализм, барои навосозии демократии Тоҷикистон митингҳо доир гардиданд.

Депутатҳои халқи ИҶШС ва Ҷумҳурияти Тоҷикистон: А. Мартовицкий, Н. А. Сенишов, М. Мамадҷонов, Р. Отаев, С. Кенҷаев, Б. Х. Гадоев, Г. Орифов, Р. Маҳкамов, А. Ҷабборов, А. И. Субботин, Н. Дўстов, Ф. Р. Ниёзов, В. А.

Яъқубов — депутаты халқи ИЧШС, С. М. Бобочонов — депутаты халқи ИЧШС, С. Сайдалиев — депутаты халқи ИЧШС.

Баъд аз ин ҳама шӯру ғиревҳо бегоҳӣ, пас аз барномаи «Аҳбор» тавассути телевизиони ҷумҳурӣ сабти ғитаи Сессияи ғавқулодда тақроран намоиш дода шуд. Тамоми тамошобинони телевизиони Ҷумҳурӣ ва берун аз марзҳои он ва умуман ҳамаи ононе, ки ҷӣ тағр ба истеғфо рафтани Қ. Аслоновро надида буданд, бори дигар бо ҷашмони хеш диданд, ки Аслонов тағти фишор не, балки бо ихтиёри худ ба кирдорҳои зишти хеш иқрор гардид. Ва ин дағға низ Аслонов тақрор намуд, ки воқеан ҳам «қулоғи мономағӣ ба сари ў мувофиқ наомад». Пас аз ин дағҳони ҳанғоматалабони иғвогарони нағзатӣ ва ғумоштағони онҳо дар ин бобат баста шуд. Вале онҳо худӣ фардои ин воқеа дағҳону дағтони худро ба табағқорӣ ва тағрибгарӣҳои нағбатӣ ба қор бурданд.

Охирҳои моғи сентябр рӯғҳониёни мутаассиб ва иртиҷоғпараст мағракаи митинғбозию мағалсозиру дар майғони Озодӣ бисёр тағсонданд. Дар шағр хараҷу мараҷ, бенизомии қулл ҳуқмфармо гардид.

Барои ҷӣ нағзатиён ба ҷунин талвоса ағтода, бо ҳар роғи найранғу мақру ғаддорӣ мардумро ба майғони Озодӣ ҷамғ оварданд? Доду фиғони рӯғҳониёни мутаассиб пеш аз ҳама барои он баланд шуд, ки онҳо аз тақяғҳи муғимашон дар садорати давлат мағрум гардиданд. Ин тақяғҳи онҳо дар Ҷумҳурӣ Қ. Аслонов буд, ки барои аз тарағи ҳуқумат эғтироғ гардидани ҳизби нағзати исломи Тоҷикистон бисёр ҷаспу талош ва ҷонбозиҳо қарда буд. Ва дар бобати сохтмони масоҷиду мадорис, дигар тағкилотҳои диния мусоидат намуда, намояндаҳои ба истилоҳ равғанини савдоро тағмин мекард.

Воқеан ҳам Аслонов ба ҳизби нағзати исломи Тоҷикистон барои парда аз рух барқандан дағстирии қалоне қардааст, ки баъд аз бо ғуноғи худ ва ба ин ғуноғу қамбудӣҳояш иқрор шудани худ аз вағифаҳои олии давлатӣ сабуқдӯш гардидани вай бад-ин сон дар тақудағ ағтодаанд.

Аз тарағи дигар ағзоёни ҳизби нағзат ва ғумоштағони онҳо ҷун бидиданд, ки бар ивази Аслонов шағси тағоно, бонуғуз ва муғтабари Ҷумҳурӣ Рағмон

Набиев зимомии кудрати давлатиро ба даст овард, бекарорию талвосаашон дахчанд гардиданд. Баъди ин кувваҳои иртиқони Ҷумҳури яқин карданд, ки дигар бар сари аркони давлату ҳукумат тасаллут намуданашон имконнопазир ва ё басо мушkil аст.

То ҳамин давра наҳзатиён ва демократҳои тақаллубии Ҷумҳури дар мубориза бар зидди ҳукумати Маҳкамов аз шахсияту обрӯю эътибори Набиев истифода мебуданд. Дар ҳолате, ки ҳукумати Маҳкамов ба футурафту Аслонов маҳз аз бесалоҳияти ва кӯтоҳандешии худ бартараф гардид ва бар ивази онҳо Набиев ба сари кудрат омад, акнун наҳзатиён бо шарикони лаббайгӯи худ ғавран ба мавқеи зидди Набиев гузаштанд. Ва майдони Озодӣ саропо ҷойи бадгӯиҳо ва тӯҳматҳои гӯшношуниди муқобили Набиев ва дигар мардони поквичдони арсаи сиёсати ҳамонвақта гардид. Он рӯзҳо дар ҳар гӯшаи майдони Озодӣ як хаймае устувор шуда, дар яке аз онҳо иддае гуруснанишини эълон намуда буданду дар хаймаи дигар конфронси матбуоти ташкил мекарданд. Дар хаймаи сеюми боз ягон дасисае мебофтанд, ки ҳамаи инҳо ба муқобили Раҳмон Набиев равона шуда буд. Агар гӯем, ки таърих назари ин қадар маъракаи пурсафсатаи дурӯғбофиро бар зидди як шахс надидааст, ҳаргиз хато нахоҳад шуд. О, ин ҷӣ тоифаи гумроҳ буд, ки дирӯз ҳуди ҳаминҳо дар ҳамин майдон бар зидди Маҳкамов «Истеъфо!» гӯён аррос мезаданду Набиевро ситоиш менамуданд, акнун айнан ҳуди ҳаминҳо бар зидди Набиев, Ҳувайдуллоев нидо зада, «Истеъфо», «Истеъфо! мегуфтанд.

Дурӯғбофи рутбааввали майдонҳо Тӯраҷонзода баъди он ки мардум ба кизбу риёкорӣҳои вай бовар намоёндӯ ба рикқат оянд, ба майдони Озодӣ қиблагоҳи худ— эшонӣ Тӯраҷонӣ 82-сола ва чанд нафар ришсафедони дигарро ҳидоят фармуд. Ин ришсафедони бетавфик, ки ба тӯли солиён бо «куфу суф»-ашон халқро фиреб меоданду ғорат мекарданд, акнун омада, дар хаймаи майдони Озодӣ низ доми тазвири хешро насб намуданд. Онҳо пинҳонӣ таом меҳӯрданду ҷой менӯшиданду боз омада, ба хаймаи ба истилоҳ гуруснанишинон ворид мешуданд. Ва бар болои даромадҳои ин хайма эълони зайлро насб намуда буданд: «Мувофиқи маълумоти маркази матбуоти

майдони Озодӣ сафи гуруснанишиниҳо то имрӯз — 28 сентябр ба 129 нафар расид. Синну соли онҳо аз 17-сола то 82-сола мебошанд. Дар байни онҳо 9 нафар занҳо ҳастанд, 9 кас гуруснанишини хушк эълон кардаанд».

Мегӯянд, ки дар асл ин «гуруснанишинон» бухон-қаҳон гарму нармро дар шӯрбочаҳои аз гӯшти тоза пухта тар карда меҳӯрдаанду сонӣ ба минбар баромада аррос мезадаанд, ки бо мо мусоҳиба ташкил намуда, ба суратҳоямон дар рӯзномаҳо дарҷ бикунед, ки мо ба расми эътироз фалон қадар рӯз боз «гуруснанишинӣ» карда истодаем.

Дар яке аз хаймаҳои нақшини сафеди сари роҳ чунин эълонро насб карда буданд: «Шоираи номдори тоҷик Гулрухсор алайҳи қарорҳои ҷаласаи гузаштаи Шӯрои Олии Тоҷикистон гуруснаниширо идома медиҳад». Вале шоҳидон гувоҳи медиҳанд, ки дар зерикати ӯ ҳамеша як коса асали хушбӯе бо қошук меистодааст. Шоира ҳар дам аз ин асал нӯши чон карда, (гуруснанишинӣ фақат дар эълони бари хайма буд) ба сари минбар мебаромаду «Ай Ватан...» гӯён шеърҳои ҳазёни беҳисси худро меҳонду мардумро боз ба кӯчаи бунбасти гумроҳӣ тела медод. Ҳол он ки Гулрухсор аз ҳисоби ҳамин мардуми бечораи қашшоқ китобҳои ғафсаширо ҷоп кунонида, ҳаққи қалами фаровон меситонд, соҳиби ду адад мошини шахсии «Волга—ГАЗ-24», коттеҷи дар маркази шаҳр ҷойгузин, дачаи дуошёнаи бассейндор буда, ба роҳи дугонабозиаш бо Раиса Максимовна Горбачёва осонакаи депутати халқи ИЧШС ва боз соҳиби бисёр мукофотҳои имтиёзҳо гашта буд. Такрор менамоям, ки ҳамаи инҳо аз ҳисоби халқи заҳматкаш буда, шахсони дар истеъдод аз ӯ баландпоятар ҳам ба чунин сарфарозиҳо муваффақ нашуда буданд. Вазифаи шоира, хусусан дар ҳамаи айём, ба ваҳдат ва яқдигарфаҳмӣ даъват намудани халқ маҳсуб мегаشت. Вале ӯ баръакс мардумро гумроҳ кард, ба ҷудоиандозӣ хонд, ба кӯчаи бунбасти кинаю адоват тела дод. Зимнан, дасисабозиҳои ин «шоираи хушсухан» дар сохтмони неругоҳи барқи обии Роғун ҳам маълум шуда буд, ки ҳамаи вақт вай аз тарафи як тоифаи тамаллукгӯёнаш ба рутбаи «модар»-и миллат «мушарраф» гардид...

Дар навиштани эълонҳои пурдабдабаю мутантани бари хаймаҳои майдони Озодӣ ду нафар рӯзномани-

гори качқалами кўрнамак Бобочони Шафеъ ва Муҳаммадраҳими Сайдар бисёр «Мўшикофӣ» карда буданд. Ин ёванависони муртад аз ҳисоби давлат маош гирифта, вале дар айни замон фаъолияти қалами качашонро ба муқобили ҳамин давлат равона карда буданд. Магар кўрнамакӣ аз ин зиёд мешавад?!

Ман маҳалгаро нестам ва маҳалгаронро чашми дидан надорам, лекин ҳамин ҷо зикр намудани як далелро зарур мешуморам: баъди аз вазифа бартараф гардидани Аслонов, ки зодаи Ғарм аст, Гулрухсор, Бобочони Шафеъ, Муҳаммадраҳими Сайдар ба майдон баромаданд, ки аксар зодагони ҳамин сарзаминанд. Бисёр муллоҳои иртиҷой, гирдиҳамомадагонии майдони Озодӣ, саркардагони ашаддӣ ин ҳама дасисаю хиёнатҳо, Муҳамадшариф Ҳимматзода, Шодмон Юсуф, Давлат Усмон низ аз ҳамин минтақа зухур кардаанд, ки ҳамаи ононро маразҳои ҷоҳталабӣ, мансабхоҳӣ, маҳалгароӣ ба хиёнату ватанфурӯшӣ, ҷинояткорӣ, қатлу кушторҳои беадади фарзандони бегуноҳи халқ овард.

Маҳз онҳо ва як гурӯҳ зиёиёни маслакғумкарда, ҷинояткорони ташкили беназмӣ, бетартибӣ, коршиканиҳо ҳастанд, ки дар натиҷа ба хоҷагии бе ин ҳам хароби Ҷумҳурӣ миллиардҳо сӯм зарари молиқомодӣ расонда шуд. Зарари маънавӣ, ки онон расонданд, бо ягон мизон баркашида намешавад. Ин як захми хеле дардоваре буд, ки бар пайкари Ватани ба ин қарибӣ истиқлолияти худро ба гӯши ҷаҳониён расонида буд. Ин захме буд, ки фарзандони ноҳалаф ва имонфурӯхта бар ҷисми ханӯз ҷавону нотавони Ҷумҳурӣ пинҳонкорона ва ноҷавонмардона заданд.

Агар воқеоти феввали хунини соли 1990 ба ҳизбиёни наҳзати ислом ва гумоштагони онҳо дар қасди табaddулотӣ ҳарбиашон дар моҳи майи соли 1992 машкиҷиддӣ ҳисобида шавад, пас беназмӣҳои хоинонаи моҳҳои август—сентябри соли 1991 тамрини охири гардид. Зимни гирдиҳамоиҳои август—сентябри соли 1991 душманони халқ бовар намуданд, ки минбаъд ҷӣ ҷинояте содир кунанд, ҳеҷ қас ҷизе нахоҳад гуфт, бо дӯғу пӯписе аз ҷазо ҳалосӣ хоҳанд ёфт. Бинобар ин ҷинояткорону хоинони миллат тайёрии бештаре дида, минбаъд хурдтарин баҳонаро интизор шуда истоданд, то ба майдон бароянду хунрезӣ оғоз намоянд, табaddулот кунанд ва соҳиби тоҷу тахт шаванд.

Хулосаи қатъии мо аз воқеаҳои август — сентябри соли 1991 ҳамин аст, ки ташкилкунандагони онҳо — наҳзатиён душманони дараҷаи аввали миллат буда, ононе, ки қонибдор буданду иддае дигар «канӣ, бинем, чӣ мешавад» гӯён мавқеи бетарафӣ доштанд, низ қиноят-корону хойнони Ватан ҳисоб меёбанд. Зеро дар даврае, ки тақдири миллат мисли ашки нӯги миҷгон бошад, мавқеи бетарафӣ доштан баробари қонибдори душман будан аст. Мо, албатта, садҳо хазорон нафар мардуми фиребхӯрда ва ба доми макри ғосибон афтодари, ки ба гирдиҳамоӣ чамъ шуда буданд, истисно менамоем. Онҳо тӯдаҳои гумроҳ ва фиребхӯрда буданд, ҳадафи мо дар бораи душманони ғоявӣ, тӯдакашони сиёҳдил ва ботилкор мебошад, ки бо қасдҳои сиёсии хоҷагони хориҷиашон ин ҳама кулфатро бар сари халқи тоҷик фуру рехтанд. Зеро агар воқеаҳои февралӣ соли 1990, беназмиҳои гирдиҳамоии наҳзатиён дар моҳҳои август — сентябри соли 1991 ба амал намеомаданд, пас ба ҳеҷ ваҷҳ табaddулотӣ моҳи майи соли 1992 дар Душанбе рӯй намедоду ин қадар фарзандони Ватан пушта-пушта кушта шуда, ба гурезаҳо табдил ёфта, зери пой бегонаҳо хору зор ва мулк вайрону валангор намегардид. Ба тарзи дигар гӯем, воқеаҳои ин се соли паёпаи наҳс байни ҳам бо занҷири сиёҳу хунолудан ҳизби наҳзати исломӣ пайванд гардидаанд...

* * *

Рӯҳониёни иртиҷоии хунмаст дар пойтахт таҳриб-гарихҳои бесобиқаро ташкил намуда, пеш аз ҳама аҳволи синфи коргар ва умуман заҳматкашони камбизоати Душанберо ба танг оварда буданд. Ташкилкунандагони митингу гирдиҳамоӣҳо шикамсеру дорон рӯзгори бофароғат буданд, аммо аҳли кор ва куллияи заҳматкашон, ки ба меҳнати ҳаррӯза ва маҳсули ранҷашон нон меҳӯрданд, ба касофати беназмиҳои Душанбе аз меҳнати ҳаррӯза, яъне аз як луқма нони ҳалоли худ маҳрум мегардиданд. Биноан онҳо, яъне коргарони пойтахт ва ҷанговарони интернационалист, ки дар набардҳои кишвари Афғонистон бӯи хун ва харобихои ҷанги бародаркушро бисёр дида, оқибатҳои зишти онро медонистанд, овози худро баланд карданд.

МУРОЦИАТНОМАИ

коллективи даххазорнафараи бофандагони
пойтахт, ба заҳматкашони шаҳри Душанбе

Ҳамшаҳриёни азиз! Дар натиҷаи мубори-
заи байни ҳизбҳо ва ҳаракатҳои сиёсӣ ба мақ-
сади ба даст даровардани ҳокимият дар мар-
кази Ҷумҳурии вазъияти сиёсии пойтахт рӯзҳои
охир то ҳадди имкон пуршиддат гардидааст.

Имрӯзҳо дар шаҳр як ҳолати беҳокимиятӣ
ба миён омадааст, ки он метавонад ҳар гуна
қувваҳо, аз ҷумла ҷинойткоронро ба ҳаракат
дарорад. Чунин вазъият боиси ташвиши беан-
дозаи мо гардидааст. Ба зами мушкилиҳои
моддӣ, аз қабилӣ қиматии ҳӯроқворӣ ва нара-
сидани амволи ниёзи ҳаррӯза, моро инчунин,
қисмати фарзандону наздиконамон мушавваш
сохтааст.

Боиси андӯх аст, ки сарфи назар аз зару-
рати анҷоми корҳои таъхирнопазир ва тадбир-
ҳои муассир зарурати дигаргунии сохтори иқ-
тисодӣ, омода сохтани шаҳр ба фасли зимистон
ва таъмини аҳоли бо маводи ҳӯроқа, дар кӯ-
чаҳо садду сангарҳо бунёд мегардад. Ҳаракати
нақлиёт вайрон шудааст ва аз ин сабаб мар-
думи коргар наметавонад, ки сари вақт то ба
маҳалҳои кори хеш расад. Иқтисодиёти шаҳр
ҳар рӯз бо зарару талафоти гарони беандоза
мувоҷеҳ аст. Ҳаҷми истеҳсоли амволи истеъ-
молии халқ ва маҳсулоти саноатии ба мардум
зарур рӯз то рӯз кам мегардад.

Мақомоти ҳукумати барои таъмини тарти-
бу интизом ва кори бонизоми хоҷагии шаҳр
чораҳои зарурӣ намебинанд, ки ин боиси но-
ризии мо гардидааст. Аз ин рӯ, мо қатъиян
талаб менамоем, ки дар пойтахт фавран ва
бидуни таъхир қонуният ва интизоми қонунӣ
барқарор карда шавад.

Вазъи қунии шаҳрро ба назар гирифта,
коллективи бисёрҳазораи бофандагон бо мақ-
сади ҳимояи манфиатҳои қорқунони муассиса
Қумити муваққатии қорқарӣ ташкил медиҳад.

Дар сурате, ки агар барои мӯътадил гар-

донидани вазъият дар қаламрави шахр тадбирҳои муассир анҷом наёбад, коллективи мо маҷбур аст, ки аз ҳуқуқи қонунӣ хеш, яъне эълони корпартоии сиёсӣ истифода барад.

Мо, ҳамаи заҳматкашони шахрро, даъват менамоем, ки ин иқдоми моро пуштибонӣ намуда, дар корхонаю муассисаҳо ва ташкилотҳои худ Кумитаҳои муваққатии коргарӣ ташкил намоянд ва намояндагони салоҳиятдори худро барои иштирок дар кори Кумитаи муваққатии коргарии шахр интихоб кунанд.

Мо тарафдори демократияи ҳақиқӣ, созиши байни ҳамаи қувваҳои сиёсӣ ва ҳалли масоил аз тариқи гуфтушунӣ ҳастем!

*Коллективи меҳнати бифандагони шаҳри Душанбе
(Бо имзои кормандон собит карда шудааст)*

М У Р О Ч И А Т Н О М А И

заҳматкашони иттиҳодияи истехсолию аграрии
«Нонпаз» ба митингчиён

Ҳамдиёрон! Ба шумо коллективи корхонаи нони шаҳри Душанбе муроҷиат мекунад. Мо, коргарони корхонаи дуҷуми нон, дар ин рӯзҳои барои Ҷумҳурии душвор ҷидду ҷаҳдамонро ба он равона мекунем, ки мардумро бо нон доим таъмин намоем. Вале ҳодисоти ҷанд рӯзи охири Душанбе моро ба қаҳру ғазаб овард ва иҷрои вазифаи фаҳрии мо — таъмини аҳолиро бо нон ҳалалдор мекунад. Гирдиҳамоии ғайриқонунӣ, ки шумо онро созмон додаед, кори нақлиёт, таълимгоҳҳоро номураттаб кардааст ва он ба қатъи фаъолияти корхона боис шуда метавонанд. Коргарон сари вақт ба кор ҳозир наmeshаванд, модарон аз тақдири фарзандонашон дар ташвишанд.

Мо чунин мешуморем, ки талабҳои шумо ғайриқонунӣ мебошанд. Барои Ҷумҳуриро аз бӯҳрон вораҳонидан меҳнати зарбдор дар корхонаҳо фабрикаҳо ва дар саҳро зарур аст.

Дар хотир дошта бошед, фақат меҳнат метавонад, ки вазъи иқтисоди Ҷумҳуриро беҳтар

кунад, на демократиясозию митингбозӣ.

Талаб мекунем: гирдиҳамоиҳо бас, майдонҳо холӣ, вазъият дар шаҳри Душанбе ва Ҷумҳурии мӯътадил карда шавад.

Шуморо ба некандешӣ, меҳнати зарбдор баҳри беҳбудии сатҳи зиндагии халқамон даъват менамоем.

Дар сурати иҷро нашудани дархостҳои мо коллективи муассиса корашро бас ва истехсоли нонро қатъ мекунад.

Масъулият барои чунин тасмими коллектив бар души митингчиён меафтад.

Коллективи Қорхонаи дуҷуми Иттиҳодияи истехсолию аграрии «Нонпаз» (ҷамъ беш аз 400 кас имзо гузоштаанд).

Мо, ҷанговбарони интернационалист ва ҷавонон, аз рафти воқеоти даҳшатбори рӯзҳои ҷумҳурии дар ташвишем ва бо эҳсоси пурдарду алами қалбӣ ҳамаи шуморо ба амали оқилона даъват менамоем. — гуфта шудааст дар мурочиати интернационалистон.

Таҷрибаи ҳодисоти Афғонистон нишон дод, ки мавзевъгирӣ, муҳолифати афкор, гиреҳбандии даҳсолаи сиёсӣ чӣ натиҷа доданд? Шаҳрҳои вайрон, мардуми хонахароб ва аз ҳама беш натиҷаи даҳшатовараш, ин марги одамони бегуноҳ аст.

Чанд рӯз аст, ки вазъияти шаҳрамон бениҳоят тезутунд мебошад. Қувваҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои нисбат ба якдигар мавқеҳои душманона ишғол карда, фикру маром ва мақсади ҳамдигарро дарк намуда, ба якдигар талабҳои қотеъона ва беасоси дур аз вазъии имрӯзаи сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодиро пешниҳод менамоянд.

Ҳамаи инро ба назар гирифта, мо аз шумо, намоёндагони тамоми аҳзобу ҳаракатҳо ва созмонҳои оммавӣ, давлат менамоем, ки хирадмандона рафтор бикунед. Дар атрофи мизи музокира ҷамъ оед ва вазъии бӯҳронии кунунии сиёсиро баррасӣ намоеду роҳҳои аз он ҳалосиро муайян кунед.

Мо аз созмондиҳандагони митинги бардавом дават менамоем, ки талабҳо ва пешниҳодоти худро мушаххас намоянд ва гирдиҳамомадагонро аз митинг рухсат дода, худашон дар атрофи мизи музокира нишинанд.

Ҳамватанони азиз! Гирдиҳамомадагон, падарону бародарон! Хирадмандии шарқиро нишон дода, дар ғами ғунучини ҳосили бо арақи чабин рӯёндаи хеш бошед. Тамоми талаб ва пешниҳодҳои шумо бо иштироки намояндагони ҳукумат, тамоми аҳзоб, ҳаракатҳои мардумӣ ва намояндагони васоити ахбори умум баррасӣ хоҳанд шуд.

Мо аминем, ки хирад ва ақли солим дастболо хоҳад шуд ва шумо шуурнокии баланд нишон дода, дар қори ҳайри мӯътадилсозии вазъи иҷтимоӣ сиёсӣ ва иқтисодии Ҷумҳурии маҳбубамон саҳми арзанда хоҳед гузошт.

Бигуздор дар Ҷумҳурии офтобруёкамон ҳамеша дӯстию амонӣ пойдор бошад!

Вале ба ин суҳанони пурдарду пуралами аҳли қор ва ҷавонони рӯзгордидаю ҳаётсанчида ташкилкунандагони митинг, ки акнун худро балвогарони қордида мепиндоштанд, заррае ҳам гӯш намеандохтанд.

Дар ин рӯзҳо давраи тайёри ба маъракаи муҳимтарин — интиҳоби умумихалқии Раиси Ҷумҳури Тоҷикистон буданд, ки дар таърихи миллат нахустин бор баргузор мешуд. Вале дасисабозон, ифвогарон ва резахӯрони хони онҳо имкон надоданд, ки халқ дар ин маъракаи давронсоз фарзандони беҳтарини худро бо хоҳири ҷамъ интиҳоб намуда, ба онҳо орзую ниятҳои худро оромона изҳор бидоранд.

Мо бояд ошкоро эътироф намоем, ки иддае аз роҳбарони собиқ кишварамонро ба даврони истиқлолият тайёр накарда буданд, ё чунин айёмо пешбинӣ наамуда буданд. Ман дар назар дорам дар Ҷумҳури бунёд намудани ҳар гуна қорхонаю муассисаҳоро, ки дар айёми истиқлолият ба чунин тангҳолӣ намеафтадем. Баръакс, роҳбарони ҷумҳуриҳои ҳамсояи мо гӯё ин рӯзҳоро пешаки медониста бошанд, ки дар ватани худ ҳангоми дар ҳайати ИҶШС буданашон қаторқатор муассисаҳоро ба осонӣ бунёд намуданд, зеро

неру дастчамъ буд. Холо ҳам ин чумхурихо дар қаламрави хеш тамоми неруҳои миллиро ваҳдат бахшида, барои манфиатҳои халқи худашон аз пайи кору пайкор ҳастанд.

Мо бошем, ҳам аз дастархони собиқ ИҶШС чизи кироие бардошта наметавонистему боз «ба рӯи бор сарборам чарой» гуфтагӣ барин байни худ ҳамон ваҳдату ягонагӣ надорем ва маҳалгарой, миллатчигӣ, ифвогарӣ, митингу маҷлисбозиро ба авҷи аъло расонидаем. Шояд, ки дар ҷаҳон миллати парешоне мисли мо хеле кам пайдо шавад...

Дар яке аз рӯзҳои ҳамин митинги иртиҷоии Озодӣ, ки таҳти фишори он ташкил гаштани иҷлосияи Ҷамоати Шӯроӣ Олӣ эҳтимол дошт, бинобар ин мо, вакилони халқро, ба бинои Шӯроӣ Олӣ даъват намуданд. Дар майдони Озодӣ натоқон гулӯ дарронда, фикру ақидаи худро ба дигарон талқин менамуданд. Ногоҳ режиссёри ин гирдиҳамой, ки ба ҳаёлам, ифвогари гузаро Мирбобои Миррахим буд, эълон намуд: «Интиҳобкунандагони ҳавзаи интиҳоботи рақами 68 меҳоянд, ки бо депутати худ Нарзулло Дӯстов мулоқот намоянд. Депутати мазкур марҳамат карда, ба микрофон наздиктар биёяд.

«Наход дар байни ҳамин ифвогарон интиҳобкунандагони ман бошанд», аз дил гузарондам ва аз қабати зичи одамону хаймаҳо гузашта ба микрофон наздиктар омадам.

Вале ман дар он ҷо ягон нафар интиҳобкунандаи худро наёфтам. Маълум буд, ки ифво барангехтанианд.

Ба ҳар ҳол назди микрофондорон рафта, арз намудам, ки «ман вакили халқ Дӯстов ҳастам ва агар интиҳобкунандагони азизам бо ман вохӯрдани бошанд, дар назди хаймаи 36 меистам. Пас аз ду дақиқа маро дар назди хайма тамоман одамони ғайру бегона иҳота карда дӯғу пӯписа намуданд, ки чаро дастпарвари ҳизби коммунистро аз муассисаи худ ба мансаби раиси Ҷумҳур пешниҳод кардаам?

Ман ҷавоб додам, ки пешниҳод аз тарафи коллективи меҳнатӣ ба амал омадааст, ғайр аз ин дар он ҷо намояндагони ташкилоти дигар ҳам иштирок доштанд, онҳо низ номзадҳои Набиевро пешниҳод карда истодаанд.

Издихоми хун ба сар зада, ба суханони ман гӯш намедод, баъзеҳо ҳатто мушт гиреҳ карда, таҳдид ме-

намуданд, ки агар ба онҳо итоат нанамоям, ҳамин лаҳза мушту лагадкӯб хоҳанд кард.

«Интиҳобот дар фазои озодона мегузарад, — ҷавоб меодам ман, — агар номзодии Набиев ба шумо маъқул набошад, пас шумо ба тарафдорӣ вай овоз надиҳед, вассалом».

— Не, — гуфт як ришпахӯ ба пеши ман бароида ва чанд нафари дигар, ки мисли ӯ ришхӯи ғулӣ доштанд, маро зич ихота карда буданд, — дар ташкилоти худ аз нав маҷлиси пешбарӣ ташкил намуда, шахсро пешниҳод бикун, ки мо меғӯем.

— Ин кори ғайриқонунӣ мешавад, — гуфтам ба вай, ман ба ин роҳ намеравам!

Одамон дар атрофи мо зиёд мешуданд. Ҳамин вақт як шахси кӯҳансол, ки худро муаллими мактабе муаррифӣ намуд, чунин эътироз кард:

— Коммунистон соли 1932 хоҳари маро ба Қазокистон бадарға карда буданд, бинобар ин мо коммунистонро якто намонда бояд қир намоем.

— О, ин ба ман чӣ дахл дорад, — ҷавоб додам ба ин муаллими кӯҳансол, — он сол ҳатто ман ба дунё наомада будам.

Касе «бизан ин коммунистонро» гӯён ба сари ман мушт ҳавола кард. Хайрият, ки ман инро дидаму ҷолокона сарамро ба дигар тараф гирифтам ва мушти он нобакор хато рафт.

Вазъият хеле тезутунд мешуд. Дар ҳамин лаҳза як ҷавони тануманди болобаланде одамонро дукафон карда, ба назди ман омаду маро аз халқаи он тӯдаи гургони одамхор халос намуд. Ин ҷавони тавонои софтинат маро мешинохтаасту аммо ман дар он ҳолати ногувор ному насаби вайро ҳам напурсидам, ки ҳоло ташаққури самимиаш мегуфтам...

Ман як депутати каторие будам ва дар Шӯрои Олӣ ягон амале ҳам надоштам. Биноан бо Раҳмон Набиев шиносу рафиқи наздики набудам. Мисли дигарон медонистам, ки вай шахси барӯманди ҷумхурист ва таҷрибаи зиёди роҳбарӣ дорад. Тавассути шодравон Нурулло Хувайдуллоев ва Сафаралӣ Кенҷаев бо ин шахс аз наздик шиносои шудам.

Тавре ки мушоҳида менамудам, вакили халқ, яке аз демократмаобон Аслиддин Соҳибназаров, депутат Даврон Ашӯров, ки ин ҳам сонитар демократи ашаддӣ шуд, бо Набиев гӯё дӯстони хеле қарибе буданд. Қо-

зӣ ҳам бо Набиев рафтуомад дошт. Ҳамон вақтҳо дар тамоми сӯҳбатҳо ин шахсон изҳор менамуданд, ки фақат Раҳмон Набиев метавонад, ки Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон шавад. Танҳо вай имкон дорад, ки Ҷумҳуриро аз вартан бӯҳрон начот диҳад. Ҳамин суҳанонро Соҳибназаров, Ашӯров, Қозӣ такрор батакрор гуфтаанд, ман бо гӯши худ шунидаам.

Боре ман каме бемор шудам. Н. Ҳувайдуллоеву А. Соҳибназаров ба аёдати ман омаданд ва дар сӯҳбати мо Аслиддин аз ҳама бештар суҳан мегуфт ва гуфтугӯи ӯ дар атрофи раиси Ҷумҳур интиҳоб гардидани Набиев ва ба ҳамин вазифа маҳз ӯ сазовор буданаширо таъкид менамуд. Лекин ман дар ҳайратам, ки чаро маҳз ҳамин одамон ба Набиев ва ҳамкорони содики ӯ ин қадар зиддият нишон доданд, муқобил буданд. Зиддияту муқобилияти онҳо ба ҳадди душмани расида, онҳо ҳама чизро, ки бо Набиев ва ёрони ӯ иртибот дошт, бечунучаро ва бозпурсие инкор менамуданд. Ҳол он ки Соҳибназаров дар рӯзҳои аввали ба командаи Давлати Худоназар гузаштаниаш ҳам ҳаводори Набиев буд. Ҳамин суҳанонро дар бораи дигар намояндагони оппозиция низ гуфтан мумкин аст...

Набиев ду-се маротиба ба муассисаи нақлиёт, ки ман роҳбараш будам, бидуни огоҳии қаблӣ омада, корхонаро аз назар гузаронидааст. Бо ронандагон ва кормандони инженерии техники сӯҳбат намуда, дар бораи маълумот ҷамъ кардааст.

Як рӯз дар Шӯрои Олӣ қадом ҷаласае доир шуду вақти танаффуси он Набиев ба ман гуфт:

— Шумо ҳамроҳи Кенчаев қозиро бинед.

Ин вақт ҳуди қозӣ моро пайдо намуд на гӯшаки қард, ки ба дигар мошин савор шуда, ба қозӣёт биёем, ва он ҷо нони ҷоштро ба ҳам сарф менамоем.

Мо ба қозӣёт омадем. Дар қабулгоҳи қозӣ дастархони фароҳе густурда, рӯи онро бо гуна-гуна меваҳо ва шириниҳо орошта буданд. Хомшӯрбо оварданд ва мо ба ҷоштхӯрӣ шурӯъ намудем. Дар ин зимн ҷашми ман ба як ҷавони руси лоғарандомӣ духтармичозе афтод. Аз қозӣ пурсидем, ки ин кист?

— Аз забони русӣ тарҷимони ман аст.

— О, шумо забони русиро нағз медонед-ку?

— Хайр, хизмати ин дар қозӣёт даркор аст, — гуфт

қозӣ ва таъкид намуд, ки гап дар ин бора дигар бас аст.

Сонӣ ӯ ба сари мақсад омад.

— Набиев бояд президент шавад, ҳоло ба назари ман ягона шахси арзанда вай аст, — гуфт қозӣ ва ба суҳанаш идома намуд: — Шуморо ҳамчун намояндаи мардуми кӯҳистон ба вазифаи раиси Шӯрои Олӣ пешниҳод кардан даркор, Кенчаев бошад, ба мансаби ноиби Раиси Ҷумҳур лоиқ аст.

— Маро ба ҳоли худам гузored, — эътироз намудам, — ман як коргари хоҷагӣ ҳастам, бигузored, ки ба ҳамин вазифаи худ машғул шуда гардам.

— Не, шумо нағз кор мекунад, — эътироз кард қозӣ, — ташкилотчи хуб ҳастед, ба гапи шумо халқ гӯш мекунад, дар байни депутатҳо ҳам обрӯи баланд дored.

Дар вақти гуфтугӯи мо Давлати Худоназар аллакай номзадии худро ба вазифаи Раиси Ҷумҳур пешниҳод намуда буд. Биноан ман ин ҳилаю найранги қозиро он вақт нафаҳмида будам.

Баъд мо пасопеш ба бинои Шӯрои Олӣ омадем. Қозӣ таъкид намуд, ки ҳатман дар сафи пеш нишине-му вай бо Набиев маслиҳат мекунад ва натиҷаашро ба мо хоҳад гуфт.

Дар ҳақиқат дидам, ки қозӣ ба Набиев наздик омада, ба гӯши вай чизе гуфт. Онҳо чанд лаҳза дар ҳамин ҳолат гуфтугӯ доштанд, баъд ба ман натиҷаи гуфтугӯяшро маълум намуд: Набиев чунин ақида дорад, ки Дӯстов ҳамчун корманди ҷавон ба вазифаи ноиби Раиси Ҷумҳур пешбарӣ мешаваду Кенчаев ба вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ.

Худи Набиев ҳам маро даъват намуда, расман пешниҳод кард, ки ба вазифаи ноиби Раиси Ҷумҳур мувофиқа диҳам. Ман ба ин пешниҳод розӣ шудам.

Зеро рӯзгори Набиев хеле ибратбахш буда, барномаи ӯ чун раиси Ҷумҳури Тоҷикистон бароям мақбул буд.

Фарзанди некро боғи падар мегӯянд, ки басо дуруст аст. Он фарзанд боғи падару модар мешавад, ки дуои неки онҳоро гирифта, панду насиҳаташонро якумрӣ ба гӯш дошта, аз рӯи он амал кунад.

Ба Раҳмон Набиев шунидани панди падари деҳканаш насиб накарда будааст — ӯ дар яқсолагӣ аз

падар ятим монд ва бори гарони рӯзгори модар боз ҳам гарантар шуд. Модар фарзандони худро бо азоб калон мекард ва Абдурахмон аз ёздаҳсолагӣ барои он ки бори модарро каме бошад ҳам, сабук кунад, ба кори колхоз рафт. Падараш деҳқон буд, ӯ ҳам аз тифлӣ меҳнати вазнини деҳқониро пеша кард ва бо насихату дуои модар ба замин тухми умед мепартофту чобук мекард, об медоду хишова менамуд. Баробари ин аз хондан ҳам дил канда наметавонист. Дуои модар мустақоб мешуд: ӯ фарзанди қобил ва меҳнатӣ ба камол мерасид, ки на фақат барои модар, балки барои мардум ҳам боғ буд.

Аз ин рӯ, номзад ба вазифаи Президенти ҷумҳурии Тоҷикистон Р. Набиев дар ҳар вазифае, ки кор карда бошад, аз худ танҳо нақши нек гузоштааст, ҳам рамзан ва ҳам воқеан боғ сабз карда, дар дилу дидаи мардум ҷой гирифтааст. Халқ ӯро фарзанди азизи худ хондааст. Маҳз барои ҳамин, вақте ки чархи гардун носозгор омад ва сарварони худкоми пешин Набиевро ноҳақ аз вазифаи баланди роҳбарӣ дур сохтанд, халқи бузург ӯро фаромӯш накард, хизмати ҳалоли ӯро аз ёд набаровард, дар ҳар маҷлису маърака ҳурматашро ба ҷо овард. Ва ҳамин ки ба халқ насими озодӣ расид, ӯ ҳамон замон фарзанди худро ба Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон вакил интихоб кард ва инак ба вазифаи Президентӣ номзад пешниҳод намудааст. Халқ фарзанди асили худро беҳато мешиносад.

Раҳмон Набиев соли 1930 дар деҳаи Шайхбурхони ноҳияи Хучанд ба дунё омадааст. Вай аз ёздаҳсолагӣ ба кори колхоз баромада, дар шонздаҳсолагӣ муҳосиб шуда кор кард. Соли 1946 дар техникуми хоҷагии қишлоқи шаҳри Ленинобод дохил шуда, онро бо дипломи аъло ба итмом расонид. Ӯ, ки фарзанди меҳнаткаш буд, меҳнат мекард, аъло меҳонд. Соли 1949 ба Институту инженери обёрӣ ва механизатсияи хоҷагии қишлоқи шаҳри Тошканд дохил гашта, онро бомуваффақият хатм кард. Баъд аз ин Набиев дар вазифаҳои гуногуни соҳаи хоҷагии қишлоқ — саринженери стансияи мошину тракторӣ, сардори стансияи таъмири техникӣ, сардори Саруправлениаи механизатсия ва ҷорӣ намудани техникаи нав, ҷонишини Раиси иттиҳодияи республикавии «Тоҷиксельхозтехника» кор кард, дар гарму сарди рӯзгор бо халқ ҳамроҳ буда, кадрӯ манзалати мардуми меҳнаткашро шинохт.

Биноан ба қавли худаш вай на аз рӯи ҳавою ҳавас орзуи Президент шудан кардааст, балки меҳнатҳои вазини халқро дида, имрӯз ба хулосае омадааст, ки бо истифодаи таҷрибаи кор ва зиндагӣ, ки дорад, аҳволи мардумро беҳтар карда метавонад. Агар аз ўҳдаи ин кор намебаромад, пояшро ба ин кўрпа дароз намекард.

Р. Набиев бар замми зиндагиро хуб омўхтаниш дар мақомоти болои ҷумҳурӣ низ кор карда, таҷриба ва малакаи кофӣ сарварӣ пайдо намуд. Ў солҳои 1961—1971 дар вазифаҳои роҳбарикунандаи ҳизбӣ — ҷонишини мудир, мудирӣ шўъбаи хоҷагии қишлоқи ҚМ ҲҚТ-ро ба ҷо овард. Баъд вазири хоҷагии қишлоқи ҷумҳурӣ ва солҳои 1973—1982 Раиси Шӯрои Вазирони Тоҷикистон шуда кор кард.

Солҳои Раиси Шӯрои Вазирони ҷумҳурӣ буданиш Р. Набиев ба ҳамаи соҳаҳои зиндагӣ — ҳам ба хоҷагии қишлоқу саноат, ҳам ба илму соҳаи тандурустӣ, ҳам ба маорифу маданият баробар ғамхорӣ мекард. Ў авзои соҳаҳои гуногуни Ҷумҳуриро мисли панҷ панҷааш медонист ва барои беҳбуди онҳо мекушид. Аз ин рӯ, соли 1982 ўро Қотиби аввали ҚМ ҲК Тоҷикистон интихоб намуданд.

Р. Набиев роҳбари далери дурандеш буд. Аз ин рӯ, вақте ки қотиботи ҚМ ҲҚИШ қарор кард, ки аз берун ба Тоҷикистон 78 нафар ба вазифаҳои роҳбарикунанда фиристода шаванд, ў қатъиян рад намуд. Зеро ў меҳост, ки роҳбарони шахру ноҳияҳои Тоҷикистон аз кадрҳои худӣ ҷумҳуриамон бошанд. Тоҷикистонро худӣ тоҷикистониҳо идора кунанд, зеро ба Ватан дили ватандор месўзад ва ў бо дилу ҷон хизмат мекунад. Инро имрӯз ҳаёт исбот кард ва мо ҳам дидем, онҳое, ки муваққатӣ барои роҳбарӣ омада буданд, бо ҳар роҳ молу сарват ҷамъ карданду ғайб заданд. Р. Набиев қариб даҳ сол муқаддам ба ин кор далерона муқобил баромад ва баъд аз ин дар Марказ чун қотиби якраву худсар ном баровард, ки ин иқдом ба манфиати ў набуд. Аммо вай танҳо ба манфиати халқу ҷумҳурӣ кор мекарду бас. Тоҷикистон роҳбари ҳақиқии худ, тўдакаши худро пайдо карда буд, лекин он вақт замона инро намебардошт, ба Марказ роҳбари ғалдарою фармонбардор даркор буд. Аз ин рӯ, барои аз ин гуна роҳбари номдори кордон халос шудан баҳона даркор буд. Баҳона ҳам ёфт шуд...

Р. Набиев аз соли 1986 сар карда, вазифаи Раиси президиуми Шӯрои марказии ҷамъияти муҳофизати табиати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ўҳда дошт.

Р. Набиев аввалин тоҷике буд, ки солҳои панҷоҳ дар Вьетнам барои тайёр кардани мутахассисони соҳаи механизатсияи хоҷагии қишлоқ кор карда, ба таҳсини халқи Вьетнам ва сарвари он Ҳо Ши Мин сазовор шуд. Ўро як силсила сарварони кишварҳои хориҷа ва ҷумҳуриҳои иттифок ба хубӣ мешиносанд ва ба ҳамкорӣ кардан тайёр буданд. Вай дар байни Президентҳои ҷамоҳири Осиёи Миёна ва Қазоқистон ҳам маъруфият дорад, ки ин барои робитаи сиёсӣ ва иқтисодиву иҷтимоии ҷумҳурии мо зарур аст.

Акнун замоне расидааст, ки халқи мо роҳбари таҷрибанок, кордон ва ҷасуру дилсӯз дошта бошад. Раҳмон Набиев ҳамаи ин хислатҳоро дорад ва мардум инро медонанд. Аз ин рӯ, дар як муддати кӯтоҳи то ба кайд гирифтани номзадҳо ба вазифаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мардум ўро нисбат ба номзадҳои дигар қариб 25—30 маротиба бештар ҷонибдорӣ карданд. Ўро 258 ташкилот, ки 372790 нафар аъзо дорад, пешниҳод намуд. Ин шаҳодати он аст, ки халқ ба ў ва ў ба халқ бовар дорад.

Раҳмон Набиев ин ҳикмати халқро дӯст медошт ва онро бисёр такрор менамуд. Агар як сол ҳосил гирифтани хоҳӣ — ғалла кор, агар даҳ сол ҳосил гирифтани хоҳӣ — боғ сабз кун ва агар сад сол ҳосил гирифтани хоҳӣ — одам тарбия намо. Ў ҳар сеи ин корро кардааст, ҳам ғалла, ҳам боғ сабзондааст, ҳам инсон тарбия карда, дар натиҷа он қадар таҷрибаи зиндагӣ роҳбарӣ андӯхтааст, ки ҳоло ҳаққи комил дорад довталаби мансаби Президенти Ҷумҳурий бошад ва ба ин вазифа интиҳоб шавад.

* * *

Боре як рӯзноманигор зимни мусоҳибаи матбуотӣ аз ман пурсид, ки рӯзи вазнинтарин ва хуштарин бароям кадом буд? Ман ба ин рӯзноманигор посух додам, ки ҳам рӯзи вазнин ва ҳам рӯзи хушбахтӣ, нек ва фаромӯшнашуданӣ бароям якбора дар як рӯз ба вуқӯъ омаданд. Ин рӯз 24 ноябри соли 1991, рӯзи интиботи Раиси Ҷумҳур ва ноиби Раиси Ҷумҳур буд. Ҳамон рӯз аз гӯшаю қанорҳои гуногуни ҷумҳурии азизамон дар бораи ҷараёни интиҳоботи умумихалқӣ хуш-

хабарҳо мерасиданд. Масалан, аз Кӯлоб сим зада, воқиф мешостанд, ки аллақӣ 90 фоизи интиҳобкунандагон ба тарафдории Раҳмон Набиев ва Нарзулло Дӯстов овоз додаанд, дар ноҳияҳои Айнӣ, Панҷакент 100 фоизи интиҳобкунандагон, дигар навоҳии вилояти Ленинобод низ 80—90—100 фоизи интиҳобкунандагон, навоҳии водии Ҳисор, Вахшонзамин ва ғайра ба ҳамин ранг одамон ба ҷонибдории мо овоз медоданд. Аммо аз ноҳияи Қалъаи Хумб хабар омад, ки ба тарафдории Набиев ва Дӯстов ҳамагӣ 0,02 фоиз, яъне агар мушаххасан бигӯем, танҳо 123 нафар интиҳобкунанда овоз дода будо халос. Ана, ҳамин хабар маро хеле озурдадил кард. Ман, албатта аз мардуми оддии сарзамини Дарвоз, аз ҷамеи коргарон, деҳқонон зиёиёну ҳамаи мунавварфикрин сари мӯе ҳам озурдадилӣ надорам. Зеро нағз медонам, ки дар он ҷо миқдори зиёди хешон, дӯстон, шиносон, умуман ҳамдиёрони сарбаландам кору зиндагӣ доранд ва маро самимона эҳтирому дӯстдорӣ менамоянд, чи тавре ки ман ҳам оноро самимона эҳтирому дӯстдорӣ мекунам. Онҳо, ин одамони оддӣ зодгоҳам ба сиёсатбозӣ мансабталашӣ, саруқоре надоранд, онҳо ба ин сиёҳқориҳо сарфаҳм ҳам намеравад. Доир ба ситоиши ин одамони нек, дарёдил ва сарбаланд дар боло чанд сатри самимӣ иншо намудаам ва баъдтар, чун фурсати муносибе фаро расад, ният дорам, ки дар бораи онон хотираҳои поки айёми бачагӣ наврасии худро дар шакли як китоби алоҳида муфасссалтар рӯи қоғаз хоҳам нигошт.

Ҳамчунин ба хубӣ дорам, ки се нафар шахсони ғарзнок, ки номи депутатӣ дорад, Акбаршо Искандарову Ҳайдаршо Акбарову Азаматшо Худоев, раиси Кумичроияи ноҳияи Қалъаи Хумб Ёрмаҳмад Сангов, ҳофиз Абдулло Назриев, қорӣ Меъроҷ, муаллими «демократ» Азиз Хошок, бо таблиғоти наҳзатии хеш мағзи сари халқи бечораро заҳрогин намуда, онҳоро аз раӣ ба майлу хоҳишашон баргардонданд.

Аммо бо вучуди ин ҳама мамониату коршикании хоинон аксари сокинони покцинат ва нехҳои Ҷумҳурии маҳбубамон ба тарафдории Раҳмон Набиев ва ман овоз доданд ва мо ба пирӯзӣ расидем. Ҳақиқат ва адолат ғалаба кард. Лаҳзаи аз ҳама хушбахттарини ҳаёти ман низ ҳамин рӯз буд. Ҷӣ сон хушбахт набошам, ки ман аз як деҳаи дурдасттарини Дарвоз чорукпӯш ба шаҳри Душанбе омада, бо меҳнату дастранҷи хеш

бад-ин поя расидам ва халқи азизам ба қадру қимати ман ин қадар баҳои сазовор дода, маро ба ин дараҷа эҳтирому эъзоз намуд. Ман аз ин боварии халқам комгору сарбаланд гардида, ба хидматаш камар бастаму ба забони Низомии Ганҷавии бузург ба рақибонам хитоб намудам:

Уҷрихӯри дастранчи хешам,
Гар мӯхташамам, ба ганҷи хешам.

Дуюми декабри соли 1991 дар Душанбе Сессияи даҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор гардид.

Вақилони халқ рӯзномаи зерини Сессияро тасдиқ карданд.

1. Дар бораи натиҷаи интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Раиси комиссияи ҷумҳурии интиҳобот Холмурод Шарифов аз рӯи масъалаи аввал ахбор дод. Вай натиҷаҳои интиҳоботи умумихалқии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба депутатҳо арз кард. Тавре ки маълум аст, Р. Н. Набиев ва Н. Д. Дӯстов дар интиҳобот ба 1. 321. 189 (58, 52 фоиз) овози интиҳобкунандагон соҳиб гардида, ғолиб омаданд. Х. Шарифов матни шаҳодатномаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳобшудани Р. Н. Набиевро қироат кард ва таҳти кафкӯбии ҳозирон ҳуччатро ба Р. Н. Набиев супурд.

Шӯрои Олӣ аз рӯи хабари Раиси комиссияи ҷумҳурии интиҳобот қарори дахлдор қабул кард.

Баъд депутати халқ раиси колхозии ба номи Ленини ноҳияи Восеъ, ветерани соҳти колхозӣ дар Тоҷикистон Миралӣ Маҳмадалиев (ҳоло нафақахӯр) ба Р. Н. Набиев ҷомаю тоқӣ пӯшонд ва Президент савганд ёд кард.

— Савганди муқаддасе, ки ёд кардам ва он боварие, ки интиҳобкунандагон нисбат ба ман зоҳир намуданд, — гуфт Р. Набиев дар нутқи худ дар ҳамин Сессия, — ба зиммаи ман масъулияти азим мегузоранд.

Чунин масъулияти азим он аст, ки Президент барои имрӯзу фардои Ҷумҳурӣ, барои ҳар як сокини он, новобаста аз мансубияти миллӣ, эътиқоди сиёсӣ ва диниаш ҷавобгар мебошад. Аз ин минбари олӣ дар шохидии ҳамаи шумо изҳор медорам, ки барои ба боварии тамоми халқ

сазovor шудан, барои аз бӯхрони амики икти-
содию сиёсӣ баровардани Ҷумҳури тамоми кув-
ваю ғайрат ва донишу таҷрибаамро сарф мена-
моем.

Пеш аз ҳама бояд таъкид намоям, ки вусъат
додани равандҳои демократӣ, барпо кардани
давлати ҳуқуқбунёд яке аз вазифаҳои аввалини
мову шумо мебошад. Дар ин роҳ мо баъзе даст-
овардҳо дошта бошем ҳам, бояд иқрор шавем,
ки онҳо муваффақиятҳои нахустинанд. Зеро
этикоди худро озодона ҳимоя кардан, фикру
андешаҳои худро кушоду равшан баён намудан,
дар ҳизбу ҳаракатҳо муттаҳид шудан, фақат як
пахлуи масъала аст. Дар айнаи замон, дар ҷамъ-
ияти демократӣ қору зиндагӣ карда, барои як
кирдору гуфтори худ масъулият ҳис кардан, қо-
нунҳои мавҷударо эҳтиром намудан ва дар дои-
раи онҳо амал карда тавоништан аз пахлуҳои
дигари демократия мебошад. Ҳамаи мо бояд
онҳоро омӯзем ва ёд гирем.

Ҳаминро ҳам бояд ёдовар шуд, ки ҳокимия-
ти қонунгузорӣ, иҷроия ва судро аз якдигар ҷу-
до накарда, ҷамъияти ҳақиқии демократӣ сох-
тан номумкин аст. Роҳи ҳатмин сохтмони давлати
ҳуқуқбунёд мустаҳкам кардани мустақилияти
мақомоти судӣ, ҳокимияти иҷроия аз поён то
боло, ба парламенти доимоамалкунанда табдил
додани Шӯрои Олӣ ва тарбияи ҳуқуқии аҳоли
мебошад.

Имрӯз дар ҷумҳури чанд ҳизби сиёсӣ, даҳҳо
ташкilotҳои ҷамъиятию динӣ ва иттиҳодияҳои
миллию фарҳангӣ амал мекунанд. Лозим аст,
ки фаъолияти онҳо дар доираи қонунҳои мав-
ҷуда таъмин карда, мақомоти давлатӣ ба сардори
дили онҳо гӯш диҳанд, пешниҳодҳои судманди
онҳоро ба эътибор гиранд.

Ҳамчун Президент ба ин масъала диққати
ҷиддӣ хоҳам дод. Зеро равандҳои номатлуби
муносибатҳои байни миллатҳо, ҳизбҳо ва гурӯҳ-
ҳои сиёсӣ дар ҷумҳуриҳои собиқ барои мо бояд
сабақи ҷиддӣ гиранд.

Ҷамъияти мо имрӯз, пеш аз ҳама, ба сулҳу
амонӣ ва ҳамкории қувваҳои гуногуни сиёсӣ
мӯхта аст. Зиддияти беаҳоса қувваҳо ҳамчун

яке аз шаклҳои фаъолияти сиёсӣ дар ҷамъият
ҷудой ба вучуд меоварад, бегонагию хусуматро
зиёд менамояд ва боиси оқибатҳои вазнин ме-
гардад. Ҳамин аст, ки имрӯз одамон аз сиёсат-
мадорон бозии сиёсиро не, балки корҳои амалӣ,
ба саволҳои ҷавобҳои ҳаққониро интизо-
ранд.

Халқ ҳақ дорад, ки дар назди мақомоти хо-
кимият талабҳо гузорад. Ва эродҳое, ки вақт-
ҳои охир ба унвони ҳокимият садо медиҳанд, аз
бисёр ҷиҳат асоснок мебошанд. Мо нағз ме-
донем, ки сохторҳои ҳокимият бе дастгирию бова-
рии аҳли ҷамъият ягон кор карда наметавонанд
ва баръакс, ҳокимияти танҳо бо дастгирии меҳ-
наткашон кори пурсамар карда наметавонад.
Фақат дар сурати ба эътибор гирифтани ман-
фиату эҳтиёҷоти халқ мо нобоварии қисми му-
айяни аҳолиро нисбат ба ҳукумат аз байн бур-
да метавонем.

Ҳаминро ҳам меҳостам таъкид намоям, ки
ба хотири таъминии устувори вазъияти сиёсӣ
бояд ҳамкориҳои зичи Шӯрои Олӣ, Ҳукумат ва
Президент ба роҳ монда шавад. Ин масъала ху-
сусан аз он ҷиҳат муҳим аст, ки вақтҳои охир
камбудихои парламенти Ҷумҳуриро бисёр тан-
кид мекунам. Маълум аст, ки фаъолияти пар-
ламентӣ қуллаи олии сохти конституционӣ ме-
бошад. Вале вақте ки мавқеҳои сиёсии парла-
мент равшан набошад ва зиёда аз ин баъзе ва-
килони халқ дар ҳалли масъалаҳо бесалоҳиятӣ
нишон диҳанд — чунин ҳолат оқибатҳои номат-
луб дорад. Бисёр меҳостам, ки намояндагони
мӯхтарами халқ дар хусуси беҳтар кардани
фаъолияти парламент бори дигар андеша ме-
карданд.

Зарурати зудтар пайдо намудани ҳамаи ма-
қомоти давлати ҳуқуқбунёд ва пеш аз ҳама қа-
були Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистонро
ҳама нағз медонанд. Вазъият ҳар қадар бўҳро-
нию мураккаб бошад ҳам, мо бояд ин корро
тезтар анҷом диҳем. Вазъият бошад, дар ҳақи-
қат ҳам ҷиддию мураккаб аст. Ҳоло бўҳрони
иқтисодӣ, сиёсӣ ва маънавӣ ҷузъи ҳаёти мо гар-
дидааст. Бӯҳрон дар ҳамаи соҳаҳо — дар истеҳ-

солот, системаи молиявӣ, бучети давлатӣ, са маранокни ҳоҷагии халқ, алоқаҳои истеҳсолию ҳоҷагии ҷумҳуриҳо, чандин карат зиёд шудани нархи ҳамаи маҳсулоту хизматрасонӣ ба мушохида мерасад.

Оё илоҷи аз ин бӯҳрони шадид ҳалос шудан ҳаст? Оё Ҷумҳурии барои аз ин бӯҳрон баромадан неруи кофии иқтисодию ақлӣ дорад?

Бо камоли масъулият гуфта метавонам: илоҷ ҳаст, имкониятҳо ҳам ҳастанд. Вале мо фақат дар сурати ҳатман риоя кардани шартҳои зерин аз ӯҳдаи ин кор баромада метавонем.

Пеш аз ҳама бояд гуфт, ки бо интиҳоби умумихалқии Президент имконияти ҳақиқии бунёди иқтисодиёти нави миллӣ ва муттаҳид намулдани ҳамаи қувваҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ ба миён омад. Ин имконият ҳамаи мо, аз он ҷумла собиқ номзадҳоро, ба мансаби Президент бояд муттаҳид намояд. Ин имкониятро аз даст додан лозим нест. Бо амри тақдир ва иродаи халқ ба иҷрои ин вазифаи олӣ роҳбарӣ кардан насиби ман гардид. Бинобар ин ман дар ин бобат ба ҳамкории тамоми ташкилоту ҳаракатҳои сиёсӣ умед мебандам.

Ба мо лозим аст, ки аз таҷрибаи талхи мамлакат чунин ҳулоса барорем: бисёр сарсонҳои халқ ба шиддат ёфтани низоъҳои сиёсӣ, миллӣ, наҷодӣ ва иҷтимоӣ вобаста аст. Ҳаёт нишон дод, ки ин масъалаҳоро бо роҳи зиддияти сиёсӣ ҳал кардан мумкин нест. Ғайр аз муттаҳидию ҳамкорӣ роҳи дигар вучуд надорад. Бе ягонагӣ иттифок мо ба кӯчаи сарбаста дохил мешавем. Ин оқибати хуб надорад ва метавонад боиси бадбахтии миллат гардад. Агар ханӯз ҳам қувваҳои сиёсӣ бошанд, ки чунин пешомади ғамангезро фаҳмидан намеҳоянд ва ё аз он ҷашм мепӯшанд, онҳо дар назди халқи худ гуноҳи азим содир менамоянд.

Ҳамчун Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳамаи ҷараёнҳои сиёсӣ ва маҳзабӣ дасти ҳамкорӣ дароз мекунам. Онҳоро даъват менамоям, ки ба хоҳири таъмини некӯаҳволии халқ муттаҳид шуда, ба фаъолияти бунёдкорона камар банданд.

Агар ҳамаамон яктану якҷон шуда, амалан муттаҳид нашавем, беҳтарин барномаҳо ва нектарин ниятҳо ҳам дар рӯи қоғаз мемонанд. Му-таассифона, ин ҳолат дар ҳаёти мо борҳо рӯй додааст.

Илова бар ин ба мо лозим меояд, ки омилҳои нави иҷтимоӣ иқтисодӣ ва сиёсиро дарёб на-моем. Асоси ин омилҳоро манфиатҳои ҳар як шахс ва тамоми халқ бояд ташкил диҳанд.

Собитқадамона ва бомулоҳиза ба иқтисодиё-ти бозаргонӣ гузаштан аз ҷумлаи ин омилҳои иқтисодӣ мебошанд. Вале мо бояд як чизро аниқ фаҳмем. Халқ фақат бо як шарт му-носибатҳои бозаргониро қабул мекунад. Ба шар-те ки ин муносибатҳо аз гарду ғубори ҳанноӣ, хусусигардонии «вахшиёна» ва майлу рағбати аз ҳисоби меҳнаткаш бой шудани дигарон тоза карда шавад.

Сониян. Ба мо лозим аст, ки пеши роҳи паст-равии минбаъдаи истеҳсолотро гирифта, вазъия-ти пешрафти иқтисодиётро мўтадил гардонем. Интизоми қатъӣ ва алоқаҳои байниҳоҷагӣ бай-ниҷумҳуриҳоро барқарор накарда, ин вазифаро ҳал намудан мумкин нест.

Вале ин ҳам кам аст. Баъди бартараф кар-дани ҳуқуқҳои идораҳои Марказӣ робитаҳои ба ҳамдигар ғайрибағавшро бо ҷумҳуриҳо бево-сита барқарор намудан хеле зарур аст.

Аз ҳеҷ кас пинҳон нест, ки ҷумҳури минбаъд фақат ба даромади худ умед баста метавонад. Аз ҳамин сабаб ба мо лозим меояд, ки ҳароҷо-ти буҷети давлатро ба таври қатъӣ кам намоем. Ман он ҳароҷотро дар назар дорам, ки барои нигоҳдории мақомоти идора ва истеҳсолоти зар-раровар сарф мешавад. Аз ҳисоби буҷети дав-лат барпо намудани сохторҳои навро ҳам бас кардан даркор аст.

Ҳаргиз фаромӯш кардан лозим нест, ки осу-дагӣ бо ободии рӯзгори тамоми ҷамъият ба маҳ-сулооти дастӣ коргарон ва деҳқонон вобаста аст. Агар онҳо неъматҳои моддӣ истеҳсол накунад, дастархони мардум ҳеҷ вақт пур намешавад. Бинобар он ҳукумат ва ҳамаи мо дар ҳақи он-ҳо бояд доимо ғамхорӣ кунем. Барои онҳо ша-

роити мӯътадили қору зиндагӣ фароҳам овардем, офарандагони ҳақиқии неъматҳои моддиро ҳамматарафа ҳимоя ва дастгирӣ намоем. Ин бояд яке аз самтҳои асосии фаъолияти мо қарор гирад.

Баробар қардани дараҷаи тараққиёти иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳои гуногуни ҷумҳурӣ, босуръат ба истехсолот ҷалб қардани қувваҳои истехсолкунандаи ноҳияҳои наздиқӯҳӣ ва қӯҳсор ҳам яке аз муҳимтарин масъалаҳои давлатӣ мебошад.

Яке аз шартҳои муҳими таъмини истиқлолияти ҷумҳурӣ ба роҳ мондани муносибатҳо бо кишварҳои хориҷӣ мебошад. Дар ҳамин асос мо бо ҳаммаи мамлакатҳои, ки ҳамкорӣ қардан мехоҳанд, муносибати дӯстона хоҳем дошт...

Мувофиқи салоҳдиди Шӯрои Олӣ масъалаи ташкили Гвардияи миллӣ ҳам бояд бетаъхир ҳал қарда шавад.

Дар ҳамин ҷо бояд ёдовар шавам, ки вақтҳои охир ҷумҳурии моро як бетартибӣ, бенизомӣ ва бесарусомонӣ фаро гирифтааст. Дар мулоқотҳои пешазинтихоботӣ меҳнаткашон аз манқатиян талаб қарданд, ки ба ин гуна беинтизомӣ бетартибӣҳо хотима дода шавад. Аз ин рӯ, Вазорати қорҳои дохилӣ, суд, прокуратура ва дигар идораҳои дахлдор вазифадоранд тамоми фаъолияти худро як бори дигар мавриди баррасӣ қарор диҳанд, мавқею мақоми худро дар роҳи мустаҳкам қардани соҳибхитиёрии Тоҷикистон ва оромии ҳаёти мардум баланд бардоранд. Ба Девони Вазирон низ лозим меояд, ки ба ин масъалаҳо эътибори ҷиддӣ диҳад...

Нахустин Раиси ҷумҳури бо роҳи демократӣ интихобшуда ба ҳамин мазмун суҳанронӣ намуда, намоёндагони тамоми ҳизбҳои сиёсӣ, ҳаракатҳо, ҳарифони худномзадҳои дигари довталабро ба мансаби Президент аз минбари олии Ватан самимона даъват қард, ки барои азнавсозӣ ва ободонии Тоҷикистон муттаҳид шаванд. Ин амали басо мударбиро ва оқилона буд, ки роҳи ягонаи раҳӣ аз бунбасти бӯҳрониро дар вақдати ҳамагонӣ медид...

Тавре ки зикр қардид, сипас вакилони халқ ба му-

ҳокимаи масъалаи дуҷуми рӯзномаи Сессия—интиҳои Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон сар карданд. Намояндагони халқ номзадҳои С. Қенчаев, М. Қаримов ва муовини раиси Шӯрои Олии А. Искандаровро пешбарӣ намуданд. Дар натиҷаи овоздиҳии махфӣ С. Қенчаев ба 55,2 фоизи овози депутатҳо соҳиб гардида, Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб шуд.

Айнан дар ҳамон лаҳзаҳое, ки Президент Раҳмон Набиев тамоми нерӯҳоро ба муттаҳидӣ ба қору пайқори дастҷамъона баҳри гул-гулшуқуфонии Тоҷикистон даъват намуд, роҳбари ҳизби демократ Шодмон Юсуф дар ҷаласаи ҷаврии ташкилоташ, ки бо иштироки муовини раиси ҳизби наҳзати ислом Давлати Усмон баргузор шуда буд, нақшаи сарнагун сохтани ҳукумати қонуниро мекашид. Оё аз ин дида амалу ҳаракати ноҷавонмардонаи бештаре мешавад? Дидӣ, ки ҳарифат ба майдон баромада, дар муборизаи ҳаққу ҳалол ғолиб омад, агар дар бунёди ту заррае ҳам одамгарӣ бошад, қонил шуда, имон оварда, роҳи поқ одилонаи муборизаро интиҳоб намекуни? Зимнан аз Шодмон Юсуф ва Давлати Усмон барин ашхоси дурӯя боз ҷиро ҳам ҷашмдор шудан мумкин аст. Ин ҳизбсозиҳо митингбозиҳо ба онҳо танҳо барон як ҷиз зарур буданд: ҳар ҷӣ шавад, шаваду фақат онон соҳиби қудрати давлатӣ, ангуштнамои мардум гарданд. Дафтари аъмоли ононро варақ мезанем.

Шодмон Юсуф аслан зодаи минтақаи Ваҳеи Қаротегин буда, сонитар сокини собиқ вилояти Қўрғонтеппа шудааст. Қабл аз омадан ба майдони сиёсат тайи солҳои тўлонӣ ба тарғиби ғояҳои марксизм-ленинизм машғул буд ва аз ҳамин маслак касби маош мекард. Ӯ дар байни ҳамкорон ва ҳаммаслақонаш яке аз атеистони ашаддӣ ба ҳисоб рафта, оид ба тарғиби таълимоти марксизм рисолаи номзодӣ ҳимоя намуда, соҳиби унвони номзоди илми фалсафа шуда буд. Беш аз бист сол собиқаи ҳизбӣ дошта, солҳои зиёде дар шўъбаи фалсафаи Академияи Улуми Ҷумҳурии масъулияти қотиби созмони ҳизбиरो бар ўҳда дошт.

Инчунин ба ҳайси сиёсатшинос дар муассисаҳои тарбиявӣ оид ба таълимоти Ҳизби Коммунист дарс меғуфт. Азбаски он солҳо донишҷуи забони русӣ байни як зумра рӯшанфикрон нишонаи бартарият ва донишмандӣ ҳисоб меёфт, Шодмон Юсуф низ дарсҳои худро асосан бо забони русӣ меғузаронид. Дар ҷараё-

ни дарсгӯи ӯ ба забони тоҷикӣ сухан гуфтан мутлақо манъ буд. Агар донишҷӯи деҳотие дар ифодаи фикр ба забони русӣ душворӣ кашида, гуфтани калима, ибора ё ҷумлаеро ба забони модарӣ—тоҷикӣ хоҳиш менамуд, «пешвои миллат» Шодмон Юсуф» бо забони ҳайвонӣ гап назанед» гӯён итоб мекард.

Маҳаллоте, ки Шодмон Юсуф аҳли он буд, тайи солҳои охир зери таъсири бунёдгароёни ваҳҳобӣ афтода ва табиист, ки вай низ ба ҳайси як нафар намояндаи ин маҳал наметавонист аз оқибат ва хатари доман паҳн кардани он беҳабар монад. Аз ин хотир ӯ то соли 1990 ҳамеша дар сӯҳбату суханронихояш аз хатари хурӯҷи ваҳҳобиҳо ҳарф зада, ба роҳбарияти онвақтаи Кумитаи Марказии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон борҳо маълумот низ навишта буд. Худхоҳӣ, такаббур ва худпарастӣ аз хислатҳои модарзодии Шодмон Юсуф буданд. Аз ин рӯ, бо тамоми восита кӯшиш менамуд, коре карда, худро дар қуллаи мансаб бинад. Ҳангоми воқеаҳои февралӣ ӯ ҳамчун яке аз созмондиҳандагони ноаёни ин фочиа мебоист баъди пирузӣ масъулияти бахши идеологияи Ҳизби Коммунистиро ба ӯҳда мегирифт.

Азбаски хислатҳои манманӣ, ҳавобаландӣ ва мансабталошии Юсуфов барои ҳамкоронаш пӯшида набуд, номзадии ӯ ҳангоми интихоботи такрорӣ ба вазифаи котиби созмони ҳизбии Академияи Улум дастгирӣ наёфт, ки ин дар навбати худ боиси ранҷиши хотир ва сабаби ҷаҳли ӯ гардид.

Юсуфов ҳамроҳи Бӯрӣ Бачабекович Қаримов ва дигар сарварони сӯйқасди зиддидавллатии февралӣ соли 1990 ба мақсади бо роҳи табaddулоти давлатӣ ба даст овардани мансабҳои баланди ҳизбию давлатӣ фаъолона ширкат намуд. Вай он вақт ба ғалабаи неруҳои ифротӣ умед баста, мувофиқи нақша мебоист ҳамроҳи Бӯрӣ Қаримов ва дигарон роҳбарии ҳизб ва ҳукуматро ба даст мегирифтанд. Маҳз бо ҳамин мақсад ӯ сараввал пешниҳоди ҳаммаслаки дигари худ Мирбобо Мирраҳимовро дар бораи ба ӯҳда гирифтани сарвари ба ном «ҷабҳаи мардумӣ» рад кард.

Вале воқеаҳои февралӣ, ки тавассути ҷунбиши ба ном мардумии «Растохез» бо баҳонаи рондани гурезаҳои арманӣ созмон дода шуда буд, дар як дам аз ҷониби бунёдгарони мутаассиби исломӣ ба бетартибҳои оммавӣ кашида шуд. Дар натиҷа бори аввал дар сар-

замини Тоҷикистон хуни одамӣ рехта шуд, харобӣ ва ғоратгарӣҳои зиёде ба бор овард.

Шодмон Юсуфов ҳамчун шахси мушоҳидакор ва сиёсатбози маккор дар ҳамин лаҳзаҳо ба хулосае омад, ки барои дар ҷодаи сиёсат ба яккатозиву худнамоӣ пардохтан бояд ҳизби худро ташкил дод. Ӯ дарк кард, ки «Растохез» баъди воқеаҳои хунин дигар дар байни мардум обрӯи казое надорад. Аз ин рӯ, ба воситаи хурӯҷи муллобачаҳои ифротиву мутаассиб метавон ҳар гуна бетартибӣҳои оммавиро ба амал овард. Барои ташкил намудани ҳизб бошад, албатта, маблағи фаровон лозим буд. Вале ин маблағро кӣ метавонист ба вай диҳад? Табиист, ки ба ҷуз қозиеҳои Тӯраҷонзода, дигар ҳеҷ кас ин маблағро ба вай дода наметавонист.

Идораи қозие, ки муддати чанд сол пеш комилан ба тасарруфи бунёдгароеҳои исломӣ афтада буд, ҳарчи бештар масҷидхоро ба тобеяи худ медаровард, дар навбати худ аз Шодмон Юсуф пештар нақшаи ба даст овардани салтанатро қашида буд. Шахсияти хангома-талаб, моҷарохоху шӯҳратпарасте чун Шодмон Юсуф айнан мувофиқи майлу хоҳиши сахнасозони ҳизби наҳзати ислом ва идораи қозиеҳои мушовирони аҷнабии онҳо буд. Аз ин хотир намоёндагони фундаментализми исломӣ Шодмон Юсуфро ба оғӯши гарми худ гирифтанд... Ҳамин тариқ бо марҳамату кӯмаки идораи қозиеҳои Ҷумҳурии доираҳои мутаассиби ҳизби ханӯз пинҳонқори «наҳзати ислом» 10 августи соли 1990 дар сахнаи сиёсии Тоҷикистон ҳизби ба ном демократ ё чунон ки баъзеҳо бо киноя мегуфтанд, «ҳизби Шодмон Юсуф» пайдо гардид. Ҳизби демократ гарчанде даъвои ҳизби озоду мустақил буданро мекард ва иддао дошт, ки тақрибан 7—8 ҳазор нафар аъзо дорад, ин ҳама ба ҷуз назарфиребие беш набуд. Ҳизби демократ дар асл ҳавзаи аввалин ё яке аз воситаҳои амалӣ гардонидани нақшаҳои ҳизби наҳзати ислом буд.

Албатта, он рӯзҳо ҳизби демократ мақсадҳои аслии худро таҳти ибораҳои тумтарок ва авомфиребона пинҳон медошт. Масалан, ханӯз дар аввалин эълонияи он оид ба таъсис ёфтани ҳизби демократи Тоҷикистон ҷӣ алфози авомфиребона, вале дар айни ҳол «ширини гуворое» сабт гардида буд. Тавре ҳаёт нишон дод, ягонтои он ба табиати сарварони ин ҳизб мутобиқат накард. Дар эълония таъкид мегардид, ки ҳизби демократ

ҳамчун ҳизби парламентӣ ташкил ёфта, чунин мешуморад, ки дигар ҳизбҳо ҳам характери парламентӣ дошта бошанд, ба дигар ҳизбҳо худро муқобил нагузошта, мусобиқаи ғояҳо ва ақлу хирадро дар ҷои аввал мегузорад, усулҳои гуногунақонидӣ ва бисёрҳизбиро ҳамеша ба эътибор мегирад, дар сиёсат ба кор бурдани ҳилаву найрангро маҳкум менамояд ва амсоли ин.

Таваҷҷӯҳ намоед, ин суҳанҳо аз номи ҳизбе эълон дошта мешуд, ки тамоми аъмолу фаъолияти минбаъдаи он саропо аз дасисаву найранг, қонуншиканӣ, бадахдию хиёнат, қатлу ғорат ва дигар кирдорҳои ғайриинсонӣ гардид.

Нуктаи аз ҳама ҷолиб он аст, ки қариб ҳама атрофиён ва наздикони Шодмон Юсуф онҳое буданд, ки то дирӯз аз дастархони Ҳизби Коммунист нон хӯрда ё аз ҳисоби тарғибу ташвиқи ғояҳои он таъмини маош мекарданд. Масалан, муовини раиси ҳизби демократ, сардабири нашрияи ин ҳизб «Адолат» Имомназар Холназаров қаблан вазифаи котиби масъули рӯзномаи «Тоҷикистони Советӣ» — органи ҚМ ҲК Тоҷикистонро бар ўҳда дошт. Дигар корманди рӯзномаи «Адолат», котиби масъули он Саидқосим Ҷалолов (Қиёмнур) хатмкардаи мактаби олии партиявии шаҳри Тошканд, мудирӣ шўъбаи маҷаллаи «Коммунисти Тоҷикистон» буд. Аввалин ноиби сардабири «Адолат» коммунисти ба қавли ҳудаш матин Додочони Атовулло (Додварз) бошад, қаблан вазифаи мудирӣ шўъбаи тарбияи коммунистиро дар рӯзномаи «Омўзгор» ба ўҳда дошт. Ҷонишинони Шодмон Юсуф — профессорон Раҳим Мусулмонкулов ва Абдунабӣ Сатторов бошанд, то дами таъсиси ҳизби демократ бо мақсади ворид шудан ба Ҳизби Коммунист дари даргоҳе намонда буд, ки охурча накарда бошанд. Вале маҳз бинобар одатҳои дасисакорӣ, фитнаҷӯӣ, бо студенткаҳои худ шахватбозӣ карданашон ба он роҳ ёфта натавонистанд.

Бояд гуфт, ки тамоми сарфу харҷи ҳизби демократи Шодмон Юсуф, ҳамчунин масоили харҷи наشريҳои он аз ҳисоби ҳизби наҳзати ислом таъмин мегардид. Вале табиист, ки сарварони ин ҳизб низ дар ҳар маврид мақсадҳои худро аз мадди назар дур накарданд. Дар назди Шодмон Юсуф ва раёсати ҳизби ӯ вазифаи муайяне гузошта шуда буд: бо кадом роҳу воситае, ки бошад, бо истифода аз равшанфикрон, ҳизби наҳзати ислом қонунӣ гардад. Аз ин ҷост, ки қариб дар тамоми

намоишу митингҳои ба ном «демократҳо» талаби «қонунӣ гардонидани ҳизби наҳзати исломӣ» матраҳ мешуд. Дар митингҳои «демократҳо» ҳама вақт теъдоди ваҳҳобиён — ҷонибдорони ҳизби наҳзати исломӣ афзалият дошт. Баъзан гирдиҳамони оғознамудаи «демократҳо» пурра ба тасарруфи намояндагони ҳизби наҳзати ислом даромада, то ҷое, ки ба ҳуди ташкилкунандагони гирдиҳамонӣ навбати сухан гуфтан намерасид. Аз тарафи дигар аксари онҳое ки дар ҷайб корти узвияти ҳизби демократро доштанд, онҳое буданд, ки баъди эълони қонунӣ кардани ҳизби наҳзати ислом фавран билети ин ҳизбро дарёфт намуданд.

Шодмон Юсуфов баъди ташкили ҳизбаш худро дар осмони ҳафтум тасаввур менамуд. Вай бо тамоми ҳас-тӣ орзуи ҳарчи зудтар ба даст овардани тахту тоҷи президентиро дошт. Вақте ки марҳилаи интиҳоботи президентӣ дар Тоҷикистон оғоз гардид, гурӯҳи ӯ яке аз аввалинҳо шуда, номзадии Шодмон Юсуфро ба мансаби Президенти Ҷумҳурии пешбарӣ намуд. Аммо ба зудӣ рӯшан гардид, ки ҳизби Шодмон Юсуф дар байни мардум аз кӯчактарин маҳбубияту дастгирӣ ҳам бархурдор нест. Бо вучуди давутози зиёд ҷонибдоронаш натавонистанд ба тарафдорӣ ба қайд гирифтани номзадии вай ҳатто 700 овоз ҷамъ оранд. Албатта, барои шахси солимфикр ҳамин ақсуламали мардум беҳтарин мисоле буд ва ӯ мебоист ин мардуми заҳматкашро ба ҳоли худ мегузошт. Вале афсӯс, ки дар қалби Шодмон Юсуф кайҳо васвасаи шайтонию аҳриманӣ ҷой гирифта буд, ки онро ба чизе иваз кардан намехост.

Шодмон Юсуф шахсе буд аз лиҳози сиёсӣ комилан бетаҷриба. Гарчанде аз соли 1990 сар карда, нашрияҳои тамаллуқкори аз ҳизби наҳзати ислом дастмӯзд пайдо намуда, ба хотири машхуру маълум сохтани ӯ ҳар рӯз барои гирифтани мусохиба наздаш мерафтанд, вале суҳанрониҳои бемавқеъ, берабту омиёна симои моҷароҷӯёна ва бесалоҳияти ӯро бештар ошкор месохт. Масалан, дар яке аз мусохибаҳои аввалини худ ханӯз моҳи сентябри соли 1991 изҳор дошт, ки модели Қувайт, Сингапур ва Исроил барои сохтори иқтисодӣ ва иҷтимоии Тоҷикистони мустақил қобили қабул аст. Хол он ки аз ҷиҳати мавқеи ҷуғрофӣ ва мавқеи табиӣ, ҷӣ аз лиҳози иҷтимоӣ ин кишварҳо аз Тоҷикистон фарқияти зиёде дошта, ҳаргиз ҳамчун модел қобили қабул шуда наметавонистанд. Зеро Тоҷикистон ҳини ба даст

овардани истиқлол на монанди Кувайт захираи беинтиҳои нафти дошту на монанди Сингапур бандарҳо ва бонкҳои байналмилалӣ, на мисли Исроил аз дастгирии давлати абарқудрате бархурдор буд. Чунин тарзи андешаронӣ ва ҳулосагирӣ ба ҷуз нишонаи бемаъсулияти, авомфиребӣ ва шахси тасодуфӣ будани Шодмон Юсуф дар сахнаи сиёсат чизе беш набуд.

Сиёсати мочарохоҳонаи Шодмон Юсуф, қонуншиканиҳои рӯзафзунӣ ӯ табиист, ки мардумро ба тааҷҷуб нагузошта намеронд. Махсусан, ҷонибдорӣи ғуломонаи ӯ аз бунёдгарони исломӣ ва билохира худро «фундаменталист» эълон доштани ӯ боис гардид, ки иддае аз ашхоси фиребхӯрда оқибат ба иштибоҳи хеш сарфаҳм рафта, сари вақт худро аз дами партгоҳи хатарнок раҳонида тавонистанд. Вале он гурӯҳе, ки аз ҳисоби ҳизби наҳзати ислом маишат дошт, дигар наметавонист худро ба осонӣ аз дасти ифротӣи Шодмон Юсуфу хоҷагонаш раҳо намоёнд.

Дар табаддулоти давлатие ки рӯзҳои 5—7 майи соли 1992 дар пойтахти ҷумҳуриамон ба амал омад, бешубҳа, нақши Шодмон Юсуф хеле бузург аст. Маҳз бинобар мавқеи ифротгаронаро ишғол намудани ӯ тамоми кӯшишҳои аз ҷониби ҳукумат ба эътидол овардани авзои ҷумҳурӣ ба нокомӣ дучор гардиданд. Шодмон Юсуф яке аз ташаббускорони гаравгон гирифтани 17 нафар намояндагони халқи Ҷумҳурӣ буда, бо иштироки фаъолони ӯ нақшаи ғасби Кохи Президент ва биноҳои радио ва телевизион кашида шуд. Ӯ ва ҷонишини ҳизбияш, профессор Раҳим Мусулмонкулов бориҳо таҳдид менамуданд, ки агар талабҳоиашон ба хушӣ иҷро нашаванд, ҳатман даст ба силоҳ хоҳанд зад. Ҳаёт нишон дод, ки ин марди савдоию ифротӣ воқеан ҳам аз ҳеҷ гуна ҷиояту разолат сар наметобад. Баъди ба вуқӯъ пайвастанӣ табаддулоти давлатӣ ӯ дар ҳамдастӣ бо дигар сарварони балво қарор медиҳанд, ки якбора тамоми нуктаҳои муҳими давлатиро ба даст гиранд. Бо ҳамин мақсад рӯзи 10 май бар хилофи созиш, гурӯҳҳои одамкуши майдони «Шаҳидон» тахти роҳбарии Шодмон Юсуф ва Давлати Усмон ба нияти ба даст овардани иморати Қумитаи амнияти миллӣ ва ба қатл расондани кормандони он ба ин бино ҳамла оварданд. Роҳбарияти КАМ аз фармондеҳии дивизияи 201-и тирандозии Русия талаби кӯмак мекунад. Қумондонии кӯшуни Русия маҳз аз лиҳози инсондӯстӣ сад-

ди роҳи хучуми дастаҳои сарбозони қозӣ ва Шодмон Юсуф ба бинои Қумитаи амният мегарданд. Чунин ранг гирифтани вазъият Шодмон Юсуфро тамоман аз эътидол баровард ва ӯ аввалин маротиба аз тариқи телевизион ки будани худро ба ҷаҳониён нишон дод. Вай шарм накарда, бо овози баланд таҳдид намуд, ки агар касе ба ӯ ҳалал расонад, тамоми аҳолии русзабони ҷумҳуриро ба гаравгарони худ табдил медиҳад. Ӯ бори аввал ошкоро бо таҳдид эълон намуд, ки бо кишварҳои беруна дар иртибот буда, дар сурати лозим доништан аз онҳо мадади низомӣ мепурсад. Ӯ дар чунин лаҳзаҳо, ки аз шиддати шахди пирӯзӣ маст шуда буд, лаҳзае фикр намекард, ки садҳо ҳазор мардуми бечораи ғайриточик чӣ гуноҳ доранд, ки бояд гаравгон шаванд.

Воқеан, дере нагузашта маълум гардид, ки Шодмон Юсуф на фақат дар сухан, балки дар амал низ аз рафторҳои пасттарин худдорӣ намекардааст. Аз ин ҷост, ки моҳи июни соли 1992 ӯ бо гурӯҳи одамқушони касбӣ бинои Қумитаи Мудофиаи гражданиро забт намуда, он ҷо созмони сарқубгаре бо номи «Ситоди наҷоти Ватан» ташкил намуд. Баъд аз ин ӯ худро ҳокими мутлақ Тоҷикистон тасаввур намуда, эълон дошт, ки «ман одами бисёр асабӣ (демонаавзоъ фаҳмидан зарур) ҳастам ва ҳар касе, ки ба гапам гӯш надихад, вайро мепарронам». Қаллабурони Шодмон Юсуфи демократ ва мулло Абдуғаффор бо амри саркардашон ва бо мақсади воҳима андохтан дар байни мардуми Душанбе хонандагони русзабони мактаби миёнаи рақами 8-ро гаравгон гирифта, ба назди яке аз қисмҳои ҳарбии лашкари Русия бурда, таҳдид мекунанд, ки дар сурати ба онҳо ҳамкорӣ накардан, ин мактабиён ба қатл расонида хоҳанд шуд. Ҳамаи ин аъмоли ваҳшиёнаи Шодмон Юсуф ва навкарони нашъаманду аз ақл мадҳӯшгаштаи ӯ боис гардид, ки қисме аз аҳолии русзабони Душанбе аз тарси ҷон Ҷумҳуриро тарк гуфта, бо таври оммавӣ роҳи сафарро пеш гиранд. Дар натиҷаи гурезогурези маҷбурӣ Ҷумҳуриро асосан мутахассисони кордону болаёқат тарк карданд, ки оқибат ба пастшудани сатҳи иқтисодиёту истеҳсолот, аз кор мондани бисёр корхонаҳои ҳаётан муҳим, бахусус дар пойтахт боис гардид.

Тобистон ва тирамоҳи соли 1992 бошад, нуқтаи авҷи сиёҳкорихон Шодмон Юсуф ва қаллабурони «Си-

тоди наҷоти Ватан»-и ӯ шуд. Дастаҳои сар то по мусаллаҳи ситод, ки он вақт дар байни мардум ба номи «ситоди ҷаллодони Ватан» шинохта шуда буд, дар шаҳри Душанбе ва навоҳии Ҷумҳури даст ба қатли саросарӣ заданд. Онҳо муҳолифони ҳукумати лӯхтакмонанди ба ном мусолиҳаи миллиро дастгир намуда, ба «Ситоди наҷоти Ватан» оварда, таҳти истинтоку шиканҷаи гушношуниде қарор дода, бо ваҳшонияти зиёд ба қатл мерасонданд. Маҳз тавассути каллабури ин ситод нақшаи аз байн бурдани Додситони кулли Ҷумҳури, ҷавонмарди муборизу ватанпараст Нурулло Ҳувайдуллоев тарҳрезӣ ва ба иҷро расонида шуд. Таҳти роҳбарии бевоситаи Шодмон Юсуф навсарони «Ситоди наҷоти Ватан» ба ноҳияҳои Вахш, Бохтар, Колхозободу Қумсангир, Қабодиёну Шаҳритус, Панҷу Ҷилиқӯл, Ҳисору Шаҳринав лашкар кашида, дар ҳама ҷо аз худ харобиву куштор, бадбахтиву қатл ва носозгориву гурезогурезиҳои маҷбуриро ба вуҷуд оварданд. Фақат як рӯзи 27 июн дар ноҳияи Вахш аз дасти ҷаллодони онҳо 364 нафар мардону ҷавонписарони дар ҳукми гул ба шаҳодат расиданд. Дар давоми як ҳафтаи бедодгарӣ дар ноҳияи Қабодиён аз дасти ҷаллодони Шодмон Юсуф 68 нафар ҳамватанони бегуноҳи мо аз ин дунё реҳлат карданд. Аъзон хонаводаи маҷрӯҳи гурӯҳи яқум Холмурод Мирзоалиев то тифлонии яқсолааш ба таври ваҳшиёна кушта шуданд.

«Ситоди наҷоти Ватан»-и Шодмон Юсуф акнун пурра ба дастгоҳи сарқўбгар дар доҳили як давлати беҳукумату беҳокимият табдил ёфта буд. Муҳолифини Шодмон Юсуф, баҳусус коммунистон ва кўлобиҳои сокини пойтахт, аз ҷумлаи аввалини қурбониёни ин ситод буданд. Онҳоро аз хонаҳояшон, кўчаву бозор, истгоҳу вокзалҳо шикор карда, ба маҳбасхонаи «Ситоди наҷоти Ватан» меоварданд. Аксар вақт ҳуди Шодмон Юсуф дар истинтоку шиканҷа намудани онҳо иштирок мекард. Ашхоси дастгиршуда баъди шиканҷаи зиёд ва таҳқир ба қатл расонида, ба таври оммавӣ дар ҷуқуриҳо гўронида ё ба заҳбуру каналҳо партофта мешуданд.

Муовини раиси Комичроияи собиқ вилояти Қўлоб Сайфиддин Сангов, олими шинохтаи тоҷик Нуралӣ Гадов, намояндаи халқ Мавлон Олимов, сарояндаи маҳбуб ва фавқуллода бонистёдод Қароматуллоҳи

Қурбон, судяи суди халқии ноҳияи Роҳи Оҳан Саидакбар Шарифов, яке аз шахсиятҳои машҳур, корманди шоидаи Инспекцияи давлатии автомобилӣ Мулло Нуров ва боз ҳазорони дигар маҳз ба «ҷурми» мансубияташон ба вилоятҳои Қўлобу Ленинобод ё «иллати» коммунист будан аз дасти навкарони Шодмон Юсуф шаҳид шуданд. Дар минтақаи Қўрғонтеппа бошад, ба ҳамаи амалиётҳои қатли ом дастнишондагони Шодмон Юсуф — намояндаи ҳизби демократ Абдусаттори Тоҳир, намояндаи ҳизби наҳзати ислом Алибек Сатторов ва яке аз роҳбарони ҳамоноқтаи «Растохез» Азиз Хошонов роҳбарӣ менамуданд. «Ситоди наҷоти Ватан»-и Шодмон Юсуф чунон ки маълум аст, бо баъзе кишварҳои ҳамсоя низ дар иртибот буда, бевосита аз онҳо кўмаки моддӣ ва машварат мегирифт.

Табиист, ки ин ҳама аъмоли нағовар ва зиддиинсонӣ наметавонист нафрати мардумро алайҳи ин ҷеҳраи манҳус, ғаддор ва бадқирдор ба вучуд наорад. Мавҷи ҳашми мардум ва эътирозҳои оммавӣ боис гардид, ки ҳукумати дастнишондаи Шодмон Юсуфу Акбар Тўраҷонзода сукут кард ва онҳо шармандавор рӯ ба гурез ниҳоданд.

Шодмон Юсуфи нафратзада, ки сабабгори асосии бадбахтиву гуреза гардидани даҳҳо ҳазор ҳамоатанони русзабони мо шуда буд, баъди сукути нагин, берӯёна боз худро ба оғӯши Русия андохта, дар паноҳи онҳо ба тўҳмату таҳқири халқи худ пардохт. Вай аз он маблағи ба яғмо бурдааш барои худ манзили барҳаво харида, домони дасисакорию васеъ намуд. Ӯ аз ғояти ҳашму кин ба ҳадде расида буд, ки ҳатто аз инкор намулдани миллати тоҷик рӯй натофт. Дар яке аз мусоҳибаҳои худ бо хабарнигори рӯзномаи «Независимая газета» иброз дошт, ки «Тоҷик ном миллате вучуд надорад». Ба қавли ӯ ҳамаи онҳое, ки аз вай рӯ тофта, лаънату нафринаш меҳонанд, ба миллати тоҷик мансуб нестанд. Бале, ин аст ҷаҳонбинӣ ва мафкураи номзади илм, атеисту фундаменталист... Шодмон Юсуфи «гумгашта».

Найрангбози дигари сахнаи сиёсат, муовини раиси ҳизби наҳзати ислом Давлати Усмон дар ҳаёти сиёсии Ҷумҳуриё нақши дуҷуминдараҷа дошт, ки баъзан аз нақши якумин ҳам мегузашт.

Ӯ марди миёнақад ва камғуфтор, тарҳи рӯи сафед-ҷарангаш одамеро мемонад, ки гӯё касеро озор намеди-

ҳад ва ба вай чиддан бовар кардан ҳам мумкин аст. Дуруст аст, ки бо сабаби қиёфаи оддӣ ва назарногир доштанаши хангоми тақсими мансаб аз рӯи қоида вазифаи муовиниро соҳиб гардид.

Ба дӯши муовини раиси ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон собиқ муовини сарвазири ҳукумати ба ном муросои миллӣ Д. Усмон дар маркази вилояти Таххори кишвари Афғонистон — шаҳри Толиқон хангоми тақсими мансаб дар «ҳукумат»-и фирориёни тоҷик боз ҳам вазифаи дууминдараҷа афтод. Ана дар ҳамин лаҳза ин қарор ба иззати нафси Давлати Усмон расид ва ӯ ҳилаеро ба қор бурд, ки касе аз наздиконаш интизор набуд. Ин ҳилагари Давлат он аст, ки бо молу мулки «давлат» ва намояндагӣ, ки халтаи 67-килоии рубл ва арз (валюта) дошт, аз он ҷо ҳам номардона гурехт. Вай бо он ҳолате, ки вазифаи асосӣ ба дасти мулло Саидабдуллои Нурӣ гузашт, ба ҳеҷ ваҷҳ муро-со карда наметавонист.

Таҷрибаи ҳазинадуздии Давлат Усмон қайҳо боз маълум буд. Баъди он ки Давлат ханӯз дар Тоҷикистон муовини сарвазир таъин шуд, дар Душанбе бошишгоҳеро бар ивази 2.300 доллар харидорӣ карда буд. Дуруст, ки ин нишемангоҳ ба номи худаш номнавис нашуд. Қим-кадом як Нуриддин Шарифовро ёфт (албатта, ин шахси боэътимодаш буд) хонаро ба номи он гузаронд.

Одамоне, ки аз амалиёти Давлати Усмон огоҳ ҳастанд, ҳама гувоҳи медиҳанд, ки ӯ ханӯз рӯзҳои баҳорони соли 1992, вақте ки дар майдони Шаҳидон мардуми гумроҳшуда ба «инқилоби исломӣ» ҷамъ омада буданд, сарвати зиёде ғун кард. Қисми асосии маблағи «Шаҳидон» аллақай ҳамон вақт ба ҷайби Давлати Усмон мерехт.

Сарчашмаи таҷрибаи Давлат ханӯз хеле барвақт, то ба сарғаҳи сиёсат дохил шуданаш аз вилояти Қўрғонтеппа об меҳӯрад. Ҳамон вақт Д. Усмон дар дегхонаи бухор қор мекард ва дар бозор нон мефурухт, ҳарчанд ки маълумоти олӣ дошт ва метавонист мувофиқи ихтисосаш кори дилхоҳе пайдо намояд. Соли 1981 ӯ шўъбаи ғойбонаи факултаи ҳуқуқшиносии Донишгоҳи Давлатии Тоҷикистонро хатм намуда буд.

Баъдтар хангоми дигаргуниҳои иқтисодӣ Д. Усмон мушовир — ҳуқуқшиноси базаи пахтаи Душанбе шуд. Қорҳои бартерӣ ба ӯ имконият доданд, ки аз фуруши

нон ба харидуфурӯши автомашинаҳо ва радиотехникаҳои хориҷӣ гузарад. Агар инқилоб намебуд, ҳамин тавр зиндагӣ ба сар мебуд. Бо тарғиби рафиқаш мулло Абдулло оқибат Д. Усмон ба сиёсат бархӯрд ва худро дар ҷомаи дохӣ тасаввур карду ғайрихатиёр ба кунче фелид.

Алшон вазифае, ки дар хоки Афғонистон ба дӯшаш вогузор карда шудааст, боз ҳам бо маблағ ва ба хизмати пулисӣ бархӯрд мекунад. Хазинадори дохилои фирориён аст ва бо ин пул садди мустаҳкаме барои баргаштани гурезаҳо ба ватани аслиашон сохтааст. Хангоме ки дар Кампи (лагери) Саҳӣ баромад карда изҳор дошт, ки бояд мусаллаҳ шуд, зеро ба ҷои зист, яъне ватан ҳамчун ғолиб бояд дохил гашт, барои ҳамкорӣ маблағи зиёде ваъда кард.

Вақте дид, ки ин корро ҳамин тавр наметавон ба андом расонд, роҳи дигареро пеш гирифт. Ба ҳаммаслакаш, собиқ корманди ВКД-и Ҷумҳурии Тоҷикистон Н. Тошев фармуд, то ду-се нафари саркашхоро парронад. Ҷаллод бидуни таваккуф ин фармонро ба иҷро расонд.

Худи Д. Усмон ба мусофират барвақт тайёри мездид. Муовини сарвазир паспорти дипломатиро барои худ ҳам таҳия кард. Дуруст аст, ки номи хонаводаганаширо ҷун дар арафаи инқилоб Давлати Усмон қаламдод намуд. Мувофиқи паспорт — Исмонов Давлат Муҳиддинович, соли таваллудаш 1958, мутаваллиди ноҳияи Кубодиёни Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Ба ӯ монанд саркардаҳои муҳолифини имрӯз меҳанд аҳли оламо гумроҳ созанд. Ҷунин вонамуд мекунанд, ки онҳо ҷабрдидаанд ва хеле азият мекашанд. Дар асл бошад, ин тавр нест. Хатто як тори мӯи ин саркардаҳо кам нашудааст. Онҳо серу пуранд ва зиндагиашон ҳам хеле хуб мегузарад. Онҳо мошиндоранд, соҳиби хонаю ҷой ҳастанд. Риёкорони сиёсиро марги дахҳо ҳазор ҳамдиёронашон қонеъ накард. Онҳо тайёранд барои мақсадҳои нопокашон боз хуни ҳазорон тоҷики дигарро бирезанд. Д. Усмонро дар ин роҳ онҳое кӯмак мекунанд, ки тӯли 15 сол барои бунёди давлати исломӣ дар хоки Тоҷикистон мубориза мебарданд. Баъд, вақте ки тамоми нақшаҳои ифвогариашон барбод рафтанд, ҳамаашон аз ҷумҳурии гурехтанд, албатта на бо дастони ҳолӣ. Имрӯз барояшон ҳамаи ашён рӯзгузаронӣ муҳайёст. Аммо ба мардуми оддӣ

то ба фирор гузошта, деҳқони оддӣ, ки алҳол бо касофати кадом як дасисакор он тарафи дарёи Панҷ дар Афғонистон умр ба сар мебарад, азоби ғарибӣ хеле гарон аст.

Д. Усмон шариконаш дар хоки Афғонистон ба туфайли ҳамин деҳқонони қашшоқ арзи вучуд мекунад. Ва аз ҳисоби ёрии башардӯстона, ки барои фирориён пешбинӣ шудааст, ин саркадаҳо беҳбудии худашонро таъмин менамоянд. Аз ҳисоби гурезаҳо дастаҳои ҷангӣ таъсис мешаванд. Фирориёро дар қорҳои шахсӣ ва хоҷагӣ низ қор мефармоянд.

Д. Усмон ба сарвари дастаҳои ҷангӣ ашхоси ба худаш монандро таъин мекунад. Вақте ки «сарлашқар» дар мақоми муовини раиси ХНИТ аст, албатта дигар қумондонҳо низ мавқеи муносиби динӣ доранд, яъне ҳамаашон мулло ҳастанд: мулло Абдурахим, мулло Абдуғаффор, мулло Маҳмадрасул ва дигарон. Дар қучо ва дар кадомин мамлакате дидан мумкин аст, ки сарвари дастаҳои ҷиноятқорро аҳли тақво, масалан, попҳо ва ё роҳибон ташкил карда бошанд? Ин амал хилофи ҳама гуна таълимоти маҳзабӣ аст.

Барои муҳолифини тоҷик бошад, ин ба ҳукми қонун даромадааст. Муллоҳои дирӯза китобҳои муқаддасро як сӯ гузошта, ба ханҷару туфанг даст задаанд. Ҳикмати баландпояи мазҳабӣ, ки ҳамеша «қатл нақун» мегӯяд, барои ин турфа одамон бегона аст ва онҳо хилофи ин амр қатлу ғорат мекунад. Ин амалҳоро чӣ гуна метавон фаҳмид?

Ҳамин Д. Усмон буд, ки по ба пой қозикалон рафта даъво дошт, ки Тоҷикистонро давлати демократӣ мебинад, на исломӣ. Дар амал бошад, мансабҳо ба даст пешвоёни ХНИТ, ки аксарашон ваҳхобӣ буданд, мегузашт. Вақташ расиду ҳар яки онҳо ба сари дастаҳои мусаллаҳ омаданд. Аз ин ҷо ҷунин бармеояд, ки сарварону дохилӣ муҳолифини дурӯя ва мунофиқ будаанд ва башараи асосии худро то он вақт дар зериниқоби найрангу риё пинҳон медоштаанд. Имрӯз, вақте лозим омад, чеҳраи аслии худро боз қарданд.

* * *

Акнун нахустин рӯзҳои фаъолияти Раҳмон Набиевро ҳамчун Раиси Ҷумҳури Тоҷикистон ба ёд меорем.

Пӯшида нест, ки ханӯз дар давраи тайёри ба интиҳоботи Раиси Ҷумҳур, вақти мулоқот бо интиҳобку-

нандагон мардум аз хусуси таъмини орду нон бо ташвиш сухан меронданд. Ҳамаро камбуди орду нон ба даҳшат оварда буд. Бинобар ин, барои андаке бошад ҳам, рӯи дастархони заҳматкашонро аз нон пур кардан фармони нахустини Раиси Ҷумҳур дар бораи тақсими орд баромад, ки он аз тарафи мардум хеле самимона пазируфта шуд. Мақтубҳои самимие, ки нисбати ин фармон ба ҳукумат меомаданд, гувоҳи онанд.

Рости гап, ман ҳанӯз пеш аз савганди садоқати президентӣ ёд кардан ба Раҳмон Набиевич талқин менамудам, ки баъди расман ба фаъолият шурӯъ кардани мардум нахустин фармон бояд дар хусуси таъмини орд бошад. Зеро нағз медонам, ки дар суфраи халқи мо агар як каф орд бошад, занони ҳунарманд аз он сад хел таом мепазанду шиками кӯдаконашонро сер мекунанд. Инро ман аз таҷрибаи модари меҳрубонам медонам.

Ҳамон вақт мутобиқи маълумоти дар дасти ман буда дар Ҷумҳурӣ орд ва маҳсулоти ғаллагӣ аз рӯи меъёри муайяншуда мавҷуд буд.

Инчунин боиси хурсандӣ буд, ки хоҷагиҳои Ҷумҳурӣ ғалладонаро бештар кишт карданианд ва ин ҳам ба нафъи қор аст. Одамон дар заминҳои наздиҳавлигӣ низ ғалла киштаанд. Осёбу ҷувозҳои бобой эҳе мешаванд. Баъди соли нав бошад, тақсими ордро ба аҳоли мо ба зиммаи комичроияҳои навоҳию вилоятҳо вогузор кардем. Онҳо шумораи аҳолиро ба назар гирифта, ордро баробар тақсим мекунанд. Пештар ин қорро вазорати савдо ба субот мерасонд. Аз рӯи маълумоти дастгоҳи Раиси Ҷумҳур баъзе қорқунони савдо дар ин масъалаи муҳим ба манфиати хеш гиромбозӣ менамуданд.

Ҷафат ба мақомоти маъмурӣ, шӯроҳо лозим буд, ки назоратро аз рӯи тақсимои орд дар маҳаллаҳо пурзӯр намоянд. Ман шахсан бо имзои худ дар ин хусус ба комичроияҳои навоҳию вилоятӣ барқияҳои ҳукумати фиристодам. Меҳостам, ки орди мавҷуда ба дасти ханотону қаллобон наафтад.

Дастури Раиси Ҷумҳур дар бораи бо озуқаворӣ бехтар таъмин намудани сокинони Душанбе ҳам дар шаҳру ноҳияҳо мавриди дастгирӣ қарор гирифт. Чун дар собиқ ташкил намудани ярмаркаҳои ғуруши маҳсулоти кишоварзӣ дар Душанбе оғоз гардид. Таъминоти аҳоли бо орд ва рағған ҳам бехтар шуд. Пеш дар як рӯз ба шаҳри Душанбе ба ҷои 114 тонна рағғани пахта аз ви-

лоятҳо 60 — 70 тонна равшан мегирифтем. Ҳоло бошад, рӯзе то 220 тонна равшани пахта мегирифтагӣ шудем. ниҳоди маро қабул намуд ва тибқи он ба органҳои дахлдор дастури мушаххас дод.

Маълумоти воридшуда моро ба чунин кор маҷбур сохт. Масалан, якчанд сол пеш ташкилёбии фирмائي «Нури нав» дар пойтахт ҳодисаи хуше буд, зеро роҳбарони он ваъда доданд, ки маҳсулоти хоҷагии қишлоқро ба мардум бо нархи арзон мефурӯшанд. Бо гузашти вақт маълум гардид, ки корчаллонҳои ин ширкат на танҳо вазифаашонро иҷро намеkunанд, балки маҳсулоташонро бо нархи гарон мефурӯшанд. Зимни як санҷише, ки бо амри худам кормандони умури тафтишот дар ҳамин ширкат гузарониданд, ба миқдори 5 ҳазор ҷуфт калӯш, теъдоди зиёди телевизор ва яхдонҳои пинҳонкардари кашф намуданд.

Чанде пеш дар фурудгоҳи пойтахт аз дасти Ҳаннон зиёда аз 1 миллион қуттӣ сигор гирифта шуд, ки онро бе ҳуҷҷати расмӣ аз Ҷумҳурии баровардани буданд. Ин бесарусомониҳо қариб дар тамоми соҳаҳо ба чашм мерасанд. Бо чунин бесарусомонӣ на танҳо аҳолии пойтахт, балки як ноҳияи хурди Ҷумҳуриро ҳам бо маводи зарурӣ таъмин кардан мушқил буд. Биноан фармони Ҷавқуззикри Раиси Ҷумҳур аини муддао буд. Инчунин дастури Раҳмон Набиев дар бораи 40 Ҷоиз ихтисор кардани кормандони дастгоҳи Раиси Ҷумҳур аз ҷониби сокинони Ҷумҳурии хуб пазируфта шуд.

Бо супориши махсуси Раиси Ҷумҳур ман аз рӯзҳои аввали Ҷаволияти худ ҳамчун ноиби Раиси Ҷумҳур ба тартиб додани Барномаи раҳӣ додани кишвар аз вазъии бӯҳрони умумӣ машғул мешудам. Ҳар рӯз ба коргоҳам иқтисодчиён, ҷомеашиносон, соҳибкорон, роҳбарони корхонаю муассисаҳо, вазирон, таърихшиносон, собиқадорони меҳнат меоманданд. Мо, кормандони масъул ва тамоми дастгоҳи Президент, то нимаҳои шаб машғули кор будем, бо роҳбарони кишварҳои ҳамсоя ва хориҷӣ дар тамос мешудем, андеша менамудем маслиҳат мекардем, ки Тоҷикистони соҳибистиқлолро чӣ тавр ба шохроҳи сарватмандӣ ва фаровонӣ ҳидоят намоем... Дӯстони хориҷиамон аз истиқлолияти мо хурсанд буданд, дар муддати кӯтоҳтарин зиёда аз сад давлат Тоҷикистонро шинохта буд.

Вале дар аини замон Шодмон Юсуф, ки ба вай мансаби президентӣ нарасида буд, ҳар гуна иғвогари-

хо ташкил карда, ба муқобили ҳукумати ҷавони соҳиб-истиклол бо силоҳ таҳдид менамуд.

Рӯзи 12 январи соли 1992 ҳизби наҳзати ислом, демократҳои қалбаки ва дигар ҷонибдорони онҳо дар яке аз майдонҳои марказии шаҳри Қўрғонтеппа гирдиҳамии ғайриқонунии худро ташкил намуданд. Тавре ки ман иттилоъ ёфтам, роҳбарони вилоят ба сардори милиси вилоят Д. Маҳрамов фармуданд, ки дар хусуси хушӣ ба хушӣ пароканда намудани ин гирдиҳамой ҷорачӯӣ кунад. Вале сарқумондони милисаҳои вилоят дар иҷрои ин супориши ҳукуматдорон ягон ташаббусишон надод. Зеро аллакай Д. Маҳрамов ва иддаи зиёди афсарону милисаҳои қатории ӯ ба узвияти ҳизби наҳзати ислом шомил шуда, муридони хоклеси Саидашраф, Мулло Абдуллои Нурӣ гардидаанд ва саодати дучаҳонии худро дар муридии ин бетавфиқон меиданд.

Баъди панҷ рӯз, яъне 18 январ боз ҳамон ташкилкунандагон дар ҳамон ҷо гирдиҳамии серодамтару пурғавғотаре барпо намуданд, ки дар он сархатиби масоҷиди вилоят, домулло Саидашраф дуру дароз ва мутантан суҳан ронда, ба сураю оёт ва ҳадис истинод карда, ҳукумати Президент Раҳмон Набиевро барои бо ордтаъмин накардани халқ танқид кард.

Яке аз нотиқони доимии митинг Азизи Хошок пеши микрофон гулӯ мебарронду аз зери ноҳун чирк кофта, камбудҳои Раиси Ҷумҳур ва командаи ўро ҷустуҷӯ менамуд. Ў гаштаю баргашта афсӯс меҳурд, ки Давлати Худоназар Раиси Ҷумҳур интиҳоб нашуд, вагарна вазъияти ҷумҳури якбора хуб мешуд.

Ин нотиқи зархарид шўъбаи форсии Донишгоҳи давлатии Тоҷикистонро бо роҳи ошнобозӣ хатм намуда, боз бо ҳамон роҳи макру фиреб ду-се бор пайи ҳам ба кишвари Афғонистон рафта, бо савдогарии баққолӣ пулу пайсаи фаровоне ёфт, якчанд адад мошини «Волга ГАЗ-24»-ро фурӯхта, ҳавлӣ сохт, «Жигули»-ҳои нав харид, хулоса хеле пулдору молдор шуд. Ҳол он ки ягон бор ҳам ҳолисона андеша намекард, ки дар байни шарикдарсони донишгоҳиаш бисёр толибилмони аз ӯ бомаърифаттар ва аз ҳар ҷиҳат хушсаводтар буданд, вале онҳо ягон бор ҳам мисли вай ба хориҷа нарафтанду «Волга»-саворӣ карда натавонистанд. Лекин ҳоло дар митинги серодам сафсатафурӯшӣ менамуд, каллаи одамони оддиро гаранг мекард, ки чаро Раҳмон Набиев ӯ,

яъне Азизи Хошокро вазири фарҳанг, ё вазири маориф ва ё ҳеҷ набошад, сармуҳаррири рӯзномаи «Садои мардум» таъин намекунад, ки барои халқ чӣ тавр хизмат намуданро нишон диҳад!

Азизи Хошоки бемансаб ба ҳамин ранг ҳудаш гап мезаду ба қаламкашони наҳзати ва демократма-обони вилоят Аҷамӣ, Сиёвуш, Сатторӣ як-як су-хан медоду бар зидди ҳукумат мағалбозори иг-вою тўхматро метафсонд.

Дар ин митинг сардабири ҳамонвақтаи нашрияти ҳиз-би наҳзати исломии ҷумҳурӣ, рӯзномаи «Минбари ис-лом» Ҳоҷӣ Саидабдуллои Нурӣ (ҳоло ӯ раиси «ҳуку-мат»-и фирориёни тоҷик дар Толиқони Афғонистон аст) ва раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Шодмон Юсуф низ иштирок доштанд. Онҳо махсус ҳоло сухан наме-гуфтанду интизори он буданд, ки тўдаҳои гумроҳ ва фиребхўрда бисёртар чамъ шаванд, то аз «дурру гавҳа-ри» ёвафурўшиҳои онон мардуми ҳарчи бештаре бар-хурдор гарданд.

Ана бо ҳамин мақсад Шодмон Юсуф хеле дер ба суханронӣ баромад, ба истилоҳ сомеъон хеле ташнаи ҳарфҳои вай шуда буданд. Варсоқиҳои вайро ҳеҷ кас нафаҳмид ва табиист, ки ба ёди касе ҳам намонд, ба ҷуз як ҷумлаи игвогаронаи ӯ, ки аз он бӯи хун меомад: «Агар ҳукумат талабҳои моро қонеъ накунад, неруҳои демократӣ ба даст силоҳ мегиранд!». Як кас намегӯяд, ки эй бандаи худо, худи ту кистӣ ва дар назди халқу ҳукумат чӣ хизмате кардаӣ, ки акнун ҳукумат талабҳои туро бояд қонеъ гардонад? Охир сардори давлат, Раиси Ҷумҳур дар Сессияи Шӯрои Олӣ возеҳу равшан изҳор намуд, ки бо ҳамаи ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳо ҳамко-рӣ хоҳад кард, Ватани азизамон Тоҷикистонро бо меҳ-нати дастҷамъӣ обод хоҳем кард. Баъди изҳори ин су-ханон боз чӣ мехоҳед? Агар худатро фарзанди ҳамин сбу хок ҳисоб намоӣ, заррае вичдону имон дошта бошӣ, дилат ба ҳамин Ватан месўхта бошад, бо шариконат, ки ҳар яке худро «донишмандони аллома» ва «файла-суфони фарзона» меҳисобанд, сари маслиҳат бишин ва Барномаи ободонии Тоҷикистонро мураттаб намою ба ҳукумат пешниҳод бикун ва ё дар рӯзномаи «Адолат»-и ҳизбат интишор бидеҳ. Агар дар ин барномаат фикрҳои бикр ва пешниҳодҳои муҳим бошанду ба дарди мардум хўранд, ҳама ба ту ва «авлиё»-ҳои гирду атрофат аҳ-сану офарин меҳонанд...

Хабари ин гирдиҳамоӣ дар рӯзнамаҳои ҷумҳурӣ чоп гашта, ҳамон ҳарфҳои хунолуди Ш. Юсуф низ дар нохунак ва ба шакли иқтибос оварда шуда буданд.

Сипас рӯзноманигорон бо шубҳа аз Ш. Юсуф суол кардаанд, ки оё он суҳанронро шумо гуфта будед ва дар сурате ки гуфта бошед, магар ин моро ба ҷанги граждандӣ даъват намекунад?

— «Бале, дар он гирдиҳамоии шаҳри Қўрғонтеппа ман чунин ҳарфхоро ба забон овардаам, — ҷавоб додааст Ш. Юсуф ва илова намудааст.— Боз такрор менаоям, ки агар ҳукумат талабҳои қатъии нерӯҳои демократиро ба зудтарин фурсат қонеъ нагардонад, мо ба даст силоҳ мегирем!». Ҷанги граждандӣ шаведу нашавад, мо ба ин кор надорем».

Чунин аст изҳороти раиси ҳизби демократ Ш. Юсуф, ки баъди мутолиаи он ҳар каси андак хушманд беихтиёр ба андеша фуру меравад. Наход роҳи ҳалли чунин муқовимату мавқеи оштинопазирӣ демократҳо фақат хунрезӣ бошад, чун воқеаҳои февралӣ хуноноҳ рехта шавад. Воқеаҳои минбаъда нишон доданд, ки қиёс сабабҳои хунрезӣ будаанд. Ш. Юсуф «Ситоди наҷоти Ватан»-ро ташкил намуда, ҳаққонияти суҳанрони хунолуди дар гирдиҳамоии 18 январи шаҳри Қўрғонтеппа гуфташро исбот кард ва ба муқобили ҳукумат ва ҳалқи бегуноҳ бо ғўдаҳои ҷаллодони худ силоҳ гирифт, бисёр хуно рехт, ғоратгариҳо кард, ҷинояткор гардид.

Дар сурате, ки сарвари давлат тамоми ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳо ба ҳамкорӣ, ваҳдат, муттаҳидӣ ва ягонагӣ даъват намуд, намоёндагони роҳбарикунанди нерӯҳои демократӣ борҳо ошкоро изҳор доштанд, ки нисбат ба роҳбарияти ҳозира дар оппозиция қарор доранд ва бо онҳо ҳамкорӣ кардани нестанд.

Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон С. Қенчаев 24 январи соли 1992 тайи гуфтугӯи мустақими телевизионӣ иброз дошт, ки сарварони ҳизби демократ ба мулоқоте, ки дар Раёсати Шӯрои Олӣ бо намоёндагони аҳзоби сиёсӣ ва созмонҳо доир гардид, даъват шуда бошанд ҳам, мутаассифона аз иштирок сар печиданд.

Ш. Юсуф дар як суҳанронии худ ба оҳанги ултима-тумӣ «мо роҳҳои сиёсиро пешниҳод кардем, мӯҳлат ҳам додем», гуфтааст. Ў барои ба ин оҳанг бо ҳукумат гап задан шарм ҳам накардааст ва яқин аз роҳҳои сиёсии пешниҳодкардаи ӯ ин буд, ки парлумони ҳозираи Тоҷи-

кистон пароканда карда шавад. Ҷои тааҷҷубу таассуф буд, ки ӯ худро олими файласуф тарошида, зиддиконунӣ ва беасос будани ин пешниҳодро намедонад. Ба ҳеҷ кас пинҳон нест, ки усулҳои пароканда кардани парламент алҳол дар ягон санади қонунӣ мо, аз ҷумла дар Қонуни асосӣ ҳам зикр нагардидааст. Ин қор ҳатто дар ихтиёри Раиси Ҷумҳур ҳам нест. Танҳо ҳаминаш равшан аст, ки агар интиҳобкунандагони ин ё он ҳавза аз фаъолияти вакили худ норозӣ бошанд, метавонанд ӯро бозхост намоянд...

Агарчи воқеаҳои хунини феввали соли 1990 оғози таҳрибкориҳои ҳизби наҳзати исломи Тоҷикистон ва шарикони растохезию демократи онҳо дар роҳи ба даст овардани қудрати давлатӣ буда, митингбозиҳои август-сентябри соли 1991 тамрини асосӣ ба сӯи ин ҳадафи ҷинояткорона ҳисоб гардад, митингҳои 12 ва 18 январи соли 1992-и шаҳри Қӯрғонтеппа тайёрии охирин ва саниҷиши аслиҳаи ҷангии ин қувваҳои сиёҳкор қабл аз табaddулоти ҳарбии майдони Шаҳидон мебошанд.

Чи тавре ки маълум аст, баъзе роҳбарони ҳизби демократи Тоҷикистон, ки аз ҷумлаи аввалин таъсисгарони он ҳисоб мешуданд, ифвоғариҳо, дасисабозиҳо, мансабҳои Шодмон Юсуфро дарк намуда, оқибат ин ҳизбро расман тарк карданд. Ба ин амали онҳо хусусан изҳороти раиси ҳизби демократ, ки аз 16 феввали соли 1992 ба воситаи радиои «Садои Амрико» ба забони форсӣ садо дода буд, такони бештаре додааст. Мана, он изҳороти «пешвои миллат»:

Ш. Юсуф раиси ҳизби демократи Тоҷикистон мегӯяд, ки «Раҳмон Набиев ва парламент, ки аксарияти аъзои онро коммунистон ташкил медиҳанд, аслан намедонанд, ки ислохоти иқтисодӣ чист?»

Ба гуфтаи Юсуфов «сиёсати Набиев мардуми бенавои Тоҷикистонро бенавотар месозад». Аммо вай ба ин ақидаи мардум, ки боздиди Бейкар — котиби давлатии Америка вазъиятро дар Тоҷикистон ислоҳ хоҳад кард, розӣ намебошад.

Юсуфов айнан чунин мегӯяд:

Агар Бейкар аз ин режими ҷинояткор пуштибонӣ карда ва бо он ҳамкорӣ намояд, сиёсати Америка дар ин кишвар оянда нахоҳад дошт».

Юсуфов хотирнишон месозад, ки «Хамаи кишварҳои исломӣ кӯшиш доранд, ки ҳизби наҳзати исломиро ба тарафи худ ҷалб намоянд, ки кӯмакҳои молии онҳо меафзояд. Аммо ИМА дар бораи ҳизби демократии Тоҷикистон фикру мулоҳизае накардааст, дар ҳоле, ки чунин чизе на танҳо ба ҳизби демократии Тоҷикистон, балки ба ояндаи демократия дар Тоҷикистон кӯмак хоҳад кард».

Юсуфов мегӯяд:

«Бо иброи муҳолифати роҳбари мазҳабии аршади Тоҷикистон алайҳи ҳизби демократӣ ин ҳизб дар мавқеияти мушкеле қарор гирифтааст.

Агар демократҳои калонтарини ҷаҳон қувваи демократиро дар Тоҷикистон пуштибонӣ дастгирӣ нанамоянд, ҳизби исломӣ қавитарин қувва дар Тоҷикистон хоҳад шуд».

Юсуфов мегӯяд:

«Тоҷикистон ду роҳ дорад: ё мисли Қирғизистон роҳи демократиро дар пеш гирифтаю ислохот ва инкишофи иқтисодиро рӯи қор меоварад ва ё як кишвари иртиқои исломӣ мешавад».

Шаҳси мунофиқи дурӯя, иғвоангезу риёкор ҳамеша дар фикри худ устувор мемонад. Ин иддао аз ҳамин изҳороти мухтасаре, ки тавассути чунин дастгоҳи бузурги нашаротӣ баён намудааст, маълум мегардад. Ӯ кӯшиши беҳуда кардааст, ки Америка бо Тоҷикистон тарки муносибат намояд.

Ононе, ки ҳизби демократи Тоҷикистонро тарк намуданд, аъзоёни раёсати ҳамин ҳизб (яъне аъзоёни бюрои сиёсӣ) Мирзо Самиев ва Абдулло Очилов буданд. Боре ман бо яке аз онҳо, ки ба ғайр аз вазифаҳои ҳизбӣ инчунин Президенти иттифоқи кооператорон ва соҳибкорон низ буд, яъне Мирзо Самиев мулоқот намудам. Мехостам, ки барои тартиб додани барномаи рушди иқтисодии кишвар фикру андешаҳои ин шахсро доништа гирам. Дар вақти сӯҳбати мо ҳанӯз ӯ аз ҳизби демократ хориҷ нашуда, узви раёсати он ҳисоб меёфт, аммо бо бисёр ақидаҳои «пешвои миллат» муҳолиф буд, яъне як навъ давраи калавишҳои вай ҷараён дошт.

Вазъияти таъминоти гӯшт каме ташвишовар буд. Ба чои 91 тонна дар як рӯз Душанбешаҳр ҳамагӣ то 50 тонна гӯшт мегирифт, ки ин хеле кам буд. Сабаби асосии нарасидани гӯшт, ин сари вақт ӯҳдадорихои шартномавиرو иҷро накардани вилоятҳои ҳамонвақтаи Кӯлобу Қўрғонтеппа буд. Далелҳо инро возеҳ месозанд. Ҳамон вақт вилояти Қўрғонтеппа ҳамагӣ 13 фоизи нақшаи солони супоридани гӯштро нисбати Душанбешаҳр иҷро кард. Вилояти Кӯлоб бошад, 47 фоизи нақшаи яксоларо иҷро кард.

Масъалаи таъминоти дигар маҳсулоти хоҷагии қишлоқ низ то ҳол ба таври дилхоҳ ҳал нашуда буд. Ноҳияҳои картошкапарвари Фарму Циргатоли Тоҷикобод ба аҳдашон вафо накарданд.

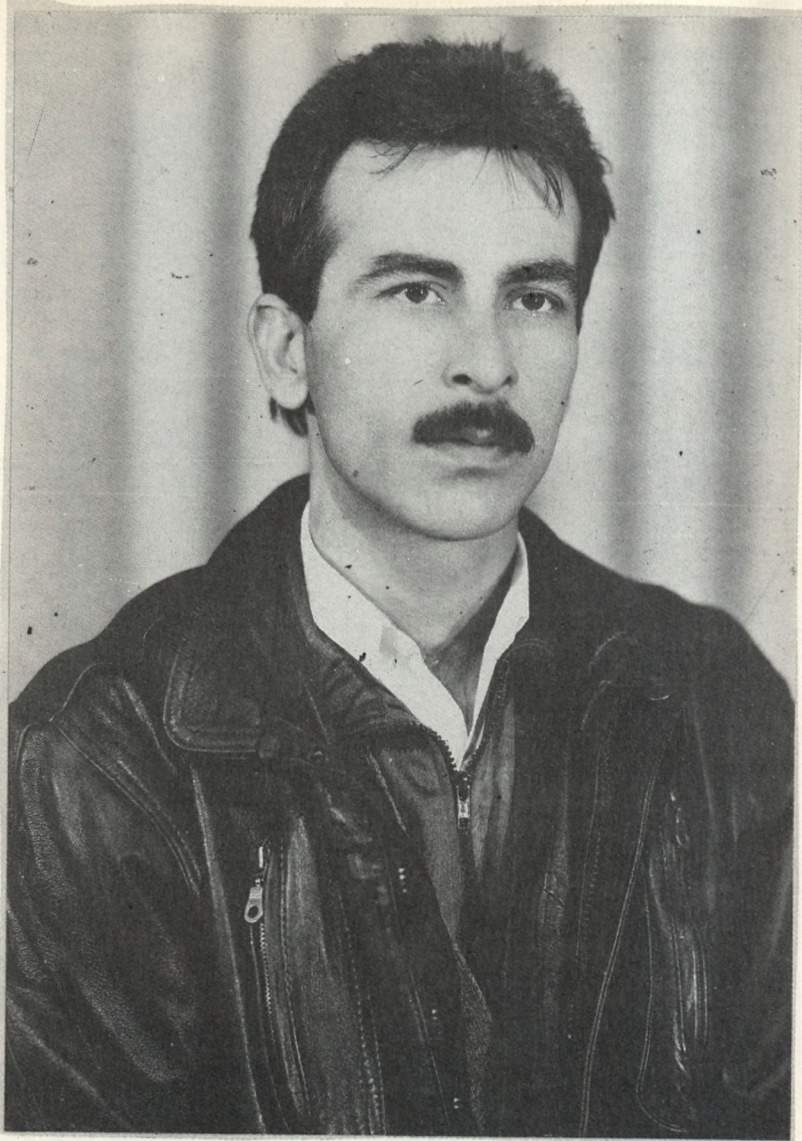
Ҳар рӯзи чумъа, соати 7-и пагоҳӣ дар комичронияи шаҳр бо иштироки роҳбарони бозорҳои корхонаю ташкилотҳои маҷлис гузаронида мешуд, ки дар он ҳар роҳбар аз вазъияти таъминоти шаҳр маълумот меод. Ҳадафамон таъминоти пойтахтро ҳарчи зудтар беҳтар намудан буд, зеро оромии Чумҳурии аз бисёр ҷиҳат ба оромии пойтахт вобастагӣ дошт.

Ман ҳам аз мушоҳидаҳои худ, ҳам аз маълумоти расмӣ дастгоҳи Раиси Чумҳур оғоӣ доштам, ки вақтҳои охир вазъи таъминоти шаҳри Душанбе тоқатнопазир гардидааст, бар замми он ки дар мағозаҳо қариб ҳеҷ чиз ёфт намешуд, боз қаллобию ҳанногӣ ба авҷи аълояш расида буд. Кооперативҳои пайдо шуда буданд, ки аз беназоратии органҳои дахлдор истифода бурда, роҳи қаллобиро пеш гирифта буданд. Аз вазорату идораҳо маълумоти расмӣ мерасиданд, ки гӯё иҷрои нақшаҳо аз солҳои гузашта беҳтар мебошанд. Масалан, заводҳои равшану тамоку ва дигар корхонаҳои пойтахт маҳсулоташонро аз порсола зиёдтар мебароранд. Пас ҳамаи ин маҳсулот ба кучо меравад?

Баъди тафтишҳои, ки аз тарафи органҳои маъмурӣ ва дастгоҳи Президент гузарониданд, мо ба ҳулосае омадем, ки вазъиятро хеле беҳтар намудан мумкин аст, то ки он ба манфиати аҳли меҳнаткаш, оилаҳои серфарзанду камбизоат, маҷрӯҳон, нафақахӯрон, солхӯрдгон, студентон бошад. Дар навбати аввал ман ба Раҳмон Набиев пешниҳод намудам, ки интизоми қатъӣ ҷорӣ карда, бар зидди торочгарони моликияти ҷамъиятӣ муборизаи беамон бурдан зарур аст. Раиси Чумҳур пеш-

Ин шермардон ағбаи Шаршар, ноҳияи Норак, деҳаҳои Кӯрғонтеппаю Колхозободро аз ғоратгарон озод намуда, дар ноҳияи Ғарм ба дастаҳои Ризвон ҷангида, ғолиб омадаанд.

. Курбони Чол—набери хофиз машхури ҷумхури ҷамрохи падараш
Аҳмад, бародаронаш Султон ва Улфатшох бар зидди оппозиция мубор-
изаи беамон бурдааст. Ҳоло сарвари полки низомини ш. Кӯлоб мебошад.

УДОСТОВЕРЕНИЕ

ТРАКТОРИСТА-МАШИНИСТА

Фамилия

Мирзоев

Имя

Мечмур

Отчество

1966 года

Дата и место

рождения

Р-Н Вахш

АВ

№ 922714

Выдано инспекцией

Гостехнадзора

Вахш

К.Тюбе

Джафаров

Республика

19.09.1991 г.

Мечмур

(подпись выдающего)

удостоверение)

Категория сельскохозяйственных тракторов и самоходных машин, на управление которыми выдано удостоверение

Отметка о разрешении

А Тракторы колесные класса до 14 кН (1,4 тс)

РАЗРЕШЕНО

Б Тракторы колесные класса свыше 14 кН (1,4 тс)

В Тракторы гусеничные

РАЗРЕШЕНО

Г Самоходные машины с механической трансмиссией

Д Самоходные машины с гидравлической трансмиссией

Е Лицензия на управление дорожно-транспортными машинами, в т. ч. тракторами с ковшом вместимостью до 0,65 куб. м

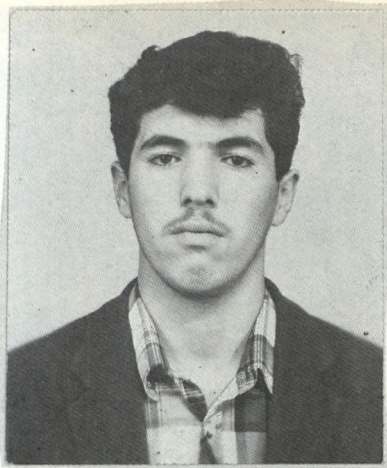
отметкой

Хуччати ронандагии ғўрамарг Т. Мирзоев, ки аз дасти чаллодони «Ситоди Наҷоти Ватан»-и Шодмон Юсуф 27 июни соли 1992 вахшиёна кушта шудааст.

Мухаррама Мирзоалиева бо душманони миллат дар катори мардон ҷангид ва пируз шуд. Ҳоло ӯ раиси колхози ба номи С. К. Сафарови, участкаи Коминтерни Кӯрғонтеппа мебошад.

Мӯъминов Исмоил-Исмоил-
калур баъди аз тарафи ваххобиён
кушта шудани писараш Мӯъминов
Вафо ба сафи ҷанговарони Фронти
Халқӣ пайваст ва зиёда аз 30 нафар
ҷавононро дар атрофи худ ҷамъ
карда, то пирузӣ мубориза бурд.

Майдони «Шаҳидон» Тирамоҳи соли 1991.

Барои митинг бахона ҳам ёфт шуд?

Баъди ба истеъфо рафтани як қатор рохбарони давлат мардуми ба доми демократмабон афтода истеъфон парламентаро талаб карданд.

Булдозери Т-130. «Танки оташфишон», ки онро ҷанговарони Ҷаб-
хаи Халқии ноҳияи Шаҳритӯс бо роҳбарии сардори штаб ӯрок Бобоев
ба ғанимат гирифтааст. Ҳоло ӯ раиси шӯрои посёлка мебошад.

Дар интизори фармон.

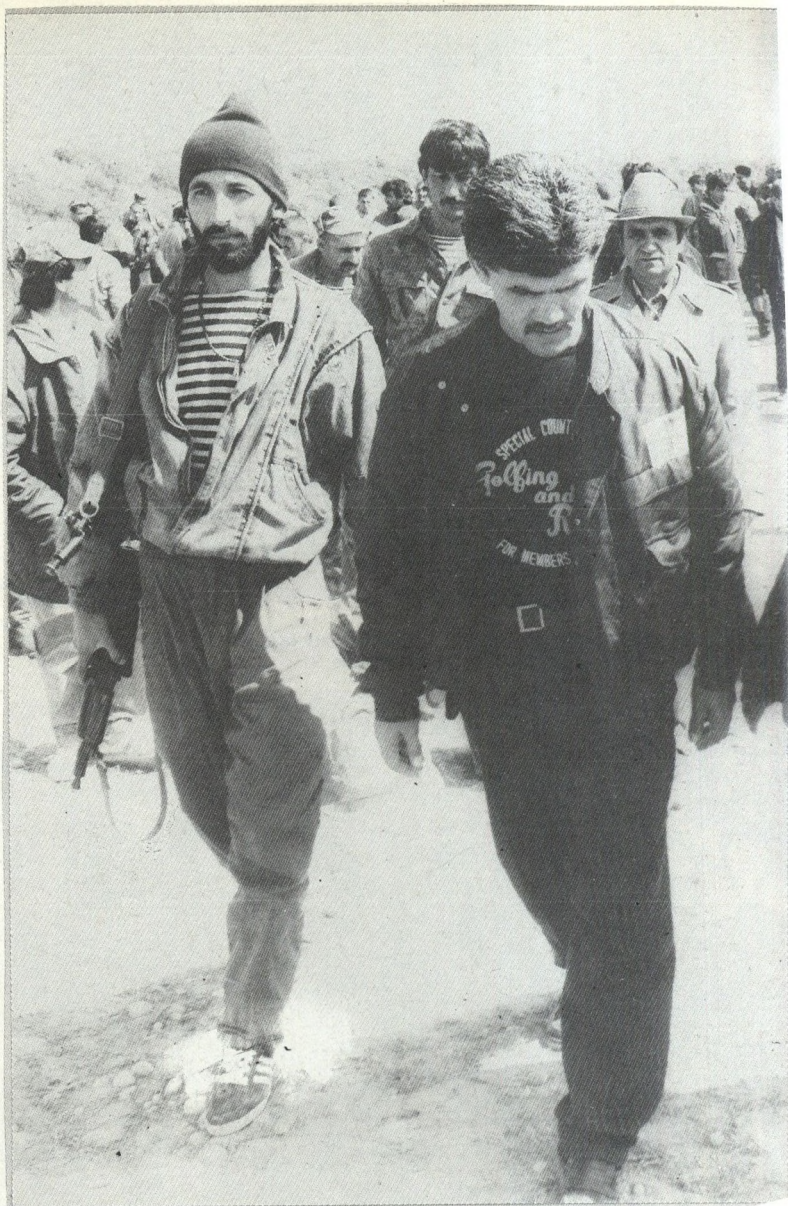
Ин тирадилон муҳити атрофро ҳам тира кардаанд.

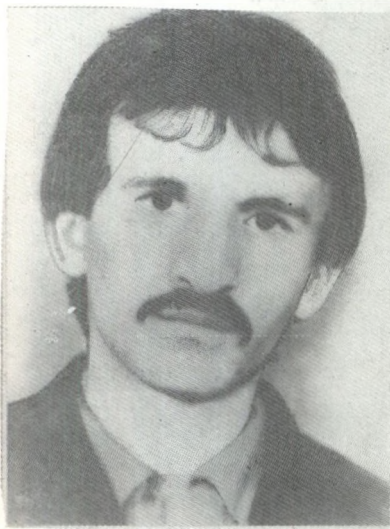
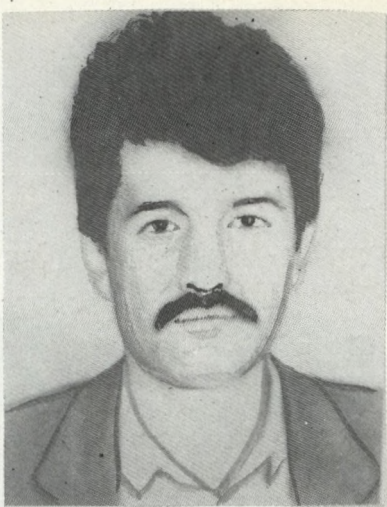
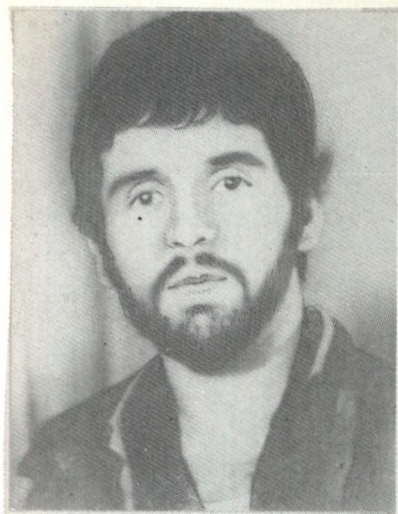
Бо кироати чанд сура аз Қўрғони мачид ваҳобиён халқро ба ҷанг даъват мекунанд.

Гуруҳи Қамол ки муборизаро дар совхозии «Вахш» сар карда, дар даран Ромит ба охир расондааст.

Кахрамони миллии Тоҷикистон Файзали Сандов бо ҳам-
яроқонаш.

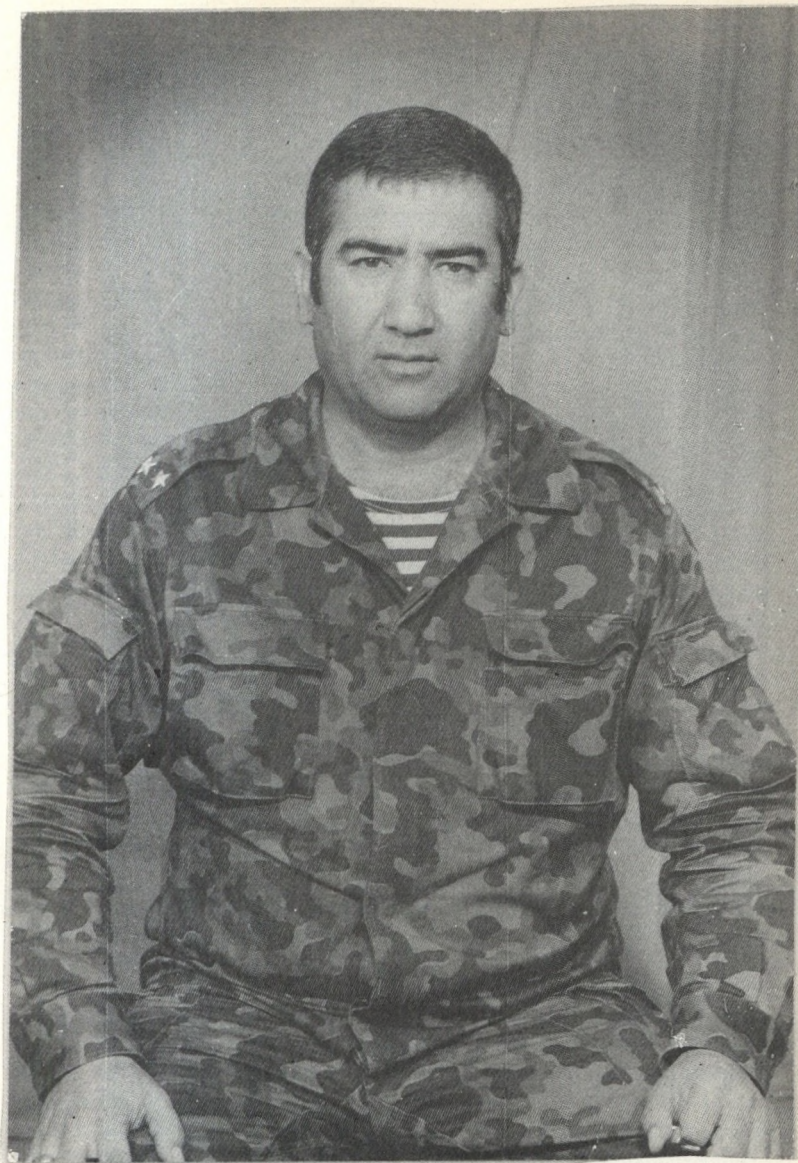
Шахидони роҳи озодӣ аз ш. Кӯлоб Шарипов
Файзали, Насриддинов Фахриддин, Мадиев Ҷӯрахон ва Назаров
Давлатали.

Ҳазраткулов Равшан
узви фаъоли Чабҳаи
Халқии ноҳияи Шаҳри-
тӯс, ҳоло раиси Коми-
ронияи ноҳия.

Фуломҳайдаров Нас-
риддин, узви фаъоли
Чабҳаи Халқии ноҳияи
Шаҳритӯс, ҳоло ҷониши-
ни аввали раиси Коми-
ронияи ноҳия.

.. Раҷабов Сафолбек Кенчаевич, узви фаъоли Чабҳаи Халқии ноҳияи Шаҳритус, ҳоло сардори шӯъбаи корҳои дохилии ноҳия, полковник.

Ин занони шуҷоъ ба «Номардон» дарси адабу мардӣ додаанд ва дар майдонҳои
чанг мардонагӣ зоҳир кардаанд.

Ман аз Самиев пурсидам, ки ҳизби демократӣ дар ибтидо воқеаи Раиси Ҷумҳур интиҳоб шудани Раҳмон Набиевро зеро шубҳа гузошта, изҳор наму-да буд, ки нисбати ӯ дар оппозицияи амиқ қарор хо-ҳад гирифт. Ҷӣ шуморо водор сохт, ки ҳилофи ин қарор амал намоед?

— Дар қарор зикр ёфта буд, ки ҳизб мавқеи оппо-зитсияи конструктивиро ишғол мекунад. Ман ҳамин таклифро пешниҳод карда, изҳор намуда будам, ки агар бо Президент ҳамкорӣ кардан нахоҳем ҳам, ақал-лан ба ӯ ҳалал нарасонем. Зеро ӯ бо барномаи муайян ба арсаи сиёсӣ омадааст. Гузашта аз ин, Раҳмон На-биевро то ҷое ҳуди демократҳо дубора ба арсаи сиёсат оварданд. Натиҷаи таҳлили вазъии сиёсӣ иқтисодӣ бис-ёр чизҳоро нишон медиҳанд. Ман ба қарибӣ ба Кӯлоб рафта будам, Абдулло Очилов аз вазъияти Хуҷанд огоҳ шуд. Қариб панҷоҳ дар сади корхонаҳо баста шуданд. Ду рӯз пеш аз «Тоҷикгидроагрегат» ба ман занг заданд, ки ин завод ҳам дар арафаи баста шудан аст. Хатари бозистодани заводи яхдонбарории «Помир» дар миён аст. Бекорӣ дар саросари Ҷумҳурӣ меафзояд. Мағозаҳо холӣ, маоши мардум барои зиндагӣ кифоят намекунад. Дар ҳамин шароит мо ба ҳулосае омадем, ки ягона ро-ҳи аз бӯҳрон ҳалос шудан, муттаҳид гаштани ҳамаи созмонҳои гурӯҳҳои ҷамъиятӣ. Дар чунин шароит ман, Очилов ва чанд нафар роҳбарони ҳизби демократ ба ҳулосае омадем, ки аз ҷанҷолҳои дохилӣ даст кашем ва ҳама барои мустаҳкам кардани истиқлолияти давла-тии Тоҷикистон мубориза барем, нагузорем, ки дар оян-да муборизаҳои дохилии мо мардумро бештар ба вартаи кашшоки кашанд.

Минбаъд тезутунд сохтани вазъияти дохилии Ҷум-ҳурӣ бар манфиати халқ нест.

— Ҷаро пештар ба ин ҳулоса наомадед?

— Изҳороти раиси ҳизби демократ Шодмон Юсуф аз тариқи радиои «Садои Амрико» дар хусуси муноси-батҳои Тоҷикистону Амрико ин иқдоми моро тезонд. Ман чунин меҳисобам, ки устувор сохтани муносибат бо Амрико ба мустаҳкам гардидани истиқлолияти иқти-содӣ ва сиёсии давлати Тоҷикистон кӯмак мекунад. Ва дар ҳамин лаҳзаи ҳассос муқобили ин муносибатҳо ба-ромадан хоҳеду нахоҳед, ҳиёнат ба халқи тоҷик аст. Зе-ро гап аз хусуси Раҳмон Набиев ва ҳукумати ӯ намера-вад. Гап дар бораи истиқлолияти давлатии Тоҷикистон

рафта истодааст. Муносибатҳо бо Раҳмон Набиев ва ҳукумати ӯ не, балки бо Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳиб-истиклол барқарор мешавад. Давлати бузурги Амрико-ро даъват карданд, ки аз мустақкам кардани муносибат-ҳо бо Тоҷикистон худдорӣ кунад — роҳи норавою номардонаи мубориза мебошад. Мо ҳизби демократро ҳамроҳ бо Шодмон Юсуф ташкил намудем. Аммо ин чунин маъно надорад, ки ман дар ин маврид хомӯшӣ ихтиёр бикунам. Истиқлолияти давлатӣ, тамомияти арзии Тоҷикистонро бояд аз ҳамаи манфиатҳо болотар гузорем.

— Ба назари шумо ҳизби демократ барои ҳамкорӣ бо ҳукумати Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон омодааст?

— Ман ҳамчун Президенти иттифоқи кооператорон ва соҳибкорон ҳангоми мулоқот бо Раиси Ҷумҳурии кишвар дар ин мавзӯ сӯҳбат доштам. Дарк намудам, ки Раҳмон Набиев барои ҳамкорӣ бо ҳамаи қувваҳои сиёсии Тоҷикистон самимона тайёр аст. Аз ин хусус ба раиси ҳизб Шодмон Юсуф гуфтам ва изҳор намудам, ки дасти ба ҳамкорӣ дарозкардари бояд рад накунем. Вале баъди изҳороти раиси ҳизб аз тариқи радиои «Садои Амрико» роҳи ин ҳамкорӣ қариб, ки баста шуд.

— Изҳороти шумо оид ба амалиёти нодурусти Ш. Юсуф дар раёсати ҳизби демократӣ мавриди баррасӣ қарор гирифт?

— Мо таклиф намудем, ки тамоми раёсат бо чунин изҳорот баромад кунад. Вале афсӯс, дар маҷлис, ки ҳашт нафар аъзои раёсат иштирок доштанд, танҳо се-чор нафарашон изҳоротро пазируфтанд.

— Дар мусоҳибаи худ дар рӯзномаи «Ҷавонони Тоҷикистон» раиси ҳизби демократ Ш. Юсуф зикр кардааст, ки ин ҷудоиандозӣҳо, ихтилофи назар дар ҳизб ҷанбаҳои маҳалгарой, ҳешутаборчигӣ дорад. Ин масъаларо чӣ гуна шарҳ медиҳед?

— Ман аз Кӯлоб ҳастам, деҳқонзодаам. Бо Раҳмон Набиев, Сафаралӣ Қенҷаев ва ба шумо ҳамшахрӣ, ҳешу табор нестам, ягон робитае ҳам надорам. Шояд Шодмон Юсуф, Абдулло Очиловро дар назар дошта бошад? Агар чунин аст, пас аз ҷониби ӯ ин гап бевиҷдонӣ, умуман беҳирадист. Маҳалгарой ба Абдулло Очилов бегона аст. Дар вақташ ӯ таклиф карда буд, ки дар ҳизб шиноснома мавҷуд набошад, то ки касе аз кучо будани каси дигарро надонад.

— Миёни аъзон ҳизб боз дар кадом мавзӯҳои прин-
сипиалӣ ихтилофи назар мавҷуд аст?

— Ман бо раис шахсан дар масъалаи тактикаи му-
бориза розӣ набудам ва розӣ ҳам буда наметавонам.
Пеш аз воқеаҳои февралӣ Ш. Юсуф изҳор карда буд,
ки агар фалону фалон нашавад, имкон дорад дар То-
ҷикистон воқеаҳои Руминия ё Тифлис тақрор шаванд.
Он вақт мо ба раиси ҳизб гуфтем, ки Тоҷикистон на
Руминия асту на Гурҷистон ва бачою бечо додани ҳар
гуна изҳорот бас карда шавад. Биёед, беҳтараш дар до-
ираи қонун амал намоем. Раҳмон Набиев ба мо маъкул
аст ё не — ин масъалаи дигар. Лекин интиҳобот ба
амал омад. Ғайриқонунӣ будани онро касе исбот на-
кардааст. Биёед сарфи назар аз муносибатҳои шахсӣ
мардумро, интиҳоби онҳоро эҳтиром кунем.

Инчунин дар масъалаи баҳудаю беҳуда ҳақорат кар-
дани шахсиятҳо якеро муғул гуфта таҳқир намуданду
ба дигаре номи дигар гузоштан лозим нест... Ба Ш.
Юсуф борҳо гуфтем, шумо раиси ҳизби сиёсӣ ҳастед,
изҳорот бояд асос дошта бошад, медонед, ки мардум
аллакай аз митингу митингбозӣ хаста шудааст. Маса-
лан, дар митинги аввале, ки демократҳои Русия даъват
карда буданд, чансад ҳазор одам ҷамъ омад, дар ми-
тинги дуюму сеюм камтар, кор ба дараҷае расид, ки
мардум дигар ба митинг наомаданд. Зеро ҳар он чи
дар митинг гуфта мешавад, дар ҳамон ҷо мемонад, на-
мешавад. Мо низ ба чунин воқеият дучор шудем. Дар
митинги як моҳ пеш аз баҳманмоҳ доиргашта, гуфтем,
ки ба ҳукумат фалон қадар мӯҳлат медиҳем, ки талаб-
ҳои моро иҷро кунад. Худамон ҳам медонистем, ки иҷ-
рои онҳо ғайриимкон аст. Як моҳ гузашт. Ягон талаби
мо иҷро нашуд. Дар сиёсат камтар ҷиддӣ шудан лозим:
ё нагӯй, агар гуфти, дар роҳи татбиқаш мубориза би-
бар. Ин ақидаи шахсии ман аст. Ман бо бисёр корҳои
Президент розӣ буда наметавонам. Дар ин хусус борҳо
гуфтаем, ки Раҳмон Набиев алтернатива надорад. Зеро
имрӯз мардуми мо ба дигар шеваи кор тайёр нестанд.
Инро натиҷаи на танҳо интиҳоби Президент, балки чанд
интиҳоботи дигар ҳам нишон дод.

— Доир ба таъсиси ҷумҳурии мухтори Бадахшон
дар ҳизби демократ чӣ нуқтаи назар мавҷуд аст?

— Ҳар хел нуқтаи назар мавҷуд аст. Ман қатъиян
муқобили таъсиси ҳама гуна ҷумҳуриҳо дар ҳудуди
Тоҷикистон ҳастам. Раиси ҳизби мо ва баъзе аз роҳба-

рони он дар чунин мавқеа қарор доранд, ки Тоҷикистон бояд дар атрофи Бадахшон ба вучуд ояд. Оре, қор то ба ин ҳадд расидааст. Ман ақида дорам, ки ин авантюризм, ифвогарӣ аст. Ҳар кас муқобили ягонагӣ, тамоми-яти арзии Тоҷикистон қор мебарад, мо муқобили онем ва намегузорем, ки Тоҷикистонро қисмат кунад. Дар мавзӯи ягонагии ҷумҳурӣ Президент ва ҳукумати Тоҷикистонро зарур аст, ки чораҳои қатъӣ бинанд. Зеро ин гапӣ на в нест. Дар давраҳои воқеаҳои сентябрӣ ду депутат аз вилояти Ленинобод масъалаи ҷудо шудани вилоятро ба миён гузоштанд. Ҳоло чунин қорро баъзе бародарони бадахшонӣ қарда истодаанд. Умуман ҳар касе, ки дар бораи ҷудо намудани ягон қисми Тоҷикистон сухан мегӯяд, бояд ҳамчун ҷиноятқор дар назди қонун ҷавоб диҳад. Ҳоҳ бузургии миллат бошад, ҳоҳ кӯчаки он Дар ин масъала компромисс, муроҷиат буда наметавонад.

Ман як ҷизро намефаҳмам. Ҳама мегӯем, ки мардумони Бадахшон тоҷиканд. Пас дар ҳудуди Тоҷикистон таъсис намудани як Тоҷикистони дигар чӣ маъно дорад? Агар бародарони бадахшонӣ рӯи роҳ гуянд, ки мо тоҷик нестем, забонамон дигар аст, миллатамон дигар аст — пас ман тарафдори ҷумҳурии мухтор будани Бадахшонам. Лекин ин тавр нест-ку?!

Мухтору номухтор бофтаи ким-кадом миллатгароӣ аст. Ҷумҳурӣ ё ҳаст ва ё нест, давлат ё ҳаст ва ё нест. Давлатро миллат таъсис медиҳад, як миллате, ки дар атрофи худ дигар миллатҳоро муттаҳид қардааст. Агар мо саводи қофӣ дошта бошем, бояд донем, ки дар асоси кадом нишонаҳо давлат таъсис меёбад. Имрӯз ҷиҳатҳои иқтисодиро далел меоранд, ки он афсонае беш нест.

Ин афсонаҳо ба одамони содда бояд гуфт. Умуман ман тарафдори он ҳастам, ки ҳатто аз унвони вилояти Бадахшон калимаи «мухтор» гирифта шавад. Бадахшон ин як қисми ҷудонашавандаи Тоҷикистон аст ва дар он ҷо халқи тоҷик зиндагӣ мекунад. Шумо худатон дар робитаи мустақими телевизионӣ 28 феввали соли 1992 хеле дуруст гуфтед, ки бо иваз намудани ном проблемаҳои иқтисодии вилоят ҳал намешаванд.

— Дар изҳороти шумо дар робита бо сиёсати ғалати раиси ҳизби демократ омадааст, ки «дастгирии қорҳои хуби оғозқардаи Раиси Ҷумҳур маънои онро надорад, ки мо аз қарорҳои зидди манфиатҳои халқ ва прин-

сипҳои демократия қабулкардаи ӯ ҷонибдорӣ мекарда бошем». Шумо кадом қарорҳоро дар назар доред?

— Имрӯз Тоҷикистон муносибати худро ба қувваҳои мусаллаҳе, ки дар ҳудуди ҷумҳурӣ ҳастанд, муайян накардааст. Мо бояд рӯи роҳи ғуҷе, ки Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил бебақос аст. Тоҷикистон ҷи гуна давлати мустақил аст, ки ягон ҳел қувваи мусаллаҳ надорад, қувваи мусаллаҳи дигар давлатро дар ҳудуди худ нигоҳ медораду вале то имрӯз юридитсияи Ҷумҳурӣ аз болои ин қувваҳо муайян карда нашудааст. Чунин масъалаҳо кам нестанд...

— Шумо сиёсати имрӯзаи мо, роҳбарони Ҷумҳуриро, ҷи гуна арзёбӣ мекунад?

— Сиёсати хориҷии ҳукумати президент — дохил шудан ба Созмони Милалӣ Муттаҳид, имзои Шартномаи ҳамкории Хелсинки ва узви Фонди байналхалқии асъор (валюта) шудан равандҳои демократиро дар Ҷумҳурӣ мустақкам месозанд. Ба он баҳое, ки баъзеҳо ба Тоҷикистон медиҳанд ва онро давлати тоталитарӣ меноманд, розӣ шуда наметавонам. Тоҷикистон давлати демократист. Бигуздор ҳукумати Тоҷикистон, парламент он ба мо маъқул набошад. Лекин муҳолифатҳо бояд бо роҳи конститутионӣ ҳал гарданд. Агар мо демократияро воқеан эҳтиром кунем ва давлати демократӣ сохтан хоҳем, вале агар зӯровариҳо ҷонибдор бошем, пас бояд аз боби демократия ҳарф назанем.

Тоҷикистон сарзаминест, ки ба истилоҳи марксистон/якбора аз феодализм ба сотсиализм гузаштааст. Аз ин рӯ раванди ташаккули миллати тоҷик ба охир нарасида, якбора ба демократияи Ғарб гузаштан номумкин аст. Лекин баъзеҳо чунин мешуморанд, ки дар сиёсат ҳама чиз раво аст ва барои ба даст овардани мақсади худ аз баъзе ифлосиҳо даст намекашанд. Ман дар чунин бозиҳои ифлос иштирок накардаам, намекунам ва нахоҳам кард.

— Бозиҳои ифлос гуфта шумо чиро дар назар доред?

— Чунин бозиҳо ҳастанд, вақташ ояд, дар ин бора гап мезанем.

Имрӯз лаҳзае фаро расидааст, ки мо бояд бо ҳар роҳ истиқлолияти давлатии Тоҷикистонро мустақкам созем, — мардумро ҳуронем, пӯшонем, ҷоманро аз гуруснагон, ки хатараш воқеан вучуд дорад, раҳо кунем, ё ин ки бо аъмоли кӯтоҳандешона минбаъд қам вазъ-

иятии Ҷумҳуриро тезутунд гардонем. Мо бояд иқ-
рор шавем, ки Ҷумҳурӣ ба дасти Президенти им-
рӯза дар шакли пурра вайроншуда расидааст.
Агар ҳама гуноҳхоро бар гардани Раҳмон Набиев
ва ҳукумати ӯ бор кунем, бевичдонӣ, дурӯғи маҳз ме-
шавад. Қасолатҳои имрӯза ҳосили сиёсати чандинсола-
анд. Мо метавонистем се-чор сол пештар вазъияти Ҷум-
ҳуриро тағйир диҳем. Вале вақтро дар талоши манса-
бу муборизаҳои дохилӣ аз даст додем. Ҳоло роҳи яғо-
наи наҷот дар муттаҳидӣ ва ягонагист. Вагарна Тоҷи-
кистон ба қисматҳои хурд-хурд тақсим шуда, ба сари
мардум рӯзҳое биёянд, ки ҳафтад пушти моро халқ на-
хоҳад бахшид. Бинобар ҳамин ба тамоми аъзои катории
хизби демократ, ба мардум муроҷиат мекунам: Биёед,
дар рӯзҳои саҳт якҷо бошем, то ки аз экстремизми сиё-
сӣ ҷамъиятро раҳо диҳем. Зеро ҳар ҳамаи мо дар оянда
ба халқамон зарарҳои калон мерасонад.

* * *

Рӯзи 28 марти соли 1992 дар рӯзномаҳои расмӣ
Ҷумҳурӣ хабари зерини муҳбири «ТоҷикТА» дарҷ гар-
дид:

«Ду рӯз боз дар назди бинои Девони Ва-
зирон гирдиҳамоие давом дорад, ки иштирок-
кунандагони асосии он донишҷӯёни бадахшонӣ
мебошанд.

Тавре ки маълум шуд, сабаби гирдиҳамоӣ
пешниҳоди Раёсати Шӯрои Олии Ҷумҳурии То-
ҷикистон ба Президент дар бораи аз вазифа
озод кардани вазири корҳои дохилӣ М. Навҷу-
вонов аст.

Пешниҳоди Раёсати Шӯрои Олӣ дар ин мав-
рид характери тавсиявӣ дорад. Ва дар ин масъ-
ала қарори қатъиро Президент қабул хоҳад
кард. Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев ва нониби
Президент Н. Дӯстов 27 март масъаларо ба
аҳолии Тоҷикистон тавассути телевизион ба ҳа-
мин мазмун шарҳ дода буданд. Онҳо ҳамчунин
дар бораи далелҳои сухан ронданд, ки тақли-
фи мазкур дар асоси онҳо пешниҳод шуд. Ило-
ва бар ин М. Навҷувонов бо ҳулосаҳои комис-
сияи Шӯрои Олӣ нисбати ӯ розӣ нашуд ва ко-

миссияи махсуси салоҳиятдор ташкил дода шуд. Худи М. Навҷувонов дар намоиши телевизионӣ доир ба ин масъала сухан ронд. Вале гирдиҳамони беиҷозат баъди ин ҳам давом дорад».

Ин буд нахустин хабари расмӣ дар бораи дасисабозиҳои майдони «Шаҳидон».

Солҳои бистум, дар давраи ташкил намудани Ҷумҳурии Тоҷикистон фарзанди доно, покниҳод, садоқатманд ва фидокори Бадахшон Шириншоҳ Шохтемур хизматҳои бузурге анҷом додааст. Ӯ дар яке аз вазифаҳои олии Ҷумҳурӣ — Раиси КИМ-и Тоҷикистон интиҳоб гардида, дар масъалаи муайян кардани ҳудудҳои миллии давлати тоҷикон ҷонбозиҳо карда, шахсан бо И. В. Сталин мулоқотҳо намудааст, ба ин роҳбари бузурги ҳамонобақтаи Давлати Шӯроҳо мактубҳои пурмаъно навиштааст. Номӣ поки ӯ дар дили халқи тоҷик ҷовидонист.

Аммо дар давраи ба даст омадани истиқлолияти комили Тоҷикистон баъзе саркардаҳои силоҳдори бадахшонӣ ба доми фиреби қозикалон ва дигар бунёдгариҳои исломӣ афтада, гурӯҳҳои алоҳидаи ин минтақа ро аз пай худ бурда тавонистанд ва онҳоро ба ҳоли бадгирифтор намуданд. Чун оина равшан буд, ки масъалаи аз вазифа бартараф намудани М. Навҷувонов ба ҳонае ҳисоб меёфт. Агар баҳона намебуд, баъди ба вазифаи худ барқарор ва устувор мондани вай гирдиҳамомадагон бояд пароканда мешуданд. Аслан гирем, чи тавре ки дар боло баён намудам, аз вазифа сабукдӯш сохтани ин генерали бесалоҳият, хеле дуруст ва сарибақӣ буда, вай ба ин вазифаи баланд ҳаргиз сазовор набуд. Баъзе сабабҳои ҷаҳд дар бобҳои аввали китоби гуфта будам, биноан тақдирӣ онҳо ҳақат надорад. Зимнан ҳамин ҷо лозим ба ёдоварист, ки дар хуни мардуми бадахшонӣ ҳисси пурғалаёни маҳалгарой нисбат ба дигар манотиқ хеле зиёд аст. Масалан, ягон вазир ва соҳибмансаби воломақоми Хучанд, Ӯротеппа ё Панҷакентро ба ҳамин тариқа муҳокима намоянду аз вазифа сабукдӯш кардани шаванд, намояндагони муқими шаҳри Душанбе будаи ин мулку макон бо шиорҳо ва шӯру мағал ҳаргиз ба майдонҳои пойтахт намебароянд ва зинҳор талаб ҳам намекунанд, ки «ҳон, ҳамшаҳрии мо, шахсияти бузурги мамлакат аст, аз вазифа ҳолӣ накунад». Намояндагони ин манотиқ чунин амалро пастфитратӣ меҳисобанд ва даст ба ин рафтору ҳаракати носавоб намезананд. Аммо бадахшониёни Душанбе ҳамин

тавр амал намуданро дуруст ҳисобиданд ва дар рӯзҳои аввали ин мӯҳрои ифвогарона шӯру ғиреви зиёде бардоштанд. Ҳатто бисёр зиёиёни бадахшонӣ, ки солҳо боз дар Ватанамон нони мунавварфикрӣ меҳӯрданд, ҷавонони хунгарми камсаликаи диёри худро аз ин кирдори зишт бознадоштанд, насихат накарданд. Масалан, С. Ҳалимшо, М. Ҳайдаршо, Амонбек Шохзода, Д. Лутфишо барин шоирон ва рӯзноманигорон баръакс ба оташи рӯз аз рӯз густаришёфтаи гирдиҳамомадагон, ҳамвора равшан мерехтанд. Хусусан, марҳум Амонбек Шохзода ва Ноёбшо Зӯробек ҳар лаҳза дар назди микрофон фарёд мезаданд, ки Бадахшон бояд аз Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷудо шавад ва давлати мустақили Бадахшон эълон гардад, ё ҳамчун Ҷумҳурии мустақил ба Русия ҳамроҳ шавад. Онҳо дар байни гирдиҳамомадагони майдон низ ба ҳамин мазмун корҳои душманона ва ифвогаронаи ташвиқотӣ бурда, ҷинойти хиёнатӣ саҳт содир кардаанд, дар оянда сабабгорони рехтани хуни садҳо ва ҳазорон нафар фарзандони бегуноҳи миллат гардиданд. Баъзе аз ин мунавварфикрони бадахшонӣ писарони худро сарбозони ҳалқабаргӯши генерали хоин Навҷувонов карда буданд, ки сонӣ бо силоҳи Навҷувонов тақдимнамуда, дар минтақаҳои гуногуни Ҷумҳурӣ дар набардҳои зидди ҳукумати қонунӣ ҷангиданд, яъне фарзандони онҳо низ роҳи хиёнат ба Ватанро пайсипарӣ намуданд.

Дар рӯзи дуҷоми гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев як идда ашхоси мӯътабар, собиқадорони ҷангу меҳнати вилояти мухтори Кӯҳистони Бадахшонро ба дафтари кории худ даъват намуд. Дар ин мулоқот ман шахсан иштирок доштам. Раиси Ҷумҳур аз ин ашхоси машҳуру мӯътабари Помир хоҳиш кард, ки барои ба эътидол овардани авзоъ ба давлат кӯмак расонанд. Раиси Ҷумҳур дуруст мегуфт, ки ҳоло як теъдод ҷавонони ғаюру хирасари Бадахшон фирефтаи қозихона ва ҳизби наҳзати ислом шуда, бидуни кадом омилу асос сабабгорони муташанниҷ гардидани авзои пойтахт ва тамоми Ҷумҳурӣ ҳастанд. Мӯътабарони Помир ба майдон рафта, ҳамин амри воқеиро ба ҷавонони гумроҳ бояд бифҳмонанд. Вале онон ин хоҳиши Раиси Ҷумҳурро шунида, ба ҷои он ки мувофиқи салоҳи қори ҳамон лаҳза амал намоянд, дар назди сарвари давлат бе ҳеҷ истиҳола ва зарурат дар хусуси Ҷумҳурии мухтор эълон намудани вилояти мухто-

ри Кӯҳистони Бадахшон масъала гузоштанд. Онҳо дар назди давлату ҳукумат як силсила шарту шароити ғайриқобили қабули худро низ пешниҳод намуданд. Банда дарёфтам, ки аз ин мулоқот ва гуфтугӯ ягон манфиате нест. (Бояд қайд намоям, ки дар он вохӯрӣ намояндаи халқ, муовини раиси Шӯрои Вазирон равоншод Моёншо Назаршоев вазъияти нооромро дақиқан дарк намуда, ба роҳбарони давлат аз самими қалб ёрӣ мерасонд).

Дар майдони «Шаҳидон» вазъият лаҳза ба лаҳза шиддат мегирифт. Мо бо мақсади сар назадани ягон ходисаи нохуш тасмим гирифтем, ки бо Навҷувонов маслиҳат намоем, то ӯ барои ба эътидол овардани авзоъ ба тазоҳурқунандагон муроҷиат кунад. Зеро, вай лоиқи ин мансаби баланд набошад ҳам, касе ӯро алҳол аз вазифа сабукдӯш накардааст, биноан инро ба мардум фаҳмонад ва ҳамчунин шахси масъулу соҳибмансаб оид ба мӯътадил кардани вазъият чораҷӯӣ намояд. Бо ин нияти нек ман ба хонаи ӯ раҳсипор шудам. Ҳамроҳи ман Додситони кулли Ҷумҳурии Нурулло Ҳувайдуллоев буд. Ӯ ҳамчун як шахси қонундони мутафаккиру ватанпарастӣ шӯълавар шабу рӯз ором надошт, тамоми чораҳоро медид, ки ҳамин одамони фиребхӯрдаи ба шӯр омада, хушӣ ба хушӣ ба хонаҳои худ бираванд. Н. Ҳувайдуллоев яке аз роҳбарони олирутбаи поквичдон буда, ба Ҷумҳурии дилаш саҳт месӯхт. Ӯ ғайр аз иҷрои вазифаи бевоситаи хидмати хеш он рӯзҳо ба шиносони худ—собиқадорони ҷангу меҳнат, мӯйсафедони бонуфуз мулоқотҳо мекард, то онҳо дар байни гирдиҳамомадагон қорҳои фаҳмондадихӣ бубаранд, мардумро ором намоянд.

Вақте ки мо ба ҳавлии Навҷувонов наздик шудем, дар ин кӯшкҳои олишон мушоҳида намудем, ки ҷавонони ҳузарби мусаллаҳи бадахшонӣ макони генералро гӯё ноаён посбонӣ мекарданд. Онҳо чор тарафи ин биноро печонида гирифта буданд.

Навҷувонов худро хеле асабонӣ нишон медод, ба мо ҳавобаландона муомила мекард. Дар аввал ба пешниҳоди мо розӣ нашуд ва бо воҳима гуфт, ки боз чорсад ҳазор нафар одамони дигар тайёранд, ки дар майдон ҷамъ шаванд. Вай гӯё ифтихор дошт, ки ҳамин қадар муҳофизон дорад, ё худ вай генералу ҳамин миқдор лашкар дар зери итоати ӯ буда, ҳозир омодаи иҷро намудани ҳар амру фармони вай ҳастанд.

Ҳамон рӯз маслиҳатамон бо генерал напухт, ба фик-

рам вай мехост, ки мо, роҳбарони давлату ҳукумат, аз гирдиҳамомадагон бештар битарсем, ба ваҳм биёем.

Фақат рӯзи дигар ӯ ба қароргоҳи роҳбарони давлат омад, аввал ба қабулгоҳи ман ворид шуд, сонӣ мо ба назди Раиси Ҷумҳур рафтем. Баъди сӯҳбат бо Президент розӣ шуд, ки ба гирдиҳамомадагон муроҷиат намояд. Аммо суҳанони ӯро касе гӯш намекард. Ин дам эҳтимол ҳудаш ҳам медонист, ки сияҳкорон номи вайро байрақ карда, ҷаҳд доштанд, то мақсади шуми худро амалӣ намоянд.

Дар хусуси ба макру фиреби қозиёт гирифтор шудани ҷавонони камтаҷриба ва хунгарми майдон далели раднашаванда мавҷуд аст. Оид ба ин масъала дар саҳифаҳои пешини ҳамин китоб воқеаи ба коргоҳи ман бидуни иҷозат ва ҷашми посбонро хато карда, зада даромадани намояндаи майдони Шаҳидон Раҳим Нуруллобековро ҳикоя карда будам, ки ҳамин далели катъии даъвои мо шуда метавонад. Ҳамон Нуруллобеков буд, ки пешониашро бо латтаи сафед баста, бо туфангча ба ман таҳдид кард: яъне ман ҳам дар ҳудуди Бадахшон таваллуд шудаам, биноан бояд ба бадахшониёни «Шаҳидон» бупайвандам.

Ба ҷараёни пешӣ воқеа рӯчӯ намуда гуфтаниам, ки ҳамин Нуруллобеков бо супориши қозикалон, ҳизби наҳзати ислом ва таҳриқи собиқ ҳокими шаҳр Икромов яке аз иштирокчиёни фаъоли қатли Додситони генерали Ҷумҳурӣ Нурулло Ҳувайдуллоев гардид. Ин қотили манҳус, ки дар майдони «Шаҳидон» аз кашидани нашъаву бангу тарёк мағзаш хароб шуда буд, барои пулу мол шуда, аз ҷиноёти саҳттарин ҳам даст накашид.

Вақте ки он хунхор дастгир гашта, таҳти таҳқиқ қарор гирифт, бо хоҳиши масъулини таҳқиқот барои равшан намудани баъзе уқдаҳо ба маҳаллаи тавқифи ҳамон ҷавони тирамағз рафтам ва чи тавре ки таҳқиқгарон мегӯянд, бо вай мулоқоти рӯ ба рӯ намудам. Акнун ӯ икром намуд, ки ҳақиқатан ҳам ҷавонони майдони «Шаҳидон» аз тарафи қозиёт барангезонида шуда буданд. Давлат Усмон ҳамон вақт гуфта будааст, ки ҳамагӣ панҷ рӯз дар майдон шӯро мағал бардошта истанду муқовимат кунанд бас аст. Зеро баъди панҷ рӯз одамони вай (яъне Давлат Усмон) бо захираи хӯроку хайма, тире туфанг меоянду дигар ҳамаи масъалаҳо ҳаллу фасли худро меёбанд. Ҳоло ин ҷавони маҳбус мегӯяд, ки мо, ҷавонони бадахшонӣ, фирефтаи қозӣ, Давлати

Усмон, Давлати Худоназар, Шодмони Юсуф ва як ғу-
рӯх мансабталашоне гардидем, ки он вақт дар Ҷумҳу-
рии Тоҷикистон бо роҳи зӯрӣ ва хунрезӣ сохти давлат-
дорию дигар, ҳукмати аз тарафи халқ интиҳоб гар-
дидаи Президент Раҳмон Набиев роҷавонмардона
сарнагун кардани буданд. Агар он рӯзҳо кормандони
Вазорати умури дохила бо роҳбарии Навҷувонов, Ку-
митаи Амнияти Миллӣ ва дигар мансубини ҳифзи ҳу-
қуқи шаҳрвандон хиёнат накарда, вазифаи ҳешро соф-
дилона иҷро менамуданд, ҷумҳуриамон ба ин дараҷа
оғуштаи хун намегардид ва ҳазорон нафар ҷавонон
беҳуда қурбон намешуданд.

Баъд аз баромади телевизионии ман, Раиси Шӯрои
Олӣ Сафаралӣ Кенчаев, ки генерал Навҷувонов низ ҳам-
роҳи мо буду вазъиятро ба мардум шарҳ додем ва дар
сари вазифа будани вазири умури дохиларо ҳам ба гир-
диҳамомадагон, ҳам ба тамоми аҳолии мамлакат тав-
зеҳ намудем ва хотирнишон сохтем, ки:

1. Конститутсия ва қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон
бояд бечунучаро аз тарафи ҳамаи шаҳрвандон ва соз-
монҳои ҷамъиятӣ иҷро карда шаванд.

2. Интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳо дар мақомоти
болоии ҳокимияти давлатӣ фақат ба салоҳияти Раиси
Ҷумҳур ва Шӯрои Олӣ буда, мувофиқи Қонуни Асосӣ
ҳал карда мешаванд ва мавзӯи баҳсу мунозира дар
митингҳо ва намоишҳо қарор гирифта наметавонад.

3. Мо ба ҳамаи аҳзоби сиёсӣ ва ҳаракатҳо муроҷиат
мекунем, ки ба таври ҷиддӣ дар доираи қонунҳо ва
Конститутсия амал намуда, аз аъмоле, ки боиси бесу-
ботии вазъият мегардад, худдорӣ намоянд.

Маслиҳат намудем, ки пас аз баромади телевизио-
нии мо Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев ба мардуми То-
ҷикистон аз тариқи радио муроҷиат намояд. Зеро меҳос-
тем, ки сокинони деҳаҳои дурдасттарини кӯҳистони киш-
варамон ҳам аз ҳақиқати воқеаҳои пойтахт огоҳ бошанд.

«Кӯшишҳои мо дар бобати ба таври ошӯшта
пароканда шудани митинг натиҷа надода исто-
даанд, — гуфта мешуд дар Муроҷиатнома. —
Онҳо ҳатто имкон намедиданд, ки аз микрофон-
ҳои майдон ба ғайр аз ҳудашон ва ҷонибдорона-
шон каси дигар истифода намоянд. Агар кор ба
ҳамин тартиб идома ёбад, боз ҳам шиддатнок-
тар шудани вазъият аз имкон дур нест.

Аз ҳамин сабаб вазифаи худ медонам, ки душвории вазъияти баамаломадаро ба ҳамватанони азиз хабар дода, зимнан изҳор намоям, ки тамоми масъулияти оқибатҳои номатлуби онро ба инсофу вичдони роҳбарони митинг, хусусан раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Шодмон Юсуф, раиси созмони «Растохез» Тоҳири Абдуҷаббор, муовини раиси ҳизби наҳзати исломӣ Давлати Усмон ва шарикони наздиктарини онҳо ҳавола мекунам.

Ман бисёр меҳоҳам, ки мову шумо воқеаҳои моҳи феввали соли 1990-ро фаромӯш накунем. Бас аст, хуни ноҳаке, ки он вақт рехта шуд. Бас аст, гиряи модарон, бас аст мотаму дарде, ки ба хонаи ҳамдиёрони худ овардем. Ин хунталабӣ касеро ба мурод намерасонад...».

Сокинони некиродаи Ҷумҳурии аз ин қонуншиканӣ ва фишороварии гирдиҳамомадагони майдони Шаҳидон ба ғазаб омада, фикру мулоҳизаҳои худро тавассути барқияҳое, ки ба органҳои давлату ҳукумат ирсол менамуданд, ифода мекарданд.

Дар рӯзҳои аввали ин гирдиҳамоии бемаънӣ аз шаҳри ноҳияҳои Ҷумҳурии ба Шӯрои Олӣ зиёда аз 100 барқияҳо расидаанд, ки дар онҳо асосан гирдиҳамоии ғайриқонунӣ дар шаҳри Душанбе маҳкум гардидаанд.

— Адолати иҷтимоӣ бояд барқарор гардад, — навиштаанд истиқоматкунандагони шаҳри Кӯлоб Т. Эргашев ва А. Обидов. — Гузаштан ба нархи бозаргонӣ зиндагии халқамонро мураккаб гардонид. Қиштукори баҳорӣ сарфи назар аз қимат будани нархи сӯзишворию рағанҳои молидани ва қисмҳои эҳтиёти пеш меравад ва ҳар рӯз ғанимат аст. Мо чунин мешуморем, ки бояд роҳбарони Ҷумҳуриро дастгирӣ намоем, то онҳо тавонанд кишварамонро аз бӯхрони иқтисодӣ бароранд. Ба роҳбарон сабру матонат ва ба ташкилотчиёни гирдиҳамоӣ инсофу адолат орзумандем.

Ба чунин мазмун 700 нафар кишоварзони ноҳияи Ғонҷӣ низ барқия фиристодаанд.

Дар рӯзҳои аввали ташкил гардидани гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» бо фармони Раиси Ҷумҳур, бо мақсади мутобиксозии нерӯҳо барои хушӣ ба хушӣ пароканда сохтани одамони гӯлзада ва фиребхӯрдаи ин майдон штаби махсусе таъсис дода шуд, ки ба ғайриятӣ он ман сарварӣ менамудам.

Ба ин штаб Додситони генералӣ Н. Хувайдуллоев, Комиссари ҳарбӣ М. Мамадҷонов, сардори мудофияи граждaнӣ Ф. Ниёзов, кумандони кӯшунҳои сарҳадӣ, генерал А. Н. Мартовицкий, кумондони Дивизияи 201-и Русия полковник Заболотний В. Г. раиси Кумитаи Амнияти Миллӣ А. А. Стройкин, додситони шаҳри Душанбе С. Шаропов, муовини вазири умури дохила А. Раҷабов, муовини вазири адлия К. Ҳасанов, сардори Раёсати умури дохилаи пойтахт А. Раҳмонов ва дигарон шомил буданд. Ба нисбати он ки вазири умури дохила М. Навҷувонов дар ин рӯзҳо фавран бемор гашт ва мавқеи Вазири адлия Ф. Абдуллоев оид ба ин воқеаҳо номаъйян буд, тавре ки аз рӯйхати фавқ низ маълум аст, ба ин штаб муовинони ин вазоратпаноҳон дохил буданд. Ҳар рӯз субҳ ва бегоҳӣ чаласаи штаб барпо мешуд, вазифаи мо дар он давра пешгирӣ намудани хунрезӣ ва таҳти назорати ҳукумату дастгоҳи Президент нигоҳ доштани вазъият буд.

Баъд аз он ки мурочиатномаи Раиси Ҷумҳур, изҳороти Раиси Шӯрои Олӣ, суҳанронии ману С. Кенчаев тавассути телевизиони ҷумҳурӣ доир ба хотима додани гирдиҳамоии ғайриқонунӣ ва бо маслиҳату машварат ҳаллу фасл намудани проблемаҳои мавҷуда мутаассифона натиҷае набахшиданд, ман ба аъзоёни Штаби Ҷумҳурӣ К. Ҳасанов ва С. Шарофов супориш додам, ки ба саркардагону сарварони гирдиҳамоӣ ғайриқонунӣ будани ин кирдори зишташонро фаҳмонанд ва ҳилофи қонун будани ин гирдиҳамоиро тавассути телевизиони Ҷумҳурӣ низ ба халқ шарҳ диҳанд.

Тавре ки ман огоҳӣ доштам, К. Ҳасанов ва С. Шарофов бо раиси ҳизби демократ Ш. Юсуф, раису муовини ҳизби наҳзати ислом М. Ҳимматзода ва Д. Усмон, раиси созмони «Растохез» Т. Абдучаббор, раиси созмони «Лаъли Бадахшон» А. Амирбек вохӯрданд. Ҳомиёни ҳуқуқи шаҳрвандон бо ҳар яке аз ин саркардагон тақрибан дусоатӣ сӯҳбат намуда, фаҳмондани шуданд, ки гирдиҳамоии ташкилкардаашон ғайриқонунӣ аст, биноан тибқи қонун ва муқаррарот ҳуқуқ надоранд, ки одамони бисёро бо роҳи макру фиреб барои қасдҳои ғарзаҳои худ дар яке аз майдонҳои пойтахт ҷамъ оваранд. Ин кирдори зишти онҳо қонуншиканиӣ маҳз буда, аз он бӯи ҷиноят меояд. Зеро дар як ҷо ҷамъ намудани тӯдаи бисёри одамони соддадидаи фиребхӯрда, ки дар байни онҳо шояд теъдоди зиёди ҷинояткорон, ғо-

сибон, дуздон, нашъамандон, ҷосусони кишварҳои хориҷӣ бошанд, хеле хатарнок аст. Оқибатҳои ноҳинҷор ва зарарноки гирдиҳамони тоифаҳои гуногуни мардумро пешгӯӣ намудан душвор аст ва дар пойтахти давлат ба вуқӯъ пайвастанӣ ин воқеа хосатан номатлуб аст. Қ. Ҳасанов ва С. Шаропов ба ташкилкунандагони митинг фаҳмонданд, ки мувофиқи моддаи 22-и қонуни бақайдгирии ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои мардумӣ ин кирдорашон қонуншиканиӣ саҳт, вайронкорӣ ва ҷиноят ҳисобида мешавад, бинобар ин мақомати Вазорати адлия маҷбур аст, ки фаъолияти ин ҳизбҳои сиёсӣ ва ба ҳаракатҳоро манъ намояд.

Муовини вазири адлия ва додситони шаҳр бо мақсади нишон додани ғайриқонунӣ будани ин гирдиҳамӣ тавассути телевизиони Ҷумҳурӣ низ баромад намуданд. Додситони шаҳр ҳамчунин ба таври хаттӣ ба ҳар яке аз саркардагони гирдиҳамӣ огоҳинома пешниҳод намуда, онҳоро аз оқибатҳои бади ин қонуншиканиӣ ва ҷиноятҳо воқиф сохт.

Вале ба ташкилкунандагони митинг суҳанони маслиҳатомез таъсир накарданд. Мағзи сари онҳо бо нақшаю фикрҳои бӯхтономез, кинаю адовати даҳшатангез хираю тира гашта буданд. Бади қор хусусан дар он буд, ки ин саркардагон одамони бисёрро қаллобона ба доми макру ғадр афканда, фикру ақидаҳои ғайриқонунӣ намуда, аз шуғлу зиндагӣ, рӯзгор, киштукори фасли баҳор мегузаронданд ва ҳамвора ба вартаи ҷиноят мекашиданд.

Ба ҷои он ки саркардагон ба маслиҳат биёяндӯ одамонро пароканда бикунанд, аз 29 март соли 1992 ба номи Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев бо қатънома муроҷиат намуданд. Дар қатънома, ки он бо имзоҳои дасисабозон—раиси созмони «Растохез» Т. Абдуҷаббор, раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Ш. Юсуф, раиси созмони «Лаъли Бадахшон» А. Атобек, раиси ҳизби наҳзати исломӣ М. Химматзода ирсол гашта, гӯё гирифтори таъкиб гардидани узви раёсати созмони Растохез, М. Мирраҳим, ҳабс шудани собиқ мири Душанбешаҳр М. Икромов ва мавриди муҳокима қарор гирифтани вазири умури дохила М. Навҷувонов нодуруст ҳисобида шуда буд. Дар ин камбудихо муаллифони қатънома асосан Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенҷаевро гунаҳгор шумурда, талабҳои зеринро пешниҳод менамуданд:

Парламенти Тоҷикистон пароканда карда шуда, қа-

були Қонуни Асосии ҷадиди Тоҷикистон тезонида, бар асоси он ҳаёти нав ва доимоамалкунандаи парламенти ҷадид интиҳоб гардад, инчунин қонунҳои ба истилоҳ зиддидемократӣ бекор карда шаванд.

Азбаски Раиси Ҷумҳур ҳамон рӯз бемор буд, тибки муқаррарот ба ин қатънома ҳамчун ноиби Раиси Ҷумҳур ман ҷавоб гардондам.

Аввалан, дар қатънома талаб карда мешавад, ки парламенти Тоҷикистон пароканда карда шавад, қайд шуда буд дар ҷавоб. Вобаста ба ҳамин ҷавоб бояд гуфт, ки имрӯз дар ягон ҳуччати қонунгузорӣ, аз он ҷумла дар Қонуни Асосии мавҷудаи ҷумҳурӣ ҳам, тартибу усулҳои пароканда кардани парламент пешбинӣ нагардидааст ва аз ҳамин сабаб на Раиси Ҷумҳур ва на қадом мақоми босалоҳияти дигар дар бораи пароканда кардани он қарор қабул карда наметавонад. Ва агар мо ба оддитарин унсурҳои ҷомеаи демократию давлати ҳуқуқбунёд эҳтиром дошта бошем, бояд ин ҳақиқати бебаҳсро бегаразона дарк намоем ва аз он сарфи назар накунем.

Сониян, дар қатънома тақозо шудааст, ки қабули Қонуни Асосии нави Тоҷикистон тезонида, дар асоси он ҳаёти нав ва доимоамалкунандаи парламенти ҷадид интиҳоб гардад.

Дар ин маврид метавон гуфт, ки дар айни замон гурӯҳи махсуси корӣ матни лоиҳаи нави Қонуни Асосии ҷадидро тартиб додааст. Ба фикри мо, пешниҳоди гирдиҳамомадагонро дар бораи интиҳоби ҳаёти наву доимоамалкунандаи парламенти ҷадид ба матни лоиҳаи Қонуни Асосӣ ҳамроҳ карда, дар заминаи он шаклу усулҳои интиҳоботи ояндаро дар асосҳои бисёрҳизбӣ ва демократӣ тартиб додан ва амалӣ гардондан мумкин аст. Онро баъд аз муҳокимаи мардум бояд Сессияи навбатии Шӯрои Олӣ қабул намояд ва рӯзи интиҳоботи нави парламент дар асоси бисёрҳизбӣ эълон карда шавад. Фаъолияти парламенти мавҷуда баъди интиҳоботи парламенти касбӣ аз рӯи қонун қатъ гардида метавонад.

Аслан Раёсати Шӯрои Олӣ ва мақомоти роҳбарии ҳукумат низ дар ҳамин фикранд ва ин ҷои баҳс надорад.

Дар масъалаи бекор кардани қонунҳои ба истилоҳ зиддидемократӣ ҳаминро илова кардан лозим аст, ки агар чунин қонунҳо бошанд, марҳамат, роҳбарони гир-

диҳамомадагон пешниҳодҳои мушаххаси худро ба Раёсати Ҷумҳур ва Раёсати Шӯрои Олӣ супоранд. Ин тақлифхоро бо назардошти бехтарин қонунҳои умумибашарӣ бори дигар бо иштироки намояндагони аҳзоби сиёсӣ ва созмонҳои ҷамъиятӣ омӯхта, баъди муҳокимаи умумихалқӣ барои баррасӣ ба Шӯрои Олӣ пешниҳод кардан мумкин аст. Дар ин бобат ҳам, ба андешаи мо, ҷои баҳс буда наметавонад.

Мо ба намояндагони гирдиҳамомадагон ин ҷавоби хаттии қатънома ро супурда, хоҳиш намудем, ки онро дар назди гирдиҳамомадагон кироат кунанд.

Ҳамчунин мо аз роҳбарони гирдиҳамоӣ хоҳиш намудем, ки бинои назди ҳукуматро тарк гуфта, агар давом додани гирдиҳамоӣ ғавқулудда зарур бошад, ба майдони Озодӣ раванд, чунки дар ягон кишвари мутараққӣ ба назар нарасидааст ва нашунидаем, ки гирдиҳамомадагон роҳи бинои ҳукумат ва дафтари қорӣ Раиси Ҷумҳурро баста бошанд. Ҳатто мо гуфтем, ки дар сурати ба майдони Озодӣ гузаштани онҳо, барои гузаронидани гирдиҳамоӣ иҷозатномаи Кумитаи иҷроияи Душанбешаҳр дода мешавад.

Вале саркардагони хиёнатпешаи гирдиҳамоӣ пешниҳодҳои оқилона, мусолиҳатомез ва инсонпарваронаи моро напазируфтанд. Тавре ки иттилоъ ёфтем, ба ҷои кироат намудани матни комили ҷавоби қатънома яке аз воизони майдони «Шаҳидон» онро ба таври худ шарҳ намуда, мавриди хандаю истехзо ва таҳқир қарор додааст.

Охир аз ин тӯдаи бефарҳанг чиро ҳам чашмдор будан мумкин буд, тоифае, ки қонун, Раиси Ҷумҳуру ҳукумати интихобиро эътироф накунад, дигар бо он ҷӣ метавон намудан, бар зидди қонуншикан фақат бо усулҳои қонунӣ муомила кардан зарур буду бас!

Воизони майдони «Шаҳидон» бар маркаби ҷаҳл савор шуда, ба маслиҳату машварати роҳи ҳақ гӯш наметарканд ва мардумро ҳамвора ба ҷанги муқобили ҳукумати қонунӣ даъват менамуданд. Яке аз онҳо зодаи мулкӣ Ваҳё бошандаи ноҳияи Ғозималик мулло Қиёмуддин буд, ки худро «аз ӯруқи ҳазрати Расули акрам саллаллоҳу ʻалайҳи вассалам» маҳсуб дониста, калимаҳои «хочӣ», «саид», «ғозӣ»-ро ба номи худ мепайваस्त, ки дар фарҷом номаш тумтароқи чорашёна мегашт. Ӯ шарм накарда, борҳо мегуфт, ки «ҷадди ман ҳазрати имом — Ҳусайн дар дашти Қарбало» чунин фармуда-

аст...Вай ҳамчуни такрор батакрор таъкид менамуд, ки дар хусуси пайвандиаш ба хонадони шарифи набавӣ шаҷара ҳам дорад. Ҳеҷ кас бовар намекунад, ки чунин шахси дурӯғгӯ, хиёнаткор, маккор, ғаддор, ҳаққимардумхор, занакабози фосиқ ба он зоти пок ва бонаҷобат иртиботи ирсӣ дошта бошад.

Дар бораи чунин афроди фурӯмо ва пастфитрат ва дигар «эшон»-у «саид»-у «ғозӣ»-ҳои майдони «Шахидон» як байт ба хотир мерасад, ки шоире гуфтааст.

Бипурсам асли ту, як катраи оби ниточастӣ,
Сайдӣ, хочай асло ғуруре аз насаб манмо!

Дар қору кирдор ва амали зишти вай аз ҳама даҳшатнокаш он буд, ки одамонро ба ҷанг, ба харобкорӣ, ба хунрезӣ даъват менамуд. Муридони хоклеси ин «эшон» дар ҳамон майдон «олиҳимматӣ» карда, ба вай рутбаи «генерал» ва унвони «ғозӣ»-ро бахшиш дода буданд. Ин «генерал»-и бемашқ ва бесалоҳият ҳам аз ин рутбаи олӣ илҳом гирифта, ба микрофон аррос зад, ки ӯ ҳабдаҳ сол боз барои ҳамин ғазоват тайёри дида омадааст ва ҳоло дар зерӣ итотааш бисту ҳафт ҳазор нафар лашкари ҷаррор ва айёру таррор дорад.

Сармуҳаррири рӯзномаи «Ҷумҳурият» Мазҳабшоҳи Муҳаббатшоҳ, ки дар баёни воқеаҳои сенсатсионӣ доимо «устоди пешдаст» будани худро нишон додан меҳосту меҳоҳад, ин изҳороти «генерал»-ро шунида, ба муовиниаш Мӯсо Мавлавӣ мефармояд, ки бо «ғозӣ» Қиёмуддин мусоҳиба ташкил намояд. Рақамҳои «17» ва «27» дар ҳамон мусоҳиба ҷой дошта, дар рӯзномаи «Ҷумҳурият» ҷоп шуда буд. Бояд қайд намуд, ки ҳамин маводи рӯзномаи мазкур ба бисёр одамон таъсири манфӣ расонда, хонандагони сершуморро аз суҳанони он ифвоғари гузаро дар тарсу ҳарос гузошта буд. Ана, як дасисаи дигари сармуҳаррири рӯзномаи «Ҷумҳурият» М. Муҳаббатшоҳ ва муаллифи он мусоҳиба М. Мавлавӣ, ки бо ҳамин амал нақши ифвоғаронае бозидааст.

Зимнан хиёнати сармуҳаррири «Ҷумҳурият» М. Муҳаббатшоҳ (он вақт рӯзнома «Тоҷикистони Шӯравӣ» ном дошт) дар воқеоти ҳунини моҳи феввали соли 1990 низ ба ҳамагон маълум аст. Худи М. Муҳаббатшоҳ дар кӯшиши табaddулотӣ давлатии ғайриконституционӣ

фаъолона ширкат варзида, дар ин кор ходимони рӯзнама Имомназар Холназар ва Шамсиддин Насриддинро низ ҷалб намуд. Онҳо дар саҳифаи аввали рӯзнама доир ба «рӯй додани табaddулотӣ давлатӣ дар Тоҷикистон гузориши муфассале нашр намуда, хонандагони сершуморро ба иштибоҳи бузург ва сарғумӣ андохта буданд. Ҳамон вақт сармуҳаррир М. Муҳаббатшоҳ дар сари мансаб бо як «выговори катъӣ» монд, роҳбарони Ҷумҳурии гумон доштанд, ки ӯ аз ин воқеаҳо сабақ мегирад, вале ин тавр нашуд.

Дар ҳақиқат агар рӯзнамаҳои «Чароғи рӯз», «Адолат», «Минбари ислом», «Қавонони Тоҷикистон», «Сухан», «Ҷумҳурият» ба оташи афрӯхтаи майдони Шаҳидон рӯған намерехтанду доман намезаданд, ин оташи сӯзон дар саросари Ҷумҳурии бо ин қадар дахшату ваҳшат густариш намеёфт, сабаби марғи ҳазорон одамони бегуноҳ намегардиданд.

Ба сафсатаҳои мулло Қиёмуддин барин воизони майдони «Шаҳидон» низ ҳамин рӯзнамаҳо мавқею минбари мувофику баланд ёфта дода, ба ин дасисабозон ихлом мебахшиданд.

— Бародарони мо дар Афғонистон ғалаба карданд,— гуфта буд боре Қиёмуддин дар суҳанронии ифғогаронаш сукути ҳукумати доктор Начибуллоро ба хотир оварда, — мо бошем, ханӯз ҳам хобем!

Бо ин суҳанон ӯ мучоҳиддини тоҷикро рӯирост ба ҷанг даъват менамуд.

Он рӯзҳо «Эшони генерал» он қадар варсоқӣ меҳонд, ки яке аз фалаки малакутӣ хабар меоварду дигаре аз тағйирот дар бурҷи хути обу ҳаво дарак меод. Меғӯянд, ки Қиёмуддин аз ёваҳои қатор-қатор ва сафсатаҳои бешумори худ гоҳо ба олами мадхӯшӣ ва беҳушӣ меафтадасту қозӣ Тӯраҷонзода маҳз аз ҳамин ҳолатҳои вай басте лаззат бурда, ӯро Геббелси тоҷикон меномидааст, Геббелси тоҷикон, ки мисли ҳамон пири фашисташ одамонро ба ғоратгарӣ, ба қатлу қуштор, ба нест кардани қавмҳои халқҳо даъват менамояд.

Шоирӣ бемаслак ва беирода Бозор Собир «Эшони генерал»-ро чунин маддоҳӣ кардааст:

«Садсолаҳо қабл дар Руми бостон воизи бемисл буд ба номи Цицерон. Баъди ӯ чун ӯ боз яке дар майдони «Шаҳидон» кашф шуд, ки он Хочӣ Саид Қиёмуддини Ҷозист».

Ҳай, ҳай, чи таҳқирест ба ному шарафи он суҳангус-

тари олами қадим, файласуф, нобиғаи илму маърифат, ки ўро бо як найрангбози разил ва ёвағўи хунхор баробар намудааст. Зимнан, ҳамин маддоҳии Б. Собир низ дар саҳифаи «Ҷумҳурият» дарҷ гардида он вақт ин рӯзнома бо ҳидояти сармуҳаррири он рӯзномаи ваҳдати миллӣ ва ниёзмандиҳои заҳматкашони Тоҷикистон не, балки ҳақиқатан ҳам ба нашрияти вобастаю мутеи қозихона табдил ёфта буд.

Дигар воизони хиёнаткори майдони «Шаҳидон» Д. Усмон, М. Ҳимматзода, А. Тўраҷонзода, эшони Саидашраф, Ш. Юсуф низ мисли «эшони генерал» мардуми бечораи фиребхўрдаро ба ғазоват, яъне ба ҷанги зидди халки худ даъват менамуданд. Он рӯзҳо масҷидҳои шаҳри Душанбе ва баъзе масҷидҳои шаҳру ноҳияҳои Ҷумҳурӣ бо дастуру саркардагии қозӣёт ба анбори аслиҳа ва захираҳои борут мубаддал гардида буданд, ки ба онҳо дар баробари «эшони генерал» — Абдуғаффор, Абдурахим барин муллоҳои худобехабару дасисакор сарварӣ менамуданд. Аз қадимулайём расм шудааст, ки масҷиди мусулмонон ҷои пок ва мубарро, макони илму маърифат буда, муллоёни он мубаллиғони ҳақиқии илму дониш, хату савод, ирфони илоҳӣ, ваҳдати вучуд, ҳақиқату тариқати сулук маҳсуб мешуданд. Вале як тўда мансабхоҳон ва ҷоҳталабон акнун масҷидҳоро ба анбори аслиҳаю тирӯ дигар лавозимоти ҷангӣ, ҳатто ба ҷойи истинтоқи одамони бегуноҳу бечурм ва муллоҳои беимону бетавфиқро ба ҷинояткорони низомӣ, ба ҷаллодону каллабурони касбии ашаддӣ бадал намуданд.

Дар ҷунин вазъият дастгоҳи Раиси Ҷумҳур тасмим гирифт, ки барои ҳимояи бинои Ҳукумат ва Президент ҷораҷӯӣ намояд. Бо ин мақсад бригадаи маҳсуси низомии Президент дар заминаи қисмҳои ҳарбии милисаи собиқ ИҶШС ташкил гардид, ки он дар ҳудуди Тоҷикистон воқеъ буд. Зеро мушоҳидаҳо нишон медоданд, ки саркардагонии оппозитсия бо роҳнамоии хоҷагони хориҷашон шитобон ба табаддулоти давлатӣ тайёри дида, қасд доштанд, ки бар ҷисму пайкари Ҷумҳурӣ заҳми пинҳонӣ зананд. Ватани азизамонро ғарқоби хун намоянду онро ба харобазор табдил диҳанд ва халқҳои онро дарбадару хок ба сар кунанд.

Ин китъаоти низомӣ ташкил гардида, онро бо техникаи ҳарбӣ ва аслиҳаю муҳиммоти ҷангӣ таъмин карда, аз даромадҳои акиби бино ба ҳавлии Кохи ҳуку-

мат ворид карда шуд. Ба сарварии ин дастаи муҳофизин бо маслиҳату машварати ашхоси масъул ва расмӣ подполковник Л. И. Миллер таъин гардид, ба ӯ чонишини вазири умури дохила, генерал Қаҳҳоров тазмин дода буд.

Подполковник Миллер дар назди Президент савганд ёд карда, ибраз дошт, ки тамоми қувва, маҳорат ва дониши худро барои ҳимояи ҳукумати конститусионӣ содиқона сарф хоҳад намуд. Ба ҳеҷ ваҷҳ намегузорад, ки фанатизми исломӣ ҳукумати қонуниро сарнагун кунад.

Ҳамаи мо ба ин савганд бовар намудем, зеро аз маромномаҳои ҳарбӣ маълуми ҳамагон аст, ки марди низоми дар умри худ як бор савганди садоқат ёд мекунад ва ин савганди поки ба хун нигошташударо набояд бишканад. Воқеан ҳам дар аввал дар рафтору амали ӯ ҳис карда мешуд, ки Миллер шахси садоқатпеша ва бовафост. Лекин сад афсӯс, ки мо як ҷиҳати масъаларо фаромӯш намуда будем ва фикр ҳам намекардем, ки одаи парвардаи шири хом аст, ба пулу чиз, ба мансаб, ба сарвату боигарӣ ва боз ба бисёр ҷизҳои дигар вичдонашро иваз мекунад ва ба ҳукумати конститусионӣ ҳам хиёнат мекунад. Масалан, ман ба савганди низоми кумондони дастаи муҳофизини бинои ҳукумат подполковник Л. Миллер бовар кардам. Чунки ман дар ҳаётам ба касе хиёнат накардаам ва хиёнат ҳам намекунам ва ба ҳар як ваъдаю савганди худ вафо намуда, вичдону имонамро сари мӯе доғдор накардаам. Умуман гуфтан ҷоиш аст, ки аз кулли махлуқоте, ки худо офаридааст, ҳамин насли одамиро шинохтану замири дилашро дарк намудан басе душвор будааст...

Ҳарчанд машварат менамудему салоҳи корро меҷустем, вале ба гӯши сарварони майдони «Шаҳидон» ҳеҷ сухан асар намекард. Дар ин ҷо рӯз аз рӯз бедодгарӣ зиёд мешуд, нисбати роҳбарон бозори ҳақорату таҳқир, тӯҳмат, бӯхтон, иғво ба авҷи баланде расида буд, аз ҳар сухану ҳарфи воизони белаҷом бӯи хун, бӯи ҷинойту хиёнат меомад.

Бинобар ин бо мақсади андаке ба ифоқа овардани ин шӯру ғиреви «Шаҳидон» бо ташаббуси Кумитаи ҷамъиятии ҳимояи соҳти конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар майдони 800-солагии Маскави шаҳри Душанбе митинги расмӣ барои ҳифзи парламент ва роҳбарони он баргузор гашт. Намояндагони пойтахт, со-

бикадорони чангу меҳнати ноҳияҳои Ленин, Панҷакент, Бохтар ва дигар ноҳияҳо тавассути баландгӯяк суханронда, хоҳиш намуданд, ки ба гирдиҳамоии ғайриқонунии майдони «Шаҳидон» хотима дода шавад.

— Митингбозиҳо ба дили мардум зад, — гуфтанд онҳо. — Муддатест, ки одамони зиёд дар майдон гирд омада, корашон фақат ғайбатфурӯшист. Агар дар ҳамин рӯзҳо онҳо дар саҳро якниҳолӣ мешинонданд, боғе бунёд мешуду ҷумҳурӣ сарсабз мегашт. Вале фирефта шуда, дур аз хонаводаву ёру дӯстон дар майдони «Шаҳидон» хайма зада нишастаанд. Магар бо ин роҳ ба пешрафти иқтисодӣ ноил шудан мумкин аст? Магар бо суханпардозӣ шиками халқ серу танаш пӯшида мегардад? Ҳоло, ки фасли баҳор аст, аз пайи киштукор бояд шуд.

Суханронии нозирӣ маъруфи роҳ майор Мулло Нуров ба ҳозирон писанд омад. У иброз дошт, ки дар ҳамин давраи митинг картошкаи шинондааш неш зада баромадасту аммо аз онҳое, ки чандин вақт боз майдони «Шаҳидон»-ро иҷора гирифтаанд, ягон кори муфиде барои ҷамъият анҷом напазируфтааст. Дар ҳоле ки онҳо ба ҷои кор ҳозир намешаванд, аз кучо маош мегиранд?

Эҳтимол ин охири суханронии шахси хизматнишондодаи ҷумҳурӣ Мулло Нуров буд. Пас аз чанде ин марди хоксор, инсони поксиришт аз тарафи хунхорони номард ва пастфитрати разил ваҳшиёна ва хеле ночавонмардона ба қатл расид.

Дар ҳамон митинги расмӣ мисли М. Нуров бисёр ширкаткунандагон одамони оддӣ фиребхӯрда ва гӯлу гумроҳи майдони «Шаҳидон»-ро ба хушёрӣ, ба оромӣ тинҷӣ даъват намуданд. Ҳамчунин иштирокчиёни митинги расмӣ қатънома қабул карданд.

Мо, иштирокдорони гирдиҳамоии расмӣ эътирозӣ, — гуфта шудааст дар ин қатънома, — бо тамоми масъулият ва ҷиддият изҳор медорем:

1. Аз иштирокдорону созмондиҳандагони гирдиҳамоии ғайриқонунӣ қотелона талаб мекунем, ки майдони «Шаҳидонро» ҳолӣ кунанд ва зомини муташанниҷ гардидани вазъи сиёсӣ маънавияи ҷумҳурӣ наshawанд.

2. Аз иштирокдорону роҳнамоёни гирдиҳа-

моии ғайрирасмӣ дар майдони «Шаҳидон» ҷиддан тақозо мекунем, ки дар мавриди ҳаллу фасли тамоми мушкилоти мавриди баҳс бо роҳбарони ҳукумати қонунӣ сари мизи гуфтушунид биншинанд.

3. Аз ширкаткунандагони фаъолони гирдиҳамоии ғайриқонунӣ дар майдони «Шаҳидон» қатъан талаб мекунем, ки ҳама гуна таҳдиду таҳқири бемояро нисбат ба ҳукумати қонунӣ бас кунанд.

4. Мо ҳама гуна саъю талошҳои бебунёди ташкили Ҳукумати Муваққатӣ ва даъвати ба муқобили Ҳукумати Қонунӣ даст ба яроқ бурданро, ки бештар аз забони Шодмон Юсуф ва Раҳими Мусулмониён садо медиҳанд, қатъиян маҳкум менамоем, зеро ин гуна даъватҳо метавонанд мардуми бегуноҳамонро ба гирдоби ҷанги граждани андозанд. Ба ин маънӣ аз мардуми солеҳи дурандешамон эҳтиромона хоҳиш мекунем, ки ба ин қабил ёвағиву дасисакориҳо фирефта нашуда, роҳи бунёдкориву гулгулшукуфони минбаъдаи Ватани азизамонро идома бидиҳанд.

5. Аз иштирокдорону сарварони гирдиҳамоии ғайрирасмӣ дар майдони «Шаҳидон» боисрор талаб мекунем, ки дар зери ниқоби демократияву ошкорбаёнӣ ҳама гуна фишору таҳдидро алайҳи органҳои ҳифзи тартибот хотима диҳанд.

6. Аз ширкаткунандагони ҳомиёни гирдиҳамоии ғайриқонунӣ дар майдони «Шаҳидон» талаб мекунем, ки ҳар гуна бадғиву сангандозиро ба муқобили тамоми давлатҳои ба мо дӯсту шарики Шарқу Ғарб қатъ намуда, сабабгори рӯй тофтани оламиён аз кишвари мо нагарданд.

7. Аз тамоми ширкаткунандагону нотиқони гирдиҳамоии ғайрирасмӣ дар майдони «Шаҳидон» эҳтиромона тақозо мекунем, ки аз номи тамоми халқи кишвар даъвогарӣ карданро хотима диҳанд. Зеро халқи қариб шашмилиённафараи Тоҷикистон ҳеҷ яки онҳоро ваколатдори худ интиҳоб накардааст.

8. Аз ҳама ширкатдорони гирдиҳамоиҳо ва тамоми пиру барнои кишвар таманно мекунем,

ки сохти конститутсионӣ ва ҳукумати қонунии Ҷумҳуриро эҳтирому эҳтиёт бикунанд.

9. Ҳамаи мо, ширкатдорони гирдиҳамоии эътирозии қонунӣ, фаъолияти Раёсати Шӯрои Олиро дар бобати мубориза алайҳи қонуншиканӣ, мардумфиребӣ, ҳаннотӣ, порахӯрӣ, изофанависӣ ва дигар аъмоли зишти баъзе ҳамдиёрон дурусту бамаврид мешуморем ва аз он пуштибонӣ мекунем.

10. Аз ҳукумати қонунӣ ва парламенти ҷумҳурӣ талаб мекунем, ки минбаъд дар доираи қонуну қоидаҳои қорӣ пеши роҳи ҳама гуна гирдиҳамоиҳои ғайриқонунӣ ва дигар зухуроти қонуншиканиро сари вақт ва ҷиддан бигиранд.

11. Аз ҳукуматдорони қонунӣ ва кулли ватандорони мутамаддин иқтисо менамоям, ки минбаъда ба ҳурмати арвоҳи шаҳидони баҳманмоҳ ва таъмини фаъолияти мӯътадили роҳбарияти Ҷумҳурӣ аз доир намудани ҳар гуна тазоҳурот дар майдони «Шаҳидон» ва «Озодӣ» худдорӣ бикунанд.

12. Аз сарони ҳукумати Ҷумҳурӣ тақозо мекунем, ки минбаъда ваҳдату ҳусни тафохуми миёни дастгоҳи Раиси Ҷумҳур, Раёсати Шӯрои Олӣ ва Девони Вазирони Тоҷикистонро таъминдоранду таҳким бахшанд.

13. Аз Шӯрои Олӣ ҷиддан талаб мекунем, ки чараёни танзиму муҳокима ва қабули Қонуни Асосии Тоҷикистонро суръат баҳшида, моддаҳои онро ба талаботи замони ҳозира ва дарҳосии чараёни демократонии ояндаи ҷомиа мутобиқу мувофиқ гардонад.

14. Аз ҳукумати қонунӣ боисрор талаб мекунем, ки дар боло бурдани сатҳи зиндагӣ, паст кардани нарх чораҳои мушаххаси амалӣ андешанд.

15. Аз Раиси Ҷумҳур талаб карда шавад, ки дар интиҳоб ва ҷобачогузории кадрҳои роҳбарикунанда аҳамияти ҷиддӣ дода, дар навбати аввал ба қобилият, истеъдоду ахлоқи пок ва қордонии онҳо эътибор диҳад.

16. Қумитаи ҷамъиятии ҳимояи сохти конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон худро ваколатдор мешуморад, ки то давраи қомилан орому

мӯътадил гардидани вазъи сиёсӣ дар Ҷумҳурии
фаъолиятшро идома бидиҳад.

*Қатънома аз тарафи ширкаткунандагони гир-
диҳамоии қонунӣ дар майдони 800-солагии Мас-
кав қабул карда шудааст.*

Аммо воизони геббелссирати майдони «Шаҳидон» ин қатъномаро ҳам, ки аз номи мардуми бисёрҳазорнафа-
ра қабул гашта буд, бо масхараю таҳқир ташреҳ дода,
мазмунӣ аслии онро ба фаҳму зехни мардуми оддӣ
фиребхӯрдаи майдоннишин нарасонданд. Намонданд, ки
рози дили мардуми оддӣ ба Майдони 800-солагии Мас-
кави пойтахт ба таври рисмӣ ва бо амри дили хеш ҷамъ-
омада ба ғӯшу ҳушу хотири мардумони мисли онҳо од-
дӣ, вале саҳт фиребхӯрдаю ба кӯчаи бунбасти гумроҳӣ
афтада бирасад.

Бар ивази ба мардуми фиребхӯрда фаҳмондани ро-
зи дили одамони некхоҳ аз баландгӯяки майдони «Ша-
ҳидон» садоҳои «Инқилоб, Инқилоб, Инқилоб!» дар ми-
ёни хаймаҳои мисли занбӯруғҳои баъди борони баҳоро-
ни ағбаи Фаҳробод рӯ ба афзунӣ ниҳода паҳн мегарди-
данд. Тоифаҳои гумроҳ ҳамвора зиёд мешуданд, дар
хаймаҳо, дар рӯи шохроҳи сетафа, дар роҳҳои пиёда-
гард, айвону даромадгоҳҳои тамоми идораю мағозаю
муассисаҳои гирду атроф — аз мағозаи Марказии
«ҶУМ» то ҷойхонаи «Роҳат»-у қаҳвахонаи «Ленинобод»,
ба тарафи шохроҳи Исмоили Сомонӣ бошад, то бинои
Иттифоқи нависандагону музеи «Мардумшиносӣ»-ю бо-
зори «Баракат» хаймаҳо доман густурда буданд. Дар
гирду атроф тӯдаҳои аҳлот ҷамъ шуда, ҳавои ҳамин
минтақаи шаҳр аз ифлосию наҷосату палидиҳои зиёд
мутаафтин гардида буд. Хатари паҳн гардидани ягон бе-
мории сирояткунанда ҳар лаҳза таҳдид менамуд. Тоҷи-
рону ҳаннотоне, ки бо тақвияту пешниҳод ва мададу
дастгирӣ «падарон»-и миллат ба давлату сарвати фа-
ровони бедардимӣ соҳиб гардида буданд, акнун ба
сандуки майдони «Шаҳидон» даста-даста пулҳои шарақ-
қосиро ҳавола мекарданд. Дар ҳавлии фароҳи қозӣёт
ва саҳни масоҷиди атрофу акноф дегҳои ҷиҳилгӯша ша-
бу рӯз ҷӯшида, барои пур кардани ҷиҳилдону меъдаҳои
воизону сомеъони «Шаҳидон» гуна-гуна таомҳо пухта
мешуданд. Рама-рама бузу ғусфандон ва пода-пода ҷу-
вонаю букқаю говон тавассути ҳамин дегҳои ҷиҳил-
гӯша рост ба ҳавзи меъдаҳои одамони арросии дар ҳа-

вои кушоду рӯи майдони мумфарши сард нишаста, фу-
рӯ ғалтида, фақат ба муддати кӯтоҳе деви дарунашон-
ро ором мекарданду халос. Ва пас аз фурсате боз ҳа-
мин силсила такрор мегардид, боз чорвои бисёри чамъ-
иятӣ ва халқи оддӣ кушта мешуд.

Дар баландгӯякҳои ҷадиди сохти хориҷӣ дам ба дам
хурусҷӯчаҳо қийғос зада, истеъфои порлумон, Раиси
Шӯрои Олӣ, ҳукумат, қабули Конституцияи нави Ҷум-
ҳурӣ, аз ҳисоби намояндагони ҳизбҳои сиёсӣ ҳа-
ракатҳои мардумӣ созмон додани Ҳукумати коалисионӣ
ва ғайраю ҳоказо (якбора нафасгир шуда даҳ панча-
ашонро ба даҳон тикқондаанд) гирду атрофро фаро
гирифта буданд. Баъзе фиребхӯрдагони қашшоку бе-
наво аз қиматӣ ва нархи баланди равшан, чой, собун,
шакар, газвор барин мавод забони шикоят мекушоданд.
Зеро ин тоифаро қаззобон гӯл зада буданд, ки агар дар
ҳамин баландгӯяк шикояти арросӣ бикунӣ, зиммодоро-
ни ҳукумат шунида, нархро арзон мекунанд.

Бале, нархҳо хеле гарон буданд, барои деҳқони ҳа-
қиқии хокпош миёншикан менамуданд. Вале чунин аҳ-
воли вазнин охир дар қаламрави ҳамаи давлатҳои со-
биқ Иттиҳоди Шӯравӣ ҳукм меронд. Нарху наво танҳо
дар ҷумҳурии мо қимат набуд, вале агар ҳақиқатро гӯ-
ем, нархи баъзе мавод ҳамон вақт дар кишварамон
нисбат ба дигар мамолики собиқ ИҶШС арзонтар буд.
Ва ин ҳам мисли офтоб равшан буд, ки қиматиҳо бо
гирдиҳамой не, балки бо афзун намудани неъматҳои
моддӣ бартараф кард...

Боре дар майдони «Шаҳидон» пирамарди хеле сол-
хӯрдаи ҳамидақоматеро дидаанд, ки дар зери каш пӯс-
такеро пахш карда, ҷои мувофиқе меҷуст, ки пӯстакаш-
ро рӯи тахтабетон паҳн кунаду болои он нишинад.

Бобо, ин ҷо чӣ кор мекунад, боз худо нахоста ша-
мол хӯрда зуком нашавед? — пурсидаанд аз ӯ қомати
ларзону ранги паридаашро дида, зеро ҳамон рӯз ҳаво
андаке сард будо аз осмон ҳам ягон-ягон қатраҳои бо-
рон меҷакиданд.

— Бачам, ба «Шаҳидон» омадам, ки истеъфои Маҳ-
камуфа талаб кунам, — ҷавоб додааст мӯйсафеди гум-
роҳи пӯстакдор.

— Шумо қафо мондед, ба истеъфо додани Маҳкамов
аз шаш моҳ ҳам зиёдтар шуд.

— Ин тавр бошад, номи ҳеҷ касро нагирифта, «ис-
теъфо», «истеъфо» гуфтан мегирам, — дарҳол гап ёф-

тааст пирамард ва дар зери буттагуле пӯстакашро густурда ништаасту ва ба осмон нигаристааст: — Ҳоло набераам аз хона чакманамо меорад. Мегӯянд, ки як шаб дар майдон биистӣ, 200 сӯм меводаанд. Ин хеле пули калон аст, агар бидиҳанд, ба кампирам ягон савғотӣ меҳарам. Охир дар хона ҳам имшаб кори зарур надорам....

Дар ҳамон рӯзҳое, ки даҳшати майдони «Шаҳидон» лаҳза ба лаҳза рӯ ба афзунӣ мениҳод, ба дастгоҳи Раиси Ҷумҳур аз аҳли дини ислом ва аҳолии Шӯрои кишлоки ба номи Ҳайдар Усмонови ноҳияи Хучанди вилояти Ленинобод ба тамоми мусулмонони Тоҷикистон ва гирдиҳамомадагон муроҷиатномае расид, ки дар он аз фоҷиаи бар сари кишвар омада дарду алами мардуми шарафманди ин минтақа ифода ёфта буд.

Ҳамватанони азизу ниҳоят мӯҳтарам, — қайд шуда буд дар муроҷиатнома, — падарон ва бародарони гиромӣ!

Моён — намояндагони дини ислом ва аҳолии Шӯрои кишлоки ба номи Ҳайдар Усмонови ноҳияи Хучанди вилояти Ленинобод ба шумо муроҷиат намуда гуфтаним: ин коре, ки шумо пеш гирифтаед, ба шаъни халқи тоҷик, ки дар ҷаҳон номаш ба неки машҳур гардидааст, намеزهбад. Зеро тоҷикон аз қадимулайём меҳнатдӯст, бо якдигар аҳлу иттифок, боору номус буда, ҳамдигарро иззату эҳтиром менамуданд. Моён он мӯйсафедони нуронӣ ва ҷавонони бозувони рустамона доштаро аз оинаи нилгун дида диламон реш-реш мешавад, зеро онҳо давраи долу зарби аввали баҳорро, ки ҳар соаташ ғанимат мебошад, монда болои замини мумфарш аз зану фарзанд дур, аз падару модар чудо дар майдони «Шаҳидон» рӯзи дароз мешинанд. Ҳол он ки он мӯйсафедони дунёдида мебоист ҷавононро ба кори ҳалол, меҳнатдӯстӣ, якдигарро иззату эҳтиром намудан барин хислатҳои неки инсонӣ тарғиб менамуданд. Шумоён талаби озодӣ доред, магар ҳозир ҷумҳурии мо озод нест?

Ба Шумо, ҳамдиёрони азиз, бори дигар муроҷиат намуда, мегӯем: ба парлумоне, ки ба таври қонунӣ интиҳоб шудааст, мо боварӣ дорем ва биёед ба он каме озодиву мӯҳлат диҳем, то

кори худро давом диҳад. Чи хеле ки аз намоян-дагони одди халқ мешунавем, «бояд роҳбарони Ҷумҳурӣ ба муқобили ҳаромхӯрону дуздони моликияти ҷамъиятӣ ва савдогарон муборизаи беамон баранд». Холо, ки онҳо ҳақро ҷустуҷӯ намуда, ба муқобили ин гуна шахсон мубориза-ро сар карда истодаанд, чаро мо ба он зид мебароем?

Ба назари мо он корҳое, ки Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев, ноиби Раиси Ҷумҳур Нарзулло Дӯстов ва Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенчаев пеш гирифтаанд, дар шароити ҳозира ниҳоят зарур мебошад ва моён ба онҳо барои ҷумҳуриамонро аз бӯҳрони иқтисодиву сиёсӣ бароварда тавоништанашон боварӣ дорем.

Моён ба шумо раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Шодмони Юсуф, раиси созмони «Растохез» Тоҳири Абдучаббор, муовини раиси ҳизби наҳзати исломӣ Давлати Усмон ва шариконатон муроҷиат намуда, боисрор талаб менамоем, ки халқи тоҷикро ба ҳам наангезед ва дар байнашон тухми адоват нақоред. Барҳақ онҳоро ба ваҳдати миллӣ даъват намоед.

Агар шумо тоҷику мусулмони ҳақиқӣ ва ба миллати худ дилсӯз бошед, мардуми гирдиҳамадаро ба меҳнат, ба саҳро барои киштуқори баҳорӣ сафарбар намуда, худатон пешсаф шавед, то ки ба ризқи халқ зомин нашавед. Ҳамаи мо алҳамдулиллоҳ мусулмон ҳастем, мусулмонӣ ин корҳоро инкор мекунад. Ҳамаи корҳое, ки шумо пеша кардед, дар ин дунё бандааш ва дар он дунё худо ҳам намебахшад. Баҳманмоҳе, ки хуни одамони бегуноҳ ноҳақ рехта, ҷашмони модарони муштипари бегуноҳ ашкборон гашт, бояд барои ҳама сабақ шавад.

Бинобар он моён — аҳли дини ислом ва аҳолии Шӯрои кишлоқи ба номи Ҳайдар Усмонов ин рафтори шумоёнро маҳкум намуда, боисрор талаб менамоем, ки майдони «Шаҳидон»-ро озод намуда, ба саҳро ба киштуқори баҳорӣ бароед ва ба номи халқи тоҷик доғи ношустани набиёред!

Мо ба Раиси Ҷумҳур Р. Набиев, ба ноиби Раиси Ҷумҳур Н. Дӯстов, ба Раиси Шӯрои Олӣ

С. Кенчаев боварӣ дорем, бигузор онҳо бе ҳеҷ як дудилағӣ коре, ки пеш гирифтаанд, ба итмом расонанд ва аз шумоён талаб менамоем: Шодмони Юсуф, Тоҳири Абдучаббор, Давлати Усмон ва шарикони онҳо, ки дар байни миллат низоъ андохта, ин гуна гирдиҳамоиҳои ғайриқонунӣ ташкил менамоянд, ба ҷазои ҷиноӣ ва маъмурий кашида шаванд, то ки ҷумҳуриамон орому осуда гардад.

Мурочиатнома дар маҷлиси умумии аҳолии Шӯрои кишлоқ бо иштироки 31 имомҳои масҷидҳои деҳоти Шӯрои кишлоқи ба номи Ҳайдар Усмонов қабул карда шуд.

Бо талаби аҳолӣ:

Ашӯрматов, Мирзосаидов, Раҳимов, Зиёева, Додобоев, Ҳоҷӣ Муллоумар, Қаҳҳоров, Сулаймонов, Раҳимҷонов, Иброҳимов, Неъматов, Исмоилов, Сулаймонов имзо гузоштанд.

Ташкилкунандагони гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» лофу газоф мезаданд, ки гӯё саросари ҷумҳурии тарафдори онҳоянд. Санадҳое, ки дар боло иқтибос гардидаанд, ба таври возеҳ маълум менамоянд, ки иғвогарони «Шаҳидон» чун ҳамеша дурӯғ мегӯянду каззобӣ мекунанд. Баръакс дар ҷумҳурии қуввахое буданд ва ҳастанд, ки тамоми қабоҳати ваҳҳобиёро нағз дарк карданду чун заҳри қотили мори афъӣ пурхавф ва зарарнок будани ин чараёни иртиҷоиро медонанд, биноан ба майдони «Шаҳидон» алоқае надоштанд ва ҳама амалиёти саркардагони онро маҳкум мекунанд. Ва хушбахтона, чунин қуввахои солим ва нақӯхоҳу ватанпараст аксарияти кулро ташкил менамоянд. Ин падида ба ояндаи хушбахтона ва нек дили касро умедвор мекард.

Дар китобҳои мӯътабарӣ мазҳабӣ борҳо хондаам, ки дурӯғро торикии имон гуфтаанд. Ва бисёр дидааму мушоҳида кардаам, ки муллоёни иртиҷоӣ—ваҳҳобиёни бешмон дурӯғро аслиҳаи аввалиндараҷа ва доимии худ намуданду барои манфиатҳои ҳабисонаи хеш аз дурӯғу қаллобӣ ва макру фиреб фаровон истифода мебаранд. Барои исботи ҳамин даъво андаке рӯчӯ намуда, аз хатти ҳикоя пештар рафта, воқеаеро нақл карданӣ ҳастам, ки муллоёни ваҳҳобимазҳаби ғармӣ як гурӯҳ ҷавонон-

ро ба доми худ афтонда, онҳоро ночавонмардона ба ҳалокат расондаанд. Чанде пеш ба дасти ман видеокассетае расид, ки кормандони симои ба ном «Чумхурии исломии Фарм» тайёр карда буданд. Ин воқеа баъд аз иҷлосияи таърихӣ шонздаҳумини Шӯрои Олии Тоҷикистон, ки дар шаҳри бостонии Хучанд барпо шуда, ҳукумати қонуниро ташкил намуд ва дар чумхурӣ ҷанги бародаркушро қатъ карда, сулҳу амониро ба миён овард, ба амал омадааст. Тавассути телевизиони чумхурӣ он ваҳшонияти ғушношунид, ки моҳи феврали соли 1993 ба вуқӯъ пайваста буд, намоиш дода шуда ба ҳамагон маълум аст. Шаст нафар ҷавонони фархорӣ, ки бар сари теппаи назди ноҳияи Фарм аз чархбол фуромаданд, барои ёрӣ расондан ба мардуми азияткашидаи ин минтақа вазифа гирифта буданд. Онҳо ба ин минтақа фуромада, аз аслиҳаи худ ягон тир накушода буданд, ҳол он ки онҳо миқдори кам набуданд ва мавқеъ гирифта тирандозӣ карда метавонистанд. Нияти ин ҷавонон сулҳу амонӣ, оромию тинҷии мардум буд. Ин ҷавонон меҳостанд, ки ба халқи бечораи водии Қаротегин барои раҳой ёфтани аз ҷанголи хунии каллабурони ваҳхобӣ дасти ёрӣ дароз намоянд. Ҳамин ки ҷавонони фархорӣ аз теппа поён фуромада бо мақсади мадад намудан ба мардум аз пайи маслиҳат шуданд, дарҳол ду нафар муллои ваҳхобимаслаки рӯбоҳтинат дар гирди ин ҷавонони бегуноҳ тор таниданд.

— Ман имшаб ҳамин ҷарино хоб дидам, — гуфт яке аз онҳо, ки худро мулло Аъзам ва муовини «бародар Ризвоншоҳ» меномид, — дар лаби ҳамин ҷарӣ мо бо ҳам вохӯрдём. Ана ҳоло насиб будааст, ки ин хоби ман амалӣ гардид, мо дар лаби ҳамин ҷарӣ ба дидори якдигар расидём, ҳудашро авлиё нишон меод мулло Аъзам ба роҳбари шаст нафар ҷавони фархорӣ Амиршои камтаҷриба ва аз дурӯғу хиёлати дунё беҳабар. Аён буд, ки Амиршо ҳанӯз хеле ҷавон ҳам аст ва аз дасисабозию найрангҳо огоҳӣ надорад. Биноан зуд ба доми фиреби ин бетавфиқ меафтад. Муллои дигар, ки мисли ғули ҷангалӣ аз паҳлӯи чапи Амиршо нишаста буд, низ бо ҳазору як қасам ба Қуръони мачиду дигар китобу ҳадисҳои муқаддас Амиршоро бовар мекунонад, ки одамони Ризвон ба онҳо ҳеч ғараз намегиранд. Фақат ҳамин ки ҳоло ҳуди «бародар Ризвоншоҳ» интизор асту ба назди вай рафта, бо ӯ мулоқот кардан даркор аст. Ризвон интизор аст.

Лавҳаи дуоми ин видеонавор гӯё қароргоҳи Ризвонро нишон медиҳад, аммо ҳуди саркарда наменамояд. Барандаи ба ном симои «Чумхурии исломии Фарм» таъкид мекунад, ки имрӯз, яъне 18 феввали соли 1993 бо намояндагони қувваҳои ҳукумат мулоқот барпо гардидааст. Дар ин мулоқот аз ноҳияи Тавилдара, Тоҷикобод, Пунбачӣ ва ғайра дастаҳои мусаллаҳи урдуи «Чумхурии исломии Фарм» иштирок дошта, дар тақвияти ваҳхобизми ҳуношом тақбиргӯён нишастаанд. Ҳатто қаротегинихое, ки дар ноҳияи гуногуни водии Вахшонзамин буда ҳам он ҷо ҳузур доштанду дар тақбиргӯӣ иштирок менамоянд.

Муллои лаби ҷарио дар хоб дида боз дар бораи бародарию сулҳ сафсатаю дурӯғи бисёре мегӯяд. Яке аз воизони майдони «Шаҳидон» мулло Саъдуддин, ки акнун ба мансаби қозии «Чумхурии исломии Фарм» расидааст, доир ба азобҳои иқбою бевафоиҳои дунё ёвафармой мекунад. Аз авзои Амиршо аён мегардад, ки ӯ фиреб хӯрдааст, бо ҳамаи дӯстону ҳамхизматонаш дар доми бало гирифта шудааст.

Дар лавҳаи сеюм мо мебинем, ки он гурӯҳи шастнафара таҳти истинтоқи шадиди хунхорон афтода, пас аз лату кӯби зиёд сарлучу пойлуч ба соғуи мошини самосвал боркардашуда, ба қатлгоҳ бурда мешаванд.

Ин филми видео, ки ҳуди онҳо гирифтаанд, ҳучҷати қистеъ буда, боз як бори дигар дурӯғгӯӣ, маккорӣ, бемонию беинсофӣ ваҳхобиёро нишон медиҳад. Ҳамчунин возеҳан аён мегардад, ки ҳар як ноҳияи ин водӣ ва аз ҷумлаи бошандагони ноҳияҳои дар Вахшонзамин будаи онҳо дастаҳои мусаллаҳи зарбазан ташкил карда будаанд, ки ин ҳангоми тақбиргӯӣ дар қароргоҳ аён мешавад. Саркардаи ҳар як даста аз қадом ноҳия буданаширо эълон менамуд. Чизи дигари хеле риққатовари ин филм ҳамин аст, ки ваҳхобиён бераҳмию ваҳшонияти худро дафъаи дигар низ нишон доданд. Дар сурате, ки ҷавонони фархорӣ дар ин мулку макон ягон дона тир ҳолӣ накарда буданду аз тарафи онҳо ҷинояте содир нашуда буд, бе ҳеҷ гуноҳу ҷиноят аз тарафи ваҳхобиён бо бераҳмии ваҳшиёна ба қатл расонида шудани онҳо худ ҷинояти олиест, ки ҳатто фашистон ба чунин кирдор даст наметаданд. Ҳол он ки Ҳукумати конститутсионӣ ташкил гашта, ҷанги бемаънӣ ба анҷом расида буд.

Агар «Чумхурии исломии Фарм» ба ном ҳам вучуд

медошту таъсискунандагони он оддитарин қоидаю қонунҳои умумибашарию риоя менамуданд, бояд ҷавонро асир мегирифтанду аз қатлашон худдорӣ мекарданд. Тавре, ки дар вақташ аз ахбори телевизиони Ҷумҳурӣ огоҳ гардидем, ваҳҳобиён ин ҷавонро ваҳшиёна кушта, ҳамаашонро ба як ҷоҳ партофта буданд, ки баъдан аз тарафи ҳукумати қонунӣ ҷасадҳои онҳо пайдо карда шуда, дар зодгоҳашон бо эҳтироми хос ба хок супурда шуданд.

Ҳирадмандӣ, дурандешӣ ва соҳибтадбирии вакили халқи ҷумҳурӣ, сархатиби собиқ вилояти Кӯлоб ҳаҷӣ Ҳайдар Шарифзода дар ҳамин ифода меёбад, ки дар кишварамон ба ҳаёлам, аввалин шахсест, ки дурӯғу макқории ваҳҳобиён ва ҷараёни хеле иртиҷоӣ ниҳоят зарарнок будани ваҳҳобизмро кашф карда, иллатҳои онро беамон фош намудааст.

Муборизаи пуршиддат ва одилонаю оқилонаи мулло Ҳайдар бар зидди ин ҷараёни мисли заҳрпечак дар инкишофбуда хеле барвақт оғоз гардида буд. Тобистони соли 1989 як гурӯҳ ваҳҳобиёни иртиҷопараст ва муридони қосалеси онҳо аз собиқ вилояти Қўрғонтеппа ба қаламрави собиқ вилояти Кӯлоб бо қасди паҳн кардани ҷараёни ваҳҳобия ба ҷуриш баромада буданд. Ба ин ҷуриш мулло Саидашраф ва Абдуллои Саид, сонитар Саид Абдуллои Нурӣ сарварӣ менамуданд. Ба ин ҳамаи ваҳҳобиён мулло Ҳайдар Шарифзода садди шикастнопазире ташкил намуд, то ки ин марази қонқоҳ афзоиш наёбад. Ана, дар ҳамон вақт бобои Сангак Сафар, Русами Абдурахим дар паҳлӯи мулло Ҳайдар истода, дар ин муборизаи шадиди одилона кўмак мерасонанд. Агарчи расонаҳои ахбори умум дар ин бора ҳарфе нагуфта бошанд ҳам, он вақт дар байни мулло Ҳайдар ва ваҳҳобиёни иртиҷоӣ задухўрдҳои саҳт ба амал омада буданд, ин бархўрдҳои рўҳияи озодипараст бо «Ихвон-ал-муслимин»-и зарарнок буд, ки пеши роҳи тараққиёт ва озодию ободиро мегирифт. Ҳамон вақт ваҳҳобиён аз тарафи мулло Ҳайдару тарафдорони ӯ зарбаи сангине хўрда буданд ва муваққатан ақибнишинӣ карданд.

Мулло Ҳайдар Шарифзода ҳамон вақт нағз медонист, ки дар ҷумҳурӣ ин ҷарраёни ниҳоят зарарнок ҳамчун аҷириқи қонсаҳт реша давонида истодааст. Биноан ӯ ҳамчун вакили халқ хатари онро дарк намуда, дар рафти иҷлосияҳо зарарнокии ҷараёни ваҳҳобияро кушода мебартофт. Дар ин зимн миёни ӯ ва қозӣ Тўраҷон-

зода бархӯрдҳои оштинопазири ғоявӣ ба амал меомаданд. Вақте, мулло Ҳайдар комилан огоҳ шуд, ки Тӯраҷонзода сарвари чараёни иртиҷоии ваҳҳобия дар ҷумҳурист, барои буридани таъсири зарарноки вай қозиёти вилояти Кӯлобро муваққатан аз идораи қозиёти Ҷумҳури ҷудо намуд.

Қозикалони ҷумҳури дар як қатор амри маъруфҳои худ дар байни мардум фикри ифвогаронаро паҳн намуда, талқин кардани мешуд, ки гӯе ба майити коммунистон ва дигар тоифаҳои зиёиён хондани ҷаноза раво нест. Бо ҳамин қозикалони ҷумҳури дар миёни табақаҳои гуногуни ҷомеаи кишварамон тухми низою нифоқ мекардид.

Фарзанди барӯманди халқ мулло Ҳайдар Шарифзода ин қасди зишти Тӯраҷонзодаро фош намуда, дар нашри Шӯрои Олии ҷумҳури рӯзномаи «Садои мардум» бо мақолаи «Ҷанозаи коммунистонро кӣ меҳонад?» баромад намуд. Мулло Ҳайдар бо ин мақолаи пурмаъно ва вазндори худ, ки он ҳамовозии зиёди хонандагони гуногунтоифаи рӯзномаро ба амал оварда буд, қасдҳои манҳусонаи ҷудоандозии қозикалонро фош намуда, дар байни халқ, хусусан дар миёни зиёиёни диёрамон ба обрӯи калон соҳиб гардид.

Бо вучуди муборизаҳои сахту оштинопазири мулло Ҳайдар ва ҳамсафони ӯ дар баъзе минтақаҳои собиқ вилояти Кӯлоб масҷидҳои ваҳҳобиён сохта шуда буданд.

Мулло Ҳайдар дар роҳи мубориза ба муқобили ваҳҳобиёни иртиҷой собитқадамӣ хешро нишон дод. Ӯ бо ҳамсафи ҳақиқатпарасту фарҳангдӯсти худ Рустами Абдурахим исбот кард, ки меҳроби масҷиди ваҳҳобиёни иртиҷой аз самти қибла ба тарафи ҷануб 17 дараҷа майл менамояд. Мулло Ҳайдар ва Рустами Абдурахим инро дар ҳузури рӯзноманигорони ватанӣ ва хориҷӣ бо қутбнамо нишон доданд. Аз ин воқеа тамоми тамошобинони телевизиони Тоҷикистон вокиф гардиданд.

Маълум мешавад, ки ваҳҳобиёни иртиҷой ба тариқати шариат низ садоқату эътиқоди комил надошта, раҳна дар ҳисори дин мекардаанд.

Ҳамин чизро ҳам бояд қайд намудан ниҳоят зарур аст, ки солҳои дар ҷумҳурии азияткашидаи мо баробари хуруҷи ваҳҳобиён коршикани иқтисодӣ низ ба ҷомеа зарари калони моддию маънавӣ расонд. Ба назар чунин мерасад, ки таҳрибгарони иқтисодиёти кишварамон бо ташкилоти террористии «Ихвон-ал-муслимин» якҷоя амал

менамоянд, гӯё онҳо дар байни худ ахдномаи харобкори иқтисодӣ ва сиёсии Тоҷикистонро ба таври пинҳонӣ имзо намудаанд.

Вайрону валангор намудани иқтисодиёти ҷумҳурӣ аз ҳамон даврае оғоз шуд, ки «доҳӣ» Михаил Горбачёв бо бозсозии қалбакии худ ба сарнагун намудани собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ камар баст. Азбаски Тоҷикистони мо он вақт як роҳбари доно ва ботадбири соҳиби даст-тавоно надошт, харобкори иқтисодии ҷумҳуриамон ба зудӣ авҷ гирифт. Дар ҳамин вақт ташкили муассисаҳои муштарак суръат ёфта, аз ҳисоби давлати ҷавони бенавоҷмон дар ҳудуди кишварҳои дуру наздик хона, дача, котеҷҳо, ҳатто деҳқадаҳои мардумнишин сохтан гирифтанд. Дар ҳолате, ки Тоҷикистон бо истехсоли мошинолот тақрибан машғул нест, аз ҷумҳурии мо гӯё ба зарурати ҳамон муассисаҳои муштарак қатор-қатор мошинҳо, трактору эксковаторҳо, крану дигар васоиту дастгоҳҳоро бурданд. Ба ҳамин васила кишвари мо аз ҷиҳати васоити техникӣ ва мошинолот ба як касодии гароне гирифтор шуд. Масалан, аз базаи автомобилии рақами 10, ба он Морозов ном шахс директор буд, 18 адад мошинаҳои КАМАЗ, кранҳои гуногунтама ба вилояти Тюмен фиристода шуд, ки то ҳол аз ин васоити техникӣ дараке нест. Барои Тоҷикистони кӯчаки мо, ки ягон навъи мошинҳоро истехсол намекунад, гум шудани ин қадар техникаи ҳозиразамон зарари калони иқтисодӣ расонидааст. Ҳамин гуна ҳолатро мо дар артели коркарди тиллои «Помир» низ мушоҳида менамоем. Аз ин корхона дастгоҳҳои зиёди гаронбаҳоро кушода бурдаанд, ки пайдо намудану харидории онҳо барои мо хеле мушкул аст.

Ин ҷо меҳодам дар хусуси заводи истехсоли ҳарбии «Фанон» таваққуф намоям. Ин корхона, ки дар ҳудуди пойтахт ҷойгир аст, дорон дастгоҳҳои нодиртарини ҳозиразамон буд. Дар сеҳҳои ин завод бисёр асбобҳои сохта мешуданд, ки дар саноати ҳарбӣ ва ҳоҷагии халқ истифода мегардиданд. Лекин ду навъ сомоне, ки ин корхона истехсол менамуд, дигар дар ягон ғӯшаи қанори собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ сохта намешуд. Инҳо қисмҳои эҳтиётӣ хеле муҳим ва пурқиммате буданд, ки дар саноати ракетасозӣ ва киштиҳои зерини истифода мегардиданд. Дар он рӯзҳои тирамоҳи гарми соли 1991, ки бо иғвон чанд таи кӯрботинони мансаб-

хоҳ дар майдонҳои пойтахт ба гирдиҳамонҳои бемаъ-
нӣ чамъ омада, якдигарро зӯр зада сиёҳ мекардем,
ҳамаи дастгоҳҳои пурқимати нодиртарини заводи «Фа-
нон»-ро кушода, ба воситаи вагонҳои калон ба шаҳр-
ҳои дур бурдаамд. Мегӯянд, ки агар ҳоло заводи «Фа-
нон» мисли давраҳои пештара фаъолият менамуд, бо
фоидаи ба даст меовардааш нисфи аҳолии ҷумҳуриро
хӯронда метавонист. Вале имрӯз ин корхона аз фаъо-
лият бозмондааст. Ана, бесарусомонӣ, бесоҳибӣ, ми-
тигибозии бохусумат ба ҷӣ ҳолатҳое оварда мета-
вонад.

Чунин ҳолати ноҳинчорро дар заводи «Тоҷиктек-
стилмаш» ҳам мушоҳида кардан мумкин аст.

Дар вақташ Намоишгоҳи Комёбиҳои Хоҷагии Хал-
қи Тоҷикистон ифтихори ҳар як фарди ҷумҳурӣ ҳисоб
меёфт. Бинои онро мутахассисони кишвари Чехослова-
кия ороиш дода буданд, умуман дар ороишу таҷҳизо-
ти он маблағи хеле калони халқамон сарф гардидааст,
ин бо пули ҳозира шояд ба миллиардҳо сӯм бирасад. Дар
ин Намоишгоҳ намунаҳои бехтарини маҳсулоти тамо-
ми соҳаҳои хоҷагии халқи ҷумҳурӣ гузошта шуда бу-
данд. Мо меҳмонони расмӣро ғайрирасмӣ ватанамонро
ба ҳамаи чӣ мебардем, то ки дар бораи ҷумҳуриамон
таассуроти хубу фаромӯшношудани пайдо намояд. Дар
ҳақиқат ин Намоишгоҳ ба ҳар як бинанда таассуроти
аҷиб бахшида метавонист.

Айнан дар ҳамаи давраи муассисаҳои муштараксо-
зию ғоратгарии иқтисодии ҷумҳурӣ бо як қарори Шӯ-
рои Вазирон Намоишгоҳ барҳам дода шуда, дар ҷои
он Тижоратхонаи Русия «Восток-Меркурий» ташкил
гардид. Тамоми мизу курсию сандуку рафу қолину па-
лосҳои он низ, ки боигарии халқи бечораамон ҳисоб
мешуд, ҳамааш ба молу мулки ҳамаи Тижоратхона
табдил ёфт. Хӯҷаҳои комилхукуки ин Тижоратхона,
яъне собиқ Намоишгоҳ ҳамаи Морозове шуд, ки чанд
сол пеш дар базаи автомобилӣ рақами 10 бисёр ко-
нуншиканиҳо карда, молу мулки халқи моро муфт со-
ҳиб шуда буд.

Ёд дорам, ки собиқ директори Намоишгоҳи пешта-
ра Тоҳиров ба қабулгоҳи Президент Раҳмон Набиев
омада, дар бораи ба яғмо рафтани ин муассисаи муҳи-
ми соҳаи кишоварзӣ, чи тавре ки мегӯянд сӯхтаю пух-
та изҳори ақида намуд. Президент зарурати масъала-
ро дарк намуда дарҳол ба сарвазир А. Мирзоев, супо-

риш дод, ки фармони ғалат ва ба зарари хоҷагии халқу маънавиёти мардумамон будаи раҳбарияти собиқи Девони Вазиронро оиди Намоишгоҳҳои Қомебиҳои Хоҷагии Халқ бекор кунад. Вале А. Мирзоев ин супориши Президентро, ки он ба манфиати халқ мебуд, намедонам бо кадом сабаб бошад, ки иҷро накард. Бо ҳамин хунукназарӣ гуфтан мумкин аст, ки он гулдастан шоистаи Қомебиҳои Хоҷагии Халқ қумхуриамон, ки дар давоми солҳои дароз бо меҳнати ҷонҳои ҳазорон нафар меҳнаткашони ватан ҷамъ оварда шуда буд, бераҳмона талаву тороч гардид.

Мо бо Президент Раҳмон Набиев ният доштем, ки дар канори Душанбешаҳр Боғистони миллӣ бунёд намоем, ки мувофиқи нақша Намоишгоҳи Қомебиҳои Хоҷагии Халқ як ғӯшаи онро зиннат меод. Вале бадхоҳон ва хоинони миллат нақшаҳои эҳғаронаи моро барбод дода, сарватҳои бебаҳои халқро азони худ карданд. Акнун на боғистони миллӣ ҳасту на Намоишгоҳ, на боғҳои Ғалабаю Дӯстии халқҳо, балки ҳама хароб шудаанду ба ғорат рафтаанд. Ҳоло чизи шоистае нест, ки ба меҳмонони хориҷӣ нишон бидиҳему он боиси ифтихори миллатамон шуда тавонад. Худо кунаду ба дили халқи азизам сабру таҳаммул ато фармояд, ин ҳамаро метавон бо меҳнати содиқонаю бунёдкоронаи хеш обод карду эҳё сохт.

Ин ҷо муносиб аст, ки дар хусуси се нақшаи мочароҷӣ ва таҳрибгарии оппозиция ва ҷосусони ватанфурӯши миллат таваққуф намоям. Онҳо бо амалӣ намудани ҳамин се нақшаи манҳуси худ қасд доштанд, ки ба сари қудрати давлатӣ биёянд.

Аввалан, оппозиция қасд дошт, ки иқтисодиёти Тоҷикистонро ҳаматарафа суст намуда, бо ҳамин воҳита халқро ба шӯр оварад ва норизоию эътирози мардумро ташкил бикунад. Дуввум, бо роҳи зӯроварӣ, яъне ташкили гирдиҳамоию митингҳо, гаравгонгириҳо ба ҳукумат фишор овардан. Сеюмин, қасди бо истифодаи яроқу аслиҳа, ташкили ҷангу бародаркушиҳо ба даст овардани идораи ҳукумат ва дигар қардани сохтори ҳукуматдорӣ.

Муҳолифони бадқасди қумхурии мо ҳар сеи ин нақшаи пурқасофати худро ба қор бурданд ва дар роҳи ба даст овардани қудрати давлатӣ ягон ифвогарие намонд, ки истифода накарда бошанд. Мутаассифона онҳо бо ҳамдастии хоинону ватанфурӯшон қудрати давла-

тиро ҳам ба муддати кӯтоҳ ба даст оварданду аммо ба мақсадҳои ғаразнокӣ худ ноил нагардиданд, чархи таърихро ба қафо баргардондан натавонистанд.

Ҳазор афсӯс, ки баъзе намоёндагони зиёиёни кишварамон ҳамин қасдҳои зишти мухолифин—вахҳобиёни иртиҷоиро амиқан дарк накарданд ва умуман ба воқеаҳои солҳои охир дар ҷумҳуриамон рӯйдода ҷуқур сарфаҳм нарафтаанд. Бинобар ин баъзан дар сӯхбатҳо мешунавем, ки тоифаи одамон «аз тоҷик будани худ шарм медорам» мегӯянд, яъне инҳо аз он шарм мекарданд, ки чунин воқеаҳо дар байни тоҷикон рӯй додааст.

Ман баръакс аз тоҷик будани худ ифтихор дорам, дар ҳама гуна ҷамъомадҳои сернамоёндан ҷи дохили ҷумҳурӣ ва ҷи дар берун аз марзи он бо сари баланд гуфта метавонам, ки ман тоҷик ҳастам, аз миллати худ, аз хираду корнамоию фидокории фарзандони он ба таври ҳаққонӣ ифтихор дорам! Барои чӣ? Барои он ки ҷангҳое, ки дар кишвари Тоҷикистон ба амал меомаданд, инҳо ҷангҳои бародаркушӣ набуданд, балки ҷангҳои мафкуравӣ буданд, бархӯрди фикрҳои равшану поки демократӣ бар зидди ақидаҳои торику заҳрогини ваҳҳобизми иртиҷоӣ. Ин муборизаи хайру шарр, некию бадӣ, Хурмузу Аҳриман буд.

Ваҳҳобизми иртиҷоӣ решаҳои ҷуқур дошта, ин гапи дирӯзаю имрӯза нест. Ин чараёни ҳамеша бадхоҳу бадбинӣ афкори пешқадаму ҳақиқатан демократӣ дар байни мусулмонон мебошад.

Воқеаҳои ба қатл расонидани одамонро дар водии Фарғона ба ёд оваред, ки чанд сол қабл ба амал амалданд. Ёд худ дар кишлоки Шохимардон сангсор шудани шоир ва драманависи бузурги Ўзбекистонӣ бародар Ҳамза Ҳакимзода Ниёзиро ба хотир биёваред. Ин адиби бузургро ҳам ваҳҳобиёни иртиҷоӣ ба таври ваҳшиёна қатл намудаанд, зеро Ҳамза Ҳакимзода ҳақиқатан демократ буд, фикру ақидаҳои пешқадаму инсонпарваронаи умумибашарӣ дошт...

Бархӯрдҳои, ки дар байни донишҷӯёни шаҳри Тошканд ба амал омаданд, кушторҳое, ки дар вилояти Ўши ҷумҳурии Қирғизистони бародар ба вукӯъ пайвастанд, ҳама бо ҷанголи хунини ваҳҳобизми байналмилалӣ амалӣ гардиданд.

Ваҳҳобизми умумичаҳонӣ дар кишвари Тоҷикистон низ нақшаҳои пурнағбати худро амалӣ кардан хост. Нақшаҳои он хеле ҷуқур андешида шуда, ҷи тавре ки

дар боло қайд намудем, бо диверсияи мафкуравию иқтисодӣ саҳт печонида шуда буд. Ин ташкилоти террористии байналхалқӣ қасд дошт, ки ба ватанфурушон ва хойнони дохилии миллати мо аъзоёни ҳизби наҳзати ислом, демократҳои сохта, ташкилотҳои мочароҷуёнаи «Растохез», «Лаъли Бадахшон» ва ғайра така намуда, зеро онҳоро бо пулу мол харида буданд, сипас давлати соҳибистиклоламонро аз чор тараф ба ҳалкаи нестии нобудӣ гирифта, тамоми ғояҳои равшанпарастии онро барҳам диҳанд.

Вале хиради шикастнопазир ва бузурги ҳалки тоҷик ба ваҳҳобизми иртиҷой муқобилияти саҳт нишон дод, бехтарин фарзандони ҳалқ ба майдони мубориза баромаданд. Мутаассифона, дар сангарҳои тарафдорони ваҳҳобизми иртиҷой ҳам фарзандони тоҷик қарор доштанд, ки аз тарафи ин ташкилоти террористӣ ва хойнони миллат бо усулҳои гуногун ба доми фиреб гирифта шуда буданд. Дар натиҷа бархӯрди шадиди ду сангари ба ҳам муқобил ба амал омад ва хушбахтона мафкураю ғояҳои пешқадами ҳалки тоҷик ғолиб омаданд. Чараёни ваҳҳобизм ё худ «Ихвон-ал-муслимин» дар Тоҷикистон шикасти саҳт хӯрд. Ин ташкилот дар ягон мамлакат ин хел шикасти саҳт нахӯрдааст, на дар Алҷазоиру Миср, на дар Тунису Сурия...

Ҳалқи тоҷик бо ин ғалабаи худ бар ваҳҳобизми ашаддӣ қони тамоми мусулмонони Осиёи Марказиро наҷот дод, ҳатто гуфтан мумкин аст, ки аз сари мусулмонони ҳамаи собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ ин балои азимро дур партофт, яъне тоҷикон қон доданду қони ҳамаи ҳалқи мусулмонро хариданд. Ана барои чи ман аз тоҷик будани худ ифтихор дорам, ана барои чи миллати ман миллати бузурги ҷаҳон аст.

Муҳолифин нақшаи манҳуси худро дар бораи ташкил намудани табодуллоти давлатӣ қадам ба қадам татбиқ мекард. Таҳқири роҳбарони давлат кӯшиши беобрӯ қардани онҳо рӯз аз рӯз ва соат ба соат қувват мегирифт. Сарқардагони майдони «Шаҳидон» ба сарварони содиқи ҳукумат ошқоро таҳдид менамуданд. Яке аз усулҳои ин таҳдид машқи ҳарбии «генерал» Қиёмиддин буд, ки вай бо аскарбаҷаҳояш ҳар субҳ аз соати 4 то 8-у ним дар хиёбону паскӯҷаҳои шаҳр пайваста мегузаронд.

Органҳои маъмурии ҳукумат гуфтан мумкин буд, ки қомилан фалаҷ гардида, аз ўҳдаи иҷрои вазифаҳои

худ намебаромаданд, дурусттараш бо амри роҳбарони хоннашон аз иҷрои вазифаи худ сар метофтанд.

Дар ҷаласаи Штаби ҷумҳурӣ оид ба пешгирӣ на-мудани оқибатҳои гирдиҳамоии ғайриқонунӣ вазири умури дохила Навҷувонов мисли собиқ қатъиян ишти-рок намекард, ӯ худро касал эълон намуда буд, сонӣ ба рухсатӣ баромад. Аммо чи тавре ки ба мо маълумот мерасид, ягон кори Вазорати умури дохила бе иштиро-ки вай намегузашт. Навҷувонов касал бошад ҳам, рух-сатии бофароғати худро гузаронад ҳам, дар тамоми фармонҳои мақоми вазорат танҳо худаш имзо мегу-зошт. Ҷойгузин намудани кадрҳои танҳо худаш ба ан-ҷом мерасонд, бо ҳеҷ кас маслиҳат намекард: на бо мақомоти болои ҳукумат, на бо аъзоёни коллегия. Ал-батта ин ҷо қозӣ Тӯраҷонзода истисноист. Навҷувонов тамоми кадрҳои роҳбарикунандаи вазоратро фақат бо маслиҳати Тӯраҷонзода ҷо ба ҷо ва дар қаламрави ҷумҳурӣ ҳам танҳо супоришҳои роҳбари қозиётро иҷро мекард. Ба ин маънӣ Вазорати умури дохила тобег қозихона, дастнигар ва фармонбардори ҳалқабаргӯши сарвари дин гардида буд.

Дар ҷамъомадҳои Штаби ҷумҳурӣ муовинони вазир—Қаҳҳоров ё Раҷабов иштирок менамуданд. Онҳо мус-тақилона қарӣб ягон супориши роҳбарони давлату ҳу-куматро иҷро наменабуданд, дурусттараш наметаво-нистанд. Иштироки онҳо дар ҷамъомадҳои Штаб фа-қат шакли расмӣ дошт.

Раиси Кумитаи Амнияти Миллӣ Стройкин бошад дар ҷамъомадҳои Штаб ва дигар ҷаласаҳои сохти дав-латию ҳукумати иштирок менамуд. Аммо ман аниқ эҳсос намуда будам, ки ӯ агенти зарҳариди Тӯраҷон-зода ҳисоб меёфт. Борҳо ба мушоҳида расида буд, ки ҳамаи масъалаҳои дар гуфтугӯи хосаи роҳбарони давлат муҳокимагардида пас аз лаҳзае нарезондаю наҷаконда ба Тӯраҷонзода расонида мешуд. Боре, зим-ни як гуфтушунид, ки дар он фақат Раиси Ҷумҳур, ман ва Стройкин иштирок доштем ва мавзӯи муҳими дорои амнияти давлатӣ ҳаллу фасл шуда буд, баъди даҳ дақиқа ба Тӯраҷонзода маълум гардид. Тӯра-ҷонзода ба коргоҳи ман занг зада бо кинояе сухан ронд ва ман дарёфтам, ки ӯ аз масъалаи мавриди бар-расӣ гардидаи коргоҳи Раиси Ҷумҳур огоҳ будааст. Ин рӯҳонӣ баробари таҳсил дар донишгоҳи мазҳабии кишварҳои хориҷа маълум мешавад, дар марказҳои

разведкаи ин давлатҳо сабаки ҷосусиро ҳаматарафа омӯхта будааст. Вагарна як рӯҳонии қуръонхони оддӣ кай метавонист, ки раиси Кумитаи Амнияти Миллии Ҷумҳуриро, ки солҳои дароз хондаву машқ дидаву ба зинаҳои баланди хизмати баромадааст ва рутбааш генерал аст, ба ин маҳорату чолокӣ таҳти тасарруфаш дароварад. Як гурӯҳ коргарони масъултарини КАМ низ шабу рӯз дар хизмати қозӣёт камар баста буданд. Мисоли ин даъвои мо, муовини раиси Кумита, полковник А. Солеҳбоев буд, ки аз хати кашидаи Тӯраҷонзода як ваҷаб ҳам берун намебаромад.

Ман дар ҳайрат будам, ки барои чӣ ин коркунони ҳукумат нону намаки халқро хӯрда, боз ҳам ба ватан хиёнат менамоянд. Ва имони комил доштам, ки нону намаки ҳалоли халқ хонини миллатро ҳатман кӯр хоҳад кард!

Баъд аз муайян намудани он ки Навҷувонов, Стройки ва Солеҳбоев ба ҳукумати Президенти интихобӣ садокат надоранд, хиёнаташон дар назди давлат хеле ошкорост ва бо таҳлили вазъии сиёсии ҷумҳурӣ, инчунин ба маслиҳату салоҳидиди Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенҷаев ва Додситони кулли ҷумҳурӣ Нурулло Ҳувайдуллоев ба Раҳмон Набиев пешниҳод намудам, ки бо роҳи қонунӣ шахсони хиёнатпеша ва ноӯҳдабаро аз вазифа сабукдӯш гардонида шаванд. Аммо намедонам, ки Президент бо чӣ сабаб бошад, розӣ нашуд. Ҳол он ки Президент метавонист дар рӯзи аввали фаъолияташ ҳукумати Тоҷикистонро пурра иваз кунад ва одамони содиқу покҷидонро бар сари қудрат оварда, соҳти давлатдорӣ ҷумҳуриро мустаҳкам намояд.

Ҳусусан дар навбати аввал иваз намудани ду нафар роҳбарони хиёнаткору ноӯҳдабарои органҳои маъмурии ҷумҳурӣ зарур буд. Ман аминам, ки агар ин пешниҳодам қабул мешуду онҳо аз вазифа бартараф мегардиданд, вазъияти Ҷумҳурӣ то ба ин дараҷа мураккаб ва душвор намегардид.

Рӯинатанӣ ва дағалию беитоатии Навҷувонов ба ҳаде расида буд, ки вазорати ҳудро мисли як давлати алоҳида дар дохили давлат мепиндошт. Вақте, ки ман ба ӯ ба таври хаттӣ фармон додам, ки ягон нафар сардори шӯъбаи милисаи шаҳру вилоят, инчунин аъзоёни коллегияи Вазорати умури дохилоро бе маслиҳату ризоияти Президент, ноиби президент, Раиси Шӯрои Олӣ, Раиси Девони Вазирон ҷойгузин накунад, ӯ ба

вазифаи дигар таъин наанамояд. Навҷувонов бошад, дар ҷавоб, ба шакли хаттӣ маълум намуд, ки дар масъалаи ҷойгузин намудани кадрҳо ҳаргиз бо мо маслиҳат нахоҳад кард, зеро ин масъала вазифаи ҳосаи ҳуди вай аст.

Дар яке аз рӯзҳои гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон» ман ба дафтари кории худ додситони кулл Н. Хувайдуллоев, раиси КАМ Стройкин ва корманди додситони ҷумҳурӣ С. Ҷӯраевро даъват намуда, дар ҳузури онҳо ба Ҷӯраев қатъиян гуфтам, ки баъзе аз коркунони додситонии ҷумҳурӣ бо сарвариини ӯ ба фаъолияти афсарони КАМ ҳалал надиханд, бигуздоранд, ки кормандони амният вазифаи ҳудро мувофиқи дастуру муқаррароти умуроти ҳеш ба иҷро расонанд.

Н. Хувайдуллоев ҳидояти маро маъкул ҳисобида, ба Ҷӯраев фармон дод, ки аз ҳамин рӯз эътиборан ба ин номаъқулиҳо хотима диҳад. Лекин бо сабаби он ки Ҷӯраев шахси ғаразнок буда, ба қозӣ Тӯраҷонзода ғуломи зархарид шуда буд, то метавонист ба фаъолияти кормандони ватандӯсти Қумитаи Амнияти Миллӣ ҳалал мерасонд.

Сониян, ба ман як ҷинояти калони С. Ҷӯраев маълум гардид. Дар вақташ бо даҳолати Тӯраҷонзода ӯ роҳбари гурӯҳи муфаттишони ҷинояткорихон воқеаҳои феввали соли 1990 таъингардида, маҳз бо супориши қозӣ парвандаи ҷиноии зиёда аз 100 нафар ҷинояткорони ин воқеаҳои хуниин бе ҳеч асос ҳобонида шуда буданд. Ана ҳамин ҷинояткорон, ки бо ёрию марҳамати С. Ҷӯраев аз ҷазои одилона раҳой ёфта буданд, худашонро беғуноҳ ҳисобида дар воқеаҳои пурғалаёни тирамоҳи соли 1991 ва баъд дар майдони дасисабозихон баҳори соли 1992-и «Шаҳидон» ҷинояткорихон бештаре карда, ҷумҳуриро ғарқи хуноба намуданд. Бубунед, ки як ҷиноят агар дар сари вақт ҷилавгирӣ карда нашавад, аз пай худ силсилаи нави ҷиноятҳоро ба амал меоварад.

Дар ташкил намудани шабакаи ҷосусӣ Тӯраҷонзода ҳақиқатан ҳам хеле маккор будааст. Ӯ дар вақташ тивонистааст, ки кумондони ҳамондавраи дивизияи 201-и Русия полковник Заболотнийро ба тарафи худ майл кунонад.

Мо огоҳ шудем, ки кумондони дивизия Заболотний дар боғи Ғалаба ҷадин маротиба бо кинорежиссёр Давлати Худоназар мулоқоти маҳрамона доштааст. Ва ин мулоқоту вохӯриҳо одатан ба ҳангоми шаб гу-

заронида мешудааст. Албатта, худ аз худ аён аст, ки кумондону кинорежиссер шабонгоҳон дар он боғи кано-ри шаҳр сценарияи филми мустандро дар бораи ди-визия муҳокима наменамуданд...Балки эҳтимол дорад, ки онҳо дар ин воҳӯриҳо сценарияи табаддулоти дав-латиро тартиб меоданд.

Ман пурра бовар доштам, ки Заболотний одами пок нест ва баъдан ин тахмин комилан исбот гардид. Вай ба ҳангоми зарурат Ҳукумати конституциониро қатрае ҳам ҳимоя накарда, балки баръакс бо муҳоли-фини муртад ҳамкориҳо доштааст.

Митингбозон бо сарварии Давлат Усмон ҳар лаҳза ба Шӯрои Олӣ фишор меоварданд, ки зудтар сессия барпо гардаду масъалаҳои аз тарафи гирдиҳамомадагон пешниҳодшударо баррасӣ ва ҳал намояд.

Шахсан ҳуди Президент ва ман бо роҳбарони му-ҳолифин чандин карат сӯҳбат доштем. Вале натиҷаи дилхоҳ ҳосил нагардид. Зарари бар асари гирдиҳамоии тӯлонӣ расида бештар аз нӯҳ миллион сӯмро ташкил менамуд. Албатта бо қурби ҳамонвақтаи он. Фақат як комбинати рағбани Душанбе зиёда аз 2,5 миллион сӯми-на кам маҳсулот баровард. Зарари маънавиеро, ки аз ин гирдиҳамой ба ҳаёти ҷамъиятӣ расидааст, бо ягон мизон чен кардан мумкин набуд. Бинобар он хуб ме-буд, ки роҳбарони оппозиция ба ҷои ташкили гирдиҳа-мой оиди роҳҳои аз қайди бўҳрони саҳт вораҳонидани иқтисодиёти ҷумҳурӣ таклифҳои мушаххас ба миён мегузошанд.

Аммо муҳолифин ба ивази ин дар сари талабҳои ифвогаронаи худ устувор меистод. Ба ҷои пешниҳод намудани таклифҳои худ оиди раҳӣ додани ҷумҳурӣ аз бўҳрони ҳамаҷониба боз талаб менамуданд, маълум буд, ки пуштибони генерали милиса козикалон аст, танҳо бо вай маслиҳат менамояд, зеро аз бисёр ҷиҳат забонкӯтоҳ ва мутеи ўст.

Чи тавре ки баён намудам, Тӯраҷонзода ҳамчун ҷо-суси касбии дар мактабҳои хориҷа сабақдида пас аз воқеаҳои февралӣ соли 1990 бисёр талваса намуд, ки дар ҳамаи ташкилотҳои маъмурии ҷумҳурӣ одамони ҳудафро ҷой кунад. Яке аз чунин ташкилотҳои хеле пурқувват ва ҷиддии маъмури идораи додситонии кул-ли ҷумҳурӣ буд ва рӯҳонӣ дар он ҷо ҳам дасти таво-ноӣ худро ёфта тавонист.

Боре ман дар дафтари кории Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенчаев бо корманди масъули додситони чумхурӣ С. Чӯраев вохӯрдм. Ӯро ба ман С. Кенчаев шиносо намуд, сипас донидам, ки хангоми дар вази-фаи додситони ноҳияи Фрунзеи пойтахт кор кардани С. Кенчаев ин шахс шогирди ӯ будааст. Ҳамон рӯз С. Чӯраев аз болои коркунони Кумитаи Амнияти Мил-лӣ ба таври тӯҳматомез шикоят мекард. Ман ме-до-нистам, ки агар Стройкин ё Солеҳбоев барин роҳба-рони ҚАМ ба муҳолифин фурӯхта шуда, ба халқи худ хиёнат карда бошанд, пас ин маънои онро надорад, ки ҳамаи кормандони ҚАМ хиёнатпеша ҳастанд. Ман хиз-матҳои ин ташкилотро эҳтиром менамоям ва ба корман-дони содику фидокори он комилан эътимод дорам. Дар ин ҷо бошад, бӯхтонҳои Чӯраев нисбати кормандони холиси ҚАМ қаҳру ғазаби касро бармеангехт. Ӯ пеш-ниҳод дошт, ки якчанд нафар шахсонро барои ишти-рокашон дар воқеаҳои февралӣ соли 1990 таҳти таҳ-қиқ қарор нагиранд. Ҳол он ки иштироки ин шахсон дар воқеаҳои февралӣ ва хиёнатҳояшон аниқ буд. Аз ҳамин лаҳза ман огоҳ гардидам, ки С. Чӯраев намоян-даи қозикалон дар идораи додситони чумхурӣ будааст. Сонитар ин тахмин қатъиян исбот гардид, вақте, ки муҳолифин ба мӯҳлати кӯтоҳ сари қудрати давлат омад, С. Чӯраев дарҳол додситони генералии чумхурӣ таъин гардид. Мана, исботи хизматҳои содиқонаи про-курори генералӣ ба ҷониби қозикалон ва хиёнатҳои ӯ ба кори халқу ватан.

«Ба Раёсати Шӯрои Олии Тоҷикистон.

Мо, намояндагони гирдиҳамомадагони май-дони «Шаҳидон»-и ш. Душанбе, бори дигар та-лаб менамоем, ки сессияи Шӯрои Олӣ феврал корӣ худро оғоз намояд ва масоили аз тарафи гирдиҳамомадагон пешниҳодшударо баррасӣ ва ҳал намояд. Мо аз ҷониби худ ӯҳдадор ме-шавем, ки дар ҷараёни корӣ сессияи Шӯрои Олӣ гирдиҳамомадагон ба майдони «Озодӣ» намеоянд ва ба корӣ сессия ҳалал намерасо-нанд.

Д. Усмон, Т. Абдуҷаббор, Г. Ғарибшо, Ш.
Юсуф, А. Амирбек».

Чи тавре ки аз ин таҳдидномаашон маълум аст, мухолифин ҳоло майдони «Озодӣ»-ро ҳам таҳти тасарруфи худ даровардаанд.

Дар ҳамин рӯзҳо ба дастгоҳи Раиси Ҷумҳур аз шаҳри Кӯлоб барқияе расид, ки мардуми заҳматкаши ин сарзамин роҳбарони давлату ҳукуматро дастгирӣ менамуданд:

«Идораи мустақили Қозиёти вилояти Кӯлоб ҷонибдори Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев буда, мардуми мусулмони вилояти Кӯлобро дар атрофи худ муттаҳид менамояд ва баҳри меҳнати ҳалол ба манфиати ҷумҳурии азизамон ҳидоят карда истодааст. Идораи Қозиёт инчунин талаб мекунад, ки гирдиҳамомадагон майдонро тарк кунанд ва ба кори Шӯрои Олӣ ва ба пешрафти тараққиёти ҷумҳурӣ ҳалал нарасонанд. Мо тарафдори Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев, ноиби Раиси Ҷумҳур Нарзулло Дӯстов, Раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Қенчаев мебошем.

Идораи мустақили Қозиёти вилояти Кӯлоб».

Раёсати Шӯрои Олӣ қарор намуд, ки барои ҳар чӣ зудтар ба даст омадани оромӣ ва яқдигарфаҳмӣ дар пойтахту саросари ҷумҳурӣ 20 апрели соли 1992 Сессияи сздаҳуми Шӯрои Олӣ даъват карда шавад. Сессияи сздаҳуми ШО баробари ҳаллу фасли як силсила масъалаҳои рӯзмарра ва доғи ҷумҳурӣ талабҳои мухолифини оштинопазирро низ мавриди баррасӣ ва муҳокима қарор дод, ки яке аз ин масъалаҳо истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ буд.

Дар сессия 21 апрел, дар аввали маҷлиси пагоҳии Шӯрои Олӣ С. Қенчаев ба депутатҳо пешниҳод кард, ки ба рӯзнома масъалаи Раиси Шӯрои Олӣ ва истеъфои ӯро дохил кунанд. Инчунин ба муовини Раиси Шӯрои Олӣ В. И. Приписнов супориш диҳанд, ки ба маҷлис сардорӣ намояд. Пешниҳоди С. Қенчаев қабул шуд.

Депутат А. Ёкубов аз рӯи масъалаи Раиси Шӯрои Олӣ ба музокира оғоз намуда, роҷеъ ба истеъфои С. Қенчаев изҳори ақида кард, ки ақидаҳои ӯ беасос буданд. Депутатҳо А. Раҳмонова, И. Норбӯтаев, Ш. Усмонова, Ш. М. Султонов, М. Шералиев, С. Раҷабов

чихатҳои мусбию манфии кори Раиси Шӯрои Олиро таъкид намуда, ба тарафдории ӯ изҳори ақида карданд. Ба фикри онҳо, ба вазъияти ногувори ҳозира як худи С. Кенчаевро гунаҳкор кардан мумкин нест.

Сипас ба намояндагони муҳолифин раиси ҳизби наҳзати исломӣ М. Ҳимматзода ва раиси ҳизби демократ Ш. Юсуфов, ки ба маҷлис даъват шуда буданд, суҳан дода шуд.

М. Ҳимматзода чун ҳарвақта дурӯғбофӣ кард, ки ҳизби наҳзати ислом ба сари қудрат омадани нест. Мо меҳохем, ки дар парлумон намояндаи худро дошта бошем, гуфт ӯ. Вай ба масъалаи С. Кенчаев дахл карда, чунин изҳор дошт: «Вазъияти сиёсии ҷумҳурӣ аз бисёр чихат ба қарори шумо вобаста аст».

(Гӯе бо истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев вазъияти сиёсии ҷумҳурӣ хуб мешуда бошад. Воқеаҳои минбаъдаи ҷумҳурӣ нишон доданд, ки мулло Муҳаммадшариф дурӯғ гуфтааст ва бӯхтон бофтааст. Муҳолифин, аз ҷумла бо сарварии ӯ баъд аз истеъфои С. Кенчаев талабҳои ғайриқонунии дигарро низ хостгор шуда, ба халқу ҷамъият хиёнатҳои нав ба нав кард.

Ш. Юсуфов гуфт, ки ҳизби демократ худи ҳозир тайёр аст, ки ба протоколи ҳамкорӣ бо Президенти ҷумҳурӣ имзо гузорад. Ӯ низ истеъфои С. Кенчаевро хост.

Сонӣ депутатҳо Д. Н. Набиев, М. Курбонов, Э. Раҳмонов ва дигарон низ аз номи интиҳобкунандагони худ Раиси Шӯрои Олиро дастгирӣ карданд.

Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев 21 апрел дар оғози маҷлиси бегоҳии Шӯрои Олӣ суҳан карда, гуфт, ки сарфи назар аз баъзе хатоҳои муайяни фаъолиятҳо ҳамеша тарафдори риояи қонун буд. Вай аз депутатҳо хоҳиш кард, ки масъалаи аз вазифаи сарвари парламент бозхондани ӯро оқилона баррасӣ намоянд.

Дар натиҷаи овоздиҳии пинҳонӣ аксарияти депутатҳо ба тарафдории ба вазифаи худ мондани С. Кенчаев овоз доданд.

Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев баъди қабули қарори Шӯрои Олӣ дар ин масъала депутатҳои халқ ва сарварони қувваҳои муҳолифро даъват намуд, ки барои орому осуда гардонидани вазъияти ҷумҳурӣ муттаҳид шуда, ба кори амалӣ камар банданд.

Муҳолифин чун бидиданд, ки яке аз талабҳои асолиашон, яъне истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев

нагузашт, дурусттараш депутатҳо ба тарафдории ӯ овоз доданд, нақшаи дасисаю шайтанатро пеш гирифтанд. Шомгоҳи 21 апрел як гурӯҳ муштзӯрони майдони «Шаҳидон» ба бинои Шӯрои Олӣ даромада, бо зӯрию таҳдид 17 нафар депутатҳои халқи ҷумҳуриро гаравгон гирифта, ҳамроҳи худ ба майдони «Шаҳидон» бурда, дар ҳаймаҳо ҳаёс кардаанд.

Ҳар як шахси аз қонун заррае хабардошта ба ҳубӣ медонад, ки ин қонуншикани гӯшношунидест. Депутати Шӯрои Олиро ғайриқонунӣ ба гарав гирифтанд, ҳуқуқи муқаддаси ӯро поймол намудан, таҳқир кардани шахсияти депутат, зеро хатар гузоштани саломатии ӯ ҷинояти мудҳиштаринест, ки он дар тамоми гӯшаю қанорҳои олам маҳкум карда мешавад.

Як гурӯҳ сенаторони америкой ҳамон рӯзҳо ба пойтахти ҷумҳурӣ омада буданд ва аз гирдиҳамоиҳои тӯлонию дигар найрангҳою дасисабозиҳои оппозиция огоҳ гашта, изҳор намуданд, ки ин қадар дуру дароз ба гирдиҳамоӣ чамъ омадан ба роҳбарони интиҳобии давлату ҳукумат бо ҷунин сатҳи пасти маданият муносибат намудан, дар назди сарварон талабҳои аблаҳона гузоштан, ба ин ранг хостани истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ, гаравгонгирӣ депутатҳоро ҳатто дар кишварҳои одамони нимваҳшӣ доштаи ҷангалистонҳо низ вонахӯрдаанд. Сенаторони америкой гуфтаанд, ки ҷунин вазъиятро боре ҳам надидаанду нашундаанд, инак ин ҳамаро дар кишвари Тоҷикистон дида, саҳт ба ҳайрату даҳшат омадаанд...

Ҳамон рӯз соати 21-и шом ба хона ҷиҳати иваз намудани либос омада будам, зеро ҷанд рӯз имкони ба хона омадану тағйири либос кардан набуд. Ҳамин ки ба роҳрави хона қадам ниҳода будам, занги телефон баланд садо дод, гӯшаҷро бардошта овози Кенчаевро шунидам:

— Фавран ба ҷои қор биёед, — гуфт ӯ, — ҳодисаи хеле нохуше рӯй додааст. Муҳолифини ҳукумат як гурӯҳ депутатҳоро гаравгон гирифтаанд.

Дарҳол ба бинои ҳукумат баргашта, огоҳ шудам, ки намоёндагони оппозиция ҳамроҳи депутатҳо ду нафар муовинони Раиси Девони Вазирон Х. Саидмуродов ва С. Ҳайруллоевро низ гаравгон бурдаанд.

Мо ҳамроҳи С. Кенчаеву Н. Ҳувайдуллоев маслиҳат намуда, барои машварату ҷорачӯӣ генералҳо Ниё-

зову Мартовитский, Қаҳҳоров, Шарофов ва полковник Заболотныйро ба бинои ҳукумат даъват кардем.

Намояндагони органҳои ҳуқуқро низ ҳаме овардан зарур буд, ки дар ин бобат тадбирҳо чустем.

Вазифаи аввалиндараҷаи мо аз он иборат буд, ки бо ҳар як роҳ ва шарту шароите, ки набошад, депутатҳои ғаравгон ғирифташударо озод намуда, ин шармандагиро беномусии бемислро аз таърихи ҷумҳурии бишӯдем.

Дар оғоз шунда будам, ки депутати Шӯрои Олӣ Адолат Раҳмонова низ ғаравгон ғирифта шудааст. Баъди он ки худам шахсан ин масъаларо таҳқиқ намудам, муайян кардам, ки ин зани ҷасур ва покгинат ғаравгон набуда, балки дар хонаи дӯстон ва дар ҷои ороми амният будааст.

Аммо дар байни ғаравгонон мавҷуд будани депутати кӯҳансол, раиси колхоз аз ноҳияи Ашт, Қаҳрамони қор Хоҷаназаров хотири маро хеле мушавваш намуд. Зеро ҳамон рӯзҳо саломатии ӯ хуб набуд. Бинобар ин мо ҳар лаҳза аз ҳолу аҳвол ва саломатии депутатҳои ғаравгон огоҳ шуда меистодем.

Бо мақсади шуруъ намудани гуфтушунид ба сардори раёсати милисии шаҳр, полковник А. Раҳмонов ва ҷонишини вазири умури дохила Қаҳҳоров супориш додем, ки бо саркардагони майдони «Шаҳидон» алоқа барқарор намуда, онҳоро барои гуфтушунид ба бинои ҳукумат даъват бикунанд. Онҳо ҳам ба ин мунтазир будаанд, ки пас аз чанде Давлат Усмон ҳамроҳи каллабури гузаро Р. Нуруллобеков ва чанд хунхорони дигар ба назди мо омаданд.

— Агар хоҳед, ки депутатҳо ба бинои Шӯрои Олӣ зиндаю саломат баргарданд, — гуфт Д. Усмон, моро дидан замон шартҳои моро бечунучаро иҷро намоед.

— Шартҳои худро бигӯед, — мурочиат намудам ман ба вай.

— С. Кенчаев аз вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ бояд фавран ба истеъфо равад, ин як. Шарти дуюм ҳамин ки ба ғирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» ягон нави ҷазо раво дида нашавад. Сеюм, тағйироте, ки дар Қонуни оиди матбуот қабул шудааст, пурра бекор гардад. Хамаи ин шартҳои мо тавассути расонаҳои ахбори умум расман эълон карда шаванд. Вагарна ман ба

саломатии депутатҳо кафолат дода наметавонам. Одамони майдон ба шӯр омадаанд, ҳаёти депутатҳо ҳар лаҳза зери хатар аст.

Дуруғгӯи гузаро ва дасисабози ашаддӣ Д. Усмон ин дафъа рост мегуфт. Зеро чашмони вай ташнаи хуни одам буданд.

Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев, ки гуфтугӯи моро бо, диққат гӯш мекард, бо қатъият изҳор намуд.

— Ҳазорҳо вазифаи баландтаринро ҳам ба як то-ри мӯи дӯстонам баробар намекунам, ман худи ҳамин лаҳза ҳозир ҳастам, ки ба Шӯрои Олӣ барои ба истеъфо баромадан ариза нависам.

Овози Сафаралӣ Кенчаев бурро ва боэътимод садо меод. Ман дар он заррае ҳам оҳанги дудилагӣ ва пушаймониро эҳсос накардам. Раиси Шӯрои Олӣ ҳақиқатан ҳам ҷасорату олиҳимматии беназире нишон дода, барои саломатии дигар депутатҳои бегуноҳи халқ аз чунин мансаби олӣ даст кашид.

Баъд аз чанд фурсат муҳолифин аз ҷумлаи депутатҳои гаравгоншуда А. Шарифов, М. Олимов, М. Мирзобадаловро ҳамроҳи худ оварда, ба бинои Шӯрои Олӣ супурданд. Либосҳои ин вакили халқ аз шиддати зарбу кӯб пора-пора гашта, баданҳояшон доғҳои сурху кабуд доштанд. Намояндагони оппозитсия изҳор намуданд, ки депутатҳои боқимондаи гаравгоншударо фақат баъд аз расман эълон гардидани истеъфои С. Кенчаев ҷавоб хоҳанд дод.

С. Кенчаев дар коргоҳи ман аризаи истеъфояшро бо хоҳиши худ ба хотири озодии депутатҳои халқ ва наредхтани хуни ноҳақ ба номи сессияи Шӯрои Олӣ навишт.

Аммо оппозитсия ба ин бовар накарда, шарт гузошт, ки ин ариза соати 6-и субҳ бо воситаи радио ба диққати тамоми мардумони ҷумҳурӣ расонида шавад.

Чун дигар чорае набуд, ман ноилоҷ ба хонаи раиси Ҷумҳурии телевизион ва радио А. Сайфуллоев занг зада, хоҳиш намудам, ки ба хотири зудтар наҷот додани депутатҳои халқ аз ҷанголи ғосибсон хабари бо хоҳиши худ ба истеъфо баромадани С. Кенчаев сапедадам ба сокинони кишвар маълум гардад.

Дар ҳаёт тоифаи одамонест ҳастанд, ки барои соҳиби вазифа шудан ба ҳазору як пастихо мераванд, ҳуқуқабозиҳо мекунанд ва агар дар ин роҳ лозим шавад, барои як мансаби худааш даҳҳо, садҳо, одамонро кур-

бон месозанд, хулоса, коре мекунанд, ки ба вазифаи тасодуфан муяссаршуда часпида монанд. Аз он мансабашон ба ҷомиа ягон суде мерасад ё не, ба ин коре надоранд.

Аммо Сафаралӣ Кенчаев аз он родмардони миллат аст, ки барои ӯ манфиати халқ рифоҳу озоишу ободии мулк аз ҳама муқаддамтару афзалтар аст. Дар ин ҷода ӯ тамоми буду набудаш, тамоми хастияшро фидо месозад...

Рӯзи 22 апрел, соати 10-и субҳ ман намояндагони оппозицияро дар ҳайати Т. Абдуҷаббор, А. Тӯраҷонзода, Н. Ҳимматзода, Ш. Юсуф, А. Соҳибназаров, О. Бобоназарова қабул намуда, ба хотири наредхтани ҳуни мардуми Тоҷикистон маҷбур шудам, ки ба санади ғайриқонуние ки аз тарафи муҳолифин тартиб дода шуда буд, имзо гузорам.

ПРОТОКОЛИ

созиш байни намояндагони Шӯрои Олӣ ва ҳукумати Тоҷикистон ва раёсати гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон»-и ш. Душанбе, аз 22 апрели соли 1992, ш. Душанбе.

Намояндагони Шӯрои Олӣ ва ҳукумати Тоҷикистон ва раёсати гирдиҳамомадагон ба ҷунин мувофиқа расиданд, ки сессияи Шӯрои Олии Тоҷикистон кори ҳудро идома дода, масъалаҳои аз тарафи гирдиҳамомадагон пешниҳодшударо баррасӣ намуда, ҳаллу ҷавоб менамоянд.

Аз ҷумла истеъфои раиси Шӯрои Олии Тоҷикистон С. Кенчаевро қабул мекунад, Қонуни Тоҷикистон «Дар бораи тартиби гузаронидани гирдиҳамоиҳо, митингҳо ва рохпаймоиҳо»-ро беэътибор месозад, тағйиротеро, ки дар Сессияи XII Шӯрои Олии Тоҷикистон ба моддаи 139 Кодекси ҷиноии Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил шуда буд, бекор менамояд, мӯҳлати интихоботии парламенти ҷадидро муайян менамояд, ба Комиссияи конституционӣ 5-нафарӣ аз аҳзобу созмонҳои сиёсӣ дохил менамояд.

Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон фармон мебарорад, ки иштирокчиёни гирдиҳамоии майдони Шаҳидон (26 мартӣ с. 1992 — 24 апрели с.

1992) ба ҳеҷ гуна ҷавобгарӣ кашида намешаванд.

Шӯрои Олии Тоҷикистон Комиссияро барои таҳқиқи қори М. Икромов таъсис менамояд ва харҷи зудтар ахбори Комиссияро доир ба тафтиши қори вазири қорҳои дохила М. Навҷунов мешунавад.

Дар сессияи навбатии Шӯрои Олии Тоҷикистон масъалаи ба Ҷумҳурии Мухтори Бадахшон табдил додани ВАБК мавриди баррасӣ қарор мегирад.

Раёсати гирдиҳамоӣ дар навбати худ ӯҳдадор мешавад, ки баъди ҳалли масъалаҳои дар боло зикршуда гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон»-ро то 24. 04. 92 ҳолӣ мекунад ва ҳама ба хонаҳои худ бармегарданд.

Ҳамчунон тазаккур медиҳад, ки дар сурати аз тарафи ҳукумат ва Шӯрои Олии Тоҷикистон роия шудани қарору қонунҳо, пеш гирифтани роҳи демократия ва сиёсати дурусту маъқул раёсати аҳзобу созмонҳои сиёсӣ (ҲДТ ҲНИ, СР, Лаъли Бадахшон) то давраи интиҳоботии парламони ҷадид аз ҳар гуна гирдиҳамоиҳо, (ба ғайр аз гирдиҳамоиҳои пешазинтиҳоботӣ) худдорӣ мекунад.

Аз ҷониби идорали Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Н. Дӯстов — ноиби Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон.

А. Ҷабборов — мушовири давлатии Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Аз ҷониби Шӯрои Олии Тоҷикистон:

С. Қенҷаев — Раиси Шӯрои Олии Тоҷикистон,

А. Искандаров — муовини Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,

Д. Ашӯров — раиси Қумитаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон,

Ҳ. Насриддинов — раиси Қумитаи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Аз ҷониби Девони Вазирони Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Ҳ. Саидмуродов — ҷонишини сарвазир.

С. Ҳайруллоев — ҷонишини сарвазирӣ Ҷум-

Аз ҷониби қозиёти мусулмонони Ҷумҳурии Тоҷикистон:

А. Тўраҷонзода — қози мусулмонони Ҷумҳурии Тоҷикистон

Аз ҷониби Раёсати гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон»-и ш. Душанбе

Ш. Юсуф — раиси ХДТ

М. Ҳимматзода — раиси ХНИ

Д. Усмон — муовини раиси ХНИ

А. Амирбек — раиси созмони «Лаъли Бадахшон»

Т. Абдуҷаббор — раиси созмони «Растохез»

О. Бобоназарова — аъзои раёсати ХДТ,

Х. Броимов — аъзои раёсати созмони «Лаъли Бадахшон»

Иҷлосияи Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди гуфтушунидҳои тӯлоии роҳбарони ҷумҳурӣ ва намоёндагони оппозиция аз соати 14-и 22 апрел ба кори худ давом дод. Қозӣ Тўраҷонзода ва ду нафар шарикони ӯ — С. Тўраев ва А. Соҳибназаров аъзои Раёсати Шӯрои Олӣ интиҳоб шуданд. Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев роҷеъ ба истеъфои худ изҳорот дод. Вай гуфт, ки бо назардошти вазъи ҳозира ва барои ҳалалдор нанамудани мусолиҳаи миллӣ дар ҷумҳурӣ аз аъзои парламент хошиш дорад, ки истеъфои ӯро қабул намоянд.

Қозӣ Тўраҷонзода дар ҷараёни гирдиҳамоии майдони «Шаҳидон», хусусан баъд аз гаравгонии ҳафтада нафар депутатҳову узви Раёсати Шӯрои Олӣ шудани ҳудаф дар роҳи ба даст овардани қудрати давлатӣ қадамҳои калоне ба пеш монда, шарикони сеюми худ А. Искандаровро то даъвати иҷлосияи навбатӣ ба мақоми иҷрокунандаи вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ пешниҳод намуд. Албатта, ин дам даврони Тўраҷонзода расида буд ва тамоми пешниҳодҳои ӯ дар ин маҷлиси олӣ таҳти таъсири таҳдид ва иғвои тӯдаҳои камвуқуфӣ гумроҳи гирдиҳамомадагон бечунучаро мавриди қабул қарор мегирифт.

Ва чи навъе ки маълуми ҳамагон аст, маҳз баъди пешниҳод намудани А. Искандаров ба он вазифаи олӣ қозӣ, ки аз нашъаи ғалабаи ба даст овардааш

сармаст гардида буд, ба тарафи шарики худ А. Ис-
кандаров чашмак зада, пас аз қабул шудани пешниҳо-
даш гуфт, ки ба он курсии наҳс нанишинад, зеро ба-
рояш курсии нав фармоиш хоҳанд дод. Ё ин курсии
нави садорати олиро барои худ таги чашм карда буд?

Ана, ҳамин чашмакзанӣ ва таги чашм карданҳои
ҷаноби қозӣ Тӯраҷонзода табақаҳои зиёди заҳматкашо-
ни оддиро ба ҳашму ғазаб овард. Чи хеле ки яке аз
ёрони мулло Ҳайдар Шарифзода — марди часуру
ғайур бобо Сангак аз минбари олии сессияи Шӯрои
Олӣ изҳор намуда буд, баъд аз хиёнатҳо ва ҷиноятҳо
ин чашмакзаниҳои қозии мусулмонони ҷумҳурӣ одамо-
ни бисёро ба шӯр андохт ва ман дар дил гуфтам, ки
акнун бо мақсади наҷот бахшидани халқҳои Тоҷикис-
тон аз асорати ваҳобизми иртиҷоии исломӣ ба муқо-
били ӯ тӯфони пурқудрате барангезам. Ва воқеан ҳам
бобо Сангак дар роҳи пирӯзии ҳақиқату адолат ва таҳ-
кими ҳукумати конституционӣ тӯфони азиме барангехт.

Он тағйироту иловаҳо, ки барои тартибу низоми
фаъолияти рӯзномаю маҷаллаҳои ҷумҳурӣ, хусусан
нашрияҳои оппозиционӣ аз тарафи сессияи Шӯрои Олӣ
ба қонунҳои матбуот ворид шуда буданд, бо фишори
гирдиҳамомадагон бекор гардиданд. Дар ин хусус со-
биқ раиси Кумитаи Шӯрои Олӣ Даврон Ашӯров баро-
мад карда, хурсандии беинтиҳои худро изҳор намуд.
Хурсандии ин шахс ба сабаби аз вазифа сабукдӯш
гардонидани С. Кенчаев низ хеле зиёд буд, зеро ба ин
марди барӯманди ҷумҳурӣ камбинона хусумат дошт.

Ба ҳамин тарз, дар асоси Протоколи созиш, ки 22
апрели соли 1992 байни намоёндагони Шӯрои Олӣ,
Ҳукумати Тоҷикистон ва раёсати гирдиҳамоии майдо-
ни «Шаҳидон»-и шаҳри Душанбе ба имзо расида буд,
шаби 23 ва субҳи 24 апрел гирдиҳамомадагон майдон-
ро тарк карданд.

Аммо аз қозӣ ба гирдиҳамомадагони майдони
«Шаҳидон» фармони махфӣ содир шуда буд, ки тамоми
хаймаҳо, дастгоҳҳои иртиботу алоқа, баландгӯякҳо,
захираи озуқавориеро, ки зуд хароб намешаванд, ҳу-
лоса тамоми сомонеро, ки барои ташкили иғвогарии
оммавии навбатӣ заруранд, ба анборҳои қозӣ ҷойгир
карда шаванд. Ин хабарро як гурӯҳ шахсоне, ки бо май-
дони «Шаҳидон» алоқа доштанд, бо ихтиёри худ ба даст-
гоҳи Раиси Ҷумҳур расониданд, мо касеро барои овар-
дани чунон хабарҳо вазифадор накарда будем. Маъ-

лум буд, ки оппозиция дар рӯзҳои наздик ба муқобили давлату ҳукумати ҷумҳурии ягон дасисаи навро оғоз карданист.

Ҳамин вақт дар яке аз рӯзномаҳои ҷумҳурии «Гирдиҳамоӣ дар Хатлонзамин» ном хабари мухбири маҳсуси он ҷоп гардид, ки дар он ҷунин гуфта мешуд.

23 ва 24 апрели соли равон ба борони паёпай нигоҳ накарда, аввал дар саҳни Кумиҷроияи вилоят ва сипас дар майдони марказии шаҳр митинги бисёрҳазорнафара баргузор шуд, ки ташкилкунадагони он Созмони «Ошкоро» (раисаш Рустам Абдурахимов), аҳли мусулмонони вилоят, коргарон, зиёӣён, муаллимон ва духтурону кишоварзон мебошанд. Ширкаткунандагони митинг яке аз паси дигар изҳор мекарданд, ки онҳо ба талабу дарҳости гирдиҳамомадагони Душанбе розӣ нестанд ва бо қарорҳои сессияи охирини Шӯрои Олии, ки тахти фишори саҳти гирдиҳамомадагон сурат гирифтааст, ҳаргиз ҳамраъӣ буда наметавонанд. Гирдиҳамомадагони Хатлонзамин ҷонибдори аз нав ба вазифаи Раиси Шӯрои Олии ҷумҳурии барқарор намудани Сафаралӣ Кенчаев ҳастанд.

Нисфирузии 24 апрел тақрибан ду ҳазор нафар бошандагони маркази вилоят ва беш аз панҷ ҳазор нафар сокинони дигар ноҳияҳо аз ташкилотҳои нақлиётӣ ва идораи муассисаҳои автобусу автомашинаҳо талаб карда, онҳоро аз ҳисоби хайрияи мардум бо сӯзишворӣ таъмин намуда, ба сӯи Душанбе ба роҳ баромаданд. Ба гирдиҳамомадагон намоёндагони ноҳияҳои Данғара, Восеъ, Мӯъминобод ва ғайра ҳамроҳ шуда истодаанд.

Пеш аз сафари митингӣ котиби аввали Ҳизби Коммунистии вилоят С. Мирзошоев ба хоҳири ором нигоҳ доштани вазъии ҷумҳурии ба онҳо муроҷиат карда гуфтани шуд, ки мардум аз роҳ баргарданд, вале ба ӯ имконияти сухан гуфтан надоданд ва талаб намуданд майдонро тарк намоёнд. Гирдиҳамомадагон хоҳишҳои раиси кумиҷроияи вилоят Қ. Мирзоалиевро ҳам, ки монеи ба Душанбе рафтани онҳо мегардид, ба инбат нагирiftанд.

Ба манзури ҳалли мусолимотомези масъала муовини сарвазири Ҷумҳурии Тоҷикистон С. Хайруллоев ба сӯи Кӯлоб ба роҳ баромад.

Ин огози тӯфони бобои Сангак Сафар буд. Аз бисёр ноҳияҳо ва шаҳрҳои ҷумҳурӣ ба дастгоҳи Раиси Ҷумҳур занг зада, дар бораи конуншиканиҳои гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» ва оиди он қарорҳое, ки Сессияи сездаҳуми Шӯрои Олӣ таҳти фишори саҳти ин митингчиён қабул намуда буд, эътирози қатъӣ баён менамуданд. Масалан, аз деҳкадаи Колхозчиёни шаҳри Панҷакент тавассути телефон хабар доданд, ки дар он ҷо митинги бисёрҳазорнафара барпо шуда, ҳозирон ба тарафдори ба вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ барқарор гардидани С. Кенчаев изҳори ақида намуда, гуфтанд, ки агар қарорҳои ғайриқонунии Сессияи сездаҳум бекор карда нашаванд, онҳо ҳамагӣ ба Душанбе хоҳанд омад. Ҳақиқат ва адолат бояд барқарор карда шаванд, қайд намуданд онҳо.

Аз шаҳру ноҳияҳои Хучанд, Ҳисор, Шаҳринав, Айӣ, Кубодиён, Мастҷох, Турсунзода, Варзоб ва дигар минтақаҳо хабар мерасонданд, ки онҳо ҳукумати конституциониро дастгирӣ менамоянд, тарафдори ба вазифаи худ барқарор карда шудани С. Кенчаев ҳастанд.

Раиси Кумиҷроияи вилояти Кӯлоб, марди оқилу ҷасур Қ. Мирзоалиев хабари ба тарафи Душанбе раҳсипор гардидани гирдиҳамомадагони вилоятро ба ман бо телефон арз кард.

— Ба пойтахт омадани гирдиҳамомадагони Кӯлобро ман иҷозат дода наметавонам. Мана, дар наздам Додситони кулли Ҷумҳурӣ Н. Ҳувайдуллоев, ҷонишини сарвазир Х. Саидмуродов ҳастанд, ба шаҳр омадани шуморо аниқ кунанд, дар Душанбе ман амнияти шуморо таъмин карда наметавонам гуфтам ман.

Н. Ҳувайдуллоев гӯшакро аз дасти ман гирифта, сухани маро қувват дод, дар Душанбе митинг ташкил кардан лозим нест, гуфт додситони кулл, бе ин ҳам вазъияти пойтахт хеле шиддатнок шудааст. Муовини сарвазир Х. Саидмуродов ҳам кӯшиш намуд, ки гирдиҳамомадагони Кӯлобро аз омадан ба Душанбе боздорад.

Ман боз бо Қ. Мирзоалиев гуфтугӯ намуда аз ӯ хоҳиш намудам, ки ба Раиси Ҷумҳур Р. Набиев маслиҳат би-

жунад. Раиси кумичроня изҳор кард, ки аллакай бо Р. Набиев гуфтугӯ кардааст. Ин вақт дар идораи ман иҷроқунандаи вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ А. Исқандаров, вазири ҳамонвақтаи маҳсулоти ғаллатайёркунӣ А. Абдуллоҷонов, ёвари ман С. Фаттоев буданд, ки ҳамаи онҳо аз ин гуфтугӯ огоҳанд.

Вале раиси кумичроняи вилояти Кӯлоб Қ. Мирзоалиев ҷавоб дод, ки тобу тавоне надорад, ки роҳи се-лоби пурқудрати қаҳру ғзаби халқро бигирад.

Азбаски вазъият хеле пуршиддат буд, ман ба да-чаи ҳукумати телефон карда, сарвазир А. Мирзоевро ҷӯё шудам. Вале афсӯс ки ўро наёфтам, дигар ягон корманди олирутбаи Девони Вазиронро ҳам пайдо на-кардам.

— Раиси Ҷумҳур Р. Набиев бемор бошад ҳам, ба хо-наи ӯ телефон кардам ва ба ӯ вазъияти Кӯлобро баён намудам. Р. Набиев гуфт, ки роҳбарони Кӯлоб ба ӯ телефон кардаанду аз ҳама тафсилоти омадани гир-диҳамомадагони Кӯлоб огоҳ аст.

— Шумо ба ин масъала кордор набошед,—гуфт дар охири гуфтугӯ Р. Набиев, — охир аз нозукиҳои вазъияти ин ҷо хабар доред-ку!

Бо ҳамин гуфтугӯи мо бо Президент қатъ шуд. Ман ба фикр фуру рафтам ва ёдам омад, ки ишораи Раиси Ҷумҳур аз он хусус буд, ки чанд муддат пеш аз ин ба дастгоҳи идораи давлатӣ онди табаддулоти давлатӣ баъзе хабарҳо омада буданд. Мувофиқи хабарҳо оп-позитсия нақшаи сиёҳи худро кашида будааст, ки рӯз-ҳои 9 ё 14 апрели соли 1992 ногаҳон табаддулоти дав-латӣ ба амал меоварад. Пеш аз ташкилҳои митинги майдони «Шаҳидон» қозӣ Тӯраҷонзода ҳамроҳи раиси кумичроняи Душанбешаҳр М. Икромов ба яке аз киш-варҳои ҳамсояи Шарқ сафар намуда, роҷеъ ба таш-кили табаддулоти давлатӣ дар Тоҷикистон дастур, маблағи калон, васоит ва дастгоҳҳои таблиғоти гирифта будаанд. Ғайр аз ин ба ҳамаи кишвар раиси ҳизби наҳзати Ислом М. Ҳимматзода низ сафар намуда, ай-ни ҳамин чизҳоро гирифтааст. Оппозитсия ба ин та-баддулоти давлатӣ тайёрии шадид дида, нақшаи сиё-ҳе дошт, ки тамоми коммунистон, зиёӣён, насли пеш-қадами ҷомияро аз дами теғи хунин гузаронда, қасди зишташро амалӣ намояд ва дар Тоҷикистон як режими исломӣ таъсис бикунад. Ваҳхобиёни иртиҷоӣ ҳамин хел нақшаи манхусе доштанд.

Вале дар Раёсати Шӯрои Олӣ бо ташаббуси С. Кенчаев муҳокима гардидани фаъолияти Вазорати умури дохила ва рӯзи дигар сар шудани гирдиҳамоӣ берун аз нақшаи ваҳобизми иртиқоӣ буд. Ва бо ҳамин ин митинг тӯл кашиду С. Кенчаев бо фаъолияти ватанпарастии худ халқҳои ҷумҳуриро аз қатли ом наҷот дод. Дар ин бобат С. Кенчаев хизмати бебаҳое кардааст. Ҷараёни минбаъдаи воқеаҳо нақшаи сиёҳи ваҳобизмро дар боби табaddулот дар ҳамон давра тағйир дод.

Оппозитсия аз табaddулот даст нақшида буду мавқеи муносиб мечуст.

Аз шаҳру ноҳияҳои вилоятҳои Кӯлоб, Қўрғонтеппа ва Ленинобод анбӯҳи мардум бо автобусҳо, мошинаҳои сабукраву боркаш ба пойтахт омада, дар майдони «Озодӣ» назди бинои Шӯрои Олӣ гирдиҳамоӣ ташкил намуданд. Худи ҳамон рӯз, яъне рӯзи шанбеи 25 апрел онҳое, ки қариб як моҳ гирдиҳамоӣ карда буданд, аз нав ба майдони «Шаҳидон» омаданд. Авзои шаҳри Душанбе боз муташанниҷ гардид.

Ду нафар роҳбари гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» мақсаду ҳадафи халқҳои заҳматкашро чунин баён намуданд.

Депутати халқи Тоҷикистон, имом-хатиби масҷиди шаҳри Кӯлоб Ҳайдар Шарифзода: — Мардуми Хатлонзамин бо талабу дархостҳои гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон», ки қариб як моҳ идома ёфт, тамоман розӣ нестанд. Аксарияти талаботи онҳо бо фишору таҳдиди роҳбарону аъзои аҳзоби демократӣ, наҳзати ислом, созмонҳои «Растохез» ва «Лаъли Бадахшон» иҷро гардиданд. Вакилони халқро бо зӯрӣ гаравгон бурда, онҳоро маҷбур намуданд, ки ба фикру ақидаи онҳо розӣ шаванд ва аз мандати худ даст кашанд.

Ман ҳамаи қарорҳои қабулкардаи Сессияи сздаҳуми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати дувоздаҳумро ғайриқонунӣ меҳисобам, зеро онҳо дар зери таҳдиду фишор ва зӯрварии нерӯҳои оппозитсия қабул шудаанд. Аз ин рӯ, гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» ба Раёсати Шӯрои Олӣ 11 талабу дархости худро пешниҳод намуданд. Аз ҷумла, мо талаб ме-

кунем, ки оцилан сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олӣ даъват карда шавад, С. Кенчаев ба вазифаи худ барқарор ва ҳамаи қарорҳои сессия, ки зери фишори неруҳои оппозиция ва баъзе вакилони мардуми ҷумҳурӣ қабул гардида буданд, бекор карда шаванд.

Инчунин мо талаб менамоем, ки С. Тӯраев, А. Тӯраҷонзода, А. Соҳибназаров аз узвияти Раёсати Шӯрои Олӣ бароварда шаванд, зеро онҳо ғайриқонунӣ интиҳоб гардида буданд. Гирдиҳамомадагон боисрор истеъфои қозӣ Тӯраҷонзода ва ба ҷавобгарӣ кашидани ашхосеро, ки вакилони халқро гаравгон гирифта, ба майдони «Шаҳидон» бурда буданд, талаб менамоем.

Мо ба Душанбешаҳр барои ҷанг кардан бо гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» наомадаем. Ҳамаи мо як халқу миллатем. Мақсаду мароми мо тантанаи ҳақиқату адолат ва мо ба қонуншиканӣ дар ҷумҳурӣ роҳ намедихем.

Ҳаминро ҳам бояд гуфт, ки баъзе роҳбарони ҳизби наҳзати исломии ҷумҳурӣ аз рӯи дини мубини ислом амал намеkunанд. Онҳо роҳи зӯроварию таҳдидро пеш гирифтаанд. Ҳамаи мо алҳамдулиллоҳ мусулмон ҳастем ва ҳар як масъаларо бо роҳи сулҳу амният ва ҳамдигарфаҳмӣ бояд ҳал кунем. Мо тарафдорем, ки як тори мӯи мардуми ҷумҳуриамон кам нагардад.

Мо аҳд кардаем, ки то талабҳои амалӣ нагарданд, ба манзили хеш нахоҳем баргашт. Онҳоро Раиси Ҷумҳур мӯхтарам Раҳмон Набиев, Аъзои Раёсати Шӯрои Олӣ, вакилони халқ ва роҳбарони ҳукумат бояд ҳар чи зудтар ҳал намоянд.

Раиси созмони «Ошкоро» Рустам Абдурахимов: — Мақсади асосии ба Душанбе омадани мо аз нав ба вазифаи Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурӣ барқарор гаштани Сафаралӣ Кенчаев мебошад. Бо 50 автобусу мошинаҳои зиёди сабукрав ва боркаш якҷанд ҳазор мардуми ҳамаи шаҳру ноҳияҳои вилоят ба Душанбешаҳр омадем. Моро касе аз роҳбарони ҳукумати ҷумҳурӣ ва ё вилоят ба ин ҳидоят накардааст. Ҳамаи мо бо ихтиёри худ ин ҷо омадем. Мардум гап-

хон котиби аввали Ҳизби коммунисти вилоят С. Мирзошоевро ба инбат нагирифтанд, зеро вай монעי ба пойтахт омадани мо буд. Дар митинге, ки дар маркази Кӯлоб баргузор гардид, гирдиҳамомадагон ба раиси кумичроияи вилоят Қ. Мирзоалиев ҳам сухан надоданд.

Мо дар давоми қариб як моҳ ба унвони сессияи Шӯрои Олӣ садҳо Мурочиатномаю барқия фиристодем. Вале ягонтои онҳо ба инбат гирифта нашуданд. Вакилони халқ дар зери фишори неруҳои оппозицияи ҳамаи талабу дархостҳои гирдиҳамомадагони майдони «Шахидон»-ро ба ҷо оварданд. Аз ин қонуншиканӣ тоқати мардум тоқ шуд ва онҳоро маҷбур намуд, ки бо ихтиёри худ роҳи пойтахтро пеш гиранд.

Мо ҳанӯз дар Кӯлобу ноҳияҳо сандуқи хайрия ташкил намуда, маблағи зиёде ҷамъ кардем. Бо ин маблағ автобусу мошинаҳоро киро карда, ба ин ҷо омадем. Дар ин ҷо ҳам сандуқи хайрия кушодем ва дар давоми се рӯз бештар аз 1 миллион сӯм ҷамъ шуд. Аз ин маблағ ба сокинони қишлоқи Шулмаки ноҳияи Фарм, ки ба қарибӣ дар натиҷаи сел зарар дидаанд, 37 ҳазор сӯм ҷудо кардем. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки мо ҳамеша як халқем ва дар рӯзҳои хурсандию бадбахтӣ якдигарро дастгирӣ менамоем. Дар Душанбе ба мо анбӯҳи зиёди мардуми вилоятҳои Қўрғонтеппа, Ленинобод, шаҳру ноҳияҳои атрофи Душанбе, садҳо коллективҳои меҳнатии пойтахт ва донишҷӯёни мактабҳои олию миёнаи махсус ҳамроҳ гардиданд. Ҳамаи онҳо ҷонибдори оромӣ ва адлу адолатанд. Ҳамин, ки талабҳои мо қонун гардонда шаванд, ба диёри хеш хоҳем баргашт.

Домулло Ҳайдар хеле хуб гуфтанд, мабод он рӯзе, ки тоҷик ба тоҷик муноқиша ва ҷангу ҷанҷол кунад. Ман боварии комил дорам, ки ҳамаи масъалаҳо бо сулҳу салоҳ ҳал мешаванд ва ҳақ ба ҳақдор хоҳад расид...

Барои он ки ҳадафҳои гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» боз ҳам саҳеҳтар маълуми ҳамагон гардад, дар зер мурочиатнома ва талабҳои ононро дарҷ менамоем.

МУРОЦИАТНОМАИ

гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» ба тамоми мардуми шарифи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ҳамдиёрони азиз!

Моро қонуншиканиҳои ҷаласаи охирини Шӯрои Олии Ҷумҳурӣ, ки бо таҳдиду фишори қувваҳои оппозитсионӣ ба вукӯъ пайвастанд, ба майдони «Озодӣ» овард.

Мо ҷонибдори ҳукумати қонунӣ буда, ба ҳеҷ кас роҳ намедихем, ки хилофи раъи халқи шарифи Тоҷикистон амал кунад. Бинобар ин мо бо амри дилу азоби вичдон ба майдони «Озодӣ» омада, мақсад дорем, ки адолатро барқарор созем. Мо қатъӣ талаб дорем, ки фарзанди барӯманди халқи тоҷик Сафаралӣ Кенчаев Раиси Шӯрои Олии ҷумҳурӣ интиҳоб шавад.

Ҳамаи қарорҳои ғайриқонунӣ, ки таҳти фишори иттиҳоди қувваҳои оппозитсионӣ қабул шудаанд, бекор карда шаванд. Мо аз ҳамаи шумо хоҳиш дорем, ки моро дастгирӣ намоед, то ки бо кӯмаки якдигар ҷомеаи ҳуқуқбунёди башардӯстона бунёд намоем. Поянда бод ваҳдати ҳамбастагии миллату халқҳои шарифи Тоҷикистон!

Раёсати гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ»-и ш. Душанбе.

ТАЛАБҲОИ

гирдиҳамомадагони шахру ноҳияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

1. Даъват намудани Сессияи Шӯрои Олӣ
2. Бекор кардани қарори Шӯрои Олӣ дар бораи қабули истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев.

Бекор кардани қарору қонунҳое, ки дар ҷаласаи охирини Шӯрои Олӣ таҳти фишори гирдиҳамомадагон қабул карда шуда буданд. Сабукдӯши ашхосе, ки дар ҷаласаи охирини

Шӯрои Олӣ ба узвияти Раёсати Шӯрои Олӣ қабул карда шуда буданд.

5. Истеъфои қозикалон Ҳоҷӣ Акбар Тӯраҷонзода.
6. Истеъфои Отахон Сайфуллоев рад карда шавад.
7. Мурочиатномаи муфтии Мовароуннаҳр ва қозии ҷумҳурӣ дар рӯзномаи «Ҷумҳурият» дар ҳаққи мушовири Раиси ҷумҳур Ҳоҷӣ Садриддин Сайиднуриддинзода ба эътибор гирифта нашавад ва мақолаи тӯҳматангези рӯзномаҳо аз эътибор соқит доништа шавад.
8. Қонуни «Дар бораи прокуратура, милисияю Комитети Амнияти Миллӣ қабул карда шавад.
9. Ба Конституция тағирот дароварда шавад, ки Раиси Шӯро бо роҳи интихоботи умумихалқӣ гузаронда шавад.
10. Ба прокуратураи ҷумҳурӣ супориш дода шавад, ки масъалаи дастгир кардани депутатҳоро аз тарафи гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» тафтиш карда, шахсони гунаҳгор ба ҷавобгарӣ кашида шаванд.
11. Ба Вазорати адлия ва Прокуратураи ҷумҳурӣ супорида шавад, ки масъалаҳои қонуншиканиҳое, ки ҳизби наҳзати исломӣ дар давоми якҷанд моҳ содир кардааст, санҷида шаванд ва оиди бастанӣ он назди идораҳои дахлдор масъала гузошта шавад.

Раёсати гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ»

26 апрели соли 1992.

Қасдҳои зишттарини сияҳкорони миллат А. Тӯраҷонзода, М. Ҳимматзода, Д. Усмон, Д. Худоназар, Ш. Юсуф, Т. Абдуҷаббор, А. Амирбек ва шарикони онҳо амалӣ гардиданд. Халқи тоҷик, ки зодаи як падару модар ва парвардаи як обу як хоканд, бо мақсадҳои ҷоҳталабӣ, мансабхоҳӣ, ба иллатҳои ҳарисию пулу молпарастии ин дасисабозон оқибат ба ду майдон, ба ду сангари ба ҳам муқобил чудо карда шуд.

Ҳарчанд, ки роҳбарони хирадманд ва дурандеши

майдони «Озодӣ» ҳадафҳои оқилонаи худро баён на-
муданд, саркардагони иғвогар ва ҷангҷӯи майдони
«Шаҳидон» дар чорраҳаи назди биной мағозаи мар-
казӣ (ЦУМ) тӯпи пуриктидореро бо тӯпчиёни автомат-
дори худ гузоштанд, ки мили дарозу калони даҳшат-
ноки ин тӯпи дилқӯб ба тарафи майдони «Озодӣ»,
яъне ба сари синаи бародарони худ нигаронида шуда
буд.

Баъди ташкил шудани ду майдони гирдиҳамоӣ та-
моми фаъолияти Штаби давлатӣ оид ба ҳимояи шаҳр-
вандони пойтахт ба он равона гардида буд, ки дар
байни иштирокчиёни қатории ин ду майдонҳо, одамо-
ни оддии бегуноҳ бо ягон роҳе якдигарфаҳмӣ ба амал
оварда шавад. Мо барои ноил шудан ба ин мақсад
бисёр чораҷӯиҳо менамудем, бо ёрии миёнаравҳо му-
лоқоту вохӯриҳои иштирокдорони оддии митингхоро таш-
кил карда, қасдҳои аслии зишти ваххобиёни иртиқоиро
фаҳмонда меоддем. Хулоса, шабу рӯз кӯшиш менаму-
дем, ки худо нахоста, дар байни ин майдонҳо мабодо
бархӯрде сар занад. Ҷаҳду талош меварзидем, сайё
менабудем, ки тамоми талаботу масъалаҳои пешниҳод-
шудан халқ аз рӯи қонуну адолат бо хушӣ, бо роҳи
сулҳу ҳамдигарфаҳмӣ ҳаллу фасл бигарданд. Лекин
вазъияти онвақтаи пойтахт ба нуктаи баландтарини
шиддатнокӣ худ расида, эътидоли авзои байни май-
донҳо гӯё дар сари як мӯё андармон меистод.

Ҳоло барои фаҳмидани ҳақиқати ҳол суханро ба
иштирокчиҳои оддии гирдиҳамоии майдони «Озодӣ» Саб-
загул Абдуллоева медиҳем. Ин духтари ҷасури мил-
лат, баъдтар узви фаъоли Ҷабҳаи Халқии Тоҷикис-
тон, он рӯзҳо дар дафтари хотирааш чунин навишта-
аст.

Бо амри сарнавишту замон ман, модари
панҷ нафар фарзанд, шоҳиди воқеаҳои гаш-
там, ки солҳои дароз аз лавҳи хотирам ва аз
ёди миллати бузургворам намеравад.

Рӯзҳои 23 апрели соли 1992 дар майдони
Ленини шаҳри Кӯлоб гирдиҳамоӣ барпо шуд.
Ман дар ҳамин гирдиҳамоӣ бо ихтиёри худ иш-
тирок доштам, соати 14-у 30 дақиқаи 23 апрел
ин митинг ба анҷом расид. Зиеда аз 1500 на-
фар иштирокдорони ин гирдиҳамоӣ ба ҷониби
шаҳри Душанбе роҳи сафар пеш гирифтанд.

Ман ҳамон лаҳза ба хона омада, ба ҳамсояхо маслиҳат карда, барои сафаракиҳо чизу чора чамъ намудам. Аз ҳамон маҳаллае, ки ман бо шавҳарам Зафархон Мадисоев истиқомат мекунам, маблағи чор ҳазор сӯм кӯмакпулӣ гундоштам ва ба ин пул 100 дона чойнак, 150 дона коса, 300 дона пиёла, 50 дона қарабой, 20 дона дастархон, 50 дона дастмол, 8 дона сатил харида, ба масҷиди бобои Ҳайдар супоридам. Пас ба хона омадаму бо шавҳарам маслиҳат кардам, ки бояд аз ақиби бародарон ба Душанбе биравам. Зеро маро номуси Ватан ором намегузошт. Шавҳарам ба ман гуфт, ки «ту нарав, ба кӯдакон нигоҳ кун, ман худам меравам. Мумкин ки дар он ҷо азоб ҳам кашӣ. Ман қатъиян гуфтам, ки «меравам, аз мушкилиҳо наметарсам, кӯдаконро ҳамсояхо нигоҳубин мекунам».

Баъд аз рафтани шавҳарам кӯдаконро дар хонаи ҳамсояхо ҷо ба ҷо карда, ман баромада, рост ба идораи комичроияи шаҳр рафтам. Дар он ҷо як зан ба ман роҳ нишон дод, ки ба назди базаи автомобилии 17 биравам. Он ҷо одамони бисёре чамъ шуда буданд. Ба директори базаи автомобилӣ муроҷиат кардам. Ӯ гуфт, ки 32 нафарро рӯйхат кун, автобус шавад, иҷозат медиҳам, савор шуда меравед. Дар ҳамин ҳолат шавҳарамро ҳам дидам, ки мошин мекофт. Ман ба ӯ тартиб додани рӯйхатро гуфтам. Пас ҳардуямон бо рӯйхатҳо ба назди директор даромадем. Баъд ӯ ба мо автобус дод, мо ба шаҳри Душанбе роҳи сафар пеш гирифтем. Одамони ихтиёран беҳад бисёр мерафтанд. Яке аспсавор, дигаре дар тележка, сеюмӣ дар болои мошинҳои КАМАЗ мерафтанд. Ҳаво ҷунон меборид, ки замин ғарки об буд. Халк ҳаминҳоро нигоҳ накарда ба шаҳри Душанбе мерафтанд. Вақте, ки мо ба Душанбе расида ба майдони «Озодӣ» омадем, моро бобои Сангак пешвоз гирифт. Ӯ сари маро падарвор сила кард ва гуфт: «Фарзандонам омадед! Ман ҷавоб додаам, ки «Ҳа омадем, ҷӣ хел мешавад, ки шумо дар Душанбе бошед» мо дар Кӯлоб

истем. Шумо дар ҳар кучое ки бошед, мо ҳамроҳи шумо хоҳем буд».

Дар майдони «Озодӣ» зиёда аз 300 ё 400 ҳазор одам чамъ омада буданд. Рӯзҳои аввал одамони қозӣ Тӯраҷонзода моро ғам меоданд, ба сари мо мушт мебардоштанд, моро сангшап мекарданд, ба болои мо туф мекарданд. Мо ба ягон кори онҳо аҳамият намедодем. Бобои Сангак гаштаю баргашта мегуфт, ки ба онҳо кор нагиред. Халқ гапҳои бобои Сангакро мегирифтанд, ба онҳо кор намегирифтанд.

Аз байн 4 — 5 рӯз гузашт. Дар майдони «Озодӣ» тартиботи нағз ҷорӣ шуда буд. Лекин сиёҳкорҳо моро дар амон намегузоштанд. Аз 28 апрел боронгарии саҳт шуд, мо шабҳои дароз хоб надоштем. Шаби 30 апрел, соати 3 пойлӯч ба кинотеатри Ҷомӣ рафтам. Дар кинотеатр аз тамоми ноҳияҳо бародарон хоб буданд. Сиёҳкорон дар кинотеатр ба болои бачаҳо доруи «дуст» партофтанд. Ман онҳоро бедор кардам, тамоми одамон хуфа мезаданду меҳестанд. Ҳамон рӯз ба деги хӯрок ҳам дору партофтанд, ба пиёзҳои майда кардагӣ ҳам захр рехтанд. Сарошпазҳои мо Тағоймурод ва бобои Асо ҳамаи ҳаминро чаппа карда партофтанд, ба халқ надоданд. Халқи Кӯлоб гурусна монд, лекин тоқат кард, ки чӣ гап мешавад.

Ман ҳар рӯз соати 4—5-и субҳ то соати 10—11-и рӯз гирдогирди майдони «Озодӣ»-ро мерӯфтам, қоғазпораҳоро аз тағҳои по мечидам. Соати 11 дар паси мизи кассаи хайрия менишастам, бо ҳамроҳи ақои Бобо ном шахс ҳисобу китоб мекардам. Вақти пешин аз ошхона, ки дар назди вазорат воқеъ буду 300—500 метр меомад, бо сатил хӯрок меовардам. Аз тарафи майдони «Шаҳидон» ба ман ҳамла меоварданд, меҳостанд, ки хӯрокро захролуд кунанд. Ман намегузоштам, ба болои ман бо шприц дору мепошиданд. Лекин ба онҳо нигоҳ накарда, хӯрокро меовардам, то ки бародарон гурусна намонанд.

Шаби 2 май буд, ки сиёҳкорон моро саҳт азоб доданд. Дар майдон онҳо одамони бегуноҳро тирборон карданд, ман ба ин нигоҳ на-

карда, бачаҳоро аз хаймаҳо берун мебаровардам. Шаби боронгарӣ буд, ман ба Вазорати хочагии кишлоқ рафтам, ки дар он ҷо аз тамоми ноҳияҳо одамон хоб буданд. Ман ба вайҳо гуфтам, ки «хезед, сиёҳкорон шуморо мекушанд...»

Мо шабҳои дарозро бо як машаққатҳо рӯз мекардем. Рӯзи 5-уми май шуд, дар ҳамин рӯз аз Кӯлоб ба майдони «Озодӣ» нон меоварданд. Соати 3-и рӯз дар ноҳияи Ленин ҷанг сар шуд. Фарзандони бегуноҳи моро куштанд. Автобусе, ки дар вай бачаҳои кӯлобӣ буданд, ҳамон автобусро дардоданд, ба сӯи бачаҳо тирпаронӣ карданд. Аз он ҷо ду-се нафар бо як азоб гурехта омаданд ва гуфтанд, ки ходисаи кор ҳамин. Дар ҳамин рӯзи 5 май соати 4 ё 5-и рӯз Муродуллои Шерализодаро парронданд, соати 4-и бегоҳӣ ба хаймае, ки дар назди вазорат буд, граната партофтанд, 3 нафар ҳалок шуданду 4 нафар захмин гаштанд. Ман бо ҳамроҳии бародарон ҳамин ярадоронро ба духтурхона бурда, пас аз он ҷо омадем, ки соат 6 шуд. Ба сӯи майдони «Озодӣ» ба монанди жола тир меборид. Дар назди вазорат зиёда аз ҳазор нафар мӯйсафедон ва занҳо буданд. Бобои Сангак ба ман гуфт: «Сабзагул, духтарам, ҳамин мӯйсафедонро бо ҳамроҳии занҳо ба бинои Вазорати хочагии кишлоқ бубар. Ман ҳамроҳии инҳо рафтам, вале дари бино аз дарун маҳкам буд, аз тарафи майдони «Шаҳидон» моро тирборон карданд. Мо намедонистем, ки чӣ кор кунем. Аз ин аҳволи мо бобо Сангак хабардор шуда, ишора кард, ки одамонро бех-бехи девор ба таҳхона бубарам. Ҳаво меборид, мӯйсафедҳо ва занҳо аз хунукӣ меларзиданд. Ман як дари архивро шикаста, дар он ҷо занҳоро ҷой кардам, мӯйсафедонро ба роҳрави ошӯнаи дуюм бурдам.

Соати 2-и шаб дар студия ҷанг сар шуд, баъд моро бо ҳамроҳии Рустами Абдурахим, Иброҳим Исмоил ва Лангарӣ Лангариев ғирифта бурданд. Вақте ки хабар меёбем, ҳамон шаб соати 10-и шаб дари Вазорати хочагии кишлоқро кушодаанд, дар ҳамон ҷо бародарони

ленинободӣ даромада будастанд. Шаб рӯз шуд, мо хоб накардем, фикр кардем, ки мо яроқ надорем, чӣ кор мекарда бошем, мумкин ки моро ҳам бикушанд.

Рӯзи 6-и май ҳамаи роҳҳо маҳкам буданд, мо ба ягон ҷо рафта наметавонистем, дар таҳхона гурусна менишастем. Боз шаб шуд, соати 12-и нимашабон аз бародарони кӯлобӣ 15 нафарро дар назди вазорат парронданд. Мо онҳоро ба қафои вазорат ба таҳхона мебурдем: яке «очачон» мегуфту ҷон медод, дигаре «об» мегуфту ҷон медод, сеюмӣ хун мепартофту ҷон медод, хулоса ҳамин 15 нафар мурд. Дар бо-лои сари онҳо худамро тоқаю танҳо медидам, манахҳои онҳоро мебастам ва мегиристам.

Рӯзи 7-уми май соати 9-и саҳарӣ милитсияи Кӯлоб ба бинои вазорат омаданд. Ман онҳоро дида мегиристаму мегуфтам, ки шумо дар кучоед, нангу номус доред ё не? Бародарони моро куштанд, шумо чаро зудтар намеод. Ҳамин милитсияе, ки дар вазорат ҳастанд, ҳамаашонро аз дар берун кунед, онҳоро сиёҳк-рон мондаанд. Мо дар постҳо бачаҳои кӯлоби-ро мондем. Вақте ки ман гиряву зорӣ мекардам, дар ин ҳолат бобои Сангак ва Рустами Абдурахим сари маро сила карданд ва гуфтанд: «Дар насиб ҳамин будааст, ҳеҷ гап не, ҳамааш нағз мешавад». Боз мо ба майдон омадем, дар майдон илочи истодан набуд, аз ҳар тараф тирпаронӣ буду ҳалос. Мо 3 шабонарӯз дар таҳхонаи вазорат гуруснаю ташна тоқат карда истодаем. Рӯзи 5—6-уми май, бегоҳӣ ман бо ҳамроҳи бародарон Табаралӣ, Рамазон, Ҳақназар маслиҳат кардем, ки аз ягон ҷо нон биёбем, ки халқи дар таҳхона аз гуруснагӣ намуранд. Мо 5 нафар хайма ба хайма нон мекофтем, аз ягон хайма як бурида нон наёфтем, баъд ба тарафи кинотеатри Ҷомӣ рафтем, аз он ҷо дар як ҳалтачаи салафан камтар нонпо-раи мағорзада ёфтем. Он нонпораҳоро шуста ба одамони таҳхона додем, то обчини дили он-ҳо шавад.

Рӯзи 6 май саҳари барвақт 45 нафар баро-дарон ба назди ман омаданд ва гуфтанд, ки

«апаҷон, занҳоро ҷамъ кунед, вертолёт омадааст, ба Қўлоб меравем». Ман ҳамаи занҳоро равона кардам ва гуфтам, ки «худам намеравам, аввал ҳамаи халқи Қўлобро равон мекунам, баъд худам меравам». Лекин маро намонданд ва ба зўри ба вертолети стадиони «Динамо» савор карданд. Ман ҳеҷ бовар надоштам, ки мо ба Қўлоб меравем. Вақте ки аз вертолет намаки Хўҷасартезро дидам, баъд боварам омад.

Ҳамсояхо моро дида мегиристанд, яке падар суроғ мекард, дигаре шавҳар, сеюмӣ фарзанд... бародар. Ман тамоман қуввати гап задан надоштам. Пас аз он ки як пиёла чой хўрдам, воқеаҳои 16 рӯзи муборизаро гуфтам. Ҳамсояхоро таскин додам, ки хавотир нашаванд, соати 7-и бегоҳӣ ҳамаи одамони майдони «Озодӣ» меоянд.

Аммо дили худам таскин наёфту ба комиҷроияи шаҳр телефон кардам, ки ба Душанбе автобусҳоро бифиристанд, одамони мо дар он ҷо гуруснаву ташна азоб қашида истодаанд.

Рӯзи 7 май соати 10-и шаб халқи майдони «Озодӣ» ба як азобу машаққат омаданд. Лекин бобои Сангак ва амаки Рустам омада натавонистанд. Баъд маълум шуд, ки гурӯҳи сиёҳкорон онҳоро ба таҳхонаи қозиёт бурда, хардуяшонро чи қадаре тавонистанд, азоб додаанд. Ин ду марди далер бо як илоҷ ҷонашонро халос карда, ба ватан баргаштанд. Вақте ки халқи Қўлоб бобои Сангакро ҳамроҳи Рустам бидиданд, бисёр хурсанд шуда, мегуфтанд: «Шермардони кўлобӣ омаданд».

Як бегоҳӣ аз бинои Шӯрои Олӣ баромада, дар назди Бурчи 30-солагии Тоҷикистон чанд нафар ронандагонро дидам, ки ҳамроҳашон солҳои дуру дароз ошноӣ доштам, борҳо бо ҳам нону намак хўрда будем. Аз онҳо пурсидам, ки шумо дар ин ҷо чӣ кор мекунед. Онҳо гуфтанд, ки мисли мардуми меҳнаткаши тамоми Ҷумҳурӣ ба химояи ҳукумати конститусионӣ омадаем...

Баъди шунидани ин суханони самимӣ, ки онҳо онро бо боварии қатъӣ мегуфтанд, ба андеша фуру рафтам. Дар ҳақиқат ҳам дар байни иштироккунандагони

гирдиҳамони майдони «Озодӣ» симоҳои барҷастаи миллат, аз ҷумла — олимон, шоирон, нависандагон, филмбардорон, санъаткорон ангуштшумор буданд. Аксари мардуми беш аз ниммиллионнафараи майдонро халқи оддӣ — коргарон, деҳқонон, механизаторон, муаллимон ва дигар заҳматкашон ташкил меоданд. Пас чаро гули миллат, онҳое, ки як умр аз дастархони ҷамъияти мо нон хӯрда, дар мактабҳои он савод бароварда, соҳиби унвону вазифа шуданду имрӯз ба гурӯҳи реакционерони ашаддӣ, душманони ҳукуку озодии занон, баробарии миллатҳо, бар зидди пешрафти илму техника, бар зидди санъату адабиёти асил мубориза мебарданд, пайвастанд?

Ин андешаҳо маро ором намегузоштанд. Тамоми шаб, бо вучуди хеле серкору пурташвиш буданам фикрам ба ҳамин мавзӯ банд буд. Оҳиста-оҳиста дар майнаам портрети сиёсӣ ва иҷтимоии майдони «Шаҳидон» мучассам гардид.

Қариб 95 ғоизи иштирокчиёни майдони «Шаҳидон»-ро намояндагони мардуми минтақаҳои Қаротегин ва Бадахшон ташкил мекарданд. Сабаби асосии ба майдон омадани ин мардум аз як тараф нуфузи зиёди ваҳҳоиён дар байни мардуми ҳамон маҳал бошад, аз тарафи дигар шумораи зиёди бекорон, нисбат ба дигар минтақаҳо, пасттар будани сатҳи тараққиёти саноат, илм ва маданият, фишори муллоҳои маҳаллӣ буд, ки онҳоро бо Қуръони маҷид қасам дода, ба майдон оварда буданд. Аксарияти кулӣ онҳо боварӣ доштанд, ки агар ҳукумат аз дасти ленинободиҳо ба дасти намояндагони минтақаи Қаротегину Бадахшон гузарад, зиндагии онҳо беҳтар мешавад. Ин мардуми фиребхӯрда бовар доштанд, ки симоҳои «барҷаста»-и ин сарзамин Ҳочӣ Акбар Тӯраҷонзода, Давлати Худоназар, Шодмони Юсуф, Бӯрӣ Каримов, Гулрухсор, Бозор Собир истейдоди ғавқулуддае доранд ва аз ўҳдаи роҳбарӣ қардан ба ҷумҳурӣ мебароянд, қаротегиниҳою бадахшониҳоро хушбахт мекунанд. Ин мардум ба чизе умед мебастанд.

Вале дар байни гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» баъзе намояндагони минтақаҳои дигар низ буданд. Намояндаи ноҳияи Ашт Тоҳири Абдучаббор, ш. Конибодом Акбари Турсун, намояндагони шаҳри бостонии Ўротеппа, номзадҳои илм Мирбобои Мирраҳим, Саидумар Султонов, Ҳидоятullo ва Ҳамидулло

Файзуллоевҳо, намояндагони Хучанд ва ғайра ҳам будаанд. Дар бораи иштироки намояндагони водии Зарафшон ҳолати гап ҳам нест. Ҳамаи кормандони рӯзномаи ҳангоматалабу ҷангандоз, «Чароғи рӯз», ғайр аз Сочиди Мирзо, намояндагони н. Панҷакент буданд. Ва ҳамин ҳафтанома бо хабару мақолаҳои иғвоангези худ ба оташи ҷанг равшан мерехт ва оқибат равшанаш тамом шуду хомӯш гардид. Бехуда нагуфтаанд:

Аблаҳе к-ӯ рӯзи равшан шамъи кофурӣ ниҳад,
Зуд бошад к-аш ба шаб равшан набинад дар чароғ.

Миллатчи гузаро, ҷирахори аҷониб Сафар Абдулло, найрангбозе, ки ҳукумати расмӣ оппозицияро яқинчи фиреб дод, Мақсуди Иқром, мансабадо О. Латифӣ, ҷоҳталаб Абдунабӣ Сатторов ва даҳҳо шоирону нависандагон, аз суфраи майдони «Шаҳидон» нони муфт меҳӯрданд, ба миллати худ тӯҳматҳо мебофтанд.

Агар баъди инқилоби Октябр мардуми Русия аз рӯи ақидаҳои сиёсӣ ба сангарҳо ҷудо шуда, падар ба муқобили писар ҷангида бошад, дар кишвари мо акси он ҳол рӯй дод. Дар майдони «Шаҳидон» Бозор Собир ҳамроҳи ду писараш, Гулрухсор ҳамроҳи писари ягонааш, Абдулло Назрӣ ҳамроҳи писаронаш, Тӯраҷонзода ҳамроҳи падараш баромада, ба миллати худ, халқи худ ҷанг эълон карданд, наздиконашонро ҳам ба ҷиноят тела намуданд.

Гузашта аз ин дар байни иштирокчиёни майдони «Шаҳидон» дуздон, иғвогарон, ҷосусон, майзадагон, наҷамандон, фарзандони дарбори амири Бухоро, ҷинояткорони ашаддӣ низ буданд ва ҳар кадоми онҳо як ҳадаф ва қасди муайян доштанд. Ин майдон ҷавлонгоҳи вазифаталабон, онҳое, ки дар даврони руқуд бо сабабҳои гуногун ба сафи ҳизби коммунист дохил шуда натавониста, сафари хориҷа муяссарашон нагардида, рисолаи номзадӣ худро ҳимоя карда натавониста, китобашон ҷоп нашуда, бо сабабҳои оилавӣ аз кор ронда шуда, ба мандати депутатӣ соҳибнагашта низ буданд. Ҳамаи онҳо имрӯз аз ҳукумат қасос гирифтани буданд, ҳарчанд онҳо дар даврони дигар ҳукуматҳо «ҷабр» дида буданд.

Дар байни гирдиҳамомадагон шахсони ноқис — низ хеле зиёд буданд ва онҳо гумон мекарданд, ки са-

бабгори ноқисии онҳо ҳукумат мебошад. Мегӯянд, ки сардабири ҳафтаномаи «Чароғи рӯз» Додочони Атовулло маҳз аз сабаби қадпаст буданаш ба тарафи оппозиция гузаштааст, чунки гӯё шахси боақл бошад ҳам, ҳукумат барои рушду камолаш «пакана» гӯён ҳамаи роҳхоро ба рӯяш баста будааст.

Баъди чунин андешаҳои талх ба чунин хулоса омадам: миллати тоҷик бе падар, ятим мондааст. Баъди марги Шириншоҳ Шохтемуrow, М. Шохгадоев, Бобоҷон Ғафуров, Абдулаҳад Қаҳҳоров, Ҷаббор Расулов, баъди аз арсаи сиёсат дур шудани Мирзо Раҳматов, баъди аз олам гузаштани устодон Садриддин Айни, Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода, Абдусалом Дехотӣ, баъди ғавти академикҳо З. Умаров, А. Баҳоваддинов, А. Нарзикулов, устоди кинои тоҷик Б. Кимёгаров, устодони санъати тоҷик Б. Файзуллоев, Акашариф Ҷӯраев, Ф. Шаҳобов, А. Бобокулов, ки мағз андар мағзашон лабрезии ғояҳои ватандӯстии интернационалистӣ буд, миллати тоҷик бе пушту паноҳ, бе мураббӣ, бе устод, бе пир монда буд. Ба арсаи сиёсат, адабиёт ва санъат, кинематография симоҳое арзи вучуд қарданд, ки онҳо дар рӯҳияи дигар тарбия ёфта буданд.

Агар чунин намебуд, магар соҳаҳои гуногуни ҳаётан муҳими ҷамъият монополияи ин ё он минтақа мегардид? Ҳоло адабиёт ба намояндагони як минтақа, санъат ба намояндаи минтақаи дигар, органҳои ҳифзи ҳуқуқ ба минтақаи сеюм тааллуқ доранд.

Ҳамин бепадари миллат, маҳалгарой сабаб гардид, ки имрӯз ба ҷои дostonҳои «Мардистон», «Писари Ватан», Шӯриши Восеъ» мо шеърҳои «Девори Бухоро», «Фишогурси фишогурсон», «Зинда бод!», ба ҷои мисраъҳои «Вақти он аст, эй қалам, буррандатар гарди зи теғ» байтҳои аз қабилӣ «Як лаҳза нишин бо ман, Гулдаста бичин бо ман — (гулро мечинанд, на гулдаста)-ро мехонем ва муаллифони онҳоро ба осмони ҳафтум мебардорем. Бояд иқрор шуд, ки муаллифони чунин «Дурдонаҳо»-ро дар кишварҳои ҳамзабону ҳамсоя қасе шоир ҳам ҳисоб намекунад ва тоқию чома намепошонад.

Сифати «шоҳкори»-ҳои иштирокчиёни дигари майдони «Шаҳидон» низ чандон баланд нест. Мо то ҳол ягон филми Давлати Худоназарро ҷадидаем, ки дар

хотир монда бошад, дар экранҳои кинотеатрҳо онро намоиш дода бошанд.

Дар экранҳои кинотеатрҳо ва телевизорҳо пайдо шудани филмҳои «Рустам ва Сӯҳроб», «Рӯдакӣ», «Ман бо духтаре вохӯрдам», «Коваи оҳангар», «Достони Сиёвуш» барои ҳар яки мо ид буд.

Мархум Б. Кимёгаров, режиссёри филмҳои хуччатӣ Е. Кузин, драматург Ғанӣ Абдулло барои халқу миллат асарҳои адабию баландмазмун меофариданд, вале ҳаргиз даъвои мансабу вазифа, махсусан мансаби президентӣ намекарданд.

Шоирону нависандагоне, ки дар майдони «Шаҳидон» пардаи микрофонҳоро медариданд, дар ҷойҳои беҳтарини шаҳр хонаҳои васею равшан доштанд, дар ҳар се—чор сол як маротиба «Волга»-ҳои худро иваз мекарданд, ҳаргиз аз бозор ҷома, тоқӣ ё пирӯхан нахаридаанд. Дар ҳар як санаи таърихӣ ё рӯзи таваллуд ба онҳо дахҳо ҷомаю тоқӣ, чандин телевизору қолин тӯхфа мекарданд, ҳаргиз барои арақ аз ҷайби худ пул сарф накардаанд. Агар нашри чандинкаратаи китобхояшонро ҳисоб кунем, Бозор Собир, Гулрухсор, Лоик Шералӣ барои ҳар як мисраи шеъри эҷодкардашон ақаллан 4—5 ҳазорсӯмӣ гирифтаанд, ки ин пулҳо ҳама пулҳои халқи меҳнаткаши Ҷумҳури аст.

Аз ҷӣ бошад, ки дар байни гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» ва «Озодӣ» дostonнавис Муъмин Қаноат, публицисти забардаст, шоири оташинсухан Қутбӣ Қиром набуданд. Вагарна ҳардуи онҳо ба аксари муташоирону рӯзноманигорон ва олимтарошон ҳаққи устодӣ доранд ва суҳанони онҳо барояшон бетаъсир наменонд.

Боз як қизи дигар маро ба андеша водор кард. Ман ба ин савол, ки оё гӯшу бинӣ буриданҳо, зинда ба зинда пӯст канданҳои инсонҳо ҳам ихтирои оппозицияи тоҷик буд ё не?

Вале ба ин савол ман дертар ҷавоб пайдо кардам. Ҳодисаю воқеаҳои имрӯзаи Афғонистон ба ин савол ҷавоб доданд. Муҷоҳидони афғон дар давоми даҳ сол даъво мекарданд, ки онҳо ба муқобили режими коммунистии Қобул, ба муқобили артиши истилогари Шӯравӣ мубориза мебаранд.

Моҳи феввали соли 1988 Иттиҳоди Шӯравӣ артиши худро аз Афғонистон баровард. Даре нагузашта режими Начибулло ҳам сукут кард, вале ҷанги бай-

ни афғонҳо шиддат гирифт ва то ба имрӯз давом дорад, баъди аз он ҷо баромадани артиши шӯравӣ кишвари Афғонистон саропо валангор гардид.

Дастаҳои мусаллаҳи Ҳикматёр, Сайёф, Муҷаддадӣ ва дигарон ҳамаи асирони ҷангро баъди гӯшу биниашонро буридан мекуштанд ва ҳоло ҳам ин амал давом дорад. Пас маълум мешавад, ки сиёсати ҳамаи ҳизбҳои исломӣ, бо кадом номе, ки ёд нашаванд, дар кадом кишваре ки амал накунанд, як хеланд: сиёсати зӯрӣ, гаравгонгирӣ, қатлу ғорат, ба вучуд овардани гурезагони бешумор, поймол намудани ҳуқуқҳои инсонӣ, вайронӣ, таҳрибгарӣ, қашшоқӣ, бенавоӣ, ба қафо баргардонидани ҷарҳи таърих аст.

Чи тавре, ки қайд намуда будам, хабарнигорони рӯзномаи «Ҷумҳурият» Мӯсо Мавлавӣ, Усмони Солеҳ, Муроди Нуриён бо супориши сармуҳаррири сенсациядӯстдори рӯзномаашон Мазҳабшоҳи Муҳаббатшоҳ дар шумораи 22 апрели соли 1992-и ҳамин нашрия бо устоди мадраса ва сархатиби масҷиди ҷомеаи ноҳияи Ғозималик «генерал» Қиёмиддин мусоҳибаи калонеро дарҷ намуда, аҳолии пойтахт ва сокинони тамоми Ҷумҳуриро ба ташвишу хавотирии сахте оварда буданд. Гуфтаҳои зерини ин генерали навбаромад мардумро ниҳоят безобита карданд: «Мо гурӯҳи мусаллаҳ дорем. То алҳол 27 ҳазор номнавис шудаанд. Ба ин қормо 15 сол боз, яъне аз вақти таъсиси ҳизби Наҳзати ислом шугл дорем. Имкон дорем, ки ҳамаро мусаллаҳ созем... Бо бародарони мучоҳиди афғон иртиботи хеле қавӣ дорем...»

Дигар рӯзномаҳои оппозиционӣ «Ҷароғи рӯз, «Адолат» ҳам «лаёқати фавқулоддаи лашкаркашӣ»-и «генерал» Қиёмиддин ва сарбозони ҷаррору таррори ўро ба осмонҳои ҳафтум бароварда буданд. Бинобар ин мушаввашӣ ва хавотиршавии одамон асос доштанд.

Дар хусуси мусаллаҳшавии бошитоби оппозиция ба мо хабарҳои дигар ҳам мерасиданд. Масалан, ба мо маълум буд, ки гирдиҳамомадагони мочароҷӯ, террористони майдони «Шаҳидон», ки қасди табaddулотӣ хунини давлатиро дар Тоҷикистон ба амал баровардани буданд, дар бағалу зери кӯрпаҳо, дар хаймаҳояшон туфангча, автоматҳои Қалашников, пулемётҳо, гранатамёту бомбаҳои дастиро пинҳон карда буданд. Албатта, ҳамаи инҳо манбаи даҳшатноктарин хатар барои мардуми бегуноҳ буда, ба давлату ҳукумат ло-

зим меомад, ки чораҷӯиҳои очиле дида, мардумро аз ин хавфу хатарҳо наҷот бидиҳад.

Ва ҳангоме, ки «генерал» Қиёмиддин дар майдони «Шаҳидон» ғирев мебардошт, ки «эӣ бародарони аҳли ислом, кай мо аз бародарони афғони худ ибрат мегирем», ба дастгоҳи Раиси Ҷумҳур хабар расид, ки раиси комичроияи ноҳияи Кумсангир бо баъзе гурӯҳҳои муҷоҳиддини Афғонистон алоқа барқарор карда истодааст. Ин ҳамон раиси комичроия буд, дурусттараш муллои ваҳхобие буд, ки фундаменталистони исломӣ дар ин ноҳия чанде пеш гирдиҳамоӣ ташкил намуда, бо ҷанҷолу ғирев ёро сари мансаб оварда буданд. Холло ин муллои ваҳхобӣ—раиси кумичроияи ноҳияи Кумсангир мувофиқи нақшаи қозӣ амал намуда, аз Афғонистон кашонда овардани аслиҳа ва дигар муҳимоти ҷангӣ дар сарҳади байни ду давлат роҳи калонеро кушода буд. Ҳамаи амалу ҳаракат мувофиқи супоришу дастури хоҷагони хориҷии қозӣ сурат мегирифт.

Дар ҳамин рӯзҳо як нафар корманди масъули ҳифзи ҳукуқи шаҳрвандон, ки ба садоқати он сари мӯе ҳам шак надоштам, ба назди ман омада гуфт: зане илтимос дорад, ки бо Шумо бояд фавран мулоқот намояд. Ман ҳамроҳи он шахси масъул ба дидорбинии зан шитофтам ва дар он вазъияти мушкилписанд берун аз дафтари кор маҳалли мулоқот ёфтам. Тибқи маълумоти ин зани ҷасуру ватандӯст ҳамин рӯз, яъне бистуҳафтуми апрел, чанд соат қабл аз ин мулоқот дар наздикии қозиёт, дар як хавлие як мошини КАМАЗ-и пур аз силоҳи оташфишон ва муҳимотро ҳолӣ карданд.

Пас аз пурсуҷӯи иловагӣ ба ҳақиқати ин хабар эътиמוד пайдо намуда, ба иҷрокунандаи вазифаи раиси Кумитаи Амнияти Миллӣ А. Солеҳбоев (Стройкин аз қор озода шуда буд) дастур додам, ки фавран ин воқеаи хатарнок ва ҷинояткоронаро тадқиқ бикунанд. Зеро бидуни таъхир чораҷӯӣ кардан зарур буд, ки ин аслиҳаи хунрез ба дастони гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» нарасад. Зимнан ин ҳамон силоҳҳои гуногуни оташфишон, тирҳо ва дигар муҳимот мебошад, ки яке аз воизони майдони «Шаҳидон», собиқ мударриси мадрасаи Душанбе ва собиқ қозикалони «Ҷумҳурии исломии Фарм» мулло Саъдуддин баъд аз дастгир шуданаш ҳақиқатан ҳам вучуд доштани онҳоро чанде пеш тавассути симони Ҷумҳурӣ дар назди тамоми мардум

эътироф намуд. Лекин сад афсӯс, ки кормандони КАМ бо сарвари Солеҳбоев он вақт гиреҳи пурчигили ин муамморо накушоданд. Холо ҳам маълум нест, ки силоҳи пурхатарро кӣ ва аз кучо свардаст? Тавре ки возеҳ гардид, ҳамон рӯзҳои пурдаҳшат ин аслиҳа тақсим шуда, ба дасти ҷинояткорони майдони «Шаҳидон» расида буд. Мо инчунин огоҳ будем, ки намоёндагони ваҳҳобиёни террорист ва дигар шарикони онҳо аз кишварҳои ҳамсоя аслиҳа оварда, дар якҷанд нуқтаҳои Ҷумҳурии пинҳон карда буданд. Лекин ҳоло саволҳои бечавоб ҳам хеле бисёр буданд. Кӣ медонист, ки боз чӣ қадар силоҳҳо ва муҳимтро пинҳонӣ ба амборхонаи қозиёт кашонида бошанд? Мутаассифона, ҳамон вақт ва ҳоло ҳам ин асрор пӯшида мондааст. Он рӯзҳо маълум буд, ки ҳалқабағушони дирамхариди қозӣ дар шабакаҳои мухталифи КАМ низ ҷойгузин буданд, биноан он асрор то имрӯз пӯшида мондааст. Аммо эътимод бастан метавон, ки акнун парда аз руҳи он амали ҷинояткорона барафканда хоҳад шуд...

Мо бо ҳамин рӯзҳо мезистем ва ба муқобили хатари ба ҳаёти иштироккунандагони майдони «Озодӣ» ва сокинони тамоми ҷумҳурии таҳдиднамуда бояд ҷораҳо меандешидем. Барои ҷилавгирии ин хабар имзон Фармони Раиси Ҷумҳур оид ба таъсис намудани Гвардияи Миллӣ аз ҳисоби иштироккунандагони майдони «Озодӣ», ки хизмати аскариро адо намудаанд, хеле зарур ва ногузир ҳисоб мешуд. Кумондони Горди Миллӣ подполковник Бӯрихон Ҷобиров таъин гардид, ки ин воқеа рӯзи якум ва дуҷуми май ба вуқӯъ омад.

Акнун ҳолисона бояд ҳукм фармуд, ва ҳақиқатро муайян намуд, ки аслиҳа ба майдони «Шаҳидон» пештар расида буд, ё ба майдони «Озодӣ»? Аз санаи бистухафтуми апрел то ба ин таърих дар байн ҷаҳор ё панҷ рӯз тафриқа мавҷуд аст. Ғайр аз ин ба амборхонаи борут тир, автоматҳои «Калашников», пулемётҳо, гранатамётҳо, бомбаҳои дастӣ, минаҳои гуногунтамаи хориҷӣ ва дигар асбобу афзори таҳрибкорӣ табдил ёфтани ҳуҷраҳои қозиёт маълумоти эътимодбахш мавҷуд буданд.

Мо дар ин китоб дар бораи савгандшиканию хиёнатҳои гӯшношуниди низомӣро кормандони умури дохила, Навҷувоновҳою дигар низомӣён нақлҳо кардем. Вале чунон ки мегӯянд, сарнавишти миллатҳо шах-

сони покдоману поквичдон, намояндагони ҳақиқии он ҳал мекунанд.

Яке аз он шахсони поквичдону дар савганд устувор полковник Сирочиддин Шарофиддинов мебошад. Ин марди далеру часур дар замони осоишта ба кори таълиму тарбияи ҷанговарони ҷавон машғул буд, дар Комиссариатҳои ҳарбии шаҳру ноҳияҳои гуногуни ҷумҳурӣ иҷрои вазифа мекард. Ҳангоми нооромиҳо дар пойтахти ҷумҳурӣ ӯ вазифаи Комиссари ҳарбии Вилояти Мухтори Бадахшони Кӯҳиро ба ӯҳда дошт.

7 январи соли 1992 бо супориши Президенти Ҷумҳурӣ Р. Набиев генерал-майор Раҳмонов ба Хоруғ телефон карда, ба Шарофиддинов фармон дод, ки ҳарчи зудтар ба Душанбе биёяд. Ҳаво ниҳоят бад, имкони бо тайёра парвоз кардан набуд. Подполковник Шарофиддинов аз Хоруғ бо мошина ба Мурғоб омад, то ки аз он ҷо бо тайёра ба Душанбе биёяд. Хушбахтона баъди чанд лаҳзаи ба Мурғоб расидан ҳаво хуб шуд, тайёра омад ва 8 январь ӯ ба Душанбе расида омад.

Худи ҳамон рӯз ӯро Президенти Ҷумҳурӣ, баъд ман ба ҳузури худ пазируфтам. Баъди сӯҳбати мухтасар ман ба генерал Раҳмонов супориш додам, ки барои командири Гвардияи Миллии Ҷумҳурӣ таъин намудани подполковник С. Шарофиддинов лоиҳаи Фармони Президентро тартиб диҳад...

Аз хотироти полковник Сирочиддин Шарофиддинов:

8 январи соли 1992, ҳангоми сӯҳбат бо ноиби Президент Нарзулло Дӯстов ман аз ӯ пурсидам, ки Шумо ҳамчун ноиби Президент Гвардияи Миллиро чӣ тавр тасаввур мекунед ва дар кадом замина онро бояд ташкил диҳем. Мӯҳтарам Нарзулло Дӯстов гуфтанд, ки Гвардияи Миллӣ бояд асоси Армияи Миллии ояндаи Ҷумҳурӣ гардад. Холо онро дар заминаи полки милиса ташкил кардан мумкин аст. Якчанд нафар ҷавонон омодаи иҷрои вазифа мебошанд.

Бегоҳии 8 январи соли 1992 ман бо генерал Раҳмонов ба қароргоҳи полки милиса, ба минтақаи политехникум рафтем. Дар он ҷо қариб 30 нафар ҷавононро, ки хоҳиши дар Гвардияи

Миллӣ хизмат карданро доштанд, дидем, бо онҳо сӯхбат кардем.

Бояд гуфт, ки ҳеҷ кадоми мо аз чӣ сар карданамонро намедонистем. Зеро на таҷрибаи иҷрои чунин вазифаро доштем на ҳуҷҷатҳои ҳуқуқӣ. Барои таъсис додан хурдтарин гурӯҳи низомӣ бояд Низомнома ва ҳатто бояд Қонун вучуд дошта бошад..

Дар ин кори хайр ба ман полковник Раҷабов кӯмаки бародарона кард. Баъд ман бо генерал Ниёзов ба Москва, ба Вазорати Мудофияи Федерацияи Русия, ба Штаби генералии он рафтем. Моро хуб пазируфтанд, аз ҳар ҷиҳат кӯмак карданд, маслиҳатҳои хуби муфид доданд. Мутахассисони варзида ташкили Гвардияи Миллии моро писандиданд, дар тартиб додани Низомнома ва лоиҳаи қонун дар бораи «Гвардияи Миллӣ» иштирок карданд.

Рӯзи 11 январ барои мо чанд нафар ташкилкунандагон ва роҳбарони Гвардияи Миллӣ рӯзи ид буд. Дар ин рӯз гвардиячиён қасами ҳарбӣ ёд карданд. Он рӯз рӯзи таваллуди Гвардияи Миллӣ буд ва мо меҳостем, ки ҳар сол рӯзи 11 январро чун рӯзи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурӣ ҷашн гирем.

Вале душманони миллат бо ҳар роҳ кӯшиш карданд, ки Қувваҳои Мусаллаҳи Тоҷикистон ташкил нашавад, қувват нагирад, ба ҳомии истиқлоли кишвар ва ягонагии миллат мубаддал нагарданд.

Дар суҳан ҳама тарафдори Гвардияи Миллӣ буданд, вале дар амал бо ҳар роҳ ҳалал мерасониданд. Баъд маро ба ноҳдабарой айбдор карданд. Ба ман супориши қатъӣ доданд, ки то 1 март 150 нафар довталабонро ба Гвардияи Миллӣ ҷалб намоям. Хоҳишмандон зиёд буданд, аз тамоми ғӯшаю канори собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ—тоҷикписарон—афсарон ба ман бо ариза муроҷиат мекарданд, ки онҳоро ба Гвардияи Миллӣ қабул кунам. Яке аз аввалинҳо шуда Лангарӣ Лангариев худро номнавис кард. Аммо аксари хоҳишмандон баъди саргардониҳо ноумед шуда ба ҷойҳои худ бармегаштанд. Зеро барои Гвардияи Миллӣ на сарпаноҳ доданду на

либос ва на хӯрду хӯроки зарурӣ. Ғайр аз он аксари номнависшудагон, ки асоси онро полки миллиси ташкил меод, намояндаи як ё ду ноҳия буданду ҳалос. Ин маро ба шубҳа андохт. Ман меҳостам, ки таркиби Гвардияи Миллӣ интернационалӣ бошад, дар он фарзандони ҳамаи миллатҳои Ҷумҳурӣ, ҳамаи минтақаҳо адои хизмат намоянд.

Ин фаъолияти ман ба «падарону модарон»-и миллат маъқул нашуд. Охирҳои моҳи феврал маро ба ихтиёри Кумитаи мудофияи Ҷумҳурӣ фиритоданд. Раиси кумита маро сардори шӯъбаи ташкил ва сафарбарнамоии Кумитаи мудофия таъин кард ва ман дар ин вазифа то моҳи июни соли 1992 кор кардам...

Дар бораи вазъияти сиёсии шаҳри Душанбе дар моҳҳои марту апрели соли 1992 бисёр гуфтаанду бисёр навиштаанд. Вале ман фақат ҳаминро гуфтанӣ ҳастам, ки ҳанӯз то 22 апрел, то омадани мардуми зиёд аз ҳар ғӯшаю канори Ҷумҳурӣ ба майдони «Озодӣ» барои изҳори нориҳои аз амалиёти ғайриконститусионии демократикӣ ва ғаравгонгирӣҳои онҳо гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» ҳаёти шаҳри Душанберо фалаҷ карда буданд: роҳҳоро баста буданд, ҳаракати муназзами нақлиёти шаҳрӣ ҳалал ёфта буд, куштору дуздӣ авҷ гирифта буд.

Мувофиқи маълумоте, ки аз Кумитаи Амниятӣ Миллӣ ба мо расида буд, гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» мусаллаҳ буданд, қавонони низомипӯши дар пешона латтаи сафедбаста дар кӯчаҳои шаҳр ба таври низомӣ қадам зада сурӯҳҳои махсуси худро меҳонданд. Онҳо кӯчаҳои Комсомолская ва хиёбони Ленинро масдуд намуда, ҳуҷҷатҳои роҳгузарон, ҳатто ҳуҷҷатҳои рӯзноманигорони хориҷиро тафтиш мекарданд.

Аз ин рӯ, баъди ба майдони «Озодӣ» омадани мардуми зиёд, барои таъмини беҳатарии онҳо аз таҳдидҳои гурӯҳҳои мусаллаҳи майдони «Шаҳидон» бегоҳии 23 апрел раиси Кумитаи Мудофияи Ҷумҳурӣ генерал-майор Ниёзов афсарони Кумитаи мудофия ва мудофияи граждании Ҷумҳуриро дар дафтари худ ҷамъ кард ва ба

мо рӯ оварда гуфт: Ҳаёти халқи ҷумхури, сохти конституционӣ дар хатар аст. Моро хатари ҷанги граждани таҳдид мекунад. Барои ҳимояи Президент, ҳукумати конституционӣ ба майдони «Озодӣ» мардуми зиёд, занону кӯдакон, мӯйсафедон ҷамъ омадаанд. Онҳо ҷун гирдиҳамомадагони майдони «Шахидон» яроқ надоранд. Онҳо ба ҳимояи ҳукумат, ба ҳимояи ману шумо мӯхтоҷанд. Агар касе дар ин лаҳзаҳои мушкӣ ҳамоҳи халқи худ буданро хоҳад, марҳамат, ба майдони «Озодӣ» равад.

Мо ҷанд нафар афсарон, аз ҷумла полковник Ермолов, полковник Гавриш, полковник Сафаров, полковник Қодирқулов, полковник Бобоҷонов ва ҷанд нафари дигар бо иҷозати генерал-майор Ниёзов ғавран, ба таври ихтиёрӣ, ба майдони Озодӣ рафтем.

Ба майдони «Озодӣ» омадему аз мавҷи мардум, аз шиорҳои адолатхоҳонаю сулҳдӯстона, аз қиёфаи занону кӯдакон, ки ҳама бо нияти нек, бо нияти пуштибонӣ аз истиқлолияти Тоҷикистон, Президенти интиҳобии он, ҳукумат ва парламенти он аз дуру наздик омадаанд, рӯҳу қувват гирифтем. Вале табъи болидаи моро як ҷиз хира кард. Борони сим-сим меборид. Издиҳомии мардум бе сарпаноҳ дар майдон рост истода, ба суҳанронҳои инсондӯстонаю ҳақиқатҷӯёнаи пешвоӣ миллат, қаҳрамонони миллии Тоҷикистон — Бобои Сангак, Рустами Абдурахим, Нурулло Ҳувайдуллоев, Сафаралӣ Қенчаев бо камали эҳтиром гӯш медоданд. Ин фарзандони неқноми миллат гирдиҳамомадагонро на ба шӯришу исён, гаравгонгирию таҳдид, балки ба дӯстию рафоқат, оромию инсоф даъват мекарданд. Онҳо бахту саодати мардумро на дар ҳимояи дӯстони пулдори хориҷӣ, балки дар ягонагӣ бо халқ, дар меҳнати фидокорона, дар адлу инсоф ва дӯстии байни халқҳо медиданд. Бинобар ин гирдиҳамомадагон ҳама гӯшу хуш шуда, ҳавои сарди баҳорӣ ва таъсири боронро эҳсос намекарданд. Суҳанони қаҳрамонони миллии кишвар ҷисму ҷони онҳоро гарм мекард...

Рохбарони гирдиҳамомадагони майдони «Шахидон», ки аз номи халқ гап мезаданду вале

фақат ғами ояндаи худ ва фарзандони худро меҳӯрданд ва бо зӯроварию фишор ба сари қудрат омадани буданд, тамоми майдонро аз хаймаҳои рангоранг пур карда, дар дохили онҳо кайфу сафо мекарданд. Бинобар ин мо қарор додем, ки барои пешгирии беморӣ дар байни занону кӯдакон ва шахсони солхӯрдаи майдони «Озодӣ» аз захираҳои барои пешгирии офатҳои табиӣ пешбинишудаи Штаби мудофияи гражданин Ҷумҳури дар майдон якчанд хайма устувор намоем. Ғайр аз ин барои ҳимояи гирдиҳамомадагон аз таҳдиди «чанговарон»-и майдони «Шаҳидон», аз ҷумлаи чанговарони интернационалист дружинаи халқӣ таъсис диҳем. Яроқи онҳо қувваи бозу ва ахлоқи ҳамидаи инсонӣ буд.

Дар бораи рафти сессияи Шӯрои Олӣ, ки бо талаби гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» ташкил шуда буд, чизе намегӯям, зеро рафти онро аз тариқи телевизион нишон дода буданд. Дар ин хусус фақат ҳаминро қайд карданиам, ки баъди дар сессия то андозае шикаст хӯрдани демоваҳҳои рафтору кирдори роҳбарони оппозиция тағйир ёфт. Онҳо микдори гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон»-ро зиёд карданд, акнун рӯйро ба яроқи худро намоиш медоданд. Гвардияи Миллиро, ки бо ташаббуси «дӯстони миллат» ба бригадаи таъиноти махсус табдил дода буданд ва он қасри президентиро мудофия мекард, ихота намуданд ва фаъолияти онро фалаҷ карданд. Бинобар ин барои ҳимояи мардуми майдони «Озодӣ» бо ташаббуси роҳбарони он аз байни ҳуди гирдиҳамомадагон як баталони муҳофиз ташкил карда шуд, ки он ҳеҷ гуна яроқ надошт. Аз сабаби он ки чанговарони ин баталон саросар чанговарони интернационалист аз ноҳияҳои гуногуни ҷумҳури омада буданд ва либосҳои гуногун доштанд, барои аз дигарон фарқ кардан ба онҳо либосҳои низоми доданд. Қотевона мегӯям, ки дар байни онҳо як нафар ҳам низомии касбӣ набуд ва командирашон Бӯри Ҷобиров ва сардори штабашон Исмоиловро ҳудашон дар асосҳои демократӣ интиҳоб карданд. Вале ҳамаи онҳо дар вақташ хизмати

аскариро адо карда буданд, бо Устави низомӣ шиносӣ доштанд, интизомро риоя мекарданд. На танҳо ҷанговарони баталон, балки мансубини афсарони Кумитаи мудофияи ҷумҳурӣ, ки онҳоро афсарон таълим меоданд, худ яроқ на доштанд. Генерал-майор Ниёзов фармон дода буд, ки ҳамаи афсарони ин Кумита ба майдони «Озодӣ» бе яроқ раванд.

Дар он рӯзҳо вазифаи асосии баталон аз таъмин намудани оромӣ дар майдон, пешгирӣ намудани бетартибӣҳо, дуздӣро ғоратгарӣ ва зӯроварӣ иборат буд. Бинои Шӯрои Олиро бошад, баталони қувваҳои дохилӣ, қисми милицияи муниципалӣ, кормандони шӯъбаи корҳои дохилии ноҳияи Октябри пойтахт муҳофизат мекарданд.

Қариб ҳар рӯз ҷаласаи аппарати президентӣ доир мегардид. Дар ҷаласа фақат як масъала мавриди муҳокима қарор мегирифт: Ёфтани роҳи хушӣ ба хушӣ ҳал кардани ҳамаи масъалаҳо, пешгирӣ намудани бархӯрди байни майдонҳо, сиҳату саломат ба хонаҳояшон фиристодани гирдиҳамомадагони ҳарду майдон.

Вале баталони таъиноти махсус ҳанӯз асоси юридикӣ надошт. Барои қонунӣ намудани он Кумитаи мудофияи Ҷумҳурӣ қарор дод, ки баталон дар таркиби Бригадаи таъиноти махсус, ки дар қасри президент, дар иҳотаи оппозиция буд, таъсис дода шавад. Рӯзи 30 апрел кормандони кумитаи мудофия лоиҳаи фармони президентро дар бораи дар ҳайати Бригадаи таъиноти махсуси Кумитаи мудофияи ҷумҳурӣ таъсис додани баталони таъиноти махсусро тайёр кард ва баъди имзои Президент матни фармон 2 май дар рӯзномаҳо чоп шуд. Дар ҳуди ҳамон фармон вазифаи Кумитаи мудофия дар бораи мучаҳҳаз намудани баталон, вазифаи роҳбарияти комичроияи шаҳр дар бораи бо бино таъмин намудани он муайян шуда буд.

Чун рӯзи якуми май рафтору кирдори роҳбарони оппозиция тағйир ёфт, онҳо ба таҳдиди рӯирост шурӯъ карданд, Кумитаи мудофия қарор дод, ки ба ҷанговарони баталони наваъсиси таъиноти махсус яроқ диҳад. Рӯзи 2 майи

соли 1992 ба ҷанговарони баталон 870 адад автомати АК—74 доданд, вале автоматҳои бе тир!

Бисёриҳо то ба имрӯз овоза паҳн мекунанд, ки гӯе он рӯз 2800 автоматро ба ҷанговарон «таксим» карда доданд. Ин овоза дурӯф аст. Қотеъона мегӯям, ки ҳамагӣ 870 адад автомати АК—74 супоридем. Калимаи «супоридан» аз калимаи «таксим кардан» фарқ мекунад. Зеро ярокро дар байни мардум барои мудофияи худ аз душман бе ягон ҳуҷҷат «таксим» карда ме-диханд. «Супоридан» бо он фарқ мекунад, ки дар дафтари махсус фамилия ва ному насаби ҷанговарро фақат дар асоси ҳуҷҷат — билети ҳарбӣ, ба таври истисно дар асоси паспорт, кайд мекунанд. Соли таваллуд, ҷои таваллуд, ҷои истиқомат, касбу кор ва номери ярокро мена-висанд ва ҷанговар дар он дафтар имзо меку-над. (Мегӯянд, ки роҳбарияти қозиёт ҳангоми додани яроқ ба саҳифаи 17 паспорти ҷанговаро-ни худ низ мӯҳр мегузоштааст. Махсус бояд би-гӯем, ки ба гирдиҳамомадагони майдони «Ша-хидон» ярокро на намояндаи ҳизби демократ, на намояндаи «Растохез» ё «лаъли Бадахшон», балки фақат намояндаи қозиёт меод).

Рӯзҳои 3 ва 4 май вазъияти пойтахт хеле пуршиддат гардид. Гурӯҳҳои мухталиф бо ном-ҳои мухталиф, вале бо шиору нутқҳои ба ҳам монанди зиддиҳукумати дар майдони 800-сола-гии Москва, дар майдони ба номи С. Айни, дар атрофи студияи телевизион ва дигар ғӯшаю ка-нори шаҳр гирдиҳамоиҳое ташкил дода буданд, ки ҳамаи онҳо аз як марказ идора карда мешу-данд. Рӯзи 5 май вазъияти пойтахт дигар таҳти назорати ҳукумат набуд. Баъди нисфирӯзӣ ҷа-вонони демоваҳабӣ аэропорт, вокзали роҳи оҳан, қариб ҳамаи роҳҳои даромаду баромади шаҳро зери назорати худ гирифтанд. Баъди нисфирӯзӣ автобусро, ки аз Кӯлоб барои май-дони «Озодӣ» нон меовард, дар гардиши Ёвон—Душанбе оташ зада, чанд касро маҷрӯҳ ва но-буд карданд.

Чунин вазъиятро ба назар гирифта 5 май роҳбарияти Ҷумҳурӣ ва Кумитаи мудофияи он

қарор доданд, ки ба ҷанговарони баталони таъиноти махсуси Бригадаи таъиноти махсуси дар ихотабуда тири автомат диҳанд. Командир ва сардорони взводҳои барои ҳар як автомат дутогӣ тирдон—магазин дод, ки дар яке 20 дона, дар дигараш 15 дона тири эҳтиётӣ буд. Командирони взводҳои номи ҷанговаронро дар дафтари махсус қайд карда, имзои онҳоро гирифта, баъд ба онҳо тирдонҳои медоданд.

Бегоҳии ҳамон рӯз демоваҳҳои бинои телевизионро ғасб намуданд. Баъди аз тарафи телевизион нишон додани баромади генерали зархарид ва хоин Б. Раҳмонов соати 22 ҳамаи мансубини баталони қувваҳои дохилии Вазорати корҳои дохилӣ, ки муҳофизати бинои Шӯрои Олӣ ва депутатҳои ба ӯҳда доштанд, савганди худро фаромӯш карда ба вазорати худ рафтанд. Баъди рафтани онҳо чанд автобус омад ва мансубини милитсияи муниципалии постҳои худро гузошта худсарона ба автобусҳои нишаста ба кимкуҷое рафтанд. Ҳамин тавр Шӯрои Олӣ ва майдони «Озодӣ» бо ҳазорон нафар одамон бе муҳофиз монданд.

Оппозиция, ки ташаббускори он ҳодисаи нагин буд, баъди рафтани милиционерон барои дар дили мардум ваҳму ҳарос андохтан як мошинаи ёрии таъҷилиро ба майдони «Озодӣ» фиристод. Он мошина дар майдон омада истода аз дохили он дар байни издиҳоми мардум граната партофтанд, ки он сабаби марг ва ҷароҳати чандин шахси бегуноҳ гардид. Мусофирини автомашинаро дастгир карданд. Онҳо се нафар буданд. Яке марди ришдор, дигаре ҷавони 30—35-сола, сеюмӣ собиқ корманди ҚАМ; аз ҷайби ин афсари собиқ КГБ таппончаи газӣ ва пули бисёр ёфтанд...

Мо гумон кардем, ки ин амали ифвогарона шурӯи кор аст ва барои пешгирӣ намудани хунрезӣ ҳамроҳи генерал-майор Ниёзов, Бобо Сангак, полковник Ермолов, полковник Қодиркулов, Мирзо Самиев ба сӯи Вазорати корҳои дохилӣ рафтем. Дар роҳ чашмамон ба стадион афтод. Ҳамаи техникае, ки бояд бинои Шӯрои Олиро мудофиа мекард, дар он ҷо буд ва кормандони аз

бинои Шӯрои Олӣ гурехта низ дар он ҷо буданд. Мо аз онҳо пурсидем, ки чаро вазифаро тарк карда ба ин ҷо омадед? Онҳо гуфтанд, ки ҳамаашон шахси низомианд ва фақат фармонро иҷро мекунанд...

Мо қарор додем, ки генерел Ниёзов ва Мирзо Самиев дар назди бинои ВКД интизор истанду дигарон ворида бино шавем. Аз тарафи поликлиникаи вазорат дохили бино шудем. Дар назди бино Давлати Худоназар, Навҷувонов ва адютанти вазир Панҷшанберо дидем. Навҷувонов гуфт, ки бемор аст ва ба поликлиника барои укол кардан рафта истодааст. Дохили бино шудем, бо зина ба ошёнаи дуюм, ба кабинети генерал А. Қаҳҳоров даромадем. Дар он ҷо ду афсари комиссариати ҳарбии ҷумҳурӣ—подполковник Бинко ва подполковник Бирман менишастанд.—Шумо дар ин ҷо чӣ кор мекунад, генерал Маҳмадҷонов дар кучо? пурсидем аз онҳо.

— Намедонем, чӣ кор кунем, аз ҳамаи комиссариатҳои ҳарбии шаҳру ноҳияҳо ба Маҳмадҷонов занг зада истодаанд. Онҳо мегӯянд, ки мардуми зиёд ба комиссариатҳои ҳарбӣ омада мебошанд, ки ба ҳимояи ҳукумати конститусионӣ, ҳимояи Президент раванд. Маҳмадҷонов ба онҳо гуфт, ки сари моро гаранг накунад, ба кори ман ҳалал нарасонед, ба ман кӯмак лозим нест, ҳамаи масъалаҳоро худам, бе ёрии шумо ҳал мекунам...

Ман бо бобои Сангак ва подполковник Қодиркулов кабинети Қаҳҳоровро тарк карда, ба қабулгоҳи Навҷувонов рафтем. Дар кабинети вазир аз тарафи рост сарвазир А. Мирзоев, дар паҳлӯи ӯ О. Латифӣ нишаста буданду генерал А. Қаҳҳоров бо кадоме бо телефон гап мезад. Дар паҳлӯи Қаҳҳоров генерал Маҳмадҷонов рост меистод. Ман ба онҳо рӯй оварда гуфтам:—Шумо, мӯхтарам Сарвазир, шумо генерал Қаҳҳоров ва шумо генерал Маҳмадҷонов бояд февран ба маҷлиси Шӯрои президентӣ, ба кабинети Приписнов биравед. Ин фармони Президент аст!

Онҳо бо як овоз гуфтанд:—Мо чанд лаҳза

пеш бо телефони ВЧ бо Президент гап зада будем, ӯ чизе нагуфт...

Ман фармони Президентро такрор кардам, баъд бобои Сангак ба гап ҳамроҳ шуда, гуфт, ки бинои Шӯрои Олӣ, Президент, майдони пур аз издиҳомии «Озодӣ» бе муҳофиз мондааст ва Президент фармон дод, ки ғуруҳҳои ОМОН ҳарчи зудтар бинои Шӯрои Олӣ ва Майдони «Озодӣ»-ро таҳти ҳимояи худ гиранд.

Намояндаи ОМОН пешниҳод кард, ки тайёр аст Президентро ба бинои ВКД оварда пинҳон кунанд. Ман ба ин пешниҳоди ӯ розӣ нашудам ва гуфтам, ки Президентро, ки халқ интиҳоб кардааст, бояд дар қароргоҳи худ нишинад ва иҷрои вазифа намояд. Гуфтугӯи мо хеле чиддӣ ва эҳсосотӣ буд ва аз соати 24 то соати 4 субҳи 6 май давом кард. Дар охир фақат генерал Маҳмадҷонов розӣ шуд, ки ҳамроҳи мо ба Шӯрои Олӣ биёяд. Сарвазир А. Мирзоев ва генерал А. Қаҳҳоров ба фармони Президент иттилоат накарданд...

Баъди ба Шӯрои Олӣ баргаштан Маҳмадҷонов ба кабинети Приписнов, ба назди Президент даромад. Ҳамин вақт ноиби Президент Нарзулло Дӯстов, аз он ҷо берун баромад. Ман ба ӯ гуфтаҳои афсарони Комиссариати ҳарбии ҷумҳурии подполковникҳо Бирман ва Бинкоро дар бораи гуфтугӯи телефони комиссарҳои ҳарбии шаҳру ноҳияҳо бо генерал Маҳмадҷонов ва рад кардани кӯмаки онҳоро гуфтам. Нарзулло Дӯстов ба фикр фуру рафт...

Рӯзи 6 май хеле ноором буд, разведка ба ман хабар дод, ки баъди чанд лаҳза байни оппозиция ва ҳукумат гуфтушунид баргузор мегардаду кадом як Протокол ба имзо мерасад. Ман ин хабарро ба генерал Ниёзов, ки дар яке аз кабинетҳои бинои Шӯрои Олӣ менишаст, арз кардам. Ӯ ба дурустии ин хабар шубҳа намуд.

Қарибҳои нисфирӯзӣ ба ман хабар доданд, ки дар назди Иттиҳодияи истеҳсолии «Гулдаст» як нафар ҷанговари ихтиёрии ленинободиро паррондаанд. Ман зуд ба он сӯ рафта, дар он наздикиҳо аз 2—3 пост гузаштам...

Бегоҳии 6 май бинои Шӯрои Олӣ тамоман

холої шуд. Фақат дар кабинети вазири маҳсулоти ғалла А. Абдуллоҷонов якчанд нафар депутатҳо монда буданд, ки ҷои рафтан надоштанд. Баробари фаро расидани торикӣ онҳоро ба яке аз хонаҳои шахсии дар назди бинои Шӯрои Олӣ буда бурда пинҳон кардем.

Субҳи 7 май автобусҳо ба интиқоли гирдиҳамомадагон шурӯъ карданд. Соати 8 субҳ дар кабинети Приписнов Сангак Сафаровро дидам. Баъд аз салому алейк'ӯ бо ғазаб гуфт:

— Хоинон, лаънатиҳо! Миллатро, давлатро, ҳамаро фурӯхтанд! Ман боз ба Душанбе меоям.

— Ба аспи сафед нишаста вориди шаҳр мешавем, — сухани ўро қувват додам ман.

Мо ҳамдигарро ба оғӯш гирифтем ва бо ҳам видоъ кардем.

Мардуми Кӯлоб дар дилу ботин ягон мақсади сиёҳкорӣ надоштанд, фақат бо орзуи неқ ва наҷоти халқҳои Тоҷикистон аз фундаментализми исломӣ бархоста буданд. Сокинони вилояти Ленинобод, ноҳияҳои Шаҳритусу, Қубодиён, Турсунзодаю Ҳисор, Ленину Ёвон, Ғозималику Варзоб, Қофарниҳону Файзобод, Вахшу Бохтар, Қуйбишеву Қолхозобод ва дигар минтақаҳо ҳамроҳи кӯлобиҳо дар майдони «Озодӣ» ҷамъ омаданд, ба дигар маънӣ дар ин майдон аксарияти кулли сокинони Тоҷикистон гирд омада буданд.

Бо мақсади хушӣ ба хушӣ ҳал намудани масъалаҳои пешниҳодшудаи гирдиҳамомадагони майдонҳои «Озодӣ» ва «Шаҳидон» ман аввал ба коргоҳи худ роҳбарони майдони «Озодӣ» мулло Ҳайдар Шарифзода, бобо Сангак Сафаров, Рустами Абдурахим ва боз якчанд нафар намоёндагони минтақаҳои Хучанд, Ҳисор, Қолхозобод, Вахш, Бохтар ва ғайраро даъват намудам. Соати омадани онҳо ва намоёндагони майдони «Шаҳидон»-ро муайян карда, баъди он ки боз дар Девони Вазирон шахси масъулро наёфтам, ин даъфа низ ба хонаи Президент занг задам. Раҳмон Набиевичро пайдо намуда арз кардам, ки дар кадом ҳолате ки набошад, фавран ба бинои Шӯрои Олӣ омада, дар мулоқоти намоёндагони майдонҳои «Озодӣ» ва «Шаҳидон» иштирок намояд. «Вазъият фавқуллода мураккаб ва шиддатноку муташанниҷ аст», гуфтам. Бояд гуфт, ки Президент бистари беморию

тарк карда омада, дигар то охири ҷараёни ин воқеаҳо дар сари идораи давлат буд.

Дар гуфтушунид додситони кулли ҷумҳури Н. Хувайдуллоев, С. Кенчаев бошад, ба сифати Раиси Кумитаи Амнияти Миллӣ ширкат намуд. Зеро Стройкин ҳамчун шахси шубҳанок, хиёнатпеша ва ғуломи фуруҳташудаи фундаменталистони исломӣ аз вазифа сабукдӯш шуда буд.

Дар мулоқот намоёндагони майдони «Озодӣ» ба қозӣ Тӯраҷонзода ва дигар шарикони аз майдони «Шахидон» омадаи ӯ асосан ҳадафҳои дар «Талабҳо» қайдгардидаро пешниҳод намуданд. Чи тавре, ки маълум буд, талаби асосии гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» истеъфои Тӯраҷонзода аз мансаби ишғолкардааш — козии мусулмонони Тоҷикистон буд.

Аммо қозӣ ошкоро изҳор намуд, ки ҳеҷ гоҳ аз вазифаи иҷро мекардагаш истеъфо нахоҳад дод. «Дар ҷумҳури ҳар ҳодиса рӯй диҳаду надихад, вай ба ҳеҷ вачҳ аз мансаби худ даст намекашад»

Дар ин мулоқот бобо Сангак гуфт:—Сафаралӣ Кенчаев аз вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ ғайриқонунӣ гирифта шуд. Ана ҳамин моро ба майдони «Озодӣ» овард. Моро боз чашмакзании қозӣ, нав шудани курсии А. Искандаров ба ин майдон ба ҳақталошӣ овард. Қозӣ, ту бо ин найрангбозихо ҷумҳуриро вайрону хароб мекунӣ. Зеро Президент, ноиби Президент, Кенчаевро халқ интиҳоб кардааст, бигузор онҳо кор кунанд. Навҷувонов гунаҳгор аст, бояд аз вазифа бартараф шавад. То вақте, ки ту аз мансаби козикалонӣ истеъфо надихӣ, мо аз майдон намеравем.

Аз ин сухан ранги қозӣ сап-сафед канд.

Сипас Мулло Ҳайдар чунин изҳори назар намуд:

— То қозӣ ба истеъфо наравад, вазъият беҳ намешавад!

Кенчаев ба сӯҳбат ҳамроҳ шуд:—Қозӣ, ту аз ман чӣ мехоҳӣ? Мемонӣ кор кунам ё не?

— Кенчаев дар вазифаи хатарнок, раиси КГБ аст, ман ба ин розӣ нестам,— гуфт қозӣ бо асабоният.

— Пас ман чӣ кор кунам, ба кучо равам, агар намонӣ, аз ҷумҳури баромада равам?—ба ғазаб омад С. Кенчаев.

Бобои Сангак бошад ин суханонро шунида гуфт:

— Кенчаев ба вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ барқарор карда мешаваду қозӣ ба истеъфо меравад. Факат

баъд аз ин мо майдонро тарк мекунем, вагарна чои мо майдони «Озодӣ» аст.

— Маро идораи қозиёти Мовароуннаҳр қозӣ таъин кардааст, биноан ман ҳаргиз ба истеъфо намеравам.

Пас аз он ки ҳама пароканда шуданд, Набиев ба ман супориш дод, ки дар бораи истеъфои қозӣ бо падари ӯ гуфтугӯ намоям.

Падари қозӣ эшони Тӯраҷон ҳамроҳи мулло Саид Абдуллоҳи Нурӣ ба назди ман омад. Мо бо Кенҷаев, ки ӯ падари қозиро хуб мешинохт (аммо ман эшони Тӯраҷонро бори аввал медидам), сӯҳбат намудем. Аз тарафи мо дар ин мулоқот яке аз беҳтарин муллоҳои ҷумҳурӣ писари мулло Сорбони норақӣ — мулло Саидҷон низ иштирок менамуд.

Кенҷаев ба падари қозӣ муроҷиат кард:

— Падар, ман ба шумо чӣ бадӣ кардаам, ки қозӣ маро кор қардан намеронад. Бо аҳли хонадони шумо фақат дӯстӣ кардаам.

Сипас мо ҳамагон ба мӯйсафед гуфтем, ки ба писараш насихат кунад, то барои беҳбудӣ вазъи ҷумҳурӣ қозӣ ба истеъфо равад.

Ман умедвор будам, ки падари қозӣ ба истеъфои писараш розӣ мешавад. Вале ӯ ба Саид Абдуллои Нурӣ як нигоҳе карду гуфт:

— Ман ба ин кор қодир нестам, — ва андаке таваққуф намуда, илова кард. — Мо ба майдони «Шаҳидон» меравему шумо ба майдони «Озодӣ» равед ва мардумро орому пароканда кунед. Вале қозӣ ба истеъфо намеравад.

Бо ҳамин мулоқот анҷом пазируфт ва ман онҳоро ба қабулгоҳи Р. Набиев бурдам.

Дар вақташ, чи тавре ки аз тафсилоти воқеаҳо маълум аст, Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенҷаев барои оромию осоиши мулк, бо мақсади амонию саломатии шаҳрвандони ҷумҳурӣ аз мансаби олии худ бечунучаро ва бе ҳеҷ дудилагию таъхир даст кашида буд.

Агар қозӣ фарзанди ҳақиқии ҳамин сарзамин, зодаи аслии ҳамин хоку об мешуд ва агар ӯ сари мӯе инсофу вичдону ҳамият медошт, бо нияти оромию осоиштагӣ, бо мақсади нарахтани хуни ноҳақ даст аз вазифаи худ мекашид. Не, ӯ ягон зарра ҳам вичдон надошт, балки вичдони нопоки худро ба маблағҳои калони хориҷӣ фурӯхта буд. Вай зодаи ҳақиқии ин хонадон ҳам набуд, ки дилаш ба рехтани хуни ноҳақ бисӯзад. Пас яқин буд,

ки ин рӯҳони шайтонсират хоин ва ҷосуси миллат аст...

Дар бўстонсарои Девони Вазирон боз чандин дафъа чунин вохӯриҳо ба вукӯъ пайвастанд. Ҳамаи намояндагони майдони «Озодӣ» тамоми кӯшишро ба он равона мекарданд, ки масъалаҳои печида ва мураккаб бо хушӣ гиреҳкушо гарданд. Лекин сад афсӯс, ки саркардагони майдони «Шаҳидон» бо сарвари қозӣ А. Тӯраҷонзода, Д. Усмон, М. Ҳимматзода ба ягон пешниҳодҳои мусолимадомез ва сулҳхоҳонаи намоёнагони майдони «Озодӣ» розӣ намешуданд. Онҳо бо қувваю зӯрӣ ва ярок мардумро тарсонданӣ буданд. Дар ҳақиқат ҷинояткорони майдони «Шаҳидон» аслиҳаи зиёде ҷамъ оварда буданд, охир беҳуда нест, ки онҳо дар тӯли 15—20 сол зӯр зада анборҳои борут ва аслиҳаи худро пур карда ба ин хиёнатӣ ҷиноят тайёрӣ медиданд.

Ин саркардагони майдони «Шаҳидон» худро мусулмони комил меҳисобиданд. Ҳол он ки дар як ҳадиси шарифи ҳазрати пайғамбарамон ҷаноби Муҳаммад салаллоҳу алайҳи васаллам фармуда шудааст:

«Чун муслиме ба муқобили бародараш силоҳ бардорад, ғариштагони худро ўро лаънат мекунад, то замоне ки ин силоҳро ба ҷояш бигузорад.»

Пас онҳо, ки бо ин қадар тайёрӣ ба муқобили бародарони худ силоҳ бардоштанд, лаънаткардаи ғариштагони худоянд, ба оини мусулмонӣ зид баромадаанд.

Дар яке аз вохӯриҳои байни мулло Ҳайдар ва қозӣ Тӯраҷонзода, ки ин ҳам дар бўстонсарои Девони Вазирон ба амал омаду дар он ҷаҳат Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев иштирок дошт, роҳбару саркардаи мусулмонон бо ҳамоҳангӣ 60 нафар ҳимоятгарони саропо мусаллаҳи худ иштирок намуд. Ин ҳам як намоиши ошкорои қудрат ва аслиҳаи ба даст овардаи фундаментализми исломӣ буд. Мулло Ҳайдар ва дигар намоёндагони майдони «Озодӣ» дар ин вохӯриҳо тақдир ба худро супурда меомаданд.

Рӯзе баъди соати 14 ман бо Ҳувайдуллоев ба майдони «Озодӣ» рафтам, то аз вазъияти он ҷо бохабар шавам. Ҳамоҳангӣ мулло Ҳайдар, бобои Сангак, Рустами Абдурахим вохӯрда ба онҳо бе натиҷа тамошадони гуфтушуниди роҳбарони давлатро бо намоёндагони оппозиция маълум намудам.

Рустами Абдурахим тавассути баландгӯяк эълон намуд, ки қозӣ ин дафъа ҳам ба истеъфо рафтан наме-

хоҳад. Мардум инро шунида ба ғирев меомаданд ва аз ҳар гӯшаю канор нидоҳои гирдиҳамомадагон баланд мешуданд:

«Нест бод қозӣ! Қозии қаллоб, ба истеъфо бирав!» Шумораи одамоне, ки аз вилояту шаҳрҳо ва навоҳии гуногуни ҷумҳурӣ дар майдони «Озодӣ» ҷамъ шуда буданд, тақрибан 100—150 ҳазор ва аз ин ҳам зиёд буданд. Вазъияту тартиботи майдон бад набуд. Ҳарчанд одамони «Озодӣ» тақрибан гирдиҳамой надоштанд, дағалӣ намекарданд.

Қариб ҳар рӯз бо оппозиция гуфтушунид доштем. Рӯзи 25 апрел эшони Саид Ашраф бо Раиси Ҷумҳур Р. Набиев вохӯрд. Вале боз ҳам ин вохӯрӣ бенатиҷа буд. Одатан вохӯрию гуфтушунидро ман ташкил менамудам. 26 апрел қозӣ ба Президент ваъда дод, ки бо уламон қозинёт маслиҳат мекунаду агар онҳо розӣ шаванд, истеъфо медиҳад.

Рӯзи 26 апрел, соати 14 дар бӯстонсарои Девони Вазирон гуфтушуниди Р. Набиев, ман, Ҳувайдуллоев, мулло Ҳайдар, Рустами Абдурахим ва аз тарафи оппозиция қозӣ, эшони Саид Ашраф, мулло Аҷик, Саид Абдуллои Нурӣ, падари қозӣ, мулло Нуриддин (бародари қозӣ), мулло Маъруф, М. Ҳимматзода, Д. Усмон баргузор шуд.

Дар мулоқот Раҳмон Набиев чунин гуфт:

— Ростӣ гап аз қору гап безор шудаам, зеро шумо маро қор қардан намонед. Охир ману шумо борҳо ба ҳам нону намак хӯрдаем. Ҳоло барои ҳар як фарди ватандӯст оромии ҷумҳурӣ ва осоиши халқ зарур аст. Имрӯз халқ истеъфои қозиро талаб қарда истодааст, бинобар ин нағз мешавад, ки қозӣ барои оромии осоиши ҷумҳурӣ шуда, ба истеъфо равад. Зеро С. Қенчаев ба хо-тири оромии тинҷии кишвар ба истеъфо баромад.

Тарафдорони қозӣ ин пешниҳодро рад намуданд. Онҳо тўҳмат қарданд, ки гӯё дар Қўлоб намояндагони аҳли динро мекушта бошанд.

Мулло Аҷик сафсата меҳонд, ки дар Себистон хонаи ӯро ғорат қардаанд. Онҳо ҳукумат ва мардуми вилояти Қўлобро айбдор мекарданд.

Уламоро боз ҳам 60 нафар шахсони мусаллаҳ посбонӣ мекарданд.

Қозӣ ба аксбардорони телевизион иҷозаи аккосӣ надод, вале худаш дар даст магнитофон дошта, тамоми суханони ҳозиронро сабт менамуд.

Ба ҳамин минвол гуфтушуниди сесоата натиҷа надод.

Рӯзи 29 апрел, соати 15 дар ҳамин бӯстонсаро гуфтушуниди мулло Ҳайдар ва қозӣ бо иштироки Раиси Ҷумҳур баргузор шуд. Мақсади ташкил намудани ин гуфтушунид аз ҳамин иборат буд, ки бояд ҳар ду—ҳам мулло Ҳайдар, ҳам қозӣ ба истеъфо мерафтанд. Мулло Ҳайдар дарҳол розӣ шуд, вале қозӣ ин матлабро шунидан ҳам намехост.

Қозӣ дар рикоби худ боз 60 нафар ҷавонони ваҳобимашраби мусаллаҳ дошт, тавассути 5—6 адад машинҳои «Волга», «Жигули», «Рафик» омада буд. Боз ҳамон каллабури гузаро Р. Нуруллобеков амнияти бӯстонсаро ва гирду атрофи онро таъмин менамуд. Ин мулоқот низ беҳуда рафт.

Мо саъй доштем, ки масъалаҳои печида бо гуфтушунид ҳаллу фасл гардаду одамон бо хушу хурсандӣ ба хонаҳояшон бираванд.

Зимни гуфтушунидҳо сарварони қозии Тоҷикистон ба сокинони ҷумҳурӣ, ки тамоми давлату савлаташон аз ҳисоби онҳо буданд, заррае ҳам раҳм намекарданд. Ва ҳамаи ин улаҳои беимон ва бетавфиқ ва камбин ба тарафдорӣ қозиюлқуззоти ҷумҳурӣ Тӯраҷонзода изҳори ақида намуданд ва ба зинҳор гуфтанд, ки намегузоранд қозӣ ба истеъфо биравад. «Мо дар ҳимояи қозӣ ба ҳама гуна амалиёт тайёрем, таҳдид менамуданд улаҳои вичдонфурӯш.

Мо ҳамроҳи Ҳувайдуллоев ва Кенчаев сабру таҳаммул пеша намуда, аз ин қонуншиканиҳо ва таҳдидҳои бепоеи рӯҳониеи хунмаст ба худ мепечидему афсӯс меҳурдем, ки боз ҳам ба касофати роҳбарони хоини Вазорати умури дохила ва Кумитаи Амнияти Миллӣ ҳукумат пеши ин муллоҳои бо нону намаки муфт ва ройғони ҳалқи заҳматкаш парваришёфта чунин камқудрат гардидааст.

Дар ҳамин рӯзҳо огоҳӣ ёфтем, ки дар назди масҷиди Шайх Муслиҳиддини шаҳри Хучанд гирдиҳамоии серодаме барпо гардидааст. Раиси кумичроияи шаҳри Хучанд Абдулғанӣ Абдуллоҷонов дар он гирдиҳамсӣ иштирок намуда, зимни суҳанронияш дар он пешниҳод кардааст, ки қозии вилояти Ленинобод аз итоати қозии ҷумҳурӣ барояд. А. Абдуллоҷонов пеш аз ин ба шаҳри Душанбе омада, гуфтаҳои воизони иғвогари майдони «Шаҳидон»-ро шунида, аҳли мусулмонони вилоятро аз

хатари фундаменталистони исломии ривоч ёфтаистода огоҳ кардааст. Ӯ ин хатари мудҳишро хеле хуб дарк мекард ва ҳар дақиқа ба тарафдории ҳукумати қонунӣ сахми босазои худро мегузошт.

Дар гирдиҳамони майдони «Озодӣ» мардуми шаҳри Хучанд ва шаҳру ноҳияҳои дигари вилояти Ленинобод хеле зиёд иштирок доштанд.

Ба ҳамин васила вазъият дар ҳар ду майдон рӯз то рӯз бад мешуд. Лекин кормандони Вазорати умури дохила ва Кумитаи Амнияти Миллӣ бо ҳидояти саркардагон ва лачомдорони соҳибпоғони олимақоми худ дар роҳи ба эътидол овардани авзои пойтахт ва ҷумҳуриятон чораҷӯӣ намекарданд. Онҳо аз тарафи ҳукумат маош гирифта, ба имтиёзҳои гуногуни ҳукумати соҳибгардида, вақти ҳимояи давлату ҳукумат, роҳбарони он, вақти ҳифзи ҳоки поки ватан аз панҷаи хунини ваҳхобиёни иртиҷоӣ бетарафии худро эълон намуданд...

Гирдиҳамомадагони майдони «Шаҳидон» бо амри саркардагони ташнаи хуни одамон боз як дасисаи зиште ба амал оварданд. Онҳо бинои ҳукуматро ба муҳосираи сангине гирифта, ба он бино касеро даромадан ва ё аз он ҷо баромадан намеронданд. Дар бинои ҳукумат 400 нафар аскарону афсарон ва 45 нафар кормандони дастгоҳи Раиси Ҷумҳур ва Девони Вазирон дар ҳалқаи муҳосира гирифта шуда буданд. Аскарону афсарон, ки барои ҳимояи дастгоҳи Раиси Ҷумҳур, Девони Вазирон ва бинои ҳукумат вазифадор буда, дар ихтиёри худ аз ҷумлаи аслиҳаи ҷангӣ 360 адад автомати Қалашников, инчунин як миқдор пулемёт, гранатамёт ва чор мошини зирехпӯши (БТР) мукаммалу муҷаҳҳаз доштанд.

Ман бо давуҷеғ ва гуфтушуниди зиёд муваффақ шудам, ки пас аз 3 рӯзи муҳосира кормандони дастгоҳи Раиси Ҷумҳур ва Девони Вазиронро озод наоям. Ва ҳар соат аз ҳолу аҳволи аскарону афсарони дар муҳосира буда огоҳ гашта, ба онҳо ба воситаи ҷарҳбол аз боло озуқаворӣ партофтани будем.

Бо Қумондони ин 400 нафар муҳофизони бинои ҳукумат подполковник Миллер ҳар лаҳза алоқа карда менстодам. Ба ӯ фармони катъӣ додам, ки агар ҳар гурӯҳу дастае ба бинои ҳукумат ҳамлаовар гардад, аз тамоми аслиҳа ва имконоту васоити мавҷуда бинои ҳукуматро ҳифз наояд. Ба зада даромадан, ғорат кардан, шикастану хароб намудани бинои ҳукумат ҳаргиз

роҳ надихад. Онҳо фармонро иҷро намуда, бино ва таҷҳизоту сомони онро муҳофизат бикунанд, дигар ҳамаи масъулият ба зиммаи ман хоҳад буд.

Нағз дарк менамудам, ки ин аслиҳаи гуногуни оташфишон ва чор мошини зирехпӯш ба дасти оппозиция гузарад, пас дар ҷумҳурии ҷанги бародаркуш сар шуданаш имконпазир аст. Хавфи ман дар ҳамин буд, ки ин аслиҳаю муҳимоти он ба дасти оппозицияи хунхор ғанимат наафтад.

Подполковник Миллер доимо мегуфт, ки қадами нопоки муҳолифин ба дохили бинои ҳукумат нахоҳад расид ва тамоми аслиҳаю моли давлат муҳофизат карда хоҳад шуд. Аммо ҳеҷ кас гумоне ҳам надошт, ки ин ҷо генерал Баҳром Раҳмонови фурумоёи хиёнат мекунад. Ӯ бо фармони Раиси Ҷумҳур аз 24 декабри соли 1991 мушовири давлатӣ оид ба масъалаҳои мудофия, амнияти миллӣ ва мақомоти ҳифзи тартиботи ҳуқуқӣ—фармондеҳи Гвардияи Миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъин карда шуда буд. Вай ҳамон вақт савганд ёд карда буд, ки ба Раиси Ҷумҳуру халқи худ содиқ монда, танҳо дар доираи Қонуни Асосии ҷумҳурии (Конституция) амал хоҳад кард. Генерал ҳамон рӯзи савганд ёд карданааш ба саволи рӯзноманигор оиди вазифаҳои асосии Гвардияи Миллӣ посух дода буд: «...Фаъолияти асосии ҳуқуқии Гвардияи Миллӣ Қонуни асосӣ ва қонунҳои ҷумҳурии Тоҷикистон, фармонҳои Раиси Ҷумҳур ба ҳисоб мераванд... Гвардияи Миллии ҷумҳурии ҳаргиз зидди халқ, хоса мардуми Тоҷикистон ҳеҷ амали носавоберо раво намебинад...»

* * *

Генерали хоин Раҳмонов Баҳром Маннонович бо қумондони дастаи муҳофизони бинои ҳукумат подполковник Миллер забон як карда, номусу вичдони худ, савганди низомии худро ба ду-се тангаи хориҷии қозӣ Тӯраҷонзода фурухта, тамоми аслиҳа, муҳимот, БТРҳои ба оппозиция супурд. Ӯ дар савганди худ бар зидди халқ ягон амали носавоб намекунам гуфта буд. Вале ин хоини безарда ва беҳамият яроку аслиҳаи халқи бо боварӣ ва умед ба дасташ супурдари ба гурӯҳи мисли ҳудаш хиёнатпешагону ҷинойткорон дода, бо ҳамин гуноҳи нобахшидаи кард. Ин ҷинойткорони майдони

«Шаҳидон» сонӣ он аслиҳаро ба муқобили халқи бечора истифода бурданд.

Ҳамин тавр мушовири давлатии Президент оид ба масъалаҳои мудоғиа, амнияти миллӣ ва мақомоти ҳифзи тартиботу ҳуқуқ — фармондеҳи Гвардии Миллӣ генерал-майор Раҳмонов Баҳром 4 майи соли 1992 Раиси Ҷумҳууро бо лавозимоти ҷангии муҳофизони он ба дасти митингчиёни ваҳхобӣ ва демократҳои сохтаи майдони «Шаҳидон» супурд. Худи ҳамон рӯз ин хоин дар майдони «Шаҳидон» баромад карда, худро писари ким-кадом эшон номида, ба тарафи митингбозони дасисагари майдони «Шаҳидон» гузаштанаширо эълон намуд. Ба ҳамин тариқа ин генерал бо роҳи хиёнат ба тарафи оппозиция гузашта, сардори ситоди ҳарбии оппозиция таъин гардид.

Ҳамин тавр, 4 майи соли 1992 дар ин бархӯрдҳо ва даргириҳои шадиди байни ҳукумати конституционӣ ва оппозиция нуктаи гардише ба амал омада, хоини миллат генерал Баҳром таҳкурсии ҷанги бародаркушро гузошт ва рӯзи дигар, яъне 5 май бо ҳамон аслиҳае ки ба оппозиция супурда буд, аввалин бор хуни ноҳақ рехта шуд. Дар ин рӯз одамони бегуноҳ, ки аз Кӯлоб бо автобус ба Душанбе меомаданд, дар гардишгоҳи Олӣ Совети роҳи Ёвон — Душанбе кушта шуданд. Дар ҳамин рӯз вакили халқи ҷумҳурӣ, инсони наҷиб, сармуҳаррири рӯзномаи «Садои мардум» Муродуллоҳи Шерализода ба қатл расид.

Ҳамин аст асрори зиндагӣ; яке чун хоини миллат нафратзада ва лаънаткардаи халқ гардиду дигаре чун қаҳрамони миллӣ бо неки ёд мешавад.

* * *

Гирдиҳамоиҳои бардавом вазъи ҷумҳурӣ, баҳусус шаҳри Душанберо хеле муташанниҷ сохтанд. Дар корхонаву муассисаҳо ва мактабҳо кору таҳсил халалдор шуд. Сокинони пойтахт бо ҳарос ба ҷои кор мерафтанду аз тақдири фарзандашон дар таҳлука буданд.

Оппозиция ҳамаи инро дидаю дарк намуда, қасди наве пеш гирифт ва дасисаи дигаре барангехт. Гӯе бо ташаббуси ҷавонони пойтахт дар майдони ба номи Айни гирдиҳамоӣ доир гардида, иштирокдорони он, ба унвони Раиси Ҷумҳур Мурочиатнома қабул карданд. Дар он аз ҷумла гуфта мешуд, ки роҳбарияти ҷумҳурӣ бо сарварони ҳар ду гирдиҳамоӣ гуфтушунид намуда, мар-

думи ба шӯр омадаро ба ҳам созиш дода, дар пойтахт оромӣ барқарор созад.

Воизони ин гирдиҳамоӣ аз боби ваҳдати миллати тоҷик ва дӯстӣ бо миллияту халқҳои сокини ҷумҳурӣ ва берун аз он ҳарф зада, мардумро ба сулҳу амният меҳонданд. Аз иштирокдорони гирдиҳамоии майдонҳои «Озодӣ» ва «Шаҳидон» бародарвор хоҳиш мекарданд, ки дар замони бӯҳрони шадиди иқтисодӣ, сиёсӣ ва фарҳангӣ аз рӯи ақлу хирад даст ба дасти якдигар дода ҷумҳуриро аз ин вазъи мураккаб раҳо созанд.

Албатта, агар ин суҳанон самимӣ мебуданду аз рӯи ҳақиқат гуфта мешуд, ташвиши сокинони пойтахти ҷумҳуриро фаҳмидан мумкин буд, зеро имрӯз оташи низоъ пеш аз ҳама, дар хонаи онҳо забона мезанад ва онҳо вазифадоранд, ки пеши ҳар гуна нохуширо гиранд. Ин гирдиҳамоӣ сонӣ ба майдони 800-солагии Москваи кӯчид.

Гирдиҳамоии ҷавонони пойтахт, ки қасдҳои он дар аввал бо шиорҳои зебо ва ғӯё тарафдори оромӣю осоиш буданд, моҳирона пӯшида шуда буданд, дар асл ташкилкунандагони он намоёндагони фундаментализми хунмасти исломӣ ҳисоб меёфтанд. Онҳо бо супориши ҳамон ташкилкунандагони майдони «Шаҳидон» ба ташкил намудани боз як манбаи иғвогарӣ ба давлату ҳукумати ҷумҳурӣ фишор овардан меҳостанд. Онҳо дар ҳақиқат ба давлат фишори саҳт оварданд. Дар байни ин ҷавонони ғӯё «пойтахт» аскарон, сарбозони машқдидаи каллабури «генерал» Қиёмиддин буданд, ки сонӣ ба ҷиноятҳои саҳт даст заданд. Маҳз ҳамин «ҷавонони пойтахт ба студияи телевизион ҳамлавар гардида, онро тасарруф намуданд, ва минбаъд ин дастгоҳи хеле пурқудрати нашароти давлатӣ ба маркази бӯхтонхонаи оппозиция табдил ёфт. Баъдтар маҳз ҳамин ҷинояткорон бо номи «ҷавонони пойтахт» дар майдони ҳавоии шаҳри Душанбе Райси Ҷумҳури интиҳобӣ Раҳмон Набиевро иҳота намуда, бо зӯри яроқи аслаҳ ўро маҷбур карданд, ки ба истеъфо барояд. Ва бо ҳамин зинаи дуҷоми табaddулотӣ давлатиро дар Тоҷикистон анҷом доданд.

* * *

Бо талаби ҳаққонии гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» иҷлосияи Ҷордахуმი Шӯрои Олӣ бояд тибқи

қарори Раёсати Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон 29 апрел баргузор мегардид. Дар ин рӯз роҳбарони ҷумҳурӣ, роҳбарони гирдиҳамони майдонҳои «Озодӣ» ва «Шаҳидон»-и Душанбешаҳр пайваста гуфтушунид мекарданд. Вале ин гуфтушунидҳо, ҷидду ҷаҳди маёнравҳо барои мувофиқат кардани ақидаҳои намоёндагони гирдиҳамомадагон кӯмак нарасонданд.

Соати 23-и шаб иҷлосияи Шӯрои Олӣ ба кори худ шурӯъ кард, вале рӯзнома муайян карда нашуд. Аксарияти депутатҳои блоки муҳолифин ба иҷлосия ҳозир нашуданд. Депутатҳо О. Ёқубов ва А. Тӯраҷонзода ба таври хаттӣ огоҳ карданд, ки дар иҷлосия ширкат наменварзанд. Маҷлис паси дарҳои баста сурат гирифт.

Намоёндагони парлумон то тасдиқи рӯзнома аз Президенти ҷумҳурӣ Р. Набиев талаб карданд, ки авзои тезутунди сиёсиро арзёбӣ намуда, аз тадбирҳои очилан ба эътидол овардани вазъият воқиф гардонад.

Президент аз вазъи сиёсӣ муфассал сухан ронд ва ба муҳокимаи иҷлосия таклифҳои мушаххас пешниҳод кард. Вай аз ҷумла, пешниҳод намуд, ки дар Тоҷикистон ба муддати шаш моҳ шакли Идораи президентӣ ҷорӣ намуда, ба додситони ҷумҳурӣ супориш дода шавад, ки ҳолати аз тарафи қувваҳои муҳолифин гаравгон гирифта шудани гурӯҳи депутатҳои Шӯрои Олии ҷумҳуриро тафтиш кунад ва гунаҳгоронро ба ҷавобгарии ҷиноӣ кашад, ба ҳайати Раёсати Шӯрои Олии ҷумҳурӣ тағйирот дароварда нашавад, муҳокимаи умумихалқии лоиҳаи Сарқонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил ва чандин масъалаҳои дигар, аз ҷумла таъсиси Армияи Миллӣ ҳал карда шаванд.

Сипас депутатҳо ба муайян кардани масъалаҳои рӯзномаи иҷлосия шурӯъ карданд. Ба рӯзнома ҳамчунин талабҳои гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» дохил карда шуданд.

Шӯрои Олӣ «қонуни даровардани тағйироту иловаҳо ро ба Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистонро», ки ба тартиби ҷорӣ кардани ҳокимияти президентӣ дахл дорад, қабул намуд. Мувофиқи ин қонун дар ҷумҳурӣ ҳокимияти президентӣ ҷорӣ карда шуд.

Ба муносибати таъсис ёфтани Идораи президентӣ Шӯрои Олии ҷумҳурӣ бо мақсади шарҳ додани он ба халқи Тоҷикистон Муроҷиатнома қабул намуд. «Дар чунин вазъияти ғайримуқаррарӣ, гуфта мешуд дар Муроҷиатнома, ба хоҳири таъмини ваҳдати миллӣ, дӯс-

тию бародарии ҳамаи халқҳои сокини ватанамон, ба хоштири сулҳу амният ва оромӣ, мӯътадил гардонидани вазъият ва фароҳам овардани шароити мусонд барои халосӣ аз бӯҳрони мавҷуда мо лозим донистем, ки дар ҷумҳури ба муддати шаш моҳ Идораи президентӣ қорӣ намоем ва ба Раиси Ҷумҳур мӯхтарам Раҳмон Набиев салоҳиятҳои иловагӣ диҳем.

Мо, вакилони халқ, умедворем, ки шумо, ҳамватанони азиз, ин иқдоми Шӯрои Олиро, ки иқдоми муваққатию зарурист, дуруст дарк менамоед ва барои ба эътидол овардани вазъии сиёсии ҷомиа тамоми тадбирҳои имконпазирро меандешед.

Имрӯз, ки тақдири миллат, тақдири дигар халқҳои сокини ҷумҳури ва сарнавишти давлати соҳибистиқлоламон ҷун ашк дар сари миҷгон аст, бояд ҳар шахси боимону поктинат ақлу хирад, сабру таҳаммул, мулоҳизаю дурандеширо сармашқи амал қарор диҳад. Имрӯз ҳар як инсонии бовиҷдон бояд коре кунад, ки ваҳдати ягонагии халқи мо ҳалал наёбад, кинаю қудрат аз миёни сокинони ҷумҳури бардошта шавад.

Ҳамаи мову шумо набояд фаромӯш кунем, ки тақдири ҷумҳури, неку бади имрӯзу фардои он дар дасти ҳар кадоми мост. Агар мо қалбҳои ҳар фарди сокини ҷумҳуриро бо покиву сафо ва нури сулҳу амният мунаввар нагардонем ва аз ин имтиҳони таърих сарбаландона баромада натавонем, наслҳои оянда моро нахоҳанд бахшид. Имрӯз ҳассостарин лаҳзаи сарнавишти миллат фаро расидааст ва мо ин лаҳзаро бояд бо тамоми вучуд ва рағу пайи худ дарк намоем, қудрати ақлу хирад ва заковати худро нишон диҳем, ворисони фарзандони таърих буданамонро собит созем!

Вале мутаассифона, гӯшҳое, ки ин суҳанони ҳақиқатро шунаванд, аллақай қар шуда буданд. Гузаштан ба шакли идораи президентӣ, қабул шудани қарор доир ба ташкили армияи миллӣ хеле дер шуда буданд. Ба фикри ман ин масъалаҳо, хусусан қарори ташкили армияи миллиро хеле барвақт, дар рӯзи эълон гардидани истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон, яъне 9 сентябри соли 1991 феврал қабул намудан зарур буд, зеро армияи миллӣ яке аз аркони асоситарини нигоҳ доштан ва таҳким бахшидани соҳибистиқлолии ҷумҳури ҳисоб меёфт.

Ёд дорам, ки дар яке аз рӯзҳои аввали фаъолият-

мон ба Раиси Ҷумҳур Раҳмон Набиев пешниҳод намуда будам, ки ватани мо бояд ҳатман, Армияи миллии худро ташкил намояд. Бе Армияи миллӣ соҳибистиклолии Тоҷикистон аз ҳарфу суханони пуч иборат мешавад. Бо ин мақсад мо ҳатто лоиҳаи фармони Раиси ҷумҳуриро тайёр карда будем. Раҳмон Набиевич лоиҳаи фармонро мутолиа карду ба андешаи чуқуре фурӯ рафт ва гуфт:

— Вазнин мешавад, вазъи иқтисодии халқҳои ҷумҳуриамон вазнин мешавад. Медонед, барои хӯрондани пушондан, бо техникаи ҳозиразамон таъмин намудани армия чӣ қадар маблағ даркор. Афсаронро аз кучо даъват мекунем?

Ман ақидаи ҳудамро исбот карданӣ мешудам:

— Раҳмон Набиевич, фақат Армияи миллии ҳудамон истиклолияти ватанамонро ҳимоя карда метавонад, ман пешниҳод мекунам, ки баробари иваз намудани роҳбарони Вазорати умури доҳилаю Кумитаи Амнияти Миллӣ ва ҳаматарафа мустаҳкам намудани ин органҳои муҳофизатӣ бояд армияи ҳудамонро ҳам ташкил бикунем. Бигузор муваққатан ҳаёти иқтисодии ҷумҳури вазнин шавад, вале мо бояд армияи худро дошта бошем. Пагоҳ ба сари халқи ҷумҳури ягон воқеа ояд, ки аз вазнинии иқтисодӣ ҳам вазнинтар бошад, дар чунин рӯз армия ба кор меояд. — Агар шумо ташкили Армияи миллиро ин қадар исрор мекарда бошед, ман розӣ ҳастам, чунки дар оянда Шумо бо ин масъалаҳо доимо машғул мешавед. Холо як каме фикр кунем, маслиҳат намоем, баъд ба сари ин масъала меоем...

Афсӯс ки бо ҳамин гуфтугӯи мо дар хусуси ташкили артиши миллӣ хотима ёфту дигар фурсати мувофиқе пеш наомад, ки ба ҳаллу ҷасли ин проблемаи муҳим муроҷиат намоем. Агар дар ибтидои фаъолиятҳои артиши миллии худро ташкил менамудем, шояд, ки ба сари халқи ҷумҳуриамон ин ҳама фоҷиаҳо пеш намеомаданд...

* * *

2 май иҷлосияи чордаҳуми Шӯрои Олии Тоҷикистон қарибии соати 15 ба фаъолияти худ давом намуд.

Дар мубоҳиса аз рӯи масъалаи дуҷуми рӯзномаи иҷлосия — қарори Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 22 апрели соли 1992 «Дар бораи аризаи Раиси Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон рафиқ Кенчаев С.» қариб

сӣ нафар депутат иштирок кард. Аксарияти аъзои парламон талаб карданд, ки С. Кенчаев ба вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ барқарор карда шавад. Дар натиҷаи овоздиҳӣ қарори 22 апрел қабулгардида, ки дар он аризаи С. Кенчаев дар бораи истеъфо қонун ҳардонда шуда буд, бекор гардид. Қарори 21 апрел қабулшуда, ки дар он Шӯрои Олӣ зидди аз вазифа бозхостани ӯ овоз дода буд, бетағйир монд.

Раиси Шӯрои Олӣ С. Кенчаев дар ҳузури депутатҳо гуфт, ки дар фаъолиятҳои барои муттаҳид шудани тамоми нерӯҳои солими ҷомиа, ороиши оромии мардуми ҷумҳурӣ ҷидду ҷаҳд мекунад.

Бо ҳамин қонуншикани сангингарини оппозиция ислоҳ карда шуд, адолату ҳақиқат ба ғайри расид.

...Лекин дар ҳиёбонҳои Рӯдакӣ ва Исмоили Сомонӣ ҳаймаҳои нав насб мешуданд. Одамон ба нидо ва аллонҷ додани дастурӣ молҳо, ки ҳамраӣ ва ҳамдилоиро ифода мекард, ба издиҳом пайваست мешуданд. Тоҷикистон дар ин рӯзҳо ғӯе ду дил дошт, ки ба ҳар рангу мавҷ метавонист ба тамоми деҳаҳо, навоҳӣ ва шаҳру вилоятҳои ҷумҳурӣ ба ҳамин ду майдон, ду дили доимо дар тапишу дар ташвишу талваса афтада пайванд буд.

Гирдиҳамадагонии майдони «Озодӣ» аслан ба нишони эътирози саҳти халқ аз митинги оппозиция ташкил гардида буд. Ин митинге буд, ки мақсадаш ҳимояи соҳти конституционӣ, давлати демократии ҳуқуқбунёди дунявӣ буд.

Митинги «Шаҳидон», ки аввал мақсади дигар дошт, имрӯз мақсади вай тамоман дигар шуда буд. Қозӣи ҷумҳурӣ рӯи рост штаби митинг гардид. Ҳизби наҳзати исломӣ ва қозӣ сардорони ин митинг ба ҳисоб мерафтанд.

Қозӣ А. Тӯраҷонзода ва шарикони ӯ М. Ҳимматзода, Д. Усмон, Т. Абдуҷаббор, Ш. Юсуф, Б. Собир дар он рӯзҳо ба ҳаде дурӯғ мегуфтанд, ки ҳатто ҳудашон ба ин дурӯғҳои зишту қасфи худ бовар менамуданд. Онҳо ба масҷидҳо рафта, мардумро метарсонданд, ки ҳукумат масҷидҳоро мебандад, китобҳои муқаддасро месӯзонад, мусулмонро қир мекунад.

Барои он ки дар майдони «Шаҳидон» одамон бисёртар ҷамъ шаванду дурӯғҳои онро шумораи ҳарчи бештари одамон ғӯш кунанд, қозӣ Тӯраҷонзода чунин қатъона дода буд: «Ҳар кӣ дар ин майдон (яъне майдони

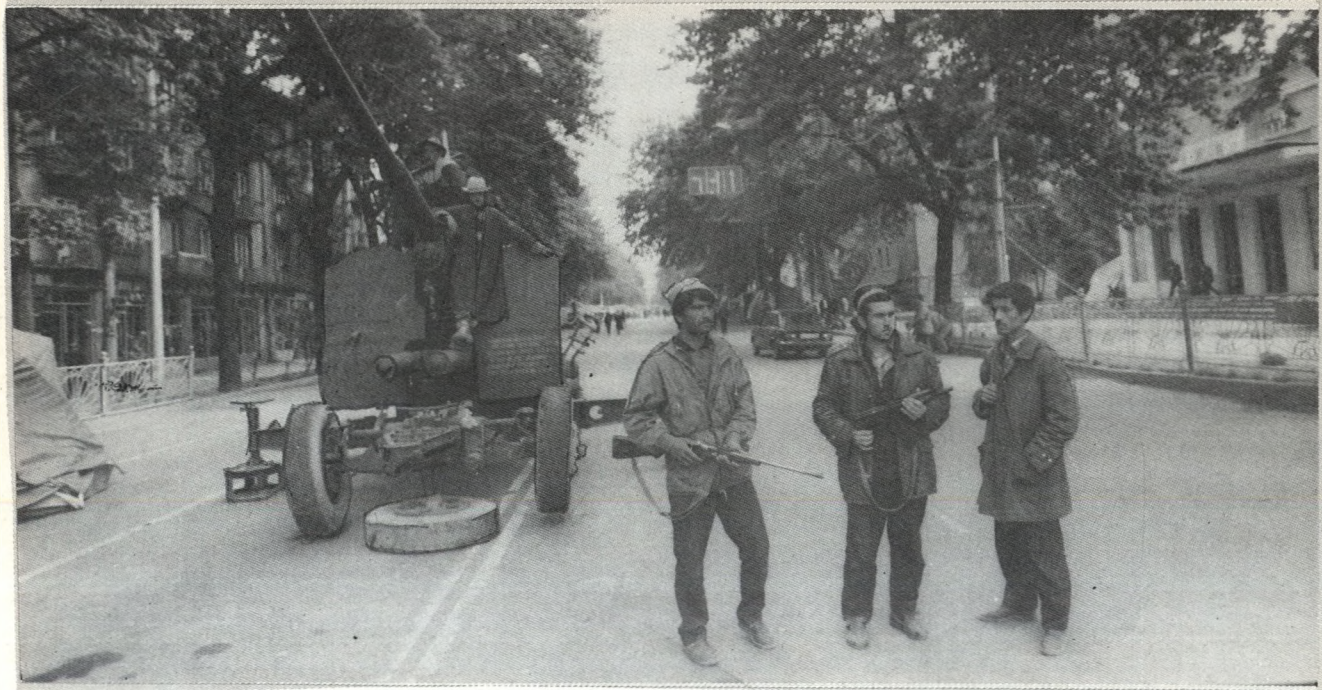
Майдони «Озодӣ», апрели с. 1992.

Халқи меҳнаткаш аз Президенти интихобӣ
пуштибонӣ мекунад.

Ин анбӯхи фиребхӯрда аз оқибатҳои даҳшатноки амали
худ ҳанӯз беҳабар аст.

Түпө ки мили он ба сүй халқи беяроқ нигаронида шуда
буд.

Қафанпӯшони майдони «Шаҳидон».

Митинги «Чавонони Душанбе», ки бо амри хоҷагони пасипардагӣ студияи телевизионро ғасб карда буданд.

Чои қатли Н. Хувайдуллоев

Саид Абдуллои Нурӣ
Сардори «Хукумати фирорӣ».

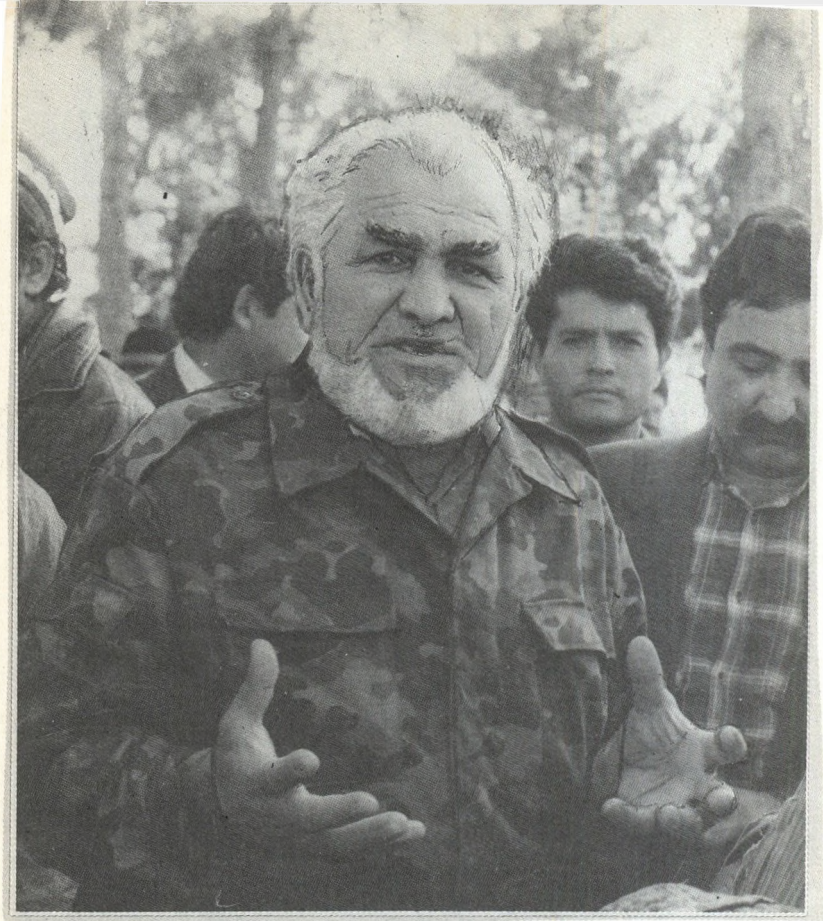
Сарҳадшиканоне, ки аз Ҷумҳурии исломии Афғонистон барон қатли бародарони худ яроқ меоварданд.

Эшони Қиёмиддин-Гебельси ваҳҳобиён ҳангоми «маъруза».

Ин аст меван дарахти хусумат ва душманӣ.

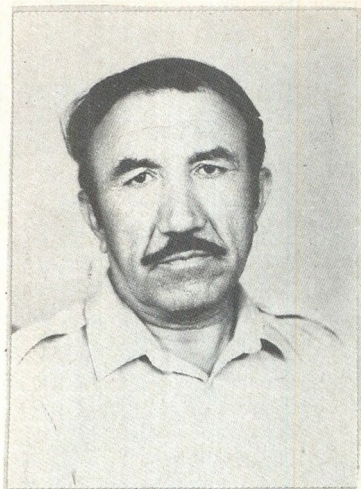
Бобон Сангак мегӯяд...

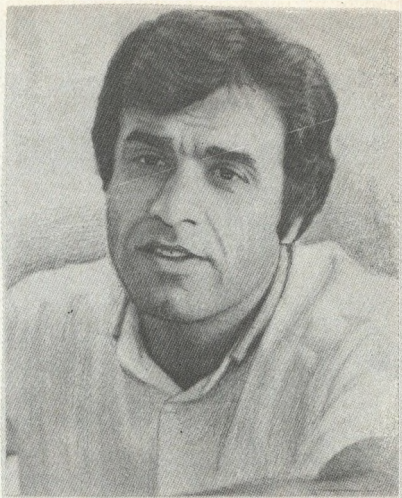
Гурезагони нчборй.

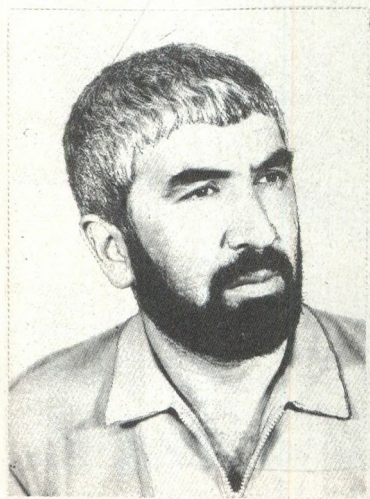
Мусибат аз мусулмон аст ё куффор ё ҳарду?

Қаҳрамони миллии Тоҷикистон Рустами Абдурахим

Хўҷамурод Тағоевич Хаспаллаев кумондони далер ва фидокори Чабҳаи Халқии Тоҷикистон дар ноҳияи Кубодиён, ҳоло раиси комитсияи н. Кубодиён мебошад.

Кумондони дигари Батальони таъиноти махсус Гаффор Мирзоев

Қаҳрамони миллии Тоҷикистон генерал Файзулло Абдуллоев

Шаҳиди роҳи озодӣ ва истиқлоли кишвар
Шер Файзалиев бо фарзандонаш.

«Шаҳидон») як соат нишинад, пас аз ин амали вай бо сад ракаат намози нафл хондан баробар хоҳад шуд».

Маҳз ҳамин суҳанони қозӣ А. Тӯраҷонзодаро собиқ муфтии мусулмонони Мовароуннаҳр ҷаноби Муҳаммад-содиқ Муҳаммадҷусуф дар китоби худ «Шояд тақводор шавем» (Тошканд, нашриёти «Чӯлпон», с. 1992) боифтихор иқтибос намуда, мусулмонони Ҷумҳурии Ўзбекистонро даъват кардааст, ки ба ғайолияти таҳрибгарӣ, ғоратгарӣ, одамкушиҳои фундаментализми исломӣ, ваҳҳобиёни иртиҷоӣ ва ҷаладемократҳои дар кишвари Тоҷикистон сарзада ҳамроҳ шаванду тухми низоъву нифоқи байни халқҳоро бикоранд. Ана, дар ҳамин ҷо боз як бор исбот мешавад, ки қасди фундаментализми исломӣ таҳти тасарруфи панҷаи хунини худ даровардани тамоми ҷумҳуриҳои Осиёи Марказӣ ва дигар кишварҳои мусалмони собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ буд.

* * *

Ба хиёнати Навҷувонов, сардори ГАИ-и ҷумҳурии Ҳ. Сангинов барои гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» тамоми роҳҳои ҳамлу нақли маводи хӯрока баста шуда буд. Сарбозону афсарони милисаю бозрасии давлатии автомобилӣ ҳамаи заводҳои нонпазии пойтахтро иҳота карда, барои майдони «Озодӣ» ҳатто нон намедоданд.

Рӯзи 5 май чанд адад автобусҳо аз шаҳри Кӯлоб ба гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» нон ва дигар маводи озуқа меоварданд. Барои бастани роҳи ин мошинҳо қозӣ гумоштагони худро бо қасди таркондани васоити техникӣ ва қатли одамон ба минтақаи Олӣ Совет фиристода будааст. Дар фарҷоми ин амалиёти беараҳмона чанд нафар сокини кӯлобӣ шаҳид гардида, даҳҳо нафар саҳт захмин шуданд. Ду адад автобус тарконда шуд, ки инҳо қомилан сӯхта тӯъмаи оташ гардиданд. Ин оғози ҷанги бародаркуш буд, ки фундаменталистони исломӣ, демократҳои сохта ба гардани халқи азияткашидаи мо бор карданд...

Ман аз ин воқеаи даҳшатнок огоҳ гардида, барои ёрии ғаври расондан ба муовинони вазири умури дохила Қаҳҳоров ва Раҷабов занг задам. Онҳоро аз ин воқеа огоҳ кардам, таҳқиқу ёрии ғаврии онро талаб намудам. Аммо ба ин ҳам қаноатманд нашуда, бевосита ба сардори шӯъбаи умури дохилаи ноҳияи Ленин Холмирзоев

телефон кардам. Ёро дар коргоҳаш пайдо карда дастур додам, ки дарҳол ба ҷои ҳодиса равад ва ин воқеаро ҳаматарафа таҳқиқ намуда, роҳбарони ҷумҳуриро аз асли воқеа воқиф созад. Сардори шӯъбаи милисаи ноҳия ба ман гуфт, ки чанд дақиқа пеш аз ин воқеа огоҳ гардидааст ва ҳоло бо ҳамроҳи як гурӯҳи оперативии милиса барои рафтан ба он ҷо омода аст. (Чи тавре ки сонитар огоҳ шудам, Холмирзоев ба маҳали ин воқеаи ҷанг рафта, барои бартараф намудани оқибатҳои он ҷонсипорона чораҷӯиҳо кардааст ва ҳудаш ҳам захмин гардида будааст)

Сипас ман вазирӣ нигаҳдорӣ тандурустӣ ҷумҳурий Ч. Инъомовро низ аз ин воқеа огоҳ намуда, хоҳиш кардам, ки ба ҳамон ҷо мошинҳои «ёрии таъҷилий» фиристад.

Бояд қайд намоям, ки ӯ ба иҷрои вазифаи худ аз рӯи вичдони пок амал кардааст. Ба захмиёни гардишгоҳи Олӣ Совет дар сари вақт ёрии тиббӣ расонида шуд.

Ман дар ошёнӣ дуҷуми бинои Шӯрои Олӣ будам, ки ногаҳон аз поён нолаю оҳу воҳро шунидам. Ба поён фуromaда, манзараи пурдаҳшатро дидам: ҷавони 18—20-солае бо бинии бурида ва сару тани хуншор дар рӯи фарш меҳобид. Фавран «ёрии таъҷилий»-ро даъват намуда, ёро ба муолиҷа фиристодем.

Маълум шуд, ки ин ҷавон бо мошини «Нива»-и худ аз Кӯлоб меомадааст. Нӯкарони қозӣ дар деҳқадаи «Нефтяник»-и роҳи Қофарниҳон—Душанбе ба Кӯлоб нисбат доштани мошинро аз рақамҳо фаҳмида, дарҳол ба вай дарафтодаанд ба ин ҳолаш гирифта кардаанд. Мошинашро шикаставу вайрон намудаанд ва оташ задаанд.

Ба хунхорӣ сияҳкорон боз як бор нафрат хонда, итминон доштам, ки саркардаи онҳо аз қавми хунхорон аст. Чанд рӯз пеш огоҳ шуда будам, ки роҳбари ташкилоти террористии (ман дигар хел гуфта наметавонам) «Растохез»-и ноҳияи Қофарниҳон Додарҷонов Сиддик ҳангоми аз Қофарниҳон гузаштани автобуси кӯлобӣ ба онҳо дарафтода, ҷандин касро нобуд кардааст. Ин растохезии мисли гестапо амалкарда, ҳамроҳи шариконаш ягон нақлиёти кӯлобӣро гузаштан наметонд...

Ана ҳамин воқеаю хабарҳо пайи ҳам омада дили маро хун мекарданд.

Соатҳои 10-и ҳамон рӯз мулло Ҳайдар ба ман хабар дод, ки Давлати Худоназар хоҳиш дорад бо ӯ (яъне

бо мулло Ҳайдар) мулоқот намоёд. Лекин танҳо ба танҳо вохӯрда, ба миёнаравҳо роҳ наметоддааст. Ман ба ӯ гуфтам, ки ба хоҳири оромии ҷумҳурии ин гуфтушунидро ҳатман бояд гузаронид.

Вазифи аввалини мулло Ҳайдарро таъкид намудам, ки ӯ ҳатман ба Давлати Худоназар фаҳмонад, ки қозӣ қавонони помириро фиреб медиҳад, минбаъд бо қозӣ ҳамроҳ наshawанд, вагарна ба бало гирифтор мекунад. Агар тавонад, Д. Худоназар бачаҳои кӯҳистонро аз майдон барорад.

Тахминан соатҳои 11-и рӯз Д. Худоназар бо воситаи дарвозаи ақибии бинои Шӯрои Олӣ бо чанд тан муҳофизин ба ҳавли ворид шуд. Ӯро бо хушӣ пешвоз гирифтанд ва пас дар яке аз кабинетҳои бинои Шӯрои Олӣ гуфтушунид оғоз ёфт. Ин гуфтушунид, ки зиёда аз 2,5 соат давом намуд, низ ҳеҷ натиҷае набахшид.

Аз рӯи нақли мулло Ҳайдар дар вохӯрии Давлат Худоназар гуфтааст, ки чаро шумо, кӯлобиҳо, ба ман овоз наметодед?

— Мо, кӯлобиҳо, аз ту қарздор ҳастем, ки ин дафъа дар интиҳобот мо ба нафъи ту овоз медиҳем. Ба қозӣ бигӯй, ки аз мансабаш истеъфо диҳад, пас мо майдонро гарк менамоем. Ҳаракат бикун, ки дар майдонҳо ягон воқеа рӯй надиҳад.

Маълум мешавад, ки Давлат ғами миллати гирифтори балогаштаашро нахӯрда, ҳанӯз ҳам дар дилаш алаҳҳои президентшавӣ дошта, фақат манфиати хешро андеша менамудааст.

Гуфтан ҷоиш аст, ки иштирокдорони оддии майдонҳо низ байни худ мулоқот доштанд. Вале ба фикрам, аз мулоқоти саркардагон дида, вохӯрии инҳо самарани бештаре меод.

Р. Набиев агар ба тарафи оппозиция ягон гапу ҳарфе гуфтани шавад, бо воситаи А. Искандаров, Ҳ. Саидмуродов ва боз чанд тани дигар алоқа карда метавонист. Аммо маълум набуд, ки А. Искандаров суханони Р. Набиевро ба қозӣ ва шарикони ӯ чӣ тавр мерасонд ва суханони оппозицияро ба Раиси Ҷумҳур чӣ хел шарҳ меод. Инаш барои мо товиқ аст.

Дар ҳолате, ки он вақт аксари милиса ва кормандони Кумитаи Амнияти Миллӣ аз нисф зиёд тарафдори қозӣ буданд, яке аз кумондонони ОМОН, ки фамилияаш Ярашев буд, ба ман ба мазмуни зайл муроҷиат намуд: як гурӯҳ коргарони ОМОН меҳоханд, ки ариза навишта,

комилан ба тарафи ҳукумат гузаранд, онҳо ба роҳбарияти Вазорати умури дохила боварӣ надоранд.

Ман аризаи ин шахсро ба Президент пешниҳод намуда гуфтам:—Раҳмон Набиевич, як қисми ОМОН ме-хоҳад, ки ба тарафи ҳукумат гузашта, содиқона хизмат кунанд.

Президент каме ҳаёл карду гуфт:

— Бо Қаҳҳоров маслиҳат кунед.

— Бе маслиҳат ҳам ман ОМОН-ро қабул менамоям.

— Ба ҳар ҳол дар ин бобат бо Қаҳҳоров маслиҳат кунед, зеро ОМОН бевосита дар зери иттилоатӣ ӯст.

Вақте ки дар ин бобат маслиҳати Қаҳҳоровро гирифта-там, кор тамоман ранги дигар пазируфт:

— ОМОН-ро ба тарафи ҳукумат ҷалб кардан шарт нест,—арз намуд Қаҳҳоров—ОМОН бе ин ҳам тарафдори Президенту ҳукумат аст.

Аммо дар асл ин тавр набуд, Қаҳҳоров ба ОМОН хизмат кунад ҳам, ба ҳукумати ҳамонвақта содиқ на-буд.

Ман медонистам, ки Қаҳҳоров ҳамин хел коршиканӣ мекунад ва барои ҳамин ҳам намехостам, ки дар хусуси ОМОН бо вай маслиҳат намоям.

Ман барои он ба садоқати ОМОН-чиён бе Қаҳҳоров боварӣ доштам, ки дар аввалҳои моҳи апрели соли 1992 дар Вазорати умури дохила бо онҳо вохӯрӣ гузаронида будам, онҳо ба ман шароити бади манзилии худро гуфта буданд. Ман чорабинӣ намуда, ба кумиҷроияи шаҳри Душанбе супориш додам, ки барои онҳо бинои махсусе ҷудо намоянд. Инчунин дар бораи зиёд намудани маоши онҳо як силсила тадбирҳо ҷуста шуда буд.

Ба нисбати он ки дар ҳар ду майдони шӯридаи Душанбешаҳр одамон ҳамвора зиёд меомаданд ва ин майдонҳо ва умуман пойтахт дигар ғунҷоиши одамонро надошт, мо дар штаб қарор намудем, ки онди ин масъала тадбирҷӯӣ бикунем.

Биноан саркардагони Вазорати умури дохила ва Қумитан Амнияти Миллиро ба коргоҳ даъват намуда, дастур додем, ки дар атрофи Душанбе постгоҳҳо ташкил карда, одамони берунаро муваққатан ба пойтахт дохил шудан намонанд. Дар ҳалли ин масъала Солеҳбоев мушқилтарошӣ намуда, баҳона пеш меовард, ки кормандонаш хеле каманд ва масруфияти зиёд ҳам доранд. Баъди фишор додан ӯ базӯр розӣ шуд, ки ба ҳар постгоҳ якнафарӣ кормандони худро ҷудо намояд.

Одамони қозӣ фурсати мувофиқ ёфта, постгоҳ—дарвозаи ағбаи Фахрободро хароб карданд, як қатор дигар постҳо низ аз тарафи онҳо вайрон карда шуда буданд. Мардуми бечора, ки аз тарафи қозӣ ва гумоштагони вай саҳт фиреб дода, барои аҳли мусулмон қасами мудҳиштарини «зан се талок» дода шуда буданд, аз водии Вахш, ҳатто аз ноҳияҳои дурдасғтарини он Шаҳритус ба Душанбе пиёда меомаданд.

Дасисаи дигар ташкил намудани «қувваи сеюм» дар майдони ба номи С. Айнӣ буд, ки иштирокчиёни он вазъи шаҳро хеле вазнин карданд.

Штаб ба сардори раёсати милисаи шаҳр А. Раҳмонов супориш дод, ки роҳҳои назди майдони сеюми шаҳро кушода, гирдиҳамомадонро пароканда карда, ташкилкунандагони онро ба ҷавобгарӣ кашад. Ӯ ин супориши Штаби ҷумҳуриро иҷро намуд, гирдиҳамони иғвогарона пароканда карда шуд. Вале онҳо баъд аз ду соат боз он ҷо гирдиҳамомада, дар кӯчаю хиёбон ва кулли гузаргоҳҳо хайма зада низому тартибро тамоман ҳалалдор намуданд. Ва як қисми дасисабозони майдони «Шаҳидон» ба ин майдон кӯчиданд.

Тахмини мо дуруст баромад, ин гирдиҳамоӣ комилан бо дастури фундаменталистони исломӣ ба иғвогарӣ оғоз карда буд.

Дар натиҷа он рӯзҳо иғвогарони оппозиция дарахтхоро бераҳмона бурида, роҳи мошингузарро бастанд, роҳи комбинати гушт ҳам аз тарафи ҷангиёни мулло Абдуғаффор бо ғўлаохону ҷўбҳо баста гашта, майдони «Озодӣ» ба муҳосираи панҷарабанд гирифтور шуд.

Шербачаи генерал-геббелси «Шаҳидон» — заводи нонро низ тахти муҳосираи ленинградӣ гирифта, бо ҳамдастии гурӯҳи зарбазан якҷоя шуда, ҳар рӯз як бор ба студияи телевизион ҳамлавар мешуданд. Баъдтар ман ба чунин ҳулосаи мантиқӣ омадам.

Баъди 68 соли эҳёи Давлати тоҷикон бо айби як гурӯҳ ҷоҳталабон ба ҳалқу кишвари мо ҳатари парокандагӣ нобудӣ, асорату таҳқир таҳдид кард. Вале таърих ин дафъа ҳам моро аз ин шармандагӣ наҷот дод ва кишвари азизамон аз тохтутоз ва ҳалқамон аз бандегӣ наҷот ёфт. Дар чунин лаҳзаҳои сарнавиштсоз ҳалқ хато намекунад. Тирамоҳи соли 1991 ҳалқ наҷотдиҳандаи ҳудро беҳато шинохт. Аз байни 9 нафар номзадҳо ҳалқи дурандешу заковатманди мо номзади як нафар—Раҳмон Набиевро пазируфт ва ӯро ба вазифаи олӣ—

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интиҳоб кард. Ҳамин интиҳоби ниҳоят саривақтӣ миллату кишварро аз ғуломии фундаменталистони иртиҷоӣ наҷот бахшид.

Як лаҳза ба худ тасаввур кунед. Агар худо накарда халқ номзadini Давлати Худоназарро мепазируфту ўро Раиси Ҷумҳур интиҳоб мекард, баъд аз як ҳафтаи интиҳобот тамоми органҳои ҳукуматию давлатӣ комилан ба дасти қозикалон ва каллабурони ў мегузашту Ҷумҳурии Тоҷикистон ба як вилояти кишвари ҳамсоя, халқаш ғуломи халқабаргӯш, шаҳру деҳот ба ҷавлонгоҳи аҷнабаён табдил меёфт. Мактабҳо ба масҷид, донишкадаҳою донишгоҳҳо ба факултетҳои Мадрасаи Исломи, кумитаҳои иҷроияи шаҳру ноҳияҳо ба қозихона мубаддал мешуданд. Ҳамин интиҳоби саривақтии Раиси Ҷумҳур табaddулоти давлатиро 6—7 моҳ ақиб партофт ва халқу кишварро аз вартаи нобудӣ наҷот дод. Ва мо бояд то абад аз сарнавишти худ, ки чунин шахсро ба монанди Раҳмон Набиев ба арсаи вучуд овард, миннатдор бошем.

Омили дигаре, ки халқу кишвари моро аз нобудӣ раҳонид, сарсупурдагони миллат Сангак Сафаров, Рустами Абдурахим, Лангарӣ Лангариев бо падараш—бобои Салмон, Файзали Саидов, Абдумачид Достиев, Ибодулло Бойматов, Ёқуб Салимов, Саидшо Шамолов, Ҳабибулло Насруллоев, Ҷамолиддин Мансуров Абдумалик Солеҳов, Файзулло Қувватов, Иззатулло Қуганов, Хоҷа Қаримов, Шерали Мирзоев, Шер Сабзов, Восиди Ёвонӣ ва садҳо ҷавонмардони дигар буданд, ки баҳри наҷоти Ватан, миллат, суннатҳои милли аз худ қаҳрамониро зоҳир намуданд. Тӯфоне, ки онҳо бо роҳбарии Бобои Сангак барангехтанд, даҳҳо ҳазор одамонро аз хоб бедор карда, ба қувваи азиму шикастнопазир, ба дарёи пуртуғён табдил дод ва мавҷи ин дарё хасу хошоки сари роҳашро дар шахси ватанбеворон ва фундаменталистони ваҳҳобӣ шуста ба партобхонаи таърих андохт.

Ҳарчанд идеологияи марксистӣ ба роли шахс дар таърих бо назари шубҳа менигарист, вале бояд иқрор шуд, ки Раҳмон Набиев, ҷавонмардоне, ки зикрашон рафт, дар лаҳзаҳои ниҳоят ҳассоси таърихӣ дар назди халқи худ ҳамон вазифаеро анҷом додаанд, ки Наполеон барои Франция, Пётри Кабир барои Россия. Маҳатма Ганди барои Ҳиндустон ва Мустафо Қамол барои Туркия иҷро карда буданд.

Хабарҳои мусаллаҳшавии оппозиция, ба ҷанг тайёрии саҳт дидани он маро водор намуд, ки ба Раиси Ҷумҳур Р. Набиев қотеъона пешниҳод бикунам, то дивизияи 201-и Русияро ба итоати ҷумҳурии бигирем. Аммо Р. Набиев бо Заболотный, Мартовицкий, Қаҳҳоров маслиҳат намуда, ба итоати Тоҷикистон гирифтани ин қитъаоти ҳарбию рад кард. Лекин Раиси Ҷумҳур мувофиқи маслиҳати яққоямон барои таҳкими иқтисодии ҳарбии кишварамон баъзе тадбирҳои намуд. Аз ҷумла ба Комиссари ҳарбии ҷумҳурии генерал М. Мамадҷонов супориш дод, ки барои тайёрии ба рӯзҳои душвор тақрибан 2000 нафар сарбозону афсарони эътимодбахшро ба сафарбарӣ даъват намояд. Аммо генерал Мамадҷонов Президентро фиреб дод, зеро ба сардори давлат «сафарбариро» гузаронидам гуён маълумот дода бошад ҳам, дар асл ин дурӯғ будааст, вақти зарурат 2000 нафар эҳтиётиён нопадид шуда буданд.

Рӯзҳои 28 ва 29 апрел якҷанд воқеаҳои ғалатӣ рӯй доданд, ки ин ҷо қайд карданиам. Бояд зикр намоям, ки Р. Набиев зимни ҳалли тамоми қорҳои масъули давлатӣ бо вазири ҳамоҳангтаи сохтмони деҳот (қонсерни «Деҳотсохтмон») Раҳимҷон Ғафуров машварат мекард. Дар таъин намудан, аз қор озод намудани қадриҳо, қабули фармонҳои муҳими давлатию ҳукумати ӯ ба Президент маслиҳат меод ва сардори давлат ҳам мувофиқи маслиҳати ӯ амал менамуд.

Ҳамоҳанг рӯзҳо Р. Набиев ба ман гуфт, ки бо ёрии Р. Ғафуров бо «генерал» Қиёмуддин мулоқот хоҳад намуд ва ин мулоқот дар қорҳои Ғафуров баргузор мешавад. Дар микрорайони 46, ки қорҳои Р. Ғафуров он ҷо буд, Р. Набиев бо «генерал» мулоқот намуд. Ман ба Р. Набиев пеш аз ин вохӯрии гуфта будам, ки бо ҷиноятқор ва дасисабоз мулоқот накунад, зеро бо ҷунин фарди зишт дидорбинӣ кардани сардори давлат ҳаргиз раво набошад. Аммо Раиси Ҷумҳур ба ин мулоқот рафт.

Хайр, акнун меомед боз ба мулоқоти Р. Набиев бо «генерал»-и ҷиноятқор, ки бо миёнаравии Р. Ғафуров ба амал омада буд.

Таассуроти аввалини Р. Набиев, ки аз ин мулоқот баргашта, ба ман ҳикоя кард, хеле аҷиб буд. Ӯ мафтуни муҳофизини мусаллаҳи машқидани Қиёмуддин шуда буд. Раиси Ҷумҳур инро ба ман бо ҳаяҷон ҳикоя карда буд. Ман аз ин вазоҳату таассуроти Раиси Ҷумҳур саҳт ҳайрон гардидам.

Сонӣ Р. Набиев ба ман супориш дод, ки ҳамин лаҳза суҳанронии Қиёмуддинро дар майдони «Шаҳидон» гӯш бикунам. «Генерал» гӯё таассуроти худро аз мулоқот бо Раиси Ҷумҳур ҳикоя мекардааст.

Қиёмуддин ҳақиқатан ҳам баромад кард, вале аз аввал то охири суҳанрониаш Президентро масҳара намуд ва дар фарҷом ин найрангбози фитнагар дар пеши ҳозирон гирия кард, ки Р. Набиев моро фиреб доданист. Баромади ӯ ба як мазҳакае монанд буд; ин одам, ки найрангбози гузарое буд, дар як лаҳза ҳам бихандиду пас аз он хунгосзанон гирия кард. Бо ҳамин фитнаангезиҳо диққати одамони гӯлу гумрохро ба тарафи худ ҷалб менамуд.

Ман найрангбозиҳои ин шахси маккорро ба Р. Набиев як ба як ҳикоя кардам, Раиси Ҷумҳур саҳт ба ҳайрат омаду сипас гуфт, ки Р. Ғафуровро ба дафтари қораш даъват намоем...

* * *

Дар рӯзҳои сессия, хусусан баъди барқарор намудани С. Кенчаев ба вазифаи Раиси Шӯрои Олӣ вазъият боз ҳам тезтунд шуд, вазирҳо ба қор ҳозир намешуданд, амру фармонҳои Раиси Ҷумҳур иҷро намегардид, баъзе мансабдорон ба қим-қучое ғайб зада буданд.

Айнан дар ҳамин рӯзҳо ба мо иттилоъ расид, ки штаби ҳизби наҳзат амалиёти худро боз ҳам ҷоннок карда истодааст. Ин штаб дар кӯчаи ба номи Айни воқеъ буда, ба он ҷо як мошин аслиҳа ва дигар муҳиммоти ҷангӣ оварда фурувардаанд.

Тадқиқи ин воқеаро ба Солеҳбоев супориш додам, вале ӯ ягон ҷорое наандешид.

Дар ҳамин рӯзҳо Вазорати умури дохила ҷунин вонамуд кард, ки гӯё барои аз оппозиция тоза намудани бинои ҳукумат гурӯҳи зарбзани мусаллаҳе ташкил дода, ба он Одинаев Лохутшоро сардор таъин кардааст. Ин гурӯҳ, ки ҳатто соҳиби техникаи ҳозиразамон буд, тасмим гирифт, ки аз тарафи кӯчаи Орҷоникидзе бинои ҳукуматро, ки Баҳром Раҳмонову Миллер таслим намуда буданд, озод хоҳад кард. Мо ҳама аз ин хурсанд гардидем. Вале баъд аз 15 дақиқаи амалиёт ӯ худро ба оппозиция таслим кард, вайро ба қо-

зиёт бурданд. Ачибаш он аст, ки вай аз ҳамқавамони Ҳимматзода будааст, аз қозиёт, аз ин кушишхона зиндаю саломат баромаду ҳоло ҳам дар соҳаи милиса, дар вилояти Ленинобод бо погонҳои полковникӣ маоши давлатро гирифта истодааст.

Р. Набиев бо нияти беҳтар шудани кор Шӯрои президентӣ ташкил намуд, рӯихати ононе, ки ба ин шӯро аъзо буданд, дар матбуот интишор ёфт. Рӯзноманигор О. Латифӣ якчанд бор ба ман занг зада С. Кенчаевро пурсон шуд. Ман ҷавоб додам, ки дар қучо будани ӯро намедонам. Сонӣ О. Латифӣ, А. Турсун, М. Шукуров, Лоик, Раҳимов аз қозиёт ба назди С. Кенчаев омаданд. Маълум шуд, ки онҳо ҳаёти Шӯрои президентиро напазируфтанд ва талаб карданд, ки Шӯрои президентӣ аз ҳисоби равшанфикрон, тарафдорони оппозиция васеъ карда шавад. Шукуров бо С. Кенчаев баҳс кард. Кенчаев гуфт, ки Шумо ба ҷои насихат ба шахсони лаҷомгусехта мардумро ба шӯр меоред. Латифӣ аз ҳама зиёд гап мезад. С. Кенчаев бо вучуди яккаву танҳо будан бо он гурӯҳи зӯровар мардонавор баҳс кард...

* * *

Сардори шӯъбаи қустуҷӯи ҷиноии Вазорати умури дохила Раҳматулло Зоировро ба назди худ даъват намуда гуфтам, ки оппозиция тақрибан ҳамаи иншооти муҳим ва махсусан аслиҳаю васонти техникии бисёрро ба даст овардааст. Акнун ягона вазифаи ватандӯстона ва муқаддаси кормандони содиқӣ милиса (агар ҷунин одамон бошанд) гирдиҳамомадагони ҳарду майдонро бе ҷангу ҷанҷол пароканда кардан аст... Агар шумо дар атрофи худ одамони содиқро ҷамъ намуда, ҳамин вазифаро иҷро карда тавонед, бо фармони ҳудам шуморо вазирӣ умури дохила таъин менамоям. Ӯ иҷрои ин вазифаро ба зимма гирифт. «Аммо қаблан 8 адад БТР-и вазоратро бояд аз мавзеи Қаротӯғ биёрам», гуфт вай. Сипас ӯ ҳамроҳи якчанд нафар бачаҳои майдони «Озодӣ» ба Қаротӯғ раҳсипор шуд, то мошинҳои муҳорибавиро биёрад. Ба сардори УГРО муяссар шуд, ки 6 адад БТР-ро ба шаҳр биёрад. Сонӣ ба мо маълум гашт, ки ҷинояткорони майдони «Шаҳидон» аз ин воқеа пештар воқиф шуда, бо ёрии Қаҳҳоров 2 БТР-ро барои гурӯҳи зарбазани худ ғасб намудаанд. Ҷангҷӯ-

ёни майдони «Шаҳидон» бо истифодаи он БТР-ҳо ҳамон шаб ба Хонаи радио ҳамлавар гардида, пештоқи Хонаи радиоро бо гулӯла зада хароб кардаанд.

Субҳи 5 май тамоми аъзои ҳукумат аз бинои Шӯрои Олӣ ғайб зада буданд. Дар аввал мо намедонистем, ки чаноби Сарвазир, ҷонишинони ӯ ва як қатор вазирон дар кучоанд. Аз нопадид гаштани онҳо мо ҳавотир шуда будем.

Дар ин лаҳзаҳо Д. Усмон дам ба дам бо сотка ба Президент телефон мекард.

Гӯшакро ман якчанд маротиба бардоштам, вале Д. Усмон меҳост фақат бо Раиси Ҷумҳур гуфтугӯ намояд.

Р. Набиев гӯшакро намебардошт.

— Ман медонам, ки ӯ чӣ мегӯяд, — гуфт Р. Набиев ва ба сӯи ман нигарист.

— Пурсед, кани чӣ меҳаҳад?

Вақте, ки Д. Усмон боз телефон кард, аз ӯ мақсадашро пурсидам.

— Раиси Ҷумҳур соати 9-и бегоҳӣ ба бӯстонсарои ҳукумати биёяд, — гуфт бо оҳанги омирона Д. Усмон, — барои гуфтушунид.

Чун ин оҳанги омиронаи Д. Усмонро ба Раиси Ҷумҳур гуфтам, ӯ хеле асабонӣ шуд.

Сонӣ Р. Набиев бобо Сангак, Рустами Абдурахимро ба назди худ даъват намуд. Ин вақт дар назди Раиси Ҷумҳур Додситони кулл Н. Ҳувайдуллоев, мушовири давлатӣ А. Ҷабборов ва чанд нафари дигар ҳузур доштанд.

Раиси Ҷумҳур ин дағдағаи омиронаи Д. Усмонро ба ҳозирон маълум кард.

— Ба гуфтушунид Сангак Сафаров, Рустам Абдурахимов, Абдусалом Ҷабборов бо сардории сарвазир Акбар Мирзоев мераванд, — гуфт сонӣ Раиси Ҷумҳур ба сӯи ман ишора намуда.

— Рафиқ Дӯстов, Мирзоевро ёфта ҳамин хабарро расонед. Сиёсати мо ҳамин, ки гуфтушунид оромона гузарад, кор ба ҷанг оид нашавад, зеро дар дасти оппозиция аслиҳаи бисёр ҷамъ оварда шудааст. Қоре кунетон, ки масъалаҳо бе ҷангу хархаша ҳал шаванд.

Раиси Ҷумҳур дуруст таъкид мекард, аз гирду атроф бӯи ҷанг меомад.

Ман ба КАМ ва ВУД пайваста занг задам. Маълум гашт, ки сарвазир А. Мирзоев ҳамроҳи Т. Абдучаббор,

О. Латифӣ, Д. Усмон ва дигар сарварони оппозиция дар ВУД ба ҳимояи Навҷувонов, Қаҳҳоров штаб ташкил намуда, ҳамагӣ зерӣ итоати Давлати Худоназар гузаштаанд.

Бо телефони ВЧ занг зада, сарвазирро пайдо намудам. Навбатдор гуфт, ки А. Мирзоев бо ҷонишинонаш ва як қатор вазирон дар бинои ВУД паноҳ ёфтаанд, лекин дастгоҳи телефонро гирифта наметавонанд.

Ман қотееона талаб кардам, ки А. Мирзоев гӯшакро бигирад, бо вай Президент гап заданист. Сарвазир бо дили нохоҳам гӯшакро гирифт, ман аз овозаш шинохтам, ки ин А. Мирзоев аст ва аз вазъи сиҳатиаш пурсон шуда, гуфтам, ки чаро дар дасисахона ҷо гирифтааст, ҳол он ки тамоми мардум дар майдон аст.

ӯ гуфт, ки ин кори шахсии вай аст.

Баъд гӯшакро ба Р. Набиев додам, Раиси Ҷумҳур аз сарвазир хоҳиш намуд, ки бо бобо Сангак, Русами Абдурахим ва дигарон ба бӯстонсаро барои гуфтушунид биравад. ӯ ба Президент ризоият дод, ки ба ин гуфтушунид меравад, вале пас аз чанде тавассути телефон гуфт, ки намеравад ва дарҳол гӯшакро монд. Эҳтимол ӯ бо дигар сардорони оппозиция маслиҳат кард ва онҳо иштироки вайро дар ин гуфтушунид лозим нашумурданд.

Ман ин кирдори А. Мирзоевро ба Раиси Ҷумҳур гуфтам ва Р. Набиев бисёр ҳайрон шуда, оҳ кашида, «афсӯс ки одами кӯтоҳақл будааст», гуфт.

Раиси Ҷумҳур аз ман илтимос кард, ки дар гуфтушунид ба ҷои сарвазир сардори гурӯҳ шавам.

Дар ин дақиқаҳо ба Президент изҳор кардам, ки бо полковники милиса Зоиров гуфтугӯ намудаам. ӯ тарафдорони худро ҷамъ карда, ба хизмати содиқона ба ҳукумат вазъиятро ислоҳ намуданист.

Зоиров ба вазорат рафт, вале пас омада, итминон надод, ки тарафдорони худро ҷамъ кардааст ё не. ӯ ҳатто ба гирифтани вазифаи коменданти шаҳри Душанбе ҳам розӣ нашуд.

Оид ба эълон намудани вазъияти ғавқуллода дар Душанбе қарор қабул шуд, вале ҳеҷ кас коменданти пойтахт шудан наметавонист. Ниҳоят генерал М. Маҳмадҷонов коменданти пойтахт таъин гардид, ки аз ӯ самаре набуд, зеро борҳо супоришҳои Раиси Ҷумҳурро иҷро накарда, ӯро фиреб дода буд.

Ман ин ҷо мехоҳам, ки дар бораи яке аз воқеаҳои пурсӯзу гудози он рӯзҳо — шаҳид гардидани депутати халқ сармуҳаррири рӯзномаи «Садои мардум» Муродуллоҳи Шерализода чанд суҳан бигӯям. Ин марди хирадманди соҳиби маданияти баланд ва инсондӯсту қавирӯхро бисёр эҳтиром мекардам. Мо тез-тез вохӯрда меистодем, ба якдигар маслиҳат меоддем. Ман воқиф будам, ки чанд сол пеш аз ягона додараш Нурулло абадан ҷудо гашта, сонӣ духтари дӯстдоштааш Нигина ҳам аз бемории вазнин вафот намуда буд. Дар арафаи ин воқеаҳо падари куҳансолашро ба хок супурд. Муродуллоҳ ба ин фоҷиаҳои ба сараш омада сабру тоқат кард, ҳудашро бой надод. Шабу рӯз ба халқи азизаш софдилона хизмат кард. Дар байни роҳбарони давлатӣ ва ҳукумати ҷумҳурӣ бо ҳоксорӣ, доной, муомилаи хубаш соҳиби обрӯи хеле баланд гардида буд.

Муродуллоҳ дар давраи ҳассостарини таърихи кишвари Афғонистон он ҷо чандин сол хидмат намуд. Шунда будам, ки як арбоби машҳури давлатии он кишвар гуфтааст, ки агар Ҳукумати Шӯравӣ мисли Муродуллоҳ даҳ нафар фиристода меодшт, пас ба тӯпу танкҳо ва аскарон зарурат намонд. Ин баҳои баландест ба хизматҳои Муродуллоҳ, ки арбоби ҳамаи давлат баён намудааст. Бале, М. Шерализода инсонии покниат ва хайрандеш буда, бо суҳан гиреҳи ҳар уқдаю муаммохоро мекушод.

Вақтҳои охир, шояд бо ҳамаи сабаб бошад, ки рӯзномачаҳои ашаддӣ оппозиция «Ҷароғи рӯз» ва «Адолат» ба муқобили фаъолияти М. Шерализода ва нашрияи Шӯрои Олии ҷумҳурӣ рӯзномаи «Садои мардум», ки ӯ роҳбари он буд, хабару мақолаҳои тўҳматангезу бӯхтонолуд ҷоп мекарданд. Дар ин бӯхтонбофӣҳои зишт ҳусусан сармуҳаррири «Ҷароғи рӯз» Додочони Атоулло, ки дар маъракаи интиҳоботи Шӯрои Олӣ ҳарифи Муродуллоҳ буд, бисёр даступо мезад. Рӯзномаи «Ҷумҳурият» ҳам дар бораи М. Шерализода чанд хабару мақолачаҳои ифвогарона ҷоп карда буд. Дӯсти мо ба ҳамаи ин ифвогарон бо сари баланд ва сабру тамкини ҳоси ҳудаш ҷавобҳои сазовор меод.

Муродуллоҳ ҳамаи рӯзҳои даҳшатбор ҳамеша дар паҳлӯи роҳбарони давлату ҳукумат буда, ёрии беғаразона мерасонд. Вақте, ки шиддати воқеаҳо дар байни

гирдиҳамомадагон ба авчи аъло расид, ӯ хеле ғамгину маъюс гардид. Мисли бисёр роҳбарон ва депутатҳо вай ҳам метавонист, ки оҳиста ба хонааш рафта, дар гӯшаи фароғат дами беғам занад. Не, ӯ аз ин тоифа одамон набуд, Муродуллоҳ бо амри вичдони поки худ ҳамроҳи роҳбарони интихобӣ дар сангари оташини мубориза устувор истод.

Ҳамон рӯз дар яке аз чаласаҳо Муродуллоҳ пешниҳод намуд, ки аз номи Раиси Ҷумҳур ба тамоми мардуми шарифи Тоҷикистон муроҷиатнома қабул карда шавад. Тавре, ки ӯ шарҳ меод, ин Муроҷиатнома ғайриоддӣ буда, бояд ниҳоят пурсӯзу гудоз навишта шавад. Зеро Муродуллоҳ ба таъсири сухан боварӣ дошт, ки ҳамин муроҷиатнома ҳам одамонӣ ба ҷӯш омадаро андаке ором менамояд, ба рафтору амали оқилона ҳидоят мекунад.

Ҳамагон ин пешниҳоди рафики хирадмандро ба хушӣ пазируфтем ва аз ҳуди ӯ хоҳиш намудем, ки матни онро тайёр бикунанд.

Муродуллоҳ дар гӯшае нишаста ба навиштани он шурӯъ намуд. Ман ба кори худ банд бошам ҳам, гоҳ-гоҳе ба сӯи ӯ назар меафкандам. Вай матни муроҷиатномаро зуд-зуд менавишт, аммо аз чехраи вай, аз чинҳои печидани пешониаш дармеёфтам, ки Муродуллоҳ он санадро бо тамоми эҳсосоти ботиниаш, гӯё бо хуни дилаш иншо менамуд.

Ману С. Кенчаев ин муроҷиатномаро хонда, ду-се ислоҳ дохил намудем, вале аслан ин ҳуҷҷат хеле таъсирбахш ва пурмаъно баромада буд.

Акнун, бояд ин муроҷиатномаро ҳуди Раиси Ҷумҳур кироат мекард ва он якбора тавассути ҳам садою ҳам симои Ҷумҳурӣ шунавонида мешуду интишор меёфт. Р. Набиев дар коргоҳи ҷонишини Раиси Шӯрои Олӣ В. Приписнов менишаст, ки он дар шоҳаи дигари бино воқеъ буд. Мо аз қабулгоҳи С. Кенчаев баромада ба поён фурумадем, то аз ҳавлӣ гузашта, ба қароргоҳи муваққатии Раиси Ҷумҳур биравем.

Аз майдонҳо ва аз дигар гӯшаю қанорҳои шаҳр садоҳои тир шунида мешуд. Ба ин садоҳои тирандозӣ доду ғиреви машғалаи одамон ҳамроҳ шуда, як шӯри пурқудрату воҳиманокеро ба амал меоварданд. Дар он лаҳзаҳо хоҳири ҳар як шахс парешон буд, биноан беҳабар гаштам, ки чӣ шуду Муродуллоҳ аз мо андаке кафо монд. Ё ягон кас ёро ба гап гирифт ва ё ягон

шугли дигаре вайро андармон намуд, беҳабар монда-ам. Вақте, ки ман ҳамроҳи С. Кенчаев ба қароргоҳи Раиси Ҷумҳур омадем, пас аз сонияе аз ҳавли садои тири ҷонсӯзе баромад. Мо ба садои тир одат карда будем, бинобар ин аввал ба он аҳамият надодем. Сонӣ як кас омада хабар дод, ки М. Шерализода захмин шудааст. Худо кунад, ки захмаш сабук бошад, гӯён давида ба поён фууромадаму вазъи ӯро дида хуш аз сарам парид, замину замон пеши назарам тира гардид. Ҳамон муроҷиатнома, ки Муродуллоҳ матни онро бо сӯзу гудоз навишта буд, дар дасти дӯсти азизам маҷақшуда ба хун олуда буд.

* * *

Қаҳрамонӣю ҷонфишониҳои муҳофизи мулло Ҳайдар Шарифзода — Қосими Саидшариф ҳадду қанор надорад. Ин ҷавонони далеру шучоъ ҳамроҳи қиблагӯҳаш, бо бародарон ва чанд тан ҳамсафонаш садди азими ҷанговарони оппозицияро, ки роҳхоро баста буданд, раҳна намуда, ба минтақаи «Олӣ Совет» рафт ва гурӯҳи зиёди одамонро аз ҷанголи марг наҷот дод. Ӯ бо ҳамсафонаш маҷрӯҳонро ба як мошини самосвал бор карда ба майдони «Озодӣ» овард. Аз рӯи нақли Қосим Саидшариф маълум гардид, ки нӯқарони қозикалон ва Шодмони Юсуф автобусро оташ зада, одамонро кушта, ба дили атрофиён ваҳму ҳарос андохтани буданд. Онҳо роҳи Душанбе — ноҳияи Ленин, инчунин роҳи Душанбе — Ёвонро баста буданд. Милҳои даҳшатовари мушакҳои абрзани «Алазай» ва тӯпҳо гоҳ ба ин сӯю гоҳ ба он сӯ нигаронида мешуданд ва мардуми деҳқони он минтақа, ки дар умри худ ҳеҷ гоҳ яроқу аслиҳаи ҷангиро надида буданд, аз даҳшати он меларзиданд. Баъдтар маълум шуд, ки бо супориши Тӯраҷонзода аз майдони «Шаҳидон» 18 ҷанговар ба он минтақа рафта, ҳамаи он куштору сӯхторро онҳо ташкил карда буданд.

Ба ҳамаи ин ваҳшоният нигоҳ накарда гурӯҳи Қосими Саидшариф дӯстони худро наҷот доданд. Ҳарчанд, ки ҳудаиш, падараш, як бародар ва чанде аз дӯстонаш захмӣ шуданд. Номардони қозикалон бо ҷавонон ба ҷанги тан ба тан набаромаданд. Онҳо аз камингоҳҳо ба сӯи ватандӯстон оташ мекушоданд. Ман ҳамаи маҷрӯҳонро ба хонаи истироҳати раиси Шӯрои Олӣ—С.

Кенчаев даровардам ва ба вазири тандурустӣ Ҷ. Инъомов занг зада амр додам, ки мошини ёрии таъҷилӣ фиристода, захминҳоро ба беморхона баранд. Раиси Кумитаи радио ва телевизион О. Сайфуллоев, вазири кишоварзӣ В. Воҳидов дар ин лаҳза ҳамроҳи ман буданд. Вале вазири тандурустӣ Ҷ. Инъомов низ аз иҷрои вазифаи касбии худ очиз буд...

Вазъияти шаҳри Душанбе лаҳза ба лаҳза бадтар мешуд. Ман аз командири баталони таъиноти махсус Бӯрихон Ҷобиров талаб кардам, ки муҳофизати аэропортро таъмин намояд. Б. Ҷобиров дар ҷавоб гуфт, ки як гурӯҳ ҷавонон аз ноҳияи Москва, ки муҳофизати аэропорт ба зиммаи онҳо гузошта шуда буд, ба ихотаи ҷанговарони оппозиция афтадаанд ва ҷонашон дар хатар аст. Ман ба А. Н. Мартовицкий телефон карда вазъияти аэропортро пурсидам, зеро Мартовицкий ваъдаи қатъӣ ва офицерӣ дода буд, ки муҳофизати аэропортро таъмин мекунад. А. Н. Мартовицкий дар ҷавоб гуфт, ки аэропорт кайҳо ба зери тасарруфи оппозиция гузаштааст ва вазъияти ҷавонони ноҳияи Москва, ки дар ихота мондаанд, хеле нгувор мебошад. Ягона кори хубе, ки дар ин рӯзҳо генерал Мартовицкий иҷро намуд, он аст, ки ӯ ҷавонони ноҳияи Москва-ро аз ихотаи оппозиция ба ҷои бехатар бурд ва онҳоро аз марг начот дод.

Роҳбарони макқори оппозиция кори худро мувофиқи нақшаи пешакӣ тартиб додашуда пеш мебарданд ва қадам ба қадам мавқеъҳои навро ишғол намуда, вазъияти худро беҳтар мекарданд. Масалан, онҳо 5-уми май, соати панҷу сӣ дақиқаи субҳ тамоми милиси майдони «Озодӣ-ро, ки амнияти бинои Шӯрои Олӣ ва мардуми майдонро таъмин мекарданд, ба вазорат бурданд. Дар як лаҳза зиёда аз 100 нафар кормандони милиса ва ду мошини зиреҳпӯш ғайб зад. Оё хиёнат аз ин зиёдтар мешавад?

Кормандони Вазорати корҳои дохилӣ бо техникаи зиреҳдор дар ҳолате майдонро тарк карданд, ки майдони муқобил—«Шаҳидон» саропо мусаллаҳ буд. Дар ҳамин лаҳзаҳо дар майдони «Шаҳидон» якчанд зиреҳпӯш, як тӯпи дашҳатноки милаш ба сӯи майдони «Озодӣ» нигаронидашуда, чандин пулемёту гранатамёт мавҷуд буду ҳазорон ҷавонони мусаллаҳи ташнаи хун омода ба сӯи мардуми беяроқ оташ кушодан буданд. Ба замми ин беадолатиҳо роҳбарияти Вазорати корҳои

дохла бо амри қозикалон ва ваҳҳобиён 200 нафар кормандони милисан вилояти Ленинобод ва 200 нафар милисан Кӯлобро, ки барои ҳимояи мардуми пойтахт омада буданд, беяроқ кард ва ҳудашонро ба самти номаълум бурд.

Дар бинои Шӯрои Олӣ Президент Раҳмон Набиев, раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Кенчаев, додситони кулли Ҷумҳурии Нурулло Ҳувайдуллоев ва ман монда будем. Яқоя машварат карда ба ҳулосае омадем, ки муҳофизати бинои Шӯрои Олӣ ва мардуми майдони «Озодӣ»-ро ба ўҳдаи баталони таъиноти махсус ва ҷавонони майдон мегузорем. Аз ҷумлаи ҷавонони боорумуси майдон ба зудӣ отрядҳои дружинаи халқӣ таъсис доданд ва ба иҷрои вазифаи худ шурӯъ карданд.

Вазъият бадтар мешуд. Ба сӯи майдони «Озодӣ» аз ҳар сӯ тир мепаронданд. Ҷанговарони оппозиция дар бинои Почтаменти умумӣ ва маркази ҳисоббарории Госплан камин гирифта буданд ва аз қабати болои бино ба сӯи майдон тирандозӣ мекарданд. Мо аз Президент боисроқ талаб кардем, ки вазъият ниҳоят тезтунд аст ва агар ягон чораи ҷиддие наандешем, вазъият боз ҳам бадтар мешавад ва шояд хунрезӣ ба амал ояд. Президент ба фикри мо розӣ шуд ва қарор дод, ки ба воситаи телевизион ба халқ муроҷиат намуда, дар Душанбе вазъияти ғавқулодда эълон мекунад.

Агар садон тўпи «Аврора» аз шурӯи Инқилоби Кабири Октябр дар Русия хабар дода бошад, пас қатли депутати халқи Ҷумҳурии Муродуллоҳи Шерализода шурӯи эълони ҷанги оппозиция бо ҳукумати конституционӣ, бо Президенти аз тарафи халқ интихобшуда, бо Шӯрои Олӣ, бо халқи Тоҷикистон буд.

Президент дар ҷояш набуд. Ба хонааш телефон кардам ва гуфтам, ки зуд ба қароргоҳаш биёяд. Пас аз чанд дақиқа Президент аз хонааш ба қароргоҳаш омад.

Президент ба баромади худ ба воситаи телевизион тайёри мидид, вале пеш аз баромади телевизионӣ бояд, ки комендантӣ шаҳро таъин мекард ва номи ўро эълон менамуд. Дар ҳамин вақт раиси Кумитаи радио ва телевизион О. Сайфуллоев телефон карда хабар дод, ки оппозиция телевизионро гирифтааст.

Телевизорро монед. Ҷонишини раиси ҳизби демократи Тоҷикистон Раҳимкул Мусулмонкулов (про-

фессор Мусулмониён, холо дар Ҷумҳурии исломии Эрон бо номи дуктур Кубодиёни зиндагӣ мекунад) суҳан мегуфт. Умеди охирини Президент—ба воситаи телевизион ба халқ муроҷиат кардан ҳам барбод рафт.

Қумондони баталони таъиноти махсус Бӯрихон Ҷобиров, роҳбарони гирдиҳамоӣ Сангак Сафаров, Рустами Абдурахим, як гурӯҳ ҷавонони кӯлобӣ омодагии худро бахри озод намудани бинои телевизион изҳор карданд. Вале Президент аз сабаби он ки хуни одамон рехта наштавад, пеши роҳи ин амали онҳоро гирифт.

Д. Усмон ба воситаи одамони худ ба Президент Раҳмон Набиев хабар дод, ки оппозиция ба гуфтушунӣ омода аст ва агар Президент фикри пешгирии роҳи хунрезиро гирифтани дошта бошад, ба бӯстонсарои Шӯрон Вазирон бо одамони худ биеъяд, то роҳи ҳалли масъаларо ёбем.

Душанбе дар ихтоси оппозиция буд. Тамоми роҳро ба даст буданд, имкони ҳаракати нақлиёт набуд. Мо ба воситаи кӯчаи Партизани Сурх пиёда ба бӯстонсарои ҳукумати барои гуфтушунӣ рафтем.

Дере нагузашта намоёндагони оппозиция ҳам омаданд. Хайати онҳо аз Давлати Худоназар, Шодмон Юсуф, Давлати Усмон, Муҳаммадшариф Ҳимматзода, Отахон Латифӣ, Акбари Турсун, Лоик Шералӣ иборат буд. Хайати оппозиция ба устои гуфтушунӣ ворид шуд. Дар пеш Давлати Худоназар меистод. У баробари ба хона ворид шудан бо навбат ба ман, ба Сангак Сафаров ва Нурулло Ҳувайдуллоев нигоҳ карду гуфт:

— Это не уровень...

Дар ин ҷо ман аз хонандаи мӯхтарам узр мебардам ва пеш аз он ки, мӯхтавои гуфтушунӣро бо намоёндагони оппозиция шарҳу эзоҳ диҳем, дар бораи баъзе шахсиятҳои ин ҳайат андешаҳои худро баён карданам.

Чи тавре, ки дар аввали китоб зикр кардам, ҳангоми дар базаи автомобилӣ кор карданам ба ободонии атроф таваҷҷӯҳи зиёд соҳир мекардам. То ҳадди имкон атрофро ободу зебо мекардем, ҳавзу ғаввора ва суфаю ҳаммом месохтем. Ҳаммоми бухории базаи мо боиси ифтихори коллектив буд. Рӯзҳои дамири дӯстони зиёд барои истироҳат ба база меомаданду ҳаммом мекарданд. Давлати Худоназар, Отахон Латифӣ, Лоик Шералӣ, Акбар Турсун ва чанде дигарон аз ҷумлаи меҳмонони ҳамешагӣ ва азизи қорамондони автобазаи

мо буданд. Онҳо рӯзҳои истироҳат (баъзан рӯзҳои корӣ ҳам) омада меҳмон мешуданд. Ман барои онҳо ҳамаи шароитҳоро муҳайё месохтам. Дар ҳавзу ҳаммом оббозӣ мекарданд, зиёфат меҳӯрданд, бегоҳӣ ҳар кадомашонро бо автомашина ба хонаҳояшон бурда мебаронданд. Ҳар кадоми онҳо барои саломатии ман ва аҳли оилаам борҳо қадаҳ боло кардаанд. Маро гоҳ ба Рустаму гоҳ ба Ҳотам ташбеҳ медоданд, дар васфи ман шеърҳо меҳонданд, лофи дӯстию бародархондагӣ мезаданд. Баъди депутати халқ ва баъдтар баъди ноиби Президент интиҳоб шуданам бо тамаллуқ маро гаштаю баргашта табрик мекарданд.

Аммо талаби вазифа дӯстро душман мекардааст. Сатҳи ҳайати мо — яъне «уровень»-и мо нисбат ба «уровень»-и онҳо хеле баланд буд. Дар ҳайати мо ноиби Президент, Додситони кулли Ҷумҳурӣ, мушовири Президент, сарвари ҳаракати «Рӯ ба рӯ» шомил буданд. Ҳол он ки дар ҳайати тарафи муқобил ягон шахси ҳукуматию давлатӣ, ягон шахси расмӣ дохил нашуда буд. Худатон қазоват кунед: Давлати Худоназар — кинорежиссер, Шодмон Юсуф — раиси ҳизби демократ — вазифаи ҷамъиятӣ, Давлати Усмон — ҷонишини раиси ҳизби наҳзати ислом — вазифаи ҷамъиятӣ, М. Ҳимматзода — раиси ҳизб — вазифаи ҷамъиятӣ, О. Латифӣ — журналист, Акбар Турсун — олим, Лоик Шералӣ — шоир. Ва ин гурӯҳи беваколату ҳуччат меҳостанд аз номи тамоми халқҳои Ҷумҳурӣ бо ҳукумати конституционӣ гуфтугӯ карда, тақдири халқро ҳал кунанд ва худ соҳиби ҷойҳои гарм ва курсиҳои нарм шаванду аз ҳисоби халқи меҳнаткаш айшу ишрат кунанд.

Ғайр аз Давлати Худоназар ҳама дар атрофи мизи мудаввар ба курсиҳо нишастем. Давлати Худоназар «ман бо ҷинойткорон ба сари мизи музокира наменинам» гӯён ба рӯи дивани нарм нишаст ва пайваста сигарет мекашид. Ў дар ин лаҳзаҳо аз паси дуди ғализи сигарет шояд худро дар креслои президентӣ медид.

Дар рафти мулоқот дӯсту душман маълум шуд. Сангак Сафаров бо ҳарорати махсус гап мезад. Ин шахси покгинат ва озодидӯст, интернационалист ва хайрхоҳи мардум дипломатияро як сӯ гузошта, ҳар як сухани дар дил доштаашро бе ваҳму ҳарос мегуфт.

Дар охири музокира ӯ ба М. Ҳимматзода рӯ овард:

— Шумо, муллоёни ваҳҳобӣ, аз ин мардуми азияткашидаю ҷабрдида чӣ меҳоҳед? Шумо ҳамаро хонахароб, мамлакатро огуштаи хун, миллатро беобрӯ кардед...

Муллошариф Химматзода ба ҷои ҷавоб додан даст ба кисабағали худ сурд. Инро дида ман ҳам дастамро ба ҷайбам андохтам ва бо таҳдид гуфтам, ки зинҳор аз ярок истифода накунед, ки онро мо ҳам дорем.

Гуфтушунид бенатиҷа анҷом ёфт. Мо бо роҳи омадаи худ ба қароргоҳи Президент баргаштем ва аз натиҷаи гуфтушунид ёро огоҳ кардем.

Ҳангоми гуфтушунид ман аз О. Латифӣ, ки мушовири ғайрирасмӣ ваҳҳобиён дар баҳши матбуот ва телевизиону радио буд, тақозо кардам, ки барои беҳбуд бахшидан ба шиддати вазъият оппозиция низ қадаме ба пеш ниҳад ва бинои телевизионро озод кунад, то ки гуфтушуниди мустақим ташкил намоем ва худи халқ мавқеи ҳарду тарафро бифаҳмад ва баҳо диҳад. Латифӣ гуфт, ки ин кори ғайримикон аст ва мо аз ягон мавқеи ишғолкардаамон қафо намегардем. Ин ҳанӯз аввали кор аст, — гуфт ӯ бо истеҳзо.

Баъди гуфтушуниди бенатиҷа Раҳмон Набиев ҷиддӣ будани вазъиятро то андозае дарк кард ва барои пешгирӣ намудани табаддулоти давлатӣ кӯшишҳо кард. Масалан, ӯ бо Президенти Федерацияи Русия Б. Ельцин бо телефон гуфтугӯ карда, аз ӯ кӯмак хост. Б. Ельцин ба қумондони умумии қувваҳои мусаллаҳи Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил Евгений Шапошников супориш дод, ки ҷузъу томҳои артиши дар Тоҷикистон будаи Русия бояд иншоотҳои муҳими давлатиро зерӣ ҳифозати худ бигирад. Е. Шапошников ба Президенти Русия ваъда дод, ки ин амри ёро иҷро мекунад, вале «демократ»-ҳои иртиқои мо Д. Худоназар, О. Латифӣ, Гулрухсор, Ш. Юсуф дар гуфтугӯи телефонӣ ва телеграммаҳои махфӣ худ фикри «демократ»-ҳои Русияро тағир доданд...

Субҳи 6-уми майи соли 1992 Президент генерал Мамадҷоновро ёфт ва сабаби ба вазифаи ҳамчун комендантӣ шаҳри Душанбе шурӯъ накарданаширо пурсид. Мамадҷонов гуфт, ки ӯ ҳамин лаҳза аз Вазорати корҳои дохила баргашт. Дар ин вазорат тамоми роҳбарони оппозиция, инчунин сардори ҳукумати конституционӣ А. Мирзоев нишастааст. А. Мирзоев вазифаи худро як сӯ гузошта, ба оппозиция пайваستاаст ва ба

Мамадҷонов на имкони кор медиҳаду на иҷозати он.

Дар ҳақиқат ҳам комендант бе ёрию мадади ҳукумат ва Вазорати корҳои дохила, ки тамоми қувва ва техника дар дасташ аст, чӣ кор карда метавонад?

Аз ин суҳанони Мамадҷонов Президент ба шӯромад ва ба ман супориш дод, ки ўро ҳаёс кунем. Ман бо Н. Ҳувайдуллоев машварат кардем. Ў гуфт, ки ҳадаш ба ин кор машғул мешавад.

Ман ҳамроҳи роҳбарони вилояти Қўлоб маслиҳат кардам, ки онҳо аз ноҳияҳо автобус оварда, одамонро аз майдон ба хонаҳояшон баранд. Онҳо аз паи ин кор шуданд.

Соати 12 рӯз Акбар Мирзоев занг зада гуфт, ки бо роҳбарони оппозиция гуфтугӯ карда, як протоколи созиш тартиб додааст. Ҳамин тавр роҳбарони ҳукумати конституционии Тоҷикистон бе иҷозати Президент, бе розигии Шӯрои Олӣ, Раёсати Шӯрои Вазирон, Комиссияи Назорати Конституционӣ ба гуфтушуниди сепаратӣ сар карда, ҳатто ҳуҷчат тартиб додаст. Аз рӯи нормаҳои ҳуқуқи байналхалқӣ ин амал ҷинояти давлатӣ, хиёнат ба Ватан ҳисоб меёбад ва ҳоинон ба ҷазои қатл маҳкум мешавад.

Рӯзи 6 май ман то бегоҳ бо гирдиҳамомадагон машғул будам. Барои беҳатарии онҳоро таъмин намудан чораҳо меандешидам, аз паи ҳуроки онҳо мешудам, автобусҳои аз ноҳияҳо омадаро ба сафар омода месохтем, рӯйхати занону кӯдаконро, ки дар навбати аввал бояд ба роҳ мебароманд, тартиб меодем.

Соати 9 бегоҳ муҳофизам омад ва ба ман гуфт, ки мувофиқи баъзе маълумотҳо оппозиция қасди ҷони маро дорад ва беҳтар мешуд, ки ба Қумитаи Амнияти Миллӣ равам. Ман розӣ нашудам ва гуфтам, ки то охир бо халқам мемонам. Баъд ба қабулгоҳи Президент рафтам. Президент дар ҷояш набуд. Кабинети раиси Шӯрои Олӣ Сафаралӣ Қенчаев ҳам ҳолӣ буд. Дар ҳамин вақт ба ман ҳабар доданд, ки гӯшаки телефонро ба даст гирам. Шаҳси номаълуме гуфт, ки зуд ба Қумитаи Амнияти Миллӣ биёям, зеро Президент ва Раиси Шӯрои Олӣ низ дар ҳамон ҷоянд. Ман кӣ будани телефонкунандаро пурсидам. Ў коргари ҚАМ буданашро гуфту ному насабашро пинҳон дошт. Ман ба назди корманди дастгоҳи Президент Рамазон Мирзоев рафта гуфтам, ки ту ин ҷо ба корҳои таъҷили машғул шав, маро ба Қумитаи Амнияти Миллӣ даъват

карданд. Баъд ҳамроҳи муҳофизам аз тарафи кӯчаи Свириденко ба КАМ рафтем. Роҳ серодам, мардум дар ташвиш буданд. Ронандаам Абдусалом бо камоли эҳтиёткорӣ мошин меронд.

Вақте ки воридаи қабулгоҳи раиси КАМ Турсунов гардидам, ӯ бо Сафаралӣ Кенчаев нишаста буду Президент бо телефон гап мезад. Ҳанӯз ҳангоми ҳолу аҳволпурсӣ пай бурдам, ки Раҳмон Набиев ва Турсунов аз ман чизеро пинҳон мекунанд. Раҳмон Набиев гӯшаки телефонро ба ҷояш гузошта гуфт:

— Хуб кардед, ки омадед, Нарзулло Дӯстович,— дар чунин лаҳзаҳои мураккаб дар майдон будани Шумо хатарнок аст (Президент гӯё фаромӯш кард, ки дар майдони «Озодӣ» чандин ҳазор одамон бе пуштибон мондаанд.)

Ман ба Сафаралӣ Кенчаев рӯ оварда аз ӯ сабаби бо телефон маро ба ин ҷо даъват кардани корманди КАМ-ро пурсидам. Дар ҷавоб гуфт, ки ўро низ ҳамин тавр, бо телефон ба ин ҷо даъват карда будаанд.

Баъд риштан суҳанро Президент Раҳмон Набиев ба даст гирифт баъди авҳолпурсӣ боэҳтиёт ба сари мақсад наздик шуд:

— Ба ман хабар доданд, ки сардори ҳукуматамон Акбар Мирзоев дар бӯстонсаро бо сарварони оппозиция гуфтушунид карда, якҷоя Протоколе тартиб додаанд. (Президент ибораи сардори ҳукуматамон ва номи А. Мирзоевро бо нафрат талаффуз кард). Ҳамин шаб он Протоколро меоранд. Бинем, ки дар он чӣҳо навишта бошанд...

Ҳама ба якдигар нигоҳ кардему хомӯш шудем. Ҳама ба фикр фуру рафтем. Аз берун гоҳ-гоҳ садои тирмеомад.

Дар ин чанд лаҳзаи сукуту хомӯшӣ ман боз ғарқи дарёи фикру андеша шудам. Фикр мекардам, ки чаро намояндагони интеллигенцияи пешқадами мо, ки ҳамеша гули сари сабади мардум, зебу зинати тӯю чашнҳо, ифтихори миллати тоҷик буданд, дар ин айёми ниҳоят ҳассос аз халқи худ ҷудо шуда, бо як гурӯҳ дасисабозон пайвастанд, амали ғайриқонунӣ ва ғайриинсонии онҳоро дидаю дониста ба онҳо ҳамкорӣ карданд ва таърихи бою дурахшони моро бо ин рафтори худ доғдор карда, дар саҳифаҳои ҳанӯз поку сафеди Тоҷикистони соҳибистиклоли навтавлид номи худашонро чун миёнаравону тамаллуққорон бо раёю хоҳиши худ сабт

жарданд, то ки наслҳои оянда аз онҳо чун аз нафрат-задагон бо бадӣ ёд кунанд.

Аз он дар ҳайрат будам, ки ин миёнаравон дар соҳаҳои гуногун нону намаки тамоми халқу маҳалҳои Тоҷикистонро хӯрда бошанд ҳам, имрӯз ба нафъи як маҳал миёнаравӣ мекарданд. Магар онҳо намедонистанд, ки дар сари мизи гуфтушунид на танҳо намояндагони майдони «Шаҳидон», балки намояндагони барӯманди майдони «Озодӣ» С. Сафаров, Р. Абдурахим, А. Мирзоалиев, мулло Ҳайдар Шарифзода низ ҳуқуқи иштирок ва имзои ҳуҷҷатҳои сарнавиштсозро доранд ва дар байни гирдиҳамомадагони ин майдон низ шоиру нависанда, ҳофизу режиссёр, олиму рӯзманигор ҳам набуданд. Ва, ниҳоят, он шахсоне, ки сабабгори воқеаҳои хунии моҳи феввали соли 1990 буданду бо баъзе намояндагони ҳоини ҳукумат якҷоя барои наҷот додани ҷинойткорон зерхонаҳои Комитети Бехатарии Ҷумҳуриро кофтуков карда буданд, магар ҳуқуқи дар гуфтушунидҳо миёнаравӣ карданро доштанд? Магар мардуми сулҳхоҳу меҳнатқарин ва озодихоҳи Бадахшонро Давлати Худоназар, Муҳаммадаёз Навҷувонов ва Акбаршо Искандаров ба роҳи саргуму сарбаста, ба роҳи худкушӣ набурданд? Магар олимони дар интиҳоботи депутатҳои халқ нокоммонда ва ба мақсад нарасида барои ноором кардани вазъияти сиёсии Ҷумҳури ҷанҷолро дар бораи «Қонун дар бораи матбуот», «Қонун дар бораи забон» ва аз қабилҳои онҳо бархезонида, сабаби баъди воқеаҳои хунии февралӣ кӯч бастани мутахассисони варзидаи русзабон нагардиданд?

Агар стенограммаи маҷлисиҳои сессияҳои якум то седаҳуми Шӯрои Олиро мутолиа намоем, ягон маҷлисе нест, ки дар он депутатҳои Аслиддин Соҳибназаров, Тоҳири Абдучаббор, Бозор Собир, А. Тӯраҷонзода барои беҳбудии халқ ва оромии Тоҷикистон ҳатто як калима гуфта бошанд. Онҳо бо навбат микрофонҳоро соҳибӣ мекарданду ба ҳукумат, ба халқи худ тўхматҳо мекарданд, мардумро ба ҷудой, ба ҷанги байни миллатҳо, ба ҷанги бародаркушӣ даъват мекарданд. Матбуоти оппозитсия иғвою низоъ ангехта депутатҳои содиқ, кормандони бовиҷдони ҳукуматию давлатиро таҳқир мекарданд ва дар ивази «хизматашон» аз қозӣёт ва кумиҷроияи шаҳр рубл, доллар ва риёл мегирифтанд, хона меҳариданд, сарватманд мешуданд. Телевизиони аз тарафи ваҳҳобиён ғасб кардашуда, ки бо но-

ми «Телевизиони мардумӣ» ёд мешуд, дар давоми як ҳафтаи аввали мавҷудияти худ он қадар дурӯғ гуфт, ки телевизиони ҷумҳурӣ дар давоми тамоми мавҷудияташ ин қадар дурӯғ нагуфта буд.

Соати дуи шаб раиси ҚАМ Турсунов Протоколи созишро оварда гуфт: — Агар протоколро имзо накунед, мардуми майдони «Озодӣ» саросар кушта мешаванд.

Протокол дар се нусха буд ва ман фурӯ хондам.

ПРОТОКОЛИ СОЗИШ

Байни Раиси Ҷумҳур, Девони Вазирон, Ҳизбҳои сиёсӣ ва созмону ҷунбишҳои мардумии Тоҷикистон

Раиси Ҷумҳур ҳамчун кафили ваҳдату якпорчагии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хотири раҳӣ аз бӯҳрони сиёсӣ ва барқарор кардани сулҳу оромиш дар ҷумҳурӣ бо назардошти талабҳои ҳизбҳои сиёсӣ ва созмону ҷунбишҳои мардумӣ қарор мекунад:

I. Сафороии кунунии нирӯҳои сиёсӣ, миллӣ ва маҳзабиро ба назар гирифта, Ҳукумати Мӯроси Миллӣ таъсис дода шавад, ки дорои ҳуқуқ салоҳияти васеъ мебошад. Ҳукумати мазкур бар асоси принципҳои зерин фаъолият мекунад:

1. Даст кашидан аз зӯроварӣ, яъне эълон мешавад, ки Ҳукумати Мӯроси Миллӣ, аввалан, барои пароканда кардани гирдиҳамомадагон силоҳро истифода намекунад ва сониян, аз ҳама гуна таъқиби онон (таъқиби ҷиноӣ, сиёсӣ ва интизомӣ) барои иштироқашон дар гирдиҳамоиҳо худдорӣ мекунад.

Чораҳои таъҷили дар татбики амалии ин принцип:

1 а) Миёни нирӯҳои ба ҳам муқобил фавран оташбас эълон мешавад.

1 б) Фармони пешинаи Раиси Ҷумҳур дар бобати ташкил додани баталиони махсус бекор карда мешавад.

1 в) Ҳамаи нирӯҳои ба ҳам муқобил фаврӣ ва бечуну чаро бесилоҳ карда мешаванд.

1г) Муҳосираи майдони ҳавоӣ (аэропорт) ва истоғи қатор (вокзал) бас карда мешавад.

1) д) Қохи Раиси Ҷумҳур ва Девони Вазирон, инчунин студияи телевизион аз тазоҳуркунандагон озод карда мешавад.

2) Омода сохтани заминаҳои давлати миллӣ, ҳуқуқбунёд ва демократии тоҷикон, даҳлат накардани давлат ба ғаёлияти мазҳабии қозиёт ва низ ба ғаёлияти сиёсии давлат даҳлат накардани қозиёт.

3) Таъмин кардани баробарии ҳуқуқӣ ва ҳамазистии сиёсии ҷаеи ҳизбо ва созмонҳо ва ҷунбишҳои мардумӣ, аз ҷумла даст кашидан аз манъи ғаёлияти ҳизбу созмонҳо дар сурати амали онҳо дар ҷорҷубаи қонун.

4) Таъмин кардани ҳамазистии бародаронаи тамоми мардуми гуногунзабону гуногунмазаҳаб, ба назар гирифтани манфиатҳои ҳамаи шаҳрвандони ҷумҳурӣ, ҷаеи ҳалқҳо, ақалиятҳои миллӣ ва гуруҳҳои иҷтимоӣ.

5) Таъмин кардани озодии суҳан, ғаёлияти озодона ва ҳолисонаи ҳамаи расонаҳои аҳбор, аз ҷумла ширкати садою симо, ки низ минбари озод эълон мешавад.

11. Азбаски ҳайат ва вақолатҳои Шӯрои Президентӣ ягон тарафи муқобилро қонё намекунад, ин дастгоҳ барҳам дода мешавад ва ба ҷояш Мушовараи Олӣ аз ҳисоби намояндагони обрӯманду салоҳиятдори давлат, дин ва илму фарҳанг ташкил карда мешавад, ки дар ҳузури Президент ва Ҳукумати Муроси Миллӣ амал мекунад.

III. Қумитаи Амнияи Миллӣ, Қумитаи дифоъ ва Қумитаи садою симо ба Ҳукумати Муроси Миллӣ тобеъ карда шавад.

IV. Бо назардошти вазъи муташанниҷи сиёсӣ дар ҷумҳурӣ ва ба хоири таъмини сулҳу салоҳ дар ҷомеа тақозо мешавад, ки Н.Дӯстов, Ф. Ниёзов ва А. Сайфуллоев ғавран ба истеъфодаванд. Масъалаи истеъфои Раиси Шӯрои Олӣ С. Қенҷаев ва Н. Ҳувайдуллоев дар сессияи ғавқулоддаи Шӯрои Олӣ гузошта мешавад.

V. Раёсати азҳоби сиёсӣ ва созмону ҷунбишҳои мардумӣ ҳамамон ба имзо расидан ва ба

амал татбиқ шудани нуктаҳои Протоколи мазкур, ки бояд зери назорати тарафайн сурат гирад:

а) барои Ҷавран ва комилан озод кардани майдони «Шаҳидон» ва «Озодӣ» ҷораҳои муассир меандешанд.

б) то охири соли 1992 ҳамагуна гирдиҳамой ва роҳпаймоӣҳо ба сар мекунад (ба ҷуз маърақаҳои пеш аз интиҳоботӣ).

Эзоҳ: Моддаи 1 а), 1 б), 1, в, 1 г, 1 д ҳамзамон ба имзои Протоколи мазкур иҷро мешавад. Аз тарафи ҳукумат протоколро имзо карданд:

	Набиев Р. — Раиси Ҷумҳур
	Кенҷаев С. — Раиси Шӯро
Олӣ	
	Дӯстов Н. — ноиби Раиси
ҷумҳур	
	Мирзоев А. — Сарвазир
	Саидмуродов Ҳ. — муовини
	Сарвазир
	Ҳайруллоев С. — муовини
Сарвазир	
	Давлатов И. — аъзои Шӯро
Девони Вазирон	
	Ҳайруллоев Ш. — муовини
	вазирони корҳои дохилӣ
	Назирова Д. — ёвари Сарва-
	зирони Ҷумҳурӣ.

Аз тарафи намоишгарони майдони «Шаҳидон» ва азҳоби сиёсӣ:

Муҳаммадшариф Ҳимматзода — раиси ҳизби наҳзати исломӣ

Юсуфов Шодмон — раиси ҳизби демократии ҷумҳурӣ
Абдуҷабборов Тоҳир — раиси ҷунбиши мардумии «Растохез»

Давлат Худоназаров — раиси Иттифоқи кинематографистони Тоҷикистон

Атобеки Амирбек — раиси
созмони «Лаъли Бадахшон»

Шахсони миёнарав:

Акбари Турсунзод — узви
вобастаи АУ Ҷумҳурии Тоҷи-
кистон

Отахон Латифӣ — рӯзнома-
нигор

Лоик Шералӣ — шоир

Раҳимов Р — академик

Протокол 7 май соли 1992 дар
шаҳри Душанбе дар 5 нуса таҳия
ва имзо шуд.

Бо нияти кушта нашудани одамон, нарехтани як
қатра хун ҳам хуни ноҳақи ҳамдиёрони азизам Про-
токолро дарҳол имзо кардам.

Усулҳо ва шартҳои иҷро шудани Протоколи созиш
мавҷуд буд, дар он низ ҳамагон имзоҳои панҷарагулчи-
ни худро нақш баста буданд. Вале ҳеҷ кадом аз ин
шартҳо ва усулҳо аз тарафи ташкилкунандагони май-
дони «Шаҳидон» ва саркардагони оппозиция иҷро на-
шуданд. Онҳо боз як бор ночавонмардии худро нишон
доданд. Ман барои ба даст омадани оромӣ ва сулҳ ба
ин ҳуҷҷат имзо кардам.

Вақте ки протоколро мутолиа менамудам, Набиев
ба ман гуфт:

— Ариза надихед, агар шартҳо иҷро нашаванд, пас
ин Протокол қиммате нахоҳад дошт, яъне истеъфо
ғайриқонунӣ ҳисоб мешавад.

Бо ҳамин тарз дар Протокол имзо гузоштам, аммо
барои истеъфо ариза нанавиштаам, ҳарчанд, ки дар
Фармони Раиси Ҷумҳур ин зикр ёфтааст.

Протокол ғайриқонунӣ ҳисобида мешавад, зеро
шартҳо иҷро нашуданд.

Гирдиҳамомадагони майдони «Озодӣ» тамоми шарт-
хоро дар мӯҳлати муайяншуда ба иҷро расонданд, яъ-
не 7 май гирдиҳамоиро қатъ намуда, майдонро ба кул-
лӣ тарк карданд, вале саркардагони майдони «Шаҳи-
дон», миёнаравҳо, оппозиция чун ҳамеша индафъа ҳам
ба ваъда, ба шарт вафо намуданд, хиёнат карданд.

Гирдиҳамой дар майдони «Шаҳидон» то 14 май идома ёфт, ҷинояткорони ин майдон ба Кумитаи Амнияти Миллӣ ҳамлаи хунрезона карданд, ки ин аз шартшикании саҳттарини Протоколи созиш аст. Ғайр аз ин онҳо то рӯзи 14 май боз бисёр ғоратгарӣ, таҳдид, гаравгонгирӣ намуданд.

Ин ваҳшонияттарин табаддулоти давлатӣ буд, ки фундаментализми исломӣ ва шарикони манҳуси он дар Тоҷикистон бо шӯрангезии ташкилоти байналхалқии террористии «Ихвон-ал-муслимин» зинаи аввалини онро ҳамин тавр ба амал баровард. Ин захми ҷонкоҳе буд, ки хойнони касифи миллати мо бар ҷисми ватан заданд.

Саҳарӣ Р. Набиев ба мо гуфт, ки «ман ба идора меравам, пас ба Шумо занг мезанам».

Дигар бо ҳамин ӯ ба мо занг назад ва овозу садои вайро нашунидам.

Сидқан мегӯям, ки ман шахси амалпараст нестам, дар ҷараёни фаъолияти тӯлонии меҳнатиям ягон кас маро ба иллати амалпарастӣ гунаҳкор карда наметавонад. Зеро ҳеҷ вақт аз пайи вазифаи баланд нақӯшидаам.

Маро толеъ баландӣ кард ва ё аз қисмати азали ба ман насиб намуда будааст, ки дар овоздиҳии умумхалқӣ ноиби Президент интиҳоб шудам. Барои ин боз як бори дигар ба халқӣ азизам ва ба тамоми сокинони ҷумҳурӣ бо садоқат ва эҳтиром ташаккури фарзандӣ ва бародаронаи худро изҳор менамоям.

Аз оғози фаъолияти худ дар вазифаи масъул, оӣ ва пурифтиҳор барои ободӣ ва оромию осоиши мардум хидмат намудам ва оянда ҳам дар ҳар вазифае, ки халқу давлат лоиқ бубинанд, бо ҳамин ормонҳои воло хидмати худро идома медиҳам.

Ман ҳамин тавр мефаҳмам, ки мансаби Раиси Ҷумҳур ва ноиби он дар сохтори давлатдорӣ мисли як дарахти бузургест, ки ду шоха дорад: яке калонтар ва дигаре хурдтар ва ҳар ду ба як тана пайванданд, як дарахтанд. Аз як обу хок ғизо мегиранд ва ҳар ду як вазифаро адо менамоянд. Пас чӣ тавр мешавад, ки як шохаи ҷавони ин дарахтро бе ҳеҷ иллату сабабе ва бисёр ноҷавонмардонаю бераҳмона бибурданд. Ин ҷо қонун, мантиқ, оддитарин қоидаҳои одамият кучост?

Ман дар бораи шахсияти нахустин Президенти ин-

тихобӣ шодравон Раҳмон Набиев ҳеҷ сухани бад на-
гуфтаам ва намеғӯям.

Вале ҳамон сахарӣ, баъди он ки Р. Набиев «ба идо-
ра меравем» гӯён рафт, ман худро чунон ҳис кардам,
ки гӯё вай гуфт: «Эй гургони гурусна, ин аст қурбонии
ман, бигиред ҳар дуи ин ҷавононро, хомталош кунед,
вале ҷисму ҷони маро ором гузоред. Ман дар оянда
ҳам ҳар як шарту талаби шуморо бекамукост иҷро
менамоям, бозичаи дастхуши шумо мешавам, фақат

Вале Президент ғалат карда буд, табарбадастон
шоҳаҳои дарахтони бузургро ягон-ягон бурида, пас да-
бигузored, ки як илоҷ карда, дар сари мансаб бошам...»
ми табари тезро ба решаи дарахт сахт заданӣ буданд,
дарахти бемуттакоро решақан карданӣ буданд...

Баъд аз он ки Р. Набиев рафт, муҳофизони мо ам-
ри зимомдори ҚАМ Солеҳбоевро ба мо расониданд:
«Н. Дӯстов ва С. Қенчаев ҳамчун шахсони бевазифа
бинои Кумитаро бояд тарк намоянд». Сонитар чизи
дигарро ҳам фаҳмидем, ки аз роҳбарони ҚАМ ба му-
ҳофизии ман ду рӯз пеш аз ин воқеа амр дода буданд,
муҳофизати маро таъмин накунад ва ҳамон дам асли-
ҳаашро низ аз дасташ гирифта буданд.

Бале, Солеҳбоев ва Турсунов нисбати мо хиёнат на-
муда буданд, зеро онҳо медонистанд, ки барои аз ва-
зифа сабукдӯш намудани ноиби Президент, ҳоло ре-
ферендум гузаронида нашудааст ва истеъфои Раиси
Шӯрои Олӣ ҳам дар сессияи Шӯрои Олӣ тасдиқ нагар-
дидаасту биноан дар чунин вазъият бе муҳофиз мон-
дани мо берун аз одамгарӣ буд. Ман фикр кардам, ки
моро ягон хонини ин дастгоҳ метавонад ҳадафи тир со-
зад. Пас мо амрро иҷро намуда, ин идораро тарк на-
мудем ва ноаён ба ҳавлӣ баромада, дар гараж пинҳон
шудем. Ва пас аз фурсате сари ҷилави ҳамон мошине,
ки мо омада будем, худам нишастам, зеро ронанда
ҳам ба кучое рафта буд. Мотори мошинро бе калид ба
кор даровардем, симро пайвастем. Хулоса, мо ба бинои
Шӯрои Олӣ омадем ва мошинро дар ҳавлии он гузош-
тем.

Дар коргоҳи Раиси Қумхур ман Мирзоалиев, Афза-
дов, Ҳикматов, Шифоев ва чанд тани дигар роҳбаро-
ни Кӯлобро дидам.

Сипас ман фурсате ёфта, ба назди Президент ома-
дам ва пурсидам:

— Раҳмон Набиевич, ман чӣ кор кунам?

— Ман намедонам ки шумо чӣ кор мекунед...

Он хаёлҳои ман дуруст буданд, Раиси Ҷумҳур моро дар ҳақиқат қурбон карда будааст.

Раиси комиҷроияи Кӯлоб Қ. Мирзоалиев суханони Раиси Ҷумҳурро шунида ба гап ҳамроҳ шуд.—Дӯствро мо дар ин ҷо наmemонем. Ҳамроҳи худ ба Кӯлоб мебарем. Дигар бародарони кӯлобӣ низ инро тасдиқ намуданд.

Чанд лаҳза пеш суханони Раиси Ҷумҳурро шунида худро бекасу кӯй ва лаҳзае яккаву танҳо ҳис намуда будам, акнун аз даъвати Мирзоалиев ва дигар рафиқони кӯлобӣ рӯҳ гирифтам, пушту паноҳе ёфтам. Биноан то зиндаам некии мардуми ғайри Кӯлобро фаромӯш намекунам.

Баъд аз чанд муддат ба берун баромада, ба муҳофиз гуфтам, ки маро то мошин гусел намояд. Ҳарчанд, ки муҳофизро аз вазифа барканор карда буданд, ӯ аз лиҳози ҳусни ҳамкориҳои бешу бародаронаи мо, аз рӯи одамгарӣ хизматашро давом медод.

Дар берун Мирзоалиев пешниҳод кард, ки ба мошини вай нишинам. Ман розӣ шуда, чанд қадам монда будам, ки бобо Сангакро дидам, ӯ ба касе супориш медод.

Бобо Сангак маро дидан замон ба ман таваҷҷӯҳ намуда ба оғӯш гирифт ва гуфт: — Ҳеҷ боке не, зик нашавед, бародар. Шумо бояд ба Кӯлоб равед, барзидди хонинони миллат муқовиматро саҳт ташкил менамоем. Кенчаев ҳам бояд ба Кӯлоб биравад, инро ба ӯ таъкид кунед.

Сипас гурӯҳи рафиқон маслиҳат карданду ба ҷустуҷӯи Кенчаев рафтанд.

Ман ҳамроҳи гурӯҳи дигар ба тарафи варзишгоҳи «Динамо» омадам. Дар ин ҷо автобуси хурди «ПАЗ» меистод. Чашмам ба як тӯда афсарони ВУД афтод, ки тақ-тақ пой кӯфта мерафтанд. Давлат Худоназар дар назди зинапои бино рост истода бо муҳофизонаш ҷизеро хушҳолона муҳокима менамуд.

Афсарони милиса ба ҳар тараф хурсандона равуо доштанд. Ман то ин вақт боре ҳам надида будам, ки афсарони ин вазорат ба иҷрои хизмат чунин омодагӣ ва болидарӯҳӣ дошта бошанд.

Сонӣ дигар намояндагони оппозиция низ пайдо шуданд ва ман мушоҳида мекардам, ки Д. Худоназар,

О. Латифӣ, Т. Абдучаббор, Д. Усмон дар байни биноҳои ВУД ва КАМ мокувор равуо доштанд.

Соатҳои 12 буд. Дар автобуси мо таъмини амниятро полковник Қудратулло Абдуллоев ба зима дошт.

Дар ҳамин автобус савор шудани маро ваҳҳобиён дида буданд, ки пас аз чанде маҳсуми Саттор ном як ихвонӣ омада, изҳор кардааст, ки «Дӯстовро бояд ба козиёт ҷубрад».

Барои зуд аз ин ҷо дафъ кардани ӯ Шер Файзов гуфтааст, ки гӯё «Дӯстов ба бинои КАМ даромадааст». Сонӣ дар ҳамин ҷо маҳсуми Саттор аз мулло Ҳайдар забонхат гирифтааст, ки минбаъд ваҳҳобиёни кӯлобиро азият намедиханд.

Баъди ин маҳсум барои пайдо кардани ман ба тарафи бинои КАМ рафтааст.

Автобус охира ҳаракат намуд. Аз ҷӣ бошад, ки ба ҳаёли ман ҳоло ба пойтахт аз ким-куҷое бисёр калхотҳои ҷўҷабарак парида омаданду онҳо дигар намебаранд, дар саропои шаҳр бепарвоёна гашта бар ҷўҷаҳо нўл мезаданд, хун меҳўрданд, вале касе ҷизе намегўяд.

Ва ман дар қаъри дили худ боварӣ доштам, ки рўзе мерасад калхотҳоро аз шаҳр меронем ва ба пойтахти маҳбуи худ сарбаландона ворид мешавем.

Аз муаллиф:

Хонандагони азиз! Аввалан ташаккур ба Шумо, ки ин китоби аз пайи гармогармии воқеаҳои маълум навишташударо мутолиа намудед. Сониян, узр меҷоҳам, ки дар он воқеаҳои даҳшатбори чанд соли охирро мукаммалан инъикос карда натавонистам. Зеро паҳлӯҳои табадуллоти давлатӣ, ки фундаментализми баи-налхалқии исломӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо дас-ти хоинону ватанфурӯшони миллат зина ба зина ба амал овард, хеле мураккаб ва печида аст. Барои ҳа-матарафа дарк намуда, хулосаҳои муҳим баровардан ҳоло андаке фурсат ва андешаҳои батаанӣ заруранд. Албатта, минбаъд сиёсатмадорон, муаррихон, рӯзно-манигорон, адибон дар ин бобат асарҳо навишта, паҳ-луҳои гуногуни онро рӯшанӣ хоҳанд андохт.

Ҳароина аз хонандагони ҳолис эҳтиромона хоҳиш мекунам, ки оид ба ин китоб мулоҳизаю пешниҳодҳои ҳудро навишта, ба унвони нашриёт сифиристанд.

НАРЗУЛЛО ДУСТОВ
РАНЫ НА ТЕЛЕ РОДИНЫ

(на таджикском языке)

Мухаррири ороиш **А. Исов**
Мухаррир **Ч. Шаҳзода**
Рассом **Т. Навныкина**
Мусаххех **И. Ҳамраев**

Ба матбаа 12.04.94. супурда шуд. Ба чопаш 31.08.94
имзо шуд. Формати $84 \times 1/2$. Қоғози типографии № 2.
Гарнитурааш адабӣ. Чопаш барҷаста. Ҷузъи чопи
шартӣ 15.12+вкл. 2,52. Ҷузъи рангаи шартӣ 18.06. Ҷузъи
нашрию ҳисобӣ 16,9. Адади нашр 15000. Супориши № 3391.

Душанбе, нашриёти «Ирфон», кӯчаи Н. Қарабоев, 17.
Матбааи аввалини Вазорати матбуот ва ахбори Ҷум-
ҳурии Тоҷикистон

Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 37.

1800-1801

НАШРИЕТИ «ИРФОН»